

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

UKRAINIAN PROFESSIONAL EDUCATION

Scientific journal

Issue 13

Founded in July, 2016

Issued twice a year

Poltava
2023

FOUNDER

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University
(Ministry of Education and Science of Ukraine)

EDITORIAL BOARD

Editor in Chief – *Kravchenko Liubov Mykolaivna*, Dr. of Ped. Sciences, professor; Poltava V.G.Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Deputy Editor-in-Chief *Muszkieto Radoslaw*, doctor habilitated, professor; Nicolaus Copernicus University in Toruń (Torun, Poland)

Members of the editorial board:

Tsirigotis Kostjantinos, doctor habilitated, professor; Jan Kokhanowski University in Kielce, (Kielce, Poland)

Zolotukhina Svitlana, Dr. of Ped Sciences, professor; Kharkiv National Pedagogical University named after G.S. Skovoroda (Kharkiv)

Lukyanenko Oleksandr, Dr. of Sciences in History, associate professor; Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Hrytsai Nataliia, Dr. Ped Sciences, professor; Rivne State University of Humanities (Rivne)

Vishnikina Liubov, Dr. of Ped Sciences, professor, Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Onipko Valentyna, Dr. of Ped Sciences, professor, Poltava State Agrarian University (Poltava)

Sushchenko Andriy, Dr. Ped Sciences, professor; Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Sulaeva Natalia, Dr. of Ped Sciences, professor; Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Ilchenko Olena, Dr. of Ped Sciences, professor, Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Khomenko Pavlo, Dr. Ped Sciences, professor; Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Kornosenko Oksana, Dr. Ped Sciences, professor; Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Zoriy Yaroslav, Dr. Ped Sciences, associate professor; Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Chernivtsi)

Hnizdilova Olena, Dr. of Ped Sciences, professor, Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Zdanevych Larysa, Dr. of Ped Sciences, professor, Khmelnytskyi Humanitarian and Pedagogical Academy (Khmelnytskyi)

Dvchkiivska Ilona, Dr. Ped Sciences, professor; Rivne State University of Humanities (Rivne)

Palamar Svitlana, can-t. of Ped. Sciences, associate professor, Borys Grinchenko Pedagogical Institute of Kyiv University (Kyiv)

Yaprynets Tetyana, can-t. of Ped. Sciences, associate professor; Poltava State Agrarian University (Poltava)

Danyisko Oksana, kan-t. ped. Sciences, teacher; Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University (Poltava)

Ukrainian professional education = Українська професійна освіта : Scientific journal / Poltava V. G. Korolenko Nat. Ped. University. Poltava, 2023. Iss. 13. 151 p.

It is published according to the decision of the academic council of Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University (protocol No.14 of 30.06.2023)

EDITORIAL OF THE JOURNAL

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

36003, Poltava city, st. Ostrogradsky, 2, e-mail: ukr.prof.edu@gmail.com

The electronic version of the magazine is posted on the website <http://pnpu.edu.ua/ua/ukrprofosvita.php>

Editor in Chief: Kravchenko L. M.

The journal is included in the list of scientific and specialized publications of Ukraine (category B), in which the results of dissertation works can be published

(Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated April 7, 2022 No. 320).

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

УКРАЇНСЬКА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Науковий журнал

Випуск 13

Засновано в липні 2016 року

Виходить двічі на рік

Полтава
2023

ЗАСНОВНИК

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
(Міністерство освіти і науки України)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор – *Кравченко Любов*, д-р пед. наук, професор; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Заступник головного редактора – *Мушкієта Радослав*, д-р хабілітований, професор; Університет Миколи Коперника в Торуні (м. Торунь, Польща)

Члени редакційної колегії:

Циріготіс Костянтинос, д-р хабілітований, професор; Університет імені Яна Кохановського в Кельцах (м. Кельце, Польща)

Золотухіна Світлана, д-р пед. наук, професор; Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди (м. Харків)

Лук'яненко Олександр, д-р іст. наук, доцент; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Грицай Наталія, д-р пед. наук, професор; Рівненський державний гуманітарний університет (м. Рівне)

Вішнікіна Любов, д-р пед. наук, професор; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Онїко Валентина, д-р пед. наук, професор; Полтавський державний аграрний університет (м. Полтава)

Сущенко Андрій, д-р пед. наук, професор; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Сулаєва Наталія, д-р пед. наук, професор; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Ільченко Олена, д-р пед. наук, професор; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Хоменко Павло, д-р пед. наук, професор; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Корносенко Оксана, д-р пед. наук, професор; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Зорій Ярослав, д-р пед. наук, доцент; Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (м. Чернівці)

Гнізділова Олена, д-р пед. наук, професор; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Зданевич Лариса, д-р пед. наук, професор; Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія (м. Хмельницький)

Дичківська Ілона, д-р пед. наук, професор; Рівненський державний гуманітарний університет (м. Рівне)

Паламар Світлана, канд. пед. наук, професор; Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка (м. Київ)

Япринець Тетяна, канд. пед. наук, доцент; Полтавський державний аграрний університет (м. Полтава)

Даниско Оксана, канд. пед. наук; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Ukrainian professional education = Українська професійна освіта:
науковий журнал / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава, 2023.
Вип. 13. 151 с.

Друкується за рішенням ученої ради Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (протокол № 14 від 30.06.2023 р.)

РЕДАКЦІЯ ЖУРНАЛУ

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
36003, м. Полтава, вул. Остроградського, 2, e-mail: ukr.prof.edu@gmail.com
Електронну версію журналу розміщено на сайті <http://pnpu.edu.ua/ua/ukrprofosvita.php>

Головний редактор: *Кравченко Л. М.*

Журнал входить до переліку наукових фахових видань України (категорія Б), в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт з наук про освіту (Наказ Міністерства освіти і науки України від 7 квітня 2022 р. № 320).

CONTENT

EDITOR IN CHIEF COLUMN

<i>Liubov Kravchenko, Lesia Krupina, Andrii Bukhun</i>	To the problem of quality management of socio-cultural and educational structures during the period of martial status.....	9
--	--	---

PROBLEMS, ACHIEVEMENTS AND PROSPECTS OF THE NATIONAL AND FOREIGN PROFESSIONAL EDUCATION

<i>Tetiana Borysova, Olena Usenko, Mykhailo Ihnatenko</i>	Students' scientific research activities organization in design and planning.....	16
<i>Iryna But</i>	The dialectics of terminological interaction in the research field issue of training future masters in pharmaceutical chemistry.....	26
<i>Oleksandr Fedii, Liana Halushka, Samaia Hasanova</i>	The influence of competence-oriented tasks of cartographic direction on the quality of teaching geography in higher education.....	35
<i>Larysa Hrytsenko, Svitlana Liashenko</i>	Innovative approaches to students' key competencies formation in the context of labor training.....	44
<i>Serhii Poliakov, Larysa Hrytsenko</i>	The usage of AugmentedClass application for graphic competence development of students of the 5 th -7 th grades in the process of creating augmented reality projects.....	51
<i>Vitaii Dmytrenko</i>	The discipline «Modern strategies of cultural policy» in the system of master of cultural studies professional training.....	60
<i>Dmytro Kilderov, Vladyslav Boiko</i>	Elementary school students' graphic competence formation using computer-oriented teaching tools.....	68
<i>Ilia Lysokon</i>	State, private and public institutions interaction in the organization of investment activities management of a higher education institution.....	79
<i>Oleksandr Lukianenko, Vita Dmytrenko, Vitaliy Dmytrenko</i>	Formation of professional competences of a bachelor of cultural studies in the process of studying the disciplines of professional training.....	87
<i>Lesia Matviienko</i>	Innovative pedagogical technologies usage to deepen linguistic competence in a higher educational institution.....	95
<i>Viktor Strelnikov, Volodymyr Vytkaiov</i>	Ethno-cultural component development of the activities of specialists in humanitarian specialties in the process of educational practices.....	104

<i>Anna Fastivets</i>	Content of natural and scientific training of future specialists in physical therapy and ergotherapy at the initial (theoretical) stage of training.....	114
<i>Liubov Khomenko</i>	Secondary school students' graphic competence formation while creating sketches of graphic material in conditions of digitization.....	122
<i>Natalia Sholoyko, Larisa Kopantseva</i>	The lecture as a means of ensuring the quality of the process of organizational and pedagogical culture formation future masters of pharmacy.....	132
PEARLS OF THE NATIVE LAND		
<i>Nadiia Bilyk, Tatyana Magomedova</i>	Implementation of the project «I am ukraine. I am a dream of eternal unity» (in honor of the 80th anniversary of the famous singer Raisa Kyrychenko).....	141

ЗМІСТ

КОЛОНКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

<i>Любов Кравченко, Леся Крупіна, Андрій Бухун</i>	До проблеми якісного менеджменту соціокультурних та освітніх структур у період воєнного стану.....	9
--	--	---

ПРОБЛЕМИ, НАДБАННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ВІТЧИЗНЯНОЇ
ТА ЗАРУБІЖНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

<i>Тетяна Борисова, Олена Усенко, Михайло Ігнатенко</i>	Організація науково-дослідної діяльності студентів з дизайн-проектування.....	16
<i>Ірина Бут</i>	Діалектика термінологічної взаємодії в дослідницькому полі проблеми навчання майбутніх магістрів фармацевтичної хімії.....	26
<i>Олександр Федій, Ліана Галушка, Самая Гасанова</i>	Вплив компетентнісно орієнтованих завдань картографічного спрямування на якість навчання географії у вищій школі.....	35
<i>Лариса Грищенко, Світлана Ляшенко</i>	Інноваційні підходи до формування ключових компетентностей учнів у контексті трудового навчання...	44
<i>Сергій Поляков, Лариса Грищенко</i>	Використання додатку AugmentedClass для розвитку графічної компетентності учнів 5-7 класів у процесі створення проєктів доповненої реальності.....	51
<i>Віталій Дмитренко</i>	Дисципліна «Сучасні стратегії культурної політики» у системі професійної підготовки магістра-культуролога...	60
<i>Дмитро Кільдеров, Владислав Бойко</i>	Підвищення графічної компетентності учнів основної школи комп'ютерно-орієнтованими засобами навчання...	68
<i>Ілля Лисоконь</i>	Взаємодія державних, приватних і громадських інституцій в організації управління інвестиційною діяльністю закладу вищої освіти.....	79
<i>Олександр Лук'яненко, Віта Дмитренко, Віталій Дмитренко</i>	Формування фахових компетентностей бакалавра-культуролога в процесі вивчення дисциплін професійної підготовки.....	87
<i>Леся Матвієнко</i>	Залучення інноваційних педагогічних технологій для поглиблення лінгвістичної компетентності у вищому навчальному закладі.....	95
<i>Віктор Стрельніков, Володимир Виткалов</i>	Розвиток етнокультурного компонента діяльності фахівців гуманітарних спеціальностей у процесі навчальних практик.....	104

<i>Анна Фастівець</i>	Зміст природничо-наукової підготовки майбутніх фахівців з лікувальної фізкультури та ерготерапії на початковому (теоретичному) етапі навчання.....	114
<i>Любов Хоменко</i>	Формування графічної компетентності учнів основної школи при створенні скетчів графічного матеріалу в умовах цифровізації.....	122
<i>Наталія Шолойко, Лариса Копанцева</i>	Лекція як засіб забезпечення якості процесу формування організаційно-педагогічної культури майбутніх магістрів фармації.....	132
ПЕРЛИНИ РІДНОГО КРАЮ		
<i>Надія Білик, Тетяна Магомедова</i>	Реалізація проєкту «Я Україна. Я єдності вічної мрія» (на честь 80-річчя з дня народження славетної співачки Раїси Кириченко).....	141

КОЛОНКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

УДК 37.07:005.895“364”

DOI 10.33989/2519-8254.2023.13.289906

ORCID 0000-0003-0011-609X

ORCID 0000-0001-5647-0237

ORCID 0000-0002-9665-1427

ДО ПРОБЛЕМИ ЯКІСНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ТА ОСВІТНІХ СТРУКТУР У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Любов Кравченко,

докторка педагогічних наук, професорка, головна редакторка журналу
«Ukrainian professional education = Українська професійна освіта»;
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка;

Леся Круніна,

кандидатка педагогічних наук, директорка;
Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка;

Андрій Бухун,

кандидат педагогічних наук, доцент, заступник начальника оперативного факультету;
Національна академія Національної гвардії України.

У статті в руслі завдання підготовки фахівців з управління соціальними групами, спільнотами й суспільством загалом проведено аналіз проблеми якісного менеджменту соціокультурних та освітніх структур у період воєнного часу, зокрема, загострено аспект соціальної відповідальності менеджерів за результати власної діяльності.

З урахуванням Рекомендацій Європейського Парламенту і Ради Європи окреслено перелік компетентностей менеджерів соціокультурних та освітніх структур; визначено культурну, соціальну і громадянську компетентності як основу ефективної взаємодії менеджерів з різновіковими групами людей у процесі професійної діяльності. Основним завданням фахівців цієї групи виокремлено створення довготривалих відносин між соціальними спільнотами й суспільством в умовах воєнного стану в Україні, засноване на їхній готовності до оперативного пошуку нестандартних моделей організації соціально-культурного й освітнього середовища та інноваційних гуманітарно-педагогічних технологій.

У руслі вимог до менеджерів соціокультурних та освітніх інституцій виділено ознаки менеджменту ХХІ століття (цінності, норми, традиції, фірмовий стиль, імідж, організаційна культура, корпоративний командний дух); систематизовано вимоги до фахівців та з'ясовано кращі зразки світового досвіду реалізації соціокультурних і освітніх проєктів (англо-американська модель менеджменту – різноманітність і самодостатність соціокультурних комплексів, відомі ініціативи благодійних фондів, волонтерська практика; європейська модель – види навчання й стажування в кращих соціокультурних і освітніх інституціях, мультикультурна освіта менеджерів тощо).

Проведено висновок щодо зростання соціальної відповідальності менеджерів соціокультурних та освітніх структур у період воєнного стану в Україні.

Ключові слова: соціокультурні та освітні структури, період воєнного стану, менеджмент соціокультурної діяльності, менеджер закладу культури, освітній менеджмент, соціальна відповідальність.

Постановка проблеми. Однією з найголовніших складових успіху економічно розвинутих країн світу є використання якісного менеджменту, тобто – науково обґрунтованої та логічно побудованої системи управління державною організацією й усіма галузями в ній. Сучасний етап розвитку України характеризується пошуком найбільш ефективних важелів і механізмів управління як найважливішого чинника впливу на значні прошарки суспільства, адже саме управлінська діяльність визначає успіхи на внутрішньому і зовнішньому ринках, є запорукою інституційних і структурних змін, свідчить про здатність тієї або іншої організації до адаптації в умовах зовнішньої і внутрішньої конкуренції. Водночас в сучасних умовах зниження промислового виробництва, ліквідації значних сегментів вітчизняної промисловості набувають нового значення ті види людської діяльності, зокрема й соціокультурної та освітньої, яка передбачає цілеспрямований, спеціально організований процес залучення особистості до тих цінностей суспільства, що є актуальними в період кризових ситуацій. Модернізація вітчизняної освіти в обставинах воєнного часу передбачає якісно нову підготовку фахівців у закладах вищої освіти, які є готовими не лише до роботи в соціокультурних закладах, різнопланових освітніх інституціях, а й до захисту Батьківщини, міжнародного співробітництва у цій сфері.

Рекомендаціями Європейського Парламенту і Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя окреслено перелік компетентностей, якими має володіти доросла людина, зокрема, майбутній фахівець будь-якої галузі та сфери діяльності: культурна компетентність, громадянська і соціальні компетентності, інноваційність, інформаційно-комунікаційна компетентність, здатність спілкуватися державною, рідною та іноземними мовами. Культурна й соціальна компетентності є такими, що безпосередньо корелюють із підготовкою майбутніх фахівців до роботи у сфері соціокультурної та освітньої діяльності; оскільки саме ця діяльність передбачає спеціально організований процес впливу на різновікові групи людей, значну увагу приділяють управлінню цим процесом.

Гостро актуальним завданням фахівців із менеджменту соціокультурної та освітньої діяльності є створення довготривалих відносин між соціальними групами, спільнотами й суспільством в умовах воєнного стану. Менеджери таких сфер діяльності мають бути готовими не тільки до виконання певного обсягу професійних функцій, а й до оперативного пошуку нестандартних моделей організації соціально-культурного й освітнього середовища та інноваційних гуманітарно-педагогічних технологій, що відповідають нагальним потребам суспільства у період значних випробувань і соціальних зрушень.

Метою статті є аналіз проблеми якісного менеджменту соціокультурних та освітніх структур у період воєнного стану в Україні.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Сучасні зміни суспільства на фоні загострення питань національних традицій, необхідності швидкої інтеграції в світову культуру, трансляції здобутків національної культури в майбутнє української нації у співдружності з передовими країнами світу створюють вимоги та критерії вітчизняного соціуму, які визначають для майбутніх менеджерів провідною здатність до відчуття соціокультурних змін та трансформацій, що формуються і розвиваються на основі усвідомлення загальних засад явищ військової культури, які потужно впливають на сучасне суспільство. З переходом на військову економіку українське суспільство формує до фахівців з менеджменту різнопланові вимоги щодо розвитку особистості, яка в подальшому володітиме засобами ефективної адаптації в соціумі та повноцінно матиме змогу активно реалізовувати природні задатки; інтенсифікація життєвих

процесів актуалізує потребу розвитку в особистості менеджерів високого рівня загальнолюдських цінностей, комунікативної, інформаційної культури, вміння реалізувати гуманістичні функції освіти, інтегрувати різноманітні, часто протилежні за змістом знання.

Інноваційні підходи до підготовки майбутніх менеджерів представлені в роботах Г. Дмитренка, В. Кричевського, Ю. Конаржевського, М. Поташника, В. Маслова; проблематику підготовленості керівників, зокрема, менеджерів соціокультурної та освітньої сфери до управлінської діяльності розглядають О. Ануфрієва, Т. Бурлаєнко, Л. Даниленко, Г. Дмитренко, О. Дубініна, М. Кириченко, М. Морозова, В. Олійника; такі вітчизняні вчені, як Н. Бібік, В. Байденко, І. Зязюн, І. Колеснікова, М. Лук'янова, О. Овчарук, О. Савченко, М. Степко, Л. Хоружа займаються питаннями формування професійної компетентності майбутніх менеджерів. Аналіз праць з питань розвитку компетентності (Т. Бурлаєнко, Т. Гайворонська, І. Зязюн, М. Міровська, О. Мурашко, В. Куніцина, В. Саюк, Є. Табакова) дозволяє розглядати професійну підготовку менеджерів соціокультурної та освітньої діяльності як формування якостей особистості, її установок, професійних, педагогічних та психологічних знань і вмінь з урахуванням зарубіжного й вітчизняного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Галузь менеджменту як наука про організацію та управління соціальними організаціями відносно нова; її історія сягає початку ХХ-го століття, хоча потреба в такій науці з'явилась дещо раніше, вже наприкінці ХІХ століття і була пов'язана з появою та швидким розвитком машинного виробництва. Якщо на початку ХХ ст. зародження і становлення наукового менеджменту пов'язане із утвердженням світових економічних моделей, то сучасний етап розвитку менеджменту як науки (від 1940 рр. і дотепер) класифікує провідні наукові підходи (процесний, системний, ситуаційний), які дозволяють узагальнити закономірності та принципи управління і менеджменту, а також виявити загальні тенденції – універсалізм, спрямованість на організаційну культуру, конкурентоспроможність як мистецтво будь-якої організаційної та управлінської діяльності. Серед найбільш визнаних у світі сучасних теоретиків менеджменту – Б. Гейтс, П. Друкер, Ф. Котлер, Г. Мінцберг, М. Портер та ін.

Менеджмент ХХІ століття розглядаємо самостійним соціокультурним явищем із властивими йому цінностями, нормами, традиціями, певною субкультурою тощо. Фірмовий стиль, імідж, організаційна культура, корпоративний командний дух як складники сучасної парадигми управління уособлюють новий концепт управлінської діяльності будь-якою справою, зокрема й соціокультурною та освітньою (Кравченко, Білик, ... 2021).

Відбір кращих досягнень менеджменту на всіх етапах його становлення в умовах соціально-економічних реалій військового стану в Україні дозволив сформувати думку про необхідність розвивати низку його найефективніших складників (стратегічний менеджмент, маркетинг, технологія «паблік рілейшнз» тощо) і для соціокультурної, і для освітньої сфери.

Систематизація вимог до фахівців із соціокультурної та освітньої галузей свідчить про основні програмні результати, зокрема: володіння базовими знаннями менеджменту й маркетингу соціокультурної та освітньої діяльності, підприємництва в соціокультурній та освітній сфері, реклами, культурної політики, історії мистецтв і культури, методиками й технологіями проєктування культурно-дозвілдової та експозиційно-виставкової діяльності; знаннями з гуманітарних, економічних і мистецьких дисциплін, теорій, що складають базу еkleктичних знань у соціокультурній та освітній сфері; основних етапів становлення й розвитку соціокультурної сфери і освітньої діяльності, відповідного міжнародного і вітчизняного досвіду, нормативно-правової бази; про зміст діяльності, технології роботи соціокультурних установ і

закладів, інших державних і недержавних організацій освітнього спрямування; володіння професійними знаннями щодо класифікації та визначення інноваційних рішень для створення, реалізації й забезпечення соціокультурних та освітніх потреб груп людей; методами дослідження, аналізу та планування ринку культурного продукту й освітніх послуг; здатністю узагальнювати й адаптувати найкращий досвід управління, застосовувати теорії, методи і принципи соціокультурного менеджменту, інноваційні методи і технології роботи при розв'язанні професійних завдань; працювати в команді, застосовувати методи мотивації в управлінні, здійснювати професійну діяльність відповідно до чинного законодавства; етапи менеджерської діяльності, давати визначення й виокремлювати основні поняття, знаходити спільні риси і відмінності при порівнянні явищ соціокультурного та освітніх процесів; здійснювати проектування освітніх послуг, промоцію, організацію збуту культурного продукту, організовувати різнопланові заходи на локальному, регіональному, державному та міжнародному рівнях; визначати соціокультурний потенціал різних стейкхолдерів; ухвалювати обґрунтовані управлінські рішення й оцінювати наслідки прийнятих організаційно-управлінських рішень; установлювати комунікативну взаємодію, застосовувати професійних інструментарій із різними професійними суб'єктами і групами (Дмитренко, 2014).

Зазначені вище вимоги зумовлюють використання зарубіжного досвіду соціокультурної діяльності. Наприклад, в англо-американській моделі важлива роль відводиться регіонам; звідси – різноманітність концепцій і підходів, ініціатив із організації практичної діяльності установ культури, мистецтва, дозвілля, підготовки фахівців, закладів освіти. Кожен штат, провінція – різноманітний і самодостатній соціально-культурний комплекс, найчастіше взаємодіє з іншими точками планети. Відомі ініціативи Фондів Форда, Сороса, Діснеєвського університету, професійних клубів при вишах Британії, Канадських освітніх центрів у вдосконаленні підготовки соціально-культурних та освітніх комунікаторів (Любарець, 2018).

У Франції поширеною є волонтерська практика в сфері культури, мистецтва, дозвілля, туризму, спорту, творчості; добровольці складають половину соціальних працівників. В Австралії, інших англомовних країнах завдяки тим, хто у вільний час виконує обов'язки працівників культури та дозвілля, економиться до 75-80% видаткової частини бюджету. Волонтери, основною професією яких є наукова, педагогічна, політична, робітничо-селянська праця, формуються в соціокультурний актив; часто проходять стажування у професіоналів або відвідують семінари діячів культури, мистецтва, досвідчених менеджерів соціокультурної сфери (Локшин, 2013; Любарець, 2018).

Для Європи загалом характерні два види навчання: періодичне підвищення кваліфікації, отримання нової спеціальності з інтенсивною програмою академічних і практичних занять, стажування в кращих Центрах культурних технологій та закладах освіти. Концепція мультикультуралізму є такою системою, в якій мають враховуватися різні соціальні чинники при навчанні професії. Мультикультурне навчання формує у здобувачів освіти почуття свободи, що дозволяє вдосконалювати знання і професійні навички для участі у вільному демократичному суспільстві, легко взаємодіяти з різними соціальними групами та особистостями; така освіта передбачає, щоб викладачі навчали майбутніх професіоналів з менеджменту в контексті абсолютно нових соціокультурних відносин і чинників, що є досить важливим для України в обставинах воєнного часу.

Проаналізувавши досвід підготовки менеджерів соціокультурної діяльності в зарубіжних країнах, зазначимо, що освітня система більшості країн має культуротворчу модель, метою якої є не лише споживання і трансляція знань, а й генерація здатності людини до відновлення знання у різних формах соціокультурної практики. Ураховуючи позитивний зарубіжний досвід підготовки майбутніх менеджерів соціокультурної та освітньої сфери, можемо впевнено констатувати, що цей досвід дозволить

удосконалити професійні програми підготовки фахівців відповідних спеціальностей в Україні, допоможе сформулювати вимоги, що є актуальними на сучасному складному етапі, визначити об'єктивні можливості та умови покращення менеджменту соціокультурної та освітньої сфери загалом.

Це зумовлює розгляд таких питань соціокультурної роботи за кордоном: знання змісту і структури соціокультурної діяльності за кордоном; основних принципів і методів організації соціокультурної діяльності; особливостей функціонування інституцій дозвілєвої діяльності в різних країнах; основних функцій і завдань діяльності менеджерів; здатність аналізувати культуротворчі процеси у країнах зарубіжжя; визначати, аналізувати форми і специфіку організації соціокультурних і дозвілєвих заходів у різних країнах; застосовувати зарубіжний досвід соціокультурної й освітньої діяльності у вітчизняній практиці; міжнародного співробітництва: знання специфіки діяльності міжнародних і міжурядових організацій; неформальних об'єднань; громадських організацій; особливості співпраці та спільної діяльності на різних рівнях (світові загального характеру, світові галузевого характеру, регіональні загального характеру, регіональні галузевого характеру, спеціалізовані, особливі); уміння організовувати і здійснювати діяльність міжнародних об'єднань («організація», «союз», «асоціація», «група асоціацій», «федерація», «конфедерація», «об'єднання», «асамблея», «комісія», «комітет», «фонд», «рада», «центр», «бюро», «інститут», «агентство»); налагодження контактів між вітчизняними, зарубіжними і міжнародними організаціями для здійснення ефективної діяльності в соціокультурній та освітній сферах.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, можна зробити висновок, що професійна підготовка менеджерів соціально-культурної та освітньої діяльності в даний час є процесом і результатом формування у здобувачів вищої освіти з профільних програм бакалаврату, магістратури та аспірантури знань, умінь і ціннісних установок (відносин), що є основою організаційно-управлінської компетентності менеджерів; їх зміст регламентовано освітніми стандартами за напрямками підготовки та профільними професійними стандартами. Ці вимоги гарантують ефективне виконання в даній сфері дій, що пропонуються професією, на рівні не нижче мінімально пропонованих вимог до професіоналізму і якості виконуваної роботи сучасного менеджера з урахуванням закордонного досвіду.

Зазначене актуалізує в обставинах воєнного стану в Україні провідні аспекти соціальної відповідальності менеджерів соціокультурної та освітньої галузей як реакції на військово-соціальні проблеми, заснованої на відповідальності, відповідному реагуванні та володінні кращими зразками зарубіжного досвіду. Соціальна відповідальність менеджерів забезпечує такі переваги: змінює потреби суспільства; допомагає розв'язувати нагальні проблеми; формує норми моралі в суспільстві й організації; створює аксіологічно зорієнтовані відносини, оскільки така відповідальність є похідною особистих цінностей, що впливають із етики менеджерів та дотичних до них соціальних груп. У зазначеному контексті конкуренція між менеджерами не може перерости в інстинкт наживи, дотримання принципу максимізації вигоди, непрофесіоналізму тощо.

ЛІТЕРАТУРА

- Буньківська, О. В. (2009). *Інформаційний простір: соціокультурна сутність, стан та проблеми функціонування в Україні*. (Автореф. дис. канд. культурології). Київ.
- Дмитренко, Г. А., Ануфрієва, О. Л., Бурлаєнко, Т. І. та ін. (2014). *Людиноцентрична система державної системи управління в Україні: утопія чи шанс*: монографія. Київ: ДКС-центр.

- Кравченко, Л. М. (2006). *Неперервна педагогічна підготовка менеджера освіти*: монографія. Полтава: Техсервіс.
- Локшин, В. С. (2013). *Формування професійної компетентності менеджерів соціокультурної сфери в контексті модернізації вищої освіти*: монографія. Київ: ІВО НАПН України.
- Любарець, В. (2018). Професійна підготовка майбутніх менеджерів соціокультурної діяльності в зарубіжних країнах. *The theory and methods of educational management*, 1 (21). Взято з http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v1_2018/%D0%9B%D1%8E%D0%B1%D0%B0%D1%80%D0%B5%D1%86%D1%8C%20%D0%92.%D0%92..pdf
- Петрова, І. В. (2005). *Дозвілля в зарубіжних країнах*: навчальний посібник. Київ: Кондор.
- Про основні компетенції для навчання протягом усього життя*: рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) від 18 грудня 2006 року. Взято з http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_975
- Терентьева, Н. О. (2016). Просвітницька діяльність громадських організацій України (на прикладі МАКБЕЗ). В кн. В. В. Кузьменко (Ред.), *Педагогічний альманах: збірник наукових праць* (Вип. 32, с. 217-222). Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти».
- Kravchenko, L., Bilyk, N., Onipko, V., Plachynda, T., & Zavitrenko, A. (2021). Professional Mobility of the Manager of a Secondary Education Institution as the Basis of His or Her Self-Development. *Revista romaneasca pentru educatie multidimensional*, 13, 1, 417-430. DOI: 10.18662/rrem/13.1/379.

REFERENCES

- Bunkivska, O. V. (2009). *Informatsiyni prostir: sotsiokulturna sutnist, stan ta problemy funktsionuvannia v Ukraini [Information space: sociocultural essence, state and problems of functioning in Ukraine]*. (Extended abstract of PhD diss.). Kyiv: Kyivskiy nats. un-t kultury i mystetstv Ministerstva kultury i turyzmu Ukrainy [in Ukrainian].
- Dmytrenko, H. A., Anufrieva, O. L., & Burlaienko, T. I. ta in. (2014). *Liudynotsentrychna systema derzhavnoi systemy upravlinnia v Ukraini: utopiia chy shans [People-centered system of the state management system in Ukraine: utopia or chance]*: monohrafiia. Kyiv: DKS-tsentr [in Ukrainian].
- Kravchenko, L. M. (2006). *Neperervna pedahohichna pidhotovka menedzhera osvity [Continuous pedagogical training of the education manager]*: monohrafiia. Poltava: Tekhservis [in Ukrainian].
- Kravchenko, L., Bilyk, N., Onipko, V., Plachynda, T., & Zavitrenko, A. (2021). Professional Mobility of the Manager of a Secondary Education Institution as the Basis of His or Her Self-Development. *Revista romaneasca pentru educatie multidimensional*, 13, 1, 417-430. DOI: 10.18662/rrem/13.1/379.
- Lokshyn, V. S. (2013). *Formuvannia profesiinoi kompetentnosti menedzheriv sotsiokulturnoi sfery v konteksti modernizatsii vyshchoi osvity [Formation of professional competence of managers of the socio-cultural sphere in the context of modernization of higher education]*: monohrafiia. Kyiv: IVO NAPN Ukrainy [in Ukrainian].
- Liubarets, V. (2018). Profesiina pidhotovka maibutnikh menedzheriv sotsiokulturnoi diialnosti v zarubizhnykh krainakh [Professional training of future managers of socio-cultural activities in foreign countries]. *The theory and methods of educational management*, 1 (21). Retrieved from http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v1_2018/%D0%9B%D1%8E%D0%B1%D0%B0%D1%80%D0%B5%D1%86%D1%8C%20%D0%92.%D0%92..pdf [in Ukrainian].
- Petrova, I. V. (2005). *Dozwillia v zarubizhnykh krainakh [Leisure in foreign countries]*: navchalnyi posibnyk. Kyiv: Kondor [in Ukrainian].

Pro osnovni kompetentsii dlia navchannia protiahom usoho zhyttia [About core competencies for lifelong learning]: rekomendatsiia 2006/962/YeS Yevropeiskoho Parlamentu ta Rady (YeS) vid 18 hrudnia 2006 roku. Retrieved from http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_975[in Ukrainian].

Terentieva, N. O. (2016). Prosvitnytska diialnist hromadskykh orhanizatsii Ukrainy (na prykladi MAKBEZ) [About core competencies for lifelong learning]. In V. V. Kuzmenko (Ed.), *Pedahohichnyi almanakh [Pedagogical almanac]: zbirnyk naukovykh prats* (Is. 32, pp. 217-222). Kherson: KVNZ «Khersonska akademiia neperervnoi osvity» [in Ukrainian].

TO THE PROBLEM OF QUALITY MANAGEMENT OF SOCIO-CULTURAL AND EDUCATIONAL STRUCTURES DURING THE PERIOD OF MARTIAL STATUS

Liubov Kravchenko,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Editor-in-Chief of the scientific journal «Ukrainian Professional Education»;
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

Lesia Krupina,

Candidate of Pedagogical Sciences, Head;
Kremenchuk A. S. Makarenko Humanitarian and Technological Academy;

Andrii Bukhun,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Deputy Head of the Operational Faculty;
National Academy of the National Guard of Ukraine.

In the article, in line with the task of training specialists in the management of social groups, communities and society in general, an analysis of the problem of quality management of socio-cultural and educational structures during the wartime period was carried out, in particular, the aspect of social responsibility of managers for the results of their own activities was sharpened.

Taking into account the Recommendations of the European Parliament and the Council of Europe, the list of competencies of managers of socio-cultural and educational structures is outlined; cultural, social and civic competence is defined as the basis of effective interaction of managers with different age groups of people in the process of professional activity. The main task of specialists of this group is the creation of long-term relations between social communities and society in the conditions of martial law in Ukraine, based on their readiness to quickly search for non-standard models of organizing the social, cultural and educational environment and innovative humanitarian and pedagogical technologies.

In line with the requirements for managers of socio-cultural and educational institutions, the signs of management of the 21st century are highlighted (values, norms, traditions, corporate style, image, organizational culture, corporate team spirit); the requirements for specialists were systematized and the best examples of the world experience of implementing sociocultural and educational projects were clarified (the Anglo-American model of management – the diversity and self-sufficiency of sociocultural complexes, well-known initiatives of charitable foundations, volunteer practice; the European model – types of training and internships in the best sociocultural and educational institutions, multicultural education of managers, etc.).

A conclusion was made regarding the growth of social responsibility of managers of socio-cultural and educational structures during the wartime period in Ukraine.

Keywords: socio-cultural and educational structures, wartime period, management of socio-cultural activities, cultural institution manager, educational management, social responsibility.

Надійшла до редакції 05.01.2023 р.

ПРОБЛЕМИ, НАДБАННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК 378.091.33-027.22:001:7.012.1
DOI 10.33989/2519-8254.2023.13.289915
ORCID 0000-0002-6013-4364
ORCID 0000-0003-0142-8132
ORCID 0009-0004-5649-3040

ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ З ДИЗАЙН-ПРОЄКТУВАННЯ

Тетяна Борисова,
кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри основ виробництва та дизайну;
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка;
Олена Усенко,
аспірантка кафедри основ виробництва та дизайну;
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка;
Михайло Ігнатенко,
аспірант кафедри основ виробництва та дизайну;
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка.

У дослідженні основну увагу приділено особливостям організації науково-дослідної діяльності студентів різних творчих спеціальностей як унормованої навчальними планами та освітніми програмами професійної підготовки майбутніх фахівців, так і довільної добровільної у позанавчальний час. Визначено характерні риси обов'язкової (унормованої) науково-дослідної діяльності студентів, яка пов'язана з виконанням курсових, кваліфікаційних дипломних робіт. а також розкрито ряд методів та засобів добровільного, але вмотивованого або зацікавленого залучення студентської молоді до науково-дослідної діяльності через виконання студентами наукових, технічних та проєктних завдань у період виробничих практик, участь у роботі навчально-наукових лабораторій, студентських дизайнерських бюро, дизайнерських об'єднань та творчих спілок, виконання замовлень виробництв.

Виконання науково-дослідних проєктів спонукає студентів до вивчення та використання інноваційних рішень, технологій, обладнання тощо. Таким чином доведено взаємозв'язок науково-дослідної та інноваційної діяльності студентів у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців творчих спеціальностей, зокрема наведено приклади експериментальної науково-дослідної діяльності майбутніх інженерів та проєктно-технологічної художньо-творчої наукової роботи майбутніх дизайнерів.

У процесі наукового пошуку визначено сутність та значення науково-дослідної та інноваційної діяльності студентів творчих спеціальностей для професійного саморозвитку майбутніх фахівців та формування особистісних якостей, компетентностей, знань умінь та навичок з окремих галузей знань. Окреслено форми педагогічного керівництва науково-дослідною та інноваційною діяльністю студентів,

методи й засоби залучення студентів до участі у науково-практичних конференціях, круглих столах, виставках, професійних конкурсах, а також публікації результатів науково-дослідної роботи у збірниках студентських наукових праць та каталогах творчих робіт.

Ключові слова: науково-дослідна діяльність студентів та її види; особливості організації науково-дослідної діяльності студентів творчих спеціальностей; мета, функції та значення науково-дослідної діяльності студентів; мотивація й стимулювання студентів до науково-дослідної діяльності в процесі професійної підготовки.

Formulation of the problem. Professional training of students of creative specialties in a higher education institution involves the creation of certain conditions under which the creative and intellectual growth of future specialists will occur most intensively. One of these conditions is the inclusion of students in active research and innovation activities using the pedagogical potential of its various forms.

Research activity of students is one of the most important forms of the educational process. The organization of scientific research activity in a higher education institution allows solving a number of tasks related to the professional development of future specialists of various technical specialties:

- deeper and stronger assimilation of educational material, expansion of the general outlook of education seekers;
- development of analytical and prognostic thinking, the ability to compare, generalize, classify the studied material and scientific literature on the research problem;
- familiarity with research methods, acquiring the ability to choose specific methods and techniques necessary for such work;
- mastering the experimental technique and methods of analyzing its results;
- obtaining ideas about scientific research;
- acquisition of skills to formulate a problem, hypothesis and research goal;
- mastering various forms of organization of research work, forms of concluding one's own research and forms of evaluating its results.

During the implementation of professional training, it is necessary to use all types of scientific and research activity, aimed at training future specialists for productive professional activity.

In this case, the independent research activity of students of creative specialties contributes to the formation of the ability to navigate in a large amount of diverse information, both historical and modern; creative attitude to solving professional tasks; development of the ability to synthesize and analyze information, mobility and critical thinking; systematization of scientific and technical, material science and other types of knowledge acquired in the process of professional training; mastering modern methods and technologies of research, experimental and project activities; formation of professional competence; acquisition of knowledge and experience in various fields of professional activity; stimulation of the internal development of the personality of the future specialist; mastering the model of professional activity.

The analysis of the latest researches and publications. The practice of organizing research activity in institutions of higher education shows that it is advisable to start this process at the initial stage of professional training on a voluntary basis by preparing independent reports on specific issues of educational disciplines. Further, the work becomes more difficult, students begin to prepare and defend larger and more complex works on various issues. Completion of the work takes place at the end of the academic year – on the Day of Science and Creativity, along with which collection shows, exhibitions and conferences can take place. Students get the opportunity to present their work and demonstrate its results to a wide audience. This forces students to prepare more thoroughly,

sharpens his oratorical and creative abilities. In addition, everyone can compare how their work looks at the general level and analyze the results. Thus, participation in research work becomes a student's everyday activity.

Organization, content and general foundations of research activity of students as a mean of ensuring the quality of education considered by such scientists: O. Moroz, I. Romaschenko, I. Stepanets and other. According to L. Dudikova, O. Dubaseniuk, L. Nikolayeva and R. Shyshka, students' scientific research activity contributes to the individualization of the educational process. Scientific research is considered as a type of independent work of students V. Ushkarenko, N. Smolienko, I. Osadchuk and T. Vynogradova.

The purpose of the article. Organization of scientific research activity in the process of professional training of students in technical specialties

Presenting main material. In recent years, the trend of training specialists in creative specialties using both traditional and innovative educational, scientific and technical, information and digital technologies has become increasingly noticeable in the domestic system of secondary, vocational and higher education. This is especially relevant when training students of technical specialties, each of whom must have professional competencies in one or another field, as well as deep knowledge, skills, and abilities in related fields of activity (Дубасенюк, 2011).

Moreover, the study of technical disciplines in professional lyceums, colleges, and universities is based on the study of a number of physical phenomena, technological processes, improvement of the operation of individual mechanisms, etc., with the aim of obtaining visual (most often demonstration) educational material in physical laws previously discovered by scientists. Here clarity, demonstration, experiment, their analysis makes it possible to learn the material being studied more deeply, quickly, and most importantly, better quality, contributing, at the same time, to increasing interest in the subject being studied. This helps to understand more complex issues of any science, experience of theoretical and practical solutions of interesting experimental tasks. In addition, the physical experiment often acts as a foundation for obtaining and consolidating new knowledge, abilities and skills, forming and developing creative, technical, and research abilities of a person, including the field of development of modern energy.

It has been proven that the organization of a demonstrational (individual, group or mass) physical experiment presented to students in an accessible, visual, high-tech form introduces them to the scientific approach to learning about physical phenomena from the surrounding world. This also includes the study of the operation of modern equipment and mechanisms, the organization of technological processes in the field of production, the consideration of design and ergonomic requirements for the design process of certain objects, the organization of people's daily activities, the maintenance of their health and well-being in society. Here it is important to note the fact that the demonstration experiment is essentially a proof of the validity of various theoretical propositions of a number of exact sciences and related disciplines. For example, this concerns the electric power industry, the field of development of microelectronics, radio engineering, information and computer technologies.

On the other hand, there is a personal interest of a teacher himself. It consists in the fact that in order to increase the interest of students in the study of rather complex subject areas, and therefore to achieve a high result in mastering laws and regularities, the teacher is also forced to widely use experiments, as well as demonstrational classical and modern laboratory equipment.

All this, in the end, prepares students for the organization of independent types of experimental research, and when repeating the educational material, referring to the analysis of the results of experiments, students can more vividly reproduce the previously studied material in their memory, delve deeper into the essence of physical phenomena and laws. A

deep, multifaceted analysis of the performed work also allows one to notice features, features and properties of objects that had previously escaped attention (Дудікова, 2012).

The organization of scientific research experiments in the training of students of creative specialties may be related to regional features and the deepening of informatization of society and the translation of the sphere of education into digital technologies (Мороз, 2001).

In the modern conditions of science and technology transformation, it is necessary to provide the country's economy with personnel, however, at this stage, there is a shortage of highly qualified specialists in many key fields, capable of offering a new scientific result, taking into account the prospects for its application. Electric power and electrical engineering are the basic branches of the economy and the basis of the functioning of the country's life support systems. When training specialists in these fields, it is necessary to take into account that the development and manufacture of technological equipment, production, transmission, distribution and consumption of electricity is an inseparable high-tech process with continuously changing parameters (Шишка, 2007).

In the modern period, engineering activity is characterized not only by the quantitative complication of engineering objects, the increase in the number of their components and connections, the expansion of the scope of scientific knowledge. It becomes creative, acquires a pronounced research character, through it a person interacts with the world as a subject who can change it (Моляко, & Музика, 2006).

Taking into account the above, we will define the scientific research activity of students of creative specialties as a process of purposeful, active interaction of a person with a real or simulated object, aimed at the development of new knowledge necessary for the creation of innovative technologies aimed at the development of production and the improvement of its technical and economic indicators. as well as promoting creative contributions to the profession.

Characterizing research activity, it is necessary to highlight its functions that contribute to the formation of research competence of students of technical specialties:

- personal development (development of the emotional and volitional sphere, cognitive processes, mastering methods of self-improvement and intellectual self-development of students);

- scientific and methodological (formation of a holistic scientific picture of the world; development of a scientific style of thinking, mastering the methods of scientific knowledge);

- cultural (involvement in the broad socio-cultural context of the development of science and technology; involvement in the culture of scientific schools);

- value orientation (awareness of the value of research as one of the conditions for the successful realization of the individual) (Ніколаєва, 2011).

Scientific research activity exists within the framework of a higher education institution in two types: 1st type – research activity provided for by current curricula; 2nd type – research activity beyond the requirements of the curriculum (Резван, 2012).

To one degree or another, all students participate in research activity of the first kind. Writing term papers and theses is impossible without conducting research of varying degrees of complexity. Coursework can be carried out both from disciplines that have a practical orientation depending on the specialization «Designing», «Construction», «Technology of artistic processing of materials», etc., and theoretical – «History of culture and arts», «History of design, science and technology», «History of costume and cut», «History of ornament» and others.

Completion of the coursework forms the student's skills of independent scientific project creativity, contributes to the improvement of his theoretical and professional training, as well as better assimilation of educational material. Completion of the course project

becomes part of the future diploma project, which completes the training of a specialist in a higher education institution. Therefore, the choice of the topic of the course work is usually related to the direction of diploma design.

In addition to coursework and diploma work, the implementation of scientific, technical and project tasks by students in the period of industrial practices, participation in the work of educational and scientific laboratories, student design bureaus, design offices are of great importance in the preparation of a bachelor for scientific, scientific and technical, design and innovation activities. associations and creative unions, fulfillment of production orders.

Nevertheless, thorough research activity, which the student is not obliged to do by the curriculum, covers far from all students of technical specialties. Therefore, the inclusion of future specialists in the work of various associations organized in extracurricular time is of such great importance.

Student educational and research groups, conferences, days of science and creativity – all these forms of research work of the second kind allow a student to start a full-fledged scientific and creative work, find like-minded people in the field of professional interests, with whom you can consult and share your thoughts, ideas and creative plans The participation of students in such work, the introduction of research elements into various forms of educational activities help to develop a number of useful qualities, such as independence and initiative, individual professional and creative handwriting, creative abilities (Ушкаренко, Смолієнко, Осадчук, & Виноградова, 2005). Conscious participation of students in the conduct of certain scientific researches is important – it is up to the student to choose the topic of the research, the deadlines for the work, as well as whether the work will be completed at all. After all, students spend their free time conducting such research. In this case, the process of self-improvement becomes continuous and does not stop outside the educational institution. As a result, the teacher no longer works with the student, but with his younger colleague, who is improving his professional skills and actively developing his creativity.

The practice of research and innovation activities of students in institutions of higher education shows that its effectiveness largely depends on a competent organization that takes into account the use of its various organizational forms. Such forms include student educational and research groups, student creative workshops, student design bureaus, mass scientific and educational and production laboratories. In addition, it is advisable to involve students in other forms of scientific research, artistic design, design and technological activities, as well as to involve them in participation in scientific conferences, seminars, round tables, exhibitions, which are held not only in the educational institution (at departments and faculties), and beyond (П'ятницька-Позднякова, 2003).

One of the important qualities of a modern specialist is the ability to innovate and experiment. Research activities within the framework of student educational and research groups allow future specialists to acquire the skills of conducting scientific research in theoretical branches of science and practically apply them in the products of their various activities in accordance with its specifics and the chosen direction of specialization (Рогальська, 2007).

As a result of such activities, experimental developments in the field of finding new painting and drawing techniques, competitive project options, promising collections of clothing models from various, including non-traditional non-woven materials, prepared messages and reports based on purposeful visits to museums and exhibitions with further analysis can be carried out. received information.

By analogy with a scientific or technical experiment, an experiment in the field of design has a projective and somewhat abstract character. This is explained by the fact that most often only the most significant design factors in each specific case are taken into account, for example, social, functional or formative.

When determining for students the directions and topics of experimental work, it is necessary to take into account the industry situation, which will allow to reach a new level in the processes of form formation. These directions can be divided into:

- experimental work at the junction of science and artistic spheres of creativity, which takes into account the achievements and level of development of scientific and technical progress and modern technologies;
- experimental work in the subject-abstract field of artistic creativity, close to decorative arts, taking into account modern style-forming processes;
- experimental work in the field of cultural adaptation of design products in the spheres of consumption, formation and development of modern ideas and cultural values (Степанець, 2011).

In contrast to technical areas of scientific research, artistic methods, methods and means of form formation are the least researched in domestic design theory, and the results of such research require the longest time for their implementation in professional practice. All this certainly complicates the process of organizing experimental research in institutions of higher education, but does not exclude it. The practice of professional training of designers shows that designer students can perform a variety of research and experimental developments both on the developed topics in educational institutions and on external orders from organizations and industries. Production of various objects, practical modeling, construction, technological research, as well as discussion of work results create for students a professional environment in which their active professional development takes place.

The organization of the integration connection between the educational process, scientific research and industrial associations allows to activate the scientific and research activity of students, thus ensuring its professional orientation (Ромашенко, 2014). Since the professional activity itself is related to design, that is, the creation of new ideas, objects, students need to acquire the skills of analysis and forecasting the development of certain branches of design, forms, materials, etc. Regardless of the implementation in practice, the project remains a project that carries a certain artistic and constructive idea and reflects the thought movement of its author. The ability to foresee ways of development of the material and spatial environment, ways of development of world art, to synthesize in one's creativity the achievements and accumulation of previous eras become an integral part of professional culture and contributes to successful professional work. Thus, we see that the task of improving the professional level of a modern designer and creating conditions for the emergence of innovative solutions in the field of form-making can be partially solved during the scientific research activities of students during the implementation of professional training of designers.

The main goal of organizing creative workshops and student design bureaus is to involve students in various forms of innovative activity, to activate creative search in the process of creating artistic works in various fields of decorative and applied art and design.

The participation of students in the activities of such associations solves a number of tasks related to the deepening of artistic and design training, the organization of creative practice of students in the field of future professional activity. Another opportunity for professional training outside of school hours is the work of students in educational and industrial laboratories.

The purpose of the work of such associations is to further strengthen the practical orientation of training designers, to improve the functional and aesthetic qualities of student works in the field of design. The main directions of the work of educational and production laboratories are the development of product design (execution of sketches of products, selection of color solutions and materials, its construction, execution of patterns and patterns) and technological practice (production of products in accordance with the developed design and stages of the technological process).

Of significant importance is the fact that classes in student research groups, creative workshops, student design bureaus, educational and production laboratories are held outside of school hours, which gives students the opportunity to improve their professional skills outside of the educational process.

Conclusions. Scientific research and innovation activities in the process of professional training of students of creative specialties in institutions of higher education are an important stage in the professional development of future specialists. The pedagogical significance of this activity lies in stimulating the creative and searching activity of students; formation of sustained interest in performing research and experimental developments; intensification of educational and cognitive activities to solve various tasks of future professional activity.

While studying at a higher education institution, a student acquires universal skills that will be useful throughout his life, no matter what type of activity he is engaged in: independence of judgment, the ability to concentrate, constantly enriching his own stock of knowledge, having a multifaceted view of emerging problems, being able to purposefully and to work thoughtfully, to be creative at work. As a result, society receives a worthy member who, having the qualities listed above, will be able to effectively solve the tasks set before him. It follows from this that every teacher should pay no less attention to the research work of students than to classroom work, despite the fact that it takes a lot of time and effort. The baggage of professional knowledge and skills that a person acquires in his youth remains with him for the rest of his life and certainly affects his development as a qualified and creative specialist. The variety of non-auditory forms of professional training and their implementation in practice allows to individualize the learning process, ensure the advancement of students on a personal educational trajectory and prepare high-quality and competitive specialists for the modern labor market.

Thus, in the process of forming the research competence of future specialists in technical specialties, special attention should be paid to the formation of sustainable motivation, clear definition of goals, and the formation of organizational, operational, and control-evaluation actions. Engineering activity has a pronounced research character, through its specialists of creative specialties interact with the world as subjects capable of changing it. The analysis of competencies and professional standards showed that in the activities of technical specialists, research principles are leading. They contribute to its effective implementation, act as the basis of self-development of the individual and determine the need for purposeful research training of students.

The professional activity of modern specialists in creative specialties is influenced by such factors as a high degree of uncertainty and risk, and includes tasks with missing and excessive data. The problem area, within which technical and technical-technological tasks are set and solved, has come much closer to the limit of what is known and still known by science. The share of typical professional tasks that are solved by an engineer or designer is rapidly decreasing due to the increase in tasks that require a creative solution. Solving such tasks is related to the readiness and ability of specialists in creative specialties for creative research activities.

The training of specialists in creative specialties capable of creative activity can be carried out only within the framework of the innovative pedagogical process. Pedagogical innovation is the final result of the introduction of pedagogical innovations with the aim of changing the educational environment or its individual components, which allow students to realize a fundamentally new level of professional development, which is expressed in sustainable professional competence. A pedagogical innovation is the educational environment of a higher education institution, which allows each student to form optimal sustainable professional competence in accordance with his abilities and capabilities.

ЛІТЕРАТУРА

- Дубасенюк, О. А. (2011). Упровадження освітніх інновацій в системі вищої освіти. *Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи* (с. 62-92). Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.
- Дудікова, Л. В. (2012). Науково-дослідницька діяльність студентів як складова індивідуалізації навчального процесу. *Педагогічний альманах*, 16, 126-130. Взято з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2012_16_23.
- Моляко, В. О., & Музика, О. Л. (Ред.). (2006). *Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень*. Житомир: Рута.
- Мороз, О. Г. (2001). *Науково-дослідна робота студентів*. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова.
- Ніколаєва, Л. (2011). Теоретичні аспекти науково-дослідницької діяльності студентів магістратури. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*, 4(2), 178-184.
- П'ятницька-Позднякова, І. С. (2003). *Основи наукових досліджень у вищій школі*. Київ: Центр навчальної літератури.
- Резван, О. О. (2012). *Методика викладання у вищій школі*. Харків: ХНАДУ: «Міськдрук».
- Рогальська, Н. В. (2007). *Педагогічний супровід наукової діяльності студентів*. Умань: Софія.
- Ромашенко, І. В. (2014). Науково-дослідницька діяльність студентів як засіб забезпечення якості освіти. *Молодь і ринок*, 6 (113), 18-21.
- Степанець, І. О. (2011). Історична ретроспектива організації та змісту й загальні основи науково-дослідницької діяльності в системі вищої педагогічної освіти. *Наукові записки кафедри педагогіки*, 25, 155-163.
- Ушкаренко, В. О., Смолиєнко, Н. Д., Осадчук, І. В., & Виноградова, Т. І. (2005). *Організація самостійної роботи студентів*. Херсон: Айлант.
- Шишка, Р. Б. (2007). *Організація наукових досліджень та підготовки магістерських і дисертаційних робіт*. Харків: Еспада.

REFERENCES

- Dubaseniuk, O. A. (2011). Uprovazhennia osvitykh innovatsii v systemi vyshchoi osvity [Implementation of educational innovations in the system of higher education]. *Innovatsii u vyshchii osviti: problemy, dosvid, perspektyvy [Innovations in higher education: problems, experience, prospects]* (pp. 62-92). Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka [in Ukrainian].
- Dudikova, L. V. (2012). Naukovo-doslidnytska diialnist studentiv yak skladova indyvidualizatsii navchalnoho protsesu [Scientific research activity of students as a component of individualization of the educational process]. *Pedahohichnyi almanakh [Pedagogical almanac]*, 16, 126-130. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2012_16_23 [in Ukrainian].
- Moliako, V. O., & Muzyka, O. L. (Eds.). (2006). *Zdibnosti, tvorchist, obdarovanist: teoriia, metodyka, rezultaty doslidzhen [Abilities, creativity, giftedness: theory, methodology, research results]*. Zhytomyr: Ruta [in Ukrainian].
- Moroz, O. H. (2001). *Naukovo-doslidna robota studentiv [Research work of students]*. Kyiv: NPU imeni M. P. Drahomanova [in Ukrainian].
- Nikolaieva, L. (2011). Teoretychni aspekty naukovo-doslidnytskoi diialnosti studentiv mahistratury [Theoretical aspects of research activities of master's students]. *Problems of modern teacher training*, 4 (2), 178-184 [in Ukrainian].
- Piatnytska-Pozdniakova, I. S. (2003). *Osnovy naukovykh doslidzhen u vyshchii shkoli [Basics of scientific research in higher education]*. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury [in Ukrainian].

- Rezvan, O. O. (2012). *Metodyka vykladannia u vyshchii shkoli [Teaching methods in higher education]*. Kharkiv: KhNADU: «Miskdruk» [in Ukrainian].
- Rohalska, N. V. (2007). *Pedahohichnyi suprovid naukovoii diialnosti studentiv [Pedagogical support of students' scientific activities]*. Uman: Sofiia [in Ukrainian].
- Romashchenko, I. V. (2014). Naukovo-doslidnytska diialnist studentiv yak zasib zabezpechennia yakosti osvity [Scientific research activity of students as a means of ensuring the quality of education]. *Molod i rynok [Youth and the market]*, 6(113), 18-21 [in Ukrainian].
- Shyshka, R. B. (2007). *Orhanizatsiia naukovykh doslidzhen ta pidhotovky mahisterskykh i dysertatsiinykh robit [Organization of scientific research and preparation of master's and dissertation theses]*. Kharkiv: Espada [in Ukrainian].
- Stepanets, I. O. (2011). Istorychna retrospektyva orhanizatsii ta zmistu y zahalni osnovy naukovo-doslidnytskoi diialnosti v systemi vyshchoi pedahohichnoi osvity [Historical retrospective of the organization and content and general foundations of research activity in the system of higher pedagogical education]. *Scientifical notes of the pedagogical department*, 25, 155-163 [in Ukrainian].
- Ushkarenko, V. O., Smoliienko, N. D., Osadchuk, I. V., & Vynohradova, T. I. (2005). *Orhanizatsiia samostiinoi roboty studentiv [Organization of students' independent work]*. Kherson: Ailant [in Ukrainian].

STUDENTS' SCIENTIFIC RESEARCH ACTIVITIES ORGANIZATION IN DESIGN AND PLANNING

Tetiana Borysova,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
of the Department of Fundamentals of Production and Design;
Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University;

Olena Usenko,

Postgraduate student of the Department of Fundamentals of Production and Design;
Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University;

Mykhailo Ihnatenko,

Postgraduate student of the Department of Fundamentals of Production and Design;
Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University.

In our research, the main attention is paid to the peculiarities of scientific research activities organization of students of various creative specialties, both standardized by curricula and educational programs of future specialist professional training, and voluntary during extracurricular time. The characteristic features of students' mandatory (standardized) scientific research activity, which is related to the performance of coursework and qualification diploma theses, have been determined. We have also revealed a number of methods and means of voluntary, but motivated or interested involvement of student youth in scientific research activities through the performance of scientific, technical and project tasks by students during the period of industrial practices, participation in the work of educational and scientific laboratories, student design bureaus, design workshops associations and creative unions, fulfillment of production orders.

Carrying out research projects encourages students to study and use innovative solutions, technologies, equipment, etc. In this way, the relationship between students' scientific research and innovative activity in the process of professional training of future specialists in creative specialties is proven; in particular, examples of future engineers' experimental scientific research activity and future designers' project-technological artistic and creative scientific work are given.

In the process of scientific research, the essence and significance of research and innovation activities of students of creative specialties have been determined for future specialists' professional self-development and the formation of personal qualities, competencies, knowledge, abilities and skills in certain fields of knowledge.

Forms of pedagogical guidance of students' scientific research and innovative activities, methods and means of involving students to participate in scientific and practical conferences, round tables, exhibitions, professional competitions, as well as publication of the results of scientific research work in collections of student scientific works and catalogs of creative works are outlined.

Keywords: *students' scientific research activity and its types; peculiarities of research activities organization of students of creative specialties; the purpose, functions and significance of students' research activities; motivation and stimulation of students to research activities in the process of professional training.*

Надійшла до редакції 09.01.2023 р.

УДК 378.046:615.011]:001.891
DOI 10.33989/2519-8254.2023.13.289936
ORCID 0000-0002-7277-1790

ДІАЛЕКТИКА ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ДОСЛІДНИЦЬКОМУ ПОЛІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ХІМІЇ

Ірина Бут,

асистентка кафедри хімії ліків та лікарської токсикології,
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця, Київ

У статті здійснено аналіз термінологічної взаємодії в дослідницькому полі проблеми навчання майбутніх магістрів фармацевтичної хімії шляхом контекстного уточнення значень і смислів базових і похідних понять. Обґрунтовано доцільність застосування аналітичного підходу, що дало змогу здійснити відповідні логічні операції: 1) пошук суттєвих ознак предмета; 2) встановлення збігу або розбіжностей формулювань, які мають суттєві або несуттєві ознаки; 3) з'ясування ознак предмета дослідження й відокремлення їх від решти ознак; 4) об'єднання окремих ознак у визначенні поняття. Згруповано базові та похідні поняття дослідження у блоки, до першого з яких увійшли поняття, що розкривають сучасні підходи до визначення сутності професійної освіти майбутніх магістрів фармації («професійна освіта»; «вища освіта»; «вища фармацевтична освіта»; «стандарт вищої освіти»; «освітня програма»; «магістр фармації»), до другого – поняття, що характеризують дидактичні одиниці процесу навчання фармацевтичної хімії («методика навчання»; «фармацевтична хімія»; «зміст навчання»; «методи навчання»; «засоби навчання»; «методична система навчання фармацевтичної хімії»; «компетентнісно орієнтована методика навчання фармацевтичної хімії майбутніх магістрів фармації»). Виокремлено структурні елементи (складові) кожного із окреслених понять, що створило методологічне підґрунтя для комплексного вивчення сутнісного змісту ключового поняття дослідження – «навчання фармацевтичної хімії майбутніх магістрів фармації» – й формулювання авторської позиції до його тлумачення як цілеспрямованого процесу взаємодії викладача й студентів з опанування науки, предметне поле якої складають питання про джерела та методи одержання природних та синтетичних лікарських сполук, їх будову, фізичні та хімічні властивості, їх перетворення, взаємозв'язок хімічної структури речовини та її дії на організм людини, результатом чого є формування у майбутніх фахівців з вищою фармацевтичною освітою здатностей успішно провадити навчальну й професійну діяльність.

Ключові слова: вища освіта, вища фармацевтична освіта, засоби навчання, зміст навчання, компетентнісно орієнтована методика навчання фармацевтичної хімії майбутніх магістрів фармації, магістр фармації, методика навчання, методи навчання, методична система навчання фармацевтичної хімії, навчання фармацевтичної хімії майбутніх магістрів фармації, професійна освіта, стандарт вищої освіти, освітня програма, фармацевтична хімія.

Постановка проблеми. Невід'ємною складовою процесу дослідження будь-якого наукового феномену, зокрема й навчання майбутніх магістрів, є обґрунтування його сутнісного змісту, структури та формулювання визначень базових і похідних понять. Наука, як відомо, завжди йде до осмислення зібраних фактів через узагальнення і вироблення системи наукових категорій і законів, а категорії, своєю чергою, оформлюються в одиниці аналізу – поняття і терміни. Натепер в українській терміносистемі є запит на уточнення сутності досліджуваних понять, виявлення

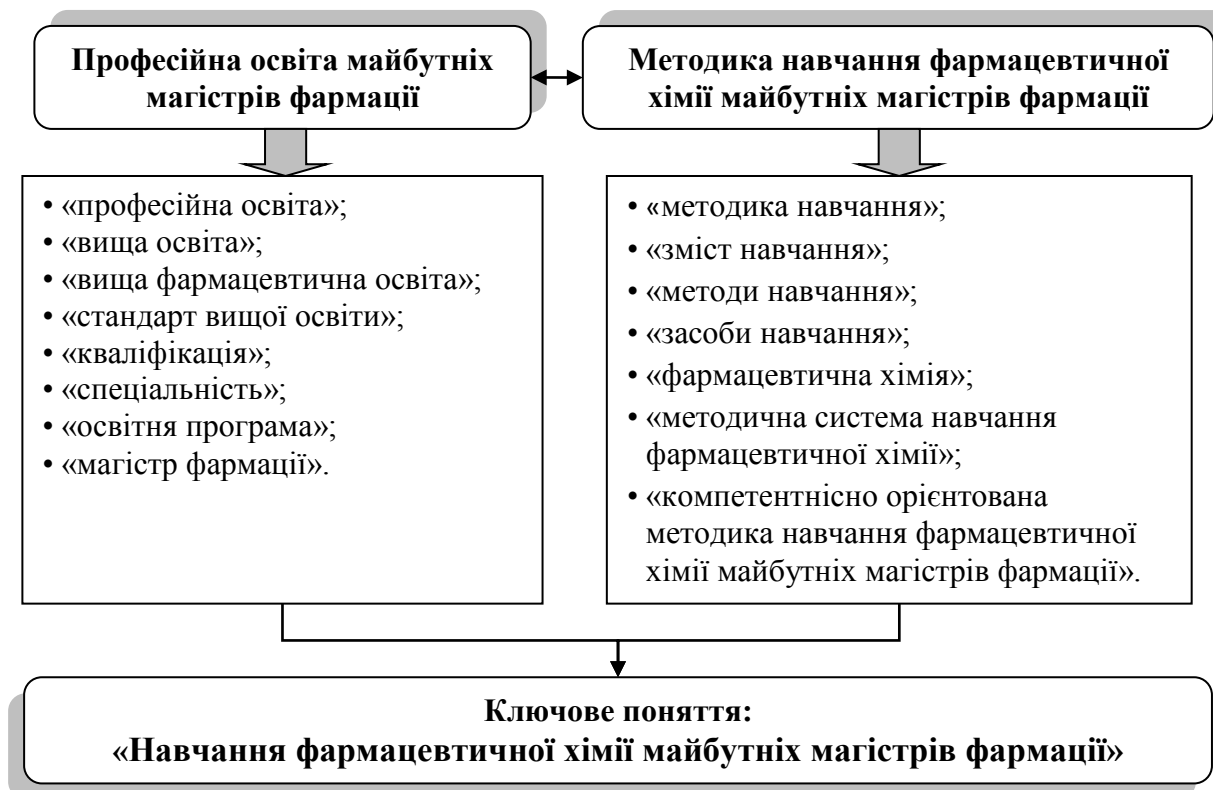
особливостей взаємовпливу мовної та наукової картини світу (Кочан, 2023). Водночас в теперішній час в гуманітарних науках має місце тенденція переходу від чіткого визначення понять до менш чіткого («розмитого»), що пояснюється явищами всезагальної змінюваності, «плинності», специфікою сучасних підходів у пізнанні складних динамічних систем (Бобрицька, 2015). З огляду на ці тенденції, вихідною позицією будь-якої наукової розвідки є з'ясування сутнісного змісту складників поняттєво-категорійного апарату дослідження, їх взаємозв'язку й взаємообумовленості. Це обґрунтовує доцільність вивчення особливостей термінологічної взаємодії в дослідницькому полі проблеми навчання майбутніх магістрів фармацевтичної хімії як педагогічного феномена, що дасть змогу представити поглиблені уявлення про нього шляхом уточнення значень і смислів термінів (понять), що їх позначають.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що проблема термінологічної взаємодії понять в структурі досліджень проблем освіти висвітлювалася у роботах В. Бобрицької (Бобрицька, 2014; Бобрицька 2015). Специфіці детермінологізації та детермінування понять й позначуваних ними термінів присвячено напрацювання таких учених як З. Куньч (Куньч, 2023), О. Кринець (Кринець, 2015). Аналіз інноваційних процесів у сучасній українській термінологіці здійснено І. Кочан (Кочан, 2023). Однак, відчувається брак комплексних досліджень з питань термінологічної взаємодії в дослідницькому полі проблеми навчання майбутніх магістрів фармацевтичної хімії як педагогічного феномена, що й обумовлює доцільність здійснення цієї локальної наукової розвідки.

Мета статті – здійснити аналіз термінологічної взаємодії в дослідницькому полі проблеми навчання майбутніх магістрів фармацевтичної хімії шляхом контекстного уточнення значень і смислів базових та похідних понять.

Викладення основного матеріалу. Теоретичним підґрунтям для здійснення аналізу сутнісного змісту базових і похідних понять проблеми навчання фармацевтичної хімії майбутніх магістрів фармації стали визначені вітчизняними науковцями положення: *по-перше*, термін є слово або словосполучення, яке точно позначає певне поняття в науці, техніці, мистецтві (Мельничук, 2006); *по-друге*, обґрунтування сутнісного змісту понять, їх структури та формулювання визначення є невід'ємною складовою процесу дослідження будь-якого наукового феномена (Бобрицька, 2012), зокрема проблеми навчання фармацевтичної хімії майбутніх магістрів фармації; *по-третє*, терміносистема є найбільш оптимальним варіантом моделі поняттєво-термінологічного апарату дослідження, оскільки вона характеризується такими ознаками як цілісність, стійкість, структурованість, однозначність, стилістична нейтральність (Куньч, 2023); *по-четверте*, терміносистеми включають такі групи термінів: 1) основні; 2) базові; 3) похідні; 4) запозичені із суміжних галузей знань, але тісно пов'язані з теоретичним контентом досліджуваної галузі (Кринець, 2023), якою у нашому дослідженні є фармацевтична.

Студювання напрацювань учених (Бобрицька, 2012; Бобрицька 2015; Кочан, 2023; Кринець, 2015; Куньч, 2023) дало змогу сформулювати низку положень, якими будемо керуватися у процесі виявлення сутнісного змісту базових і похідних понять проблеми навчання фармацевтичної хімії майбутніх магістрів фармації, а саме: 1) розгляду конкретних аспектів поняттєво-термінологічного апарату дослідження повинні передувати окреслення вимог, однією з яких є та, що явище, що вивчається, має бути об'єктивним і цілісним у системно-функціональному сенсі; 2) термін (як і дефініція) має рівною мірою репрезентувати базове, похідне чи запозичене із суміжних галузей знань поняття і бути однозначним; 3) визначенню терміну й надання йому характеристики має передувати етимологічний аналіз; 4) необхідно дотримуватися наукових традицій аналізу поняттєво-термінологічного апарату дослідження проблеми, що склалися у професійній сфері – освітньо-науковій та фармацевтичній; 5) слід урахувувати перспективи розвитку поняття і брати до уваги термінологію суміжних наук. Викладені положення уможливили групування базових та похідних понять дослідження у два смислові блоки (рис. 1).

Рис. 1. Групування базових та похідних понять дослідження у смислові блоки.
Джерело: розроблено авторкою

Перший блок становлять поняття, що розкривають сучасні підходи до визначення сутності професійної освіти майбутніх магістрів фармації: «професійна освіта»; «вища освіта»; «вища фармацевтична освіта»; «стандарт вищої освіти»; «освітня програма»; «магістр фармації». До складу другого блоку було включено поняття, що характеризують дидактичні одиниці процесу навчання фармацевтичної хімії: «методика навчання»; «фармацевтична хімія»; «зміст навчання»; «методи навчання»; «засоби навчання»; «методична система навчання фармацевтичної хімії»; «компетентнісно орієнтована методика навчання фармацевтичної хімії майбутніх магістрів фармації». На наше переконання, аналіз змісту понять, що входять у вищезазначені блоки, уможливить визначення ключового поняття дослідження – «навчання фармацевтичної хімії майбутніх магістрів фармації».

У наданні характеристики поняттю «професійна освіта» звернімося передусім до нормативно-правового поля освітньої галузі України. Так, у Законі України (далі – ЗУ) «Про освіту» (2017) (*Про освіту*, 2017) професійна освіта узгоджується з Національною Рамкою Кваліфікацій (далі – НРК) (*Про затвердження Національної рамки*, 2011). Додамо, що відповідно до ЗУ «Про вищу освіту» всі цикли вищої освіти в Україні відповідають 6-8 рівням НРК (*Про вищу освіту*, 2014).

На нашу думку, поняття «професійна освіта» у широкому розумінні може тлумачитися як здобуття професійної кваліфікації за відповідною спеціальністю. При цьому поняття «кваліфікація» визначаємо відповідно до ЗУ «Про вищу освіту» як офіційний результат оцінювання і визнання, отриманий з умови встановлення уповноваженою установою – закладом вищої освіти (далі –ЗВО) – досягнення особою компетентностей (результатів навчання / навчальних досягнень) згідно зі стандартами вищої освіти, що засвідчується відповідним документом про вищу освіту, а «спеціальність» – як складову галузі знань, за якою здійснюється професійна освіта (*Про вищу освіту*, 2014). Слід уточнити, що професійна освіта майбутніх магістрів фармації в Україні здійснюється відповідно до Стандарту вищої освіти другого (магістерського) рівня галузі знань 22 Охорона здоров'я спеціальності 226 Фармація, промислова фармація

спеціалізації 226.01 Фармація; 226.02 Промислова фармація (*Про затвердження стандарту*, 2022), який ухвалено у 2022 році.

Теоретично значущим для нашого дослідження є поняття «вища освіта», оскільки його визначення дає змогу виокремити очікувані державою вимоги, які набуває особа, яка успішно завершила навчання у ЗВО. Тож, поняття «вища освіта» розуміємо як здобуття особою високого рівня наукових та/або творчих мистецьких, професійних і загальних компетентностей, необхідних для діяльності за певною спеціальністю чи в певній галузі знань (*Про вищу освіту*, 2014; Кремень, 2014, с. 14).

Методологічно пов'язаним з поняттям «вища освіта» у нашому дослідженні є поняття «вища фармацевтична освіта». Звернення до довідникової літератури, а саме до «Фармацевтичної енциклопедії» дає змогу визначити поняття «фармацевтична освіта» як систему підготовки та вдосконалення фармацевтів і науково-педагогічних фармацевтичних кадрів і, водночас, як рівень професійної кваліфікації працівника, отриманий в освітніх закладах ... на базі повної (або неповної) середньої освіти, який уможлиблює здійснення професійної діяльності, пов'язаної з лікарськими засобами (виготовленням, зберіганням, відпуском тощо)» (Черних, 2010). Цілком довершено доповнює терміносистему першого блоку досліджуваних понять дефініція, надана Т. Ревою: «Вища фармацевтична освіта є складною і гетерогенною соціально-професійною системою цілеспрямованої підготовки майбутніх фармацевтів і науково-педагогічних фармацевтичних кадрів» (Рева, 2016, с. 360).

Для з'ясування сутнісних ознак поняття «магістр фармації» звернімося до статті 5 ЗУ «Про вищу освіту», де вказується, що ступінь магістра медичного, фармацевтичного або ветеринарного спрямування здобувається на основі повної загальної середньої освіти і присуджується ЗВО (науковою установою) у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми, обсяг якої становить 300–360 кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (далі – ЄКТС) (*Про вищу освіту*, 2014). У статті 5 вищезгаданого закону надано визначення поняття «магістр» – це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується ЗВО (науковою установою) у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми. Ступінь магістра здобувається за освітньо-професійною або за освітньо-науковою програмою (*Про вищу освіту*, 2014). Тож, поняття «магістр фармації» тлумачимо як освітній ступінь, що здобувається особою на другому рівні вищої освіти та присуджується ЗВМ(Ф)О у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої (освітньо-професійної / освітньо-наукової) програми, яка відповідає вимогам Стандарту вищої освіти другого (магістерського) рівня галузі знань 22 Охорона здоров'я спеціальності 226 Фармація, промислова фармація спеціалізації 226.01 Фармація; 226.02 Промислова фармація (*Про затвердження стандарту*, 2022). Зазначимо, що наша позиція базується на нормі ЗУ «Про вищу освіту», де вказано, що освітні програми, які передбачають присвоєння професійних кваліфікацій, мають забезпечувати виконання вимог відповідних професійних стандартів, якщо інше не передбачено законодавством (*Про вищу освіту*, 2014). Додамо, що у дослідженні будемо дотримуватися визначення поняття «освітня програма», яке законодавець трактує як єдиний комплекс освітніх компонентів (предметів вивчення, дисциплін, індивідуальних завдань, контрольних заходів тощо), спланованих і організованих для досягнення визначених результатів навчання (*Про освіту*, 2017), а поняття «освітня (освітньо-професійна, освітньо-наукова чи освітньо-творча) програма» – як систему освітніх компонентів на відповідному рівні вищої освіти в межах спеціальності, що визначає вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою, перелік навчальних дисциплін і логічну послідовність їх вивчення, кількість кредитів далі – ЄКТС, необхідних для виконання цієї програми, а також очікувані результати навчання (компетентності), якими повинен оволодіти здобувач відповідного ступеня вищої освіти (*Про вищу освіту*, 2014).

Аналізуючи зміст понять, що входять до другого блоку, звернімося до напрацювань учених, що досліджували методику навчання хімії, зокрема й майбутніх фармацевтів. Теоретично значущими для нашого дослідження є напрацювання О. Головченко, де зазначено, що поняття «методика навчання» є важливим для розуміння більш «широкого» терміна «методична система» як упорядкованої сукупності її складників – цілей, змісту, форм, методів та засобів навчання (Головченко, 2020, с. 50). Нам імпонує позиція ученої, яка тлумачить поняття «методика навчання» як феномен, що визначається спрямованістю на цілі навчання; ґрунтується на змісті навчання; відбиває методи навчання; визначає діяльність суб'єктів освітнього процесу; організацію їхньої взаємодії, характер і особливості використання ними ресурсів та сервісів освітньо-інформаційного середовища ЗВО (Головченко, 2020, с. 50).

Слушними, на нашу думку є умовиводи О. Максимова, який вважає, що методика викладання хімії у ЗВО розв'язує три основні завдання: що вчити?, як вчити?, і як учитися? (Максимов, 2014, с. 12). Науковець так відповідає на визначені запитання: перше завдання обумовлюється відбором навчального матеріалу хімічної дисципліни для його опанування студентами за різних організаційних форм навчання; друге завдання пов'язане з діяльністю викладача, яка спрямована на передачу навчальної інформації за допомогою різних методів, прийомів і засобів навчання, організаційних форм навчання у ЗВО; третю задачу – «учити учитися» – викладачі розв'язують, навчаючи студентів організовувати свою пізнавальну діяльність в лабораторіях, бібліотеці або вдома, правильному плануванню самостійної роботи, мотивуючи їх до науково-дослідної роботи (Максимов, 2014, с. 12-13). Це дає змогу визначитися щодо авторської позиції у тлумаченні поняття «методика навчання» як педагогічної науки, предметом вивчення якої є цілі і зміст навчання; діяльність викладача у виборі форм організації навчання, методів і засобів навчання; пізнавальна діяльність студентів – майбутніх фармацевтів, а також організацію взаємодії усіх суб'єктів освітнього процесу ЗВО. У загальному розумінні поняття «зміст навчання» тлумачимо як науково обґрунтовану систему дидактично та методично оформленого навчального матеріалу для різних освітніх і кваліфікаційних рівнів (Максимов, 2014, с. 88), «методи навчання» як упорядковані способи отримання інформації та опанування компетентностями з навчальної дисципліни, що передбачають взаємопов'язану діяльність викладача й студентів, спрямовані на розв'язання освітніх цілей (Енциклопедія освіти, 2008, с. 493; Максимов, Методика, 2014, с. 88), а «засоби навчання» – як прилади, обладнання та устаткування, що застосовуються у процесі освітньої діяльності (Кремінь, 2008, с. 313).

На нашу думку, для повнішого виявлення особливостей термінологічної взаємодії в дослідницькому полі проблеми навчання майбутніх магістрів фармацевтичної хімії важливим є з'ясування сутнісних характеристик поняття «методична система навчання фармацевтичної хімії». Для цього доцільно визначитися щодо розуміння поняття «методична система», яке тлумачимо як упорядковану сукупність складників – цілей, змісту, форм, методів та засобів навчання (Головченко, 2020, с. 54), а поняття «фармацевтична хімія» (від давн. грецьк. *φάρμακον* – ліки) – як науку, що вивчає різноманітне коло питань, пов'язаних з лікарськими речовинами: джерела та методи одержання природних та синтетичних лікарських сполук, їх будову, фізичні та хімічні властивості, їх перетворення, а також взаємозв'язок хімічної структури речовини та її дії на організм людини (Худоярова, 2018, с. 5). Тож, поняття «методична система навчання фармацевтичної хімії» визначатимемо як упорядковану сукупність складників – цілей, змісту, форм, методів та засобів навчання з опанування науки, предметне поле якої складають питання про лікарські речовини, а саме джерела та методи одержання природних та синтетичних лікарських сполук, їх будову, фізичні та хімічні властивості, їх перетворення, а також взаємозв'язок хімічної структури речовини та її дії на організм людини.

Оскільки Стандарт вищої освіти другого (магістерського) рівня галузі знань 22 Охорона здоров'я спеціальності 226 Фармація, промислова фармація спеціалізації

226.01 Фармація; 226.02 Промислова фармація (*Про затвердження стандарту, 2022*) побудовано на компетентному підході щодо професійної освіти магістрів фармації у ЗВМ(Ф)О України взаємодію понять у дослідженні магістральної проблеми повніше розкриває поняття «компетентнісно орієнтована методика навчання фармацевтичної хімії майбутніх магістрів фармації». Вважаємо, що визначеність авторської позиції у тлумаченні понять «методика навчання», «зміст навчання»; «методи навчання», «засоби навчання», «методична система навчання фармацевтичної хімії» створює підґрунтя для визначення поняття «компетентнісно орієнтована методика навчання фармацевтичної хімії майбутніх магістрів фармації», яке тлумачимо як упорядковану сукупність складників – цілей, змісту, форм, методів та засобів навчання фармацевтичної хімії, метою якого є набуття майбутніми магістрами фармації фахових знань, професійних навичок та умінь, способів мислення, поглядів і цінностей, інших особистісних якостей, що визначає здатність особистості успішно провадити навчальну й професійну діяльність. Слід уточнити, що поняття «компетентність» визначаємо як і законодавець у ЗУ «Про вищу освіту» – це динамічна комбінація фахових знань, професійних навичок та умінь, способів мислення, поглядів і цінностей, інших особистісних якостей, яка визначає здатність особистості успішно провадити навчальну й професійну діяльність (*Про вищу освіту, 2014*).

Викладене створює підґрунтя для потрактування ключового поняття дослідження «навчання фармацевтичної хімії майбутніх магістрів фармації» як цілеспрямованого процесу взаємодії викладача й студентів з опанування науки, предметне поле якої складають питання про джерела та методи одержання природних та синтетичних лікарських сполук, їх будову, фізичні та хімічні властивості, їх перетворення, взаємозв'язок хімічної структури речовини та її дії на організм людини, результатом чого є формування у майбутніх фахівців з вищою фармацевтичною освітою здатностей успішно провадити навчальну й професійну діяльність.

Висновки. У процесі аналізу особливостей термінологічної взаємодії в дослідницькому полі проблеми навчання майбутніх магістрів фармацевтичної хімії було доведено доцільність застосування аналітичного підходу, що дало змогу здійснити відповідні логічні операції: 1) пошук суттєвих ознак предмета; 2) встановлення збігу або розбіжностей формулювань, які мають суттєві або несуттєві ознаки; 3) з'ясування ознак предмета дослідження й відокремлення їх від решти ознак; 4) об'єднання окремих ознак у визначенні поняття. Це уможливило групування базових і похідних понять дослідження у блоки, до першого з яких увійшли поняття, що розкривають сучасні підходи до визначення сутності професійної освіти майбутніх магістрів фармації («професійна освіта»; «вища освіта»; «вища фармацевтична освіта»; «стандарт вищої освіти»; «освітня програма»; «магістр фармації»), до другого – поняття, що характеризують дидактичні одиниці процесу навчання фармацевтичної хімії («методика навчання»; «фармацевтична хімія»; «зміст навчання»; «методи навчання»; «засоби навчання»; «методична система навчання фармацевтичної хімії»; «компетентнісно орієнтована методика навчання фармацевтичної хімії майбутніх магістрів фармації»).

Виокремлення структурних елементів (складових) кожного із окреслених понять створило методологічне підґрунтя для комплексного вивчення сутнісного змісту ключового поняття дослідження – «навчання фармацевтичної хімії майбутніх магістрів фармації» – й формулювання авторської позиції до його тлумачення як цілеспрямованого процесу взаємодії викладача й студентів з опанування науки, предметне поле якої складають питання про джерела та методи одержання природних та синтетичних лікарських сполук, їх будову, фізичні та хімічні властивості, їх перетворення, взаємозв'язок хімічної структури речовини та її дії на організм людини, результатом чого є формування у майбутніх фахівців з вищою фармацевтичною освітою здатностей успішно провадити навчальну й професійну діяльність.

ЛІТЕРАТУРА

- Бобрицька, В. І. (2014). Діалектика термінологічної взаємодії в дослідницькому полі проблем освітньої політики. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Педагогіка. Психологія*, 22, 21-29.
- Бобрицька, В. І. (2015). Проблема становлення поняттєво-категорійного апарату освітньої політики в структурі досліджень феномену сучасної освіти. В кн. В. П. Андрущенко (Ред.), *Освітня політика: філософія, теорія, практика* (с. 109-143). Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова.
- Бобрицька, В. І. (2012). Науково-дослідницька робота як важливий чинник формування професійної компетентності майбутнього фахівця вищої кваліфікації. В кн. В. П. Андрущенко (Ред.), *Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету* (Ч. 1, с. 54-56). Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова.
- Головченко, О. І. (2020). *Методика організації самостійної роботи майбутніх магістрів фармації з органічної хімії засобами дистанційного навчання*. (Дис. канд. наук). Національний медичний університет імені О. О. Богомольця, Київ.
- Кочан, І. М. (2023). Інноваційні процеси в сучасній українській термінологіці. *Термінологічний вісник*, 7, 73-82.
- Кремень, В. Г. (Ред.). (2014). *Національний освітній глосарій: вища освіта*. (2-ге вид.). Київ: ТОВ Видавничий дім «Плеяди».
- Кремінь, В. Г. (Ред.). (2008). *Енциклопедія освіти*. Київ: Юрінком Інтер.
- Кривець, О. (2015). Термінологізація та детермінологізація як результат взаємовпливу мовної та наукової картин світу. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Проблеми української термінології*, 817, 36-41.
- Куньч, З. Й. (2023). Варіантність термінів: детермінологізація чи детермінування. *Термінологічний вісник*, 7, 53-62.
- Максимов, О. С. (2014). *Методика викладання хімії у вищих навчальних закладах*. Мелітополь.
- Мельничук, О. С. (2006). *Етимологічний словник української мови* (Т. 5). Київ: Наукова думка.
- Про вищу освіту*: Закон України. № 1556-VII. (2014). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
- Про затвердження Національної рамки кваліфікацій*: Постанова КМ України. № 1341. (2011). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text>.
- Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 226 Фармація, промислова фармація для другого (магістерського) рівня вищої освіти*: Наказ МОН України. № 981. (2022). Взято з <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/11/11/226-Farmatsiya.promyslova.farmatsiya.mahistr-981-04.11.2022.pdf>
- Про освіту*: Закон України. № 2145-VIII. (2017). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
- Рева, Т. Д. (2016). Актуальні проблеми підготовки фахівців фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я України. В кн. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький педагогічний університет імені Григорія Сковороди»* (Вип. 37, т. 1(69), с. 358-366). Київ: Гнозис.
- Худоярова, О. С. (2018). *Фармацевтична хімія*: навч. посіб. Вінниця: «Нілан ЛТД».
- Черних, В. П. (Ред.). (2010). *Фармацевтична енциклопедія* (2-ге вид.). Київ: Моріон.

REFERENCES

- Bobrytska, V. I. (2014). Dialektyka terminolohichnoi vzaïemodii v doslidnytskomu poli problem osvitnoi polityky [Dialectics of terminological interaction in the research field of educational policy problems]. *Pedagogical Education: Theory and Practice. Psychology. Pedagogy [Pedagogical education: theory and practice. Pedagogy. Psychology]*, 22, 21-29 [in Ukrainian].

- Bobrytska, V. I. (2015). Problema stanovlennia poniattievo-katehoriinoho aparatu osvitoi polityky v strukturii doslidzhen fenomenu suchasnoi osvity [The problem of the formation of the conceptual and categorical apparatus of educational policy in the structure of studies of the phenomenon of modern education]. In V. P. Andrushchenko (Ed.), *Osvitnia polityka: filozofia, teoriia, praktyka [Educational policy: philosophy, theory, practice]* (pp. 109-143). Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova [in Ukrainian].
- Bobrytska, V. I. (2012). Naukovo-doslidnytska robota yak vazhlyvyi chynnyk formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnoho fakhivtsia vyshchoi kvalifikatsii [Research work as an important factor in the formation of the professional competence of a future highly qualified specialist]. In V. P. Andrushchenko (Ed.), *Yednist navchannia i naukovykh doslidzhen – holovnyi pryntsyv universytetu [The unity of education and scientific research is the main principle of the university]* (Vol. 1, pp. 54-56). Kyiv: NPU imeni M. P. Drahomanova [in Ukrainian].
- Chernykh, V. P. (Ed.). (2010). *Farmatsevychna entsyklopediia [Pharmaceutical encyclopedia]*. (2nd ed.). Kyiv: Morion [in Ukrainian].
- Holovchenko, O. I. (2020). *Metodyka orhanizatsii samostiinoi roboty maibutnikh mahistriv farmatsii z orhanichnoi khimii zasobamy dystantsiinoho navchannia [Methods of organizing independent work of future masters of pharmacy in organic chemistry by means of distance learning]*. (PhD diss.). Natsionalnyi medychnyi universytet imeni O. O. Bohomoltsia. Kyiv [in Ukrainian].
- Khudoiarova, O. S. (2018). *Farmatsevychna khimiia [Pharmaceutical chemistry]: navch. posib.* Vinnytsia: «Nilan LTD» [in Ukrainian].
- Kochan, I. M. (2023). Innovatsiini protsesy v suchasni ukrainskii terminoleksytsi [Innovative processes in modern Ukrainian terminology]. *Terminolohichniy visnyk [Terminological gazetteer]*, 7, 73-82 [in Ukrainian].
- Kremen, V. H. (Ed.). (2014). *Natsionalnyi osvittii hlosarii: vyshcha osvita [National educational glossary: higher education]*. (2nd ed.). Kyiv: TOV Vydavnychy dim «Pleiady» [in Ukrainian].
- Kremin, V. H. (Ed.). (2008). *Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of education]*. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
- Krymets, O. (2015). Terminolohizatsiia ta determinolohizatsiia yak rezultat vzaiemovplyvu movnoi ta naukovo kartyn svitu [Terminologicalization and determinologicalization as a result of the mutual influence of linguistic and scientific world pictures]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika». Problemy ukrainskoi terminolohii [Bulletin of the Lviv Polytechnic National University. Problems of Ukrainian terminology]*, 817, 36-41 [in Ukrainian].
- Kunch, Z. Y. (2023). Variantnist terminiv: determinolohizatsiia chy determinuvannia [Variation of terms: determinologizing or determinization]. *Terminolohichniy visnyk [Terminological gazetteer]*, 7, 53-62 [in Ukrainian].
- Maksymov, O. S. (2014). *Metodyka vykladannia khimii u vyshchykh navchalnykh zakladakh [Methods of teaching chemistry in higher educational institutions]*. Melitopol [in Ukrainian].
- Melnychuk, O. S. (2006). *Etymolohichniy slovnyk ukrainskoi movy [Etymological dictionary of the Ukrainian language]* (Vol. 5). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Pro osvitu [About education]: Zakon Ukrainy. № 2145-VIII.* (2017). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
- Pro vyshchu osvitu [About higher education]: Zakon Ukrainy. № 1556-VII.* (2014). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Natsionalnoi ramky kvalifikatsii [On the approval of the National Framework of Qualifications]: Postanova KM Ukrainy. № 1341.* (2011). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia standartu vyshchoi osvity za spetsialnistiu 226 Farmatsiia, promyslova farmatsiia dlia druhoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity [On the approval of the*

standard of higher education in the specialty 226 Pharmacy, industrial pharmacy for the second (master's) level of higher education]: Nakaz MON Ukrainy. № 981. (2022). Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/11/11/226-Farmatsiya.promyslova.farmatsiya.mahistr-981-04.11.2022.pdf> [in Ukrainian].

Reva, T. D. (2016). Aktualni problemy pidhotovky fakhivtsiv farmatsevtichnoho sektoru haluzi okhorony zdorovia Ukrainy [Actual problems of training specialists in the pharmaceutical sector of the health care industry of Ukraine]. In *Humanitarnyi visnyk DVNZ «Pereiaslav-Khmelnytskyi pedahohichnyi universytet imeni Hryhoriia Skovorody»* [Humanitarian Bulletin of the Pereiaslav-Khmelnytskyi Pedagogical University named after Hryhoriy Skovoroda] (Vol. 37, no. 1(69), pp. 358-366). Kyiv: Hnozs [in Ukrainian].

THE DIALECTICS OF TERMINOLOGICAL INTERACTION IN THE RESEARCH FIELD ISSUE OF TRAINING FUTURE MASTERS IN PHARMACEUTICAL CHEMISTRY

Iryna But,

Assistant at the Department of Drug Chemistry and Medicinal Toxicology,
Bogomolets National Medical University

The article analyzes the terminological interaction in the research field issue of training future masters in pharmaceutical chemistry by contextual clarification of categories and meanings of basic and derived concepts. The expediency of using an analytical approach is substantiated. It has made it possible to carry out relevant logical operations: 1) search for essential features of the subject; 2) establishing the coincidence or discrepancies of the formulations, which have significant or insignificant features; 3) finding out the features of the research subject and separating them from the rest of the features; 4) unification of individual features in the definition of a concept. The basic and derived research concepts are grouped into blocks. The first one includes concepts that reveal modern approaches to determining the essence of professional future masters of pharmacy education («professional education», «higher education», «higher pharmaceutical education», «higher education standard», «educational program», «Master of Pharmacy»). The second block includes concepts characterizing the didactic units of teaching pharmaceutical chemistry («teaching methodology», «pharmaceutical chemistry», «learning content», «teaching methods», «teaching tools», «methodical system of teaching pharmaceutical chemistry», «competence-oriented methods of teaching pharmaceutical chemistry for future masters of pharmacy»). Structural elements (components) of each outlined concept have been singled out. It has created a methodological basis for a comprehensive study of the essential content of the key research concept, which is «teaching of pharmaceutical chemistry for future masters of pharmacy». It has also allowed authors to formulate their position on its interpretation as a purposeful process of interaction between the teacher and students on mastering science, the subject field of which consists of questions about the sources and methods of obtaining natural and synthetic medicinal compounds, their structure, physical and chemical properties, their transformation, the relationship between the chemical structure of a substance and its effects on the human body. The result is the formation of future specialists with higher ability to successfully conduct educational and professional activities.

Keywords: higher education, higher pharmaceutical education, teaching tools, learning content, competence-oriented methods of teaching pharmaceutical chemistry for future masters of pharmacy, Master of Pharmacy, teaching methodology, teaching methods, methodical system of teaching pharmaceutical chemistry, education of pharmaceutical chemistry for future masters of pharmacy, professional education, standard of higher education, educational program, pharmaceutical chemistry.

Надійшла до редакції 20.01.2023 р.

УДК 378.014.6:910.27

DOI 10.33989/2519-8254.2023.13.289937

ORCID 0000-0002-4879-9523

ORCID 0000-0002-2666-6447

ORCID 0009-0006-5579-6386

ВПЛИВ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНИХ ЗАВДАНЬ КАРТОГРАФІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ НА ЯКІСТЬ НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Олександр Федій,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри географії, методики її навчання та туризму,
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка;

Ліана Галушка,

аспірантка кафедри географії, методики її навчання та туризму,
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка;

Самая Гасанова,

старший викладач кафедри географії Азербайджану та технологій навчання;
Азербайджанський державний педагогічний університет.

У статті визначено, що географічна освіта, особливо на сучасному етапі розвитку суспільства, неможлива без теоретичних основ та практичних навичок у роботі з картографічними джерелами, їхнім аналізом та інтегрованим підходом у сферах застосування. Доведено, що компетентісно орієнтовані завдання (КОЗ) з картографії та топографії забезпечують якісне навчання здобувачів першого (бакалаврського) і другого (магістерського) рівня вищої освіти. Запропоновано власну дефініцію КОЗ картографічного спрямування. Висвітлено проблему розробки КОЗ картографічного спрямування та здійснено аналіз їхнього стану при підготовці майбутніх вчителів географії. Розкрито особливості методики вирішення завдань з картографії та топографії для здобувачів вищої освіти. Створено схему переваг КОЗ картографічного спрямування над традиційними завданнями відповідно до їхніх етапів застосування: життєве спрямування; мотив, що спонукає до розв'язку; самостійність у прийнятті рішень; висока когнітивна складність. Конкретизовано позитивні риси результатів навчання з елементами КОЗ.

Розроблено КОЗ картографічного спрямування, які можуть застосовуватись під час опанування дисциплін «Картографія з основами топографії», «Методика навчання географії», «Методика навчання географії у старшій профільній школі» здобувачами вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (ПНПУ) та Азербайджанського державного педагогічного університету (АДПУ). Акцентовано увагу на важливості топографічної карти у воєнний період.

Ключові слова: географічна карта, топографічна карта, масштаб, азимут, компетентісно орієнтовані завдання (КОЗ), КОЗ картографічного спрямування, заклад вищої освіти (ЗВО).

Постановка проблеми. У сучасному освітньому середовищі багатьох країн, зокрема України та Азербайджану, актуальними є глобальні виклики, які спрямовані на розвиток суспільства. На майбутніх випускників ЗВО покладаються великі зобов'язання у навчанні та вихованні підростаючого покоління. Вони повинні стати висококваліфікованими вчителями, які матимуть предметно-географічну компетентність та відповідатимуть

критеріям сучасного ринку праці у світі. «У більшості випадків обсяг навчального матеріалу з географії, його якість через значну динамічність інформації, фактів, подій не відповідають потребам» (Bednarz, Heffron, & Huynh, 2013).

Якість сучасної освіти у багатьох сферах визначається умінням вирішувати практичні завдання, застосовувати правильний алгоритм розв'язування задач. Не виключенням є підготовка майбутніх вчителів географії, які на основі теоретичних знань повинні уміти розв'язувати задачі фізико-географічного та соціально-економічного змісту, аналізувати статистичні дані з представленням їх у графічній, аналітичній та табличній формах. Особливе місце серед практичної підготовки майбутніх вчителів географії займають уміння працювати з географічними картами, зокрема топографічними. Актуальним є не просто механічне виконання певних дій при аналізі карти, а й застосування методики розв'язування задач, аргументація послідовності кожного кроку для прийняття ефективного рішення. «Якість освіти традиційно пов'язують зі змістом та формою навчального процесу, що ґрунтується на кваліфікації та досвіді викладачів. Однак, у сучасному швидкоплинному світі слід спрямовувати навчальний процес не лише на засвоєння базових знань, а і на формування потреб, умінь та навичок самостійного засвоєння новітніх знань упродовж життя, ефективного їх використання на практиці» (Василюк, Дей, & Базелюк, 2019, с. 15).

COVID-19 та російсько-українська війна для українських ЗВО, конфлікт між Азербайджаном і Вірменією спричинили значну кількість проблем в освітньому середовищі. Вчитель географії нового покоління має навчити учнів адаптуватись до життя в умовах дистанційного навчання під час непередбачених ситуацій. Роль вчителя в умовах карантинних обмежень чи воєнного стану не знижується, а набуває особливого значення і нових форм взаємодії з учнями. Важливість географічної переваги та географічної освіти в нашому складному, багатогранному, взаємозалежному суспільстві важко недооцінити. Географічна освіта забезпечує критичну підготовку до життя і кар'єрного зростання у 21-му столітті. В суспільстві кожний повинен приймати рішення, яке має географічну «прив'язку», до прикладу, правильний вибір місця проживання відповідно природним умовам, пересування по місцевості, споживання продуктів харчування, купівля одягу тощо; всі безпосередньо або опосередковано залучені до вирішення глобальних соціальних, екологічних, економічних проблем з географічним спрямуванням, особливо актуальними в умовах війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у теоретичну основу проектування і застосування КОЗ професійної підготовки майбутніх вчителів прослідковується в останніх дослідженнях і публікаціях Л. Вішнікіної, Л. Галушки, І. Діброви, О. Кривоноса, І. Максимова, Ю. Малієнко, К. Славак, А. Фасолі, В. Хом'юка, І. Хом'юк та ін.

Завдання картографічного спрямування та їхнє теоретичне підґрунтя для здобувачів вищої освіти представлені в роботах С. Брика, П. Войтківа, М. Кобелька, С. Кравціва, Ю. Сендзік, П. Сухого, О. Федія та ін.

Метою дослідження є висвітлення важливості КОЗ картографічного спрямування для підготовки майбутніх учителів географії.

Виклад основного матеріалу. Географія є надзвичайно складною наукою та шкільною дисципліною, так як за своїм об'єктом вивчення охоплює всі геосфери одночасно на різних просторових рівнях. Функціонування кожної сфери (літосфери, атмосфери, гідросфери, біосфери) з фізико-географічними процесами в них поєднуються із соціально-економічними аспектами життєдіяльності населення, антропогенним впливом на розвиток планети в цілому. Це потребує глибокого аналізу стану географічної оболонки через розв'язування задач із розрахунками параметрів середовища, узагальнення даних тощо. Картографічний метод є універсальним з точки зору інтегрованого підходу до вивчення планети на всіх просторових рівнях. Опанування методики використання географічної карти – один з найголовніших пріоритетів підготовки майбутніх вчителів

географії, у їхній професійній діяльності щодо навчання учнів на уроках. Популярність карт зросла до такого рівня, що у поєднанні з Інтернет-ресурсами вони стали значним джерелом інформації, а в деяких випадках – єдиним.

О. Кривонос зазначає що у контексті приєднання до Болонського процесу національна система вищої освіти переживає суттєві структурні та змістовні зміни. Сьогодні завдання вищої школи полягає у формуванні в студентів наукового світогляду, системи сучасних професійних знань, розвитку творчих здібностей, професійної кваліфікації. Процес навчання повинен орієнтуватися на поетапне створення в студентів відповідної системи знань, певних умінь та навичок, ключових і професійних компетентностей, зокрема й інформаційно-комунікаційних. Саме компетентності є тими критеріями, які дозволяють визначати готовність випускника до фахової діяльності (Кривонос, 2014).

У контексті якості навчання географії у вищій школі, КОЗ картографічного спрямування являють собою ситуативні завдання, які спрямовані на уміння студентів розв'язувати задачі прикладного характеру щодо орієнтування у просторі за допомогою карти і навігаційних приладів, розрахунку відстані, площі, координат при русі по пересічній місцевості тощо. Дані завдання можуть відображати змодельовані життєві ситуації, які спроєктовані у відповідності до визначених дисципліною професійних компетентностей.

Як підкреслює Ю. Малієнко, КОЗ це – одне з найважливіших понять сучасної освіти, актуальний засіб навчання, формування умінь, досвіду і ставлень, критеріїв самодіагностики набутих досягнень (Малієнко, 2019).

А. Фасоля стверджує, що КОЗ це спеціально створена дидактична конструкція, що використовується з метою формування і перевірки рівня предметних, міжпредметних і ключових компетенцій (компетентностей) (Фасоля, 2014).

КОЗ картографічного спрямування є необхідним елементом навчання і відрізняється від традиційної підготовки студентів (рис. 1). У ЗВО «Картографія з основами топографії», як ключова дисципліна, опановується студентами на першому курсі навчання, так як базові знання щодо картографічного методу дослідження формуються як передумова багатьох інших навчальних дисциплін. Всі особливості застосування КОЗ знаходять відображення у дисципліні «Методика навчання географії» і в ПНПУ, і в АДПУ.

Рис. 1. Перевага КОЗ картографічного спрямування над традиційними завданнями

Як вважають В. Хом'юк і І. Хом'юк, студент повинен отримувати завдання, яке було б прийняте ним, тобто забезпечувало мотивацію вивчення теми, сприяло виробленню організаційно-діяльнісних умінь, зокрема, містило чіткі критерії щодо умов виконання і самооцінки (Хом'юк, І. В., & Хом'юк, В. В., 2017).

У праці Ю. Хворостіної та К. Стеценка під компетентісно орієнтованими завданнями розуміємо навчально-пізнавальні завдання, вирішення яких вимагає знань з різних розділів. При цьому надзвичайну роль у формуванні таких компетентностей відіграє педагог, який може і повинен мислити креативно, вміти прогнозувати та систематизувати набуті знання (Хворостіна, Стеценко, 2018).

Представлені завдання картографічного спрямування, які можуть використовуватись під час практичних занять для студентів ПНПУ та АДПУ, спроектовані як приклад КОЗ.

Завдання 1. Уміння оперувати усіма видами масштабу є основою роботи з географічними картами. Уявімо, що Ви турист, який здійснює рух за допомогою карти. Необхідно перевести числовий масштаб у іменованій для швидкого розуміння щодо співвідношення відрізка на карті та дійсної відстані на місцевості. Карта має числовий масштаб 1:5 000 000.

Розв'язок:

Для розв'язування задачі використовуємо співвідношення лінійних вимірювань: 1 км = 1000 м, 1 м = 100 см.

Числовий масштаб карти 1:5 000 000 переводимо в іменованій:

1 см – 5 000 000 см;

1 см – 50 000 м (так як в 1 м 100 см);

1 см – 50 км (так як в 1 км 1000 м).

Отже, 1 см на карті відповідає 50 км.

Завдання 2. Уявіть, що літак повинен витратити найменшу кількість палива та зекономити час при переміщенні від міста, в якому перебувають туристи, до екватора. Необхідно визначити найкоротшу відстань двома способами: за допомогою лінійки і масштабу та по довжині дуги меридіана. Результати вимірювань проаналізувати та пояснити відмінність у розрахунках. Варіанти завдань представлені нижче:

№ 1: Київ; № 2: Баку; № 3: Мехіко; № 4: Каїр; № 5: Пекін.

Примітка: Для розрахунків використовувати дані: 1° меридіана = 111,14 км.

Розв'язок варіанту № 1:

I спосіб.

За допомогою лінійки визначаємо відстань від м. Київ до екватора в сантиметрах по одній з карт. Використовуючи дані масштабу карти, переводимо сантиметри в дійсну відстань, розраховану у кілометрах.

II спосіб.

За допомогою географічної карти розраховуємо широту м. Києва, як один з елементів координат. Широт м. Києва – 51° пн. ш. Так як всі меридіани мають однакову довжину, то 1° меридіана = 111,14 км. Значить, дійсна відстань буде дорівнювати 5668,14 км.

Результати вимірювань двох способів не будуть збігатися, так як при розрахунках не враховані похибки вимірювання лінійкою та кулястість планети. Головна закономірність у даній задачі – розуміти співвідношення градусної і лінійної міри розрахунків.

Завдання 3. Під час російсько-української війни знання топографічної карти є одним з необхідних і найважливіших джерел знань для військових. Вони дозволяють сформувати просторове бачення місцевості, мають особливе призначення під час орієнтування тощо. Отже, між двома селами на карті, масштаб якої 1:400 000, відстань становить 12 см. Військовим необхідно розрахувати довжину відрізка на іншій карті, масштаб якої 1:2 000 000.

Розв'язок:

1) Визначаємо дійсну відстань між населеними пунктами на карті 1:400 000. Так як 1 см на карті відповідає 4 км, то 12 см буде дорівнювати 48 км.

2) Так як дійсна відстань на місцевості дорівнює 48 км, то на карті, масштаб якої 1:2 000 000 (в 1 см – 20 км), це відрізок буде дорівнювати 2,4 см.

Завдання 4. Знання, вміння та навички топографічної карти є своєрідною базою формування уявлення про певну територію для туристів та спортсменів. Ви виконуєте завдання зі спортивного орієнтування. Застосовуючи фрагмент топографічної карти (рис. 2), вам необхідно:

1) Розрахувати відстань від точки D до точки R, користуючись підручними засобами (солонинка, сірник, паперова смужка, нитка тощо) та лінійним масштабом карти.

2) Розрахувати відстань від точки D до точки R за допомогою кілометрової сітки.

3) Розрахувати магнітний азимут руху з точки G до точки R, використовуючи дані магнітного схилення і зближення меридіанів картометричного графіка.

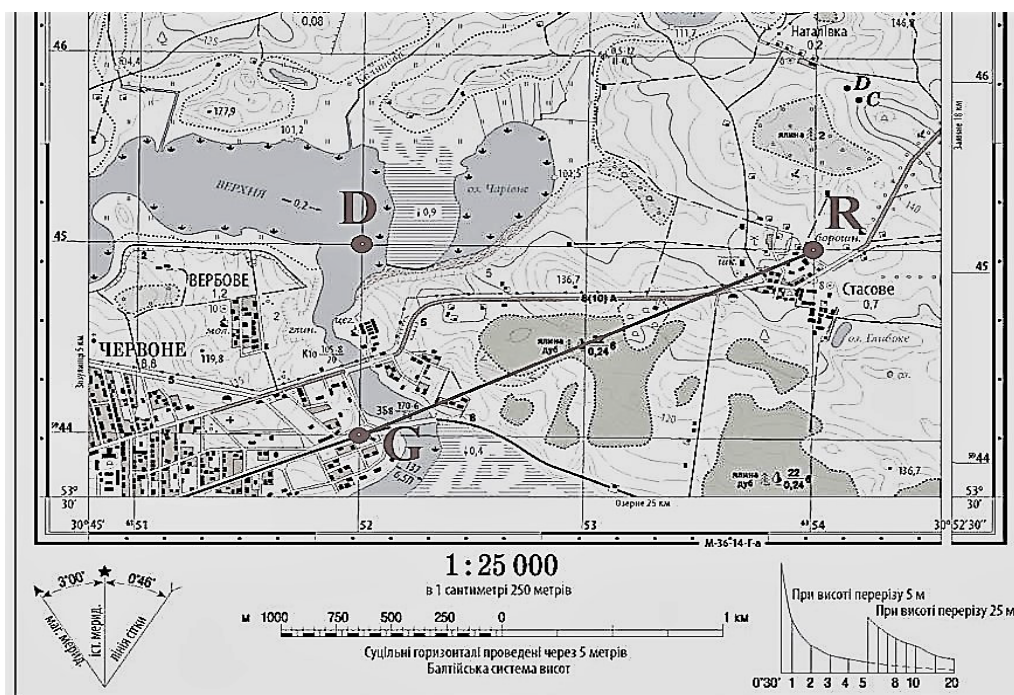

Рис. 2. Картографічний додаток до завдання 4. «Фрагмент топографічної карти»

Розв'язок:

1) Використовуємо дані лінійного масштабу карти. Нитка чи паперова смужка співставлена із лінійним масштабом дорівнює 8 см. 1 см на карті відповідає 250 м, значить, відстань дорівнює 2000 м або 2 км.

2) Точки D та R розташовані на лінії кілометрової сітки. Точка D розташована на лінії 52, а точки R – на лінії 54. Тобто, відстань між лініями дорівнює: $54 - 52 = 2$. Так як на даній карті кілометрова сітка проведена через 1 км, то відстань між точками D та R дорівнює 2 км.

3) Для визначення магнітного азимуту (A_M) напрямку руху від точки G до точки R спочатку необхідно розрахувати дирекційний кут (α). Дирекційний кут можна розрахувати, приклавши транспортир до лінії кілометрової сітки та напрямом G-R: дирекційний кут (α) = 50° .

Дана карта містить поправки: магнітне схилення західне ($3^\circ 00'$) і зближення меридіанів східне ($0^\circ 46'$). Значить, магнітний азимут:

$$(A_M) = 50^\circ 00' + 3^\circ 00' + 0^\circ 46' = 53^\circ 46'$$

Завдання 5. Уявимо, що військовий літак має на меті доставити вантаж з міста F (30° пн., ш.) в місто L (35° пн., ш.). Необхідно розрахувати магнітний азимут руху військового літака, якщо траєкторія його польоту відхиляється від західного напрямку дійсного (географічного) азимуту на північний захід на 5° . Магнітне схилення є східним ($1^\circ 45'$). Необхідно також розрахувати зворотній магнітний азимут, за яким повернеться військовий літак після виконання завдання в місто F (30° пн., ш.) з міста L (35° пн., ш.). Для глибокого розуміння розв'язку цієї задачі необхідно накреслити схему прямого і зворотного руху літака.

Розв'язок:

1) Вихідним положенням у розв'язуванні задачі є напрям на захід, який дорівнює 270° . Так як військовий літак відхиляється у своєму русі на 5° , то розраховуємо його дійсний (географічний) азимут:

$$A_{(F-L)} = 270^\circ + 5^\circ = 275^\circ;$$

2) Для розрахунку магнітного азимуту необхідно використати поправки магнітного схилення, які зазначені в умові:

$$A_{M(F-L)} = 275^{\circ} 00' - 1^{\circ} 45' = 273^{\circ} 15'$$

3) Розрахунок зворотнього магнітного азимуту здійснюється за формулою: $A_{\text{зворотній}} = A_{\text{прямий}} \pm 180^{\circ}$, значить:

$$A_{M(L-F)} = 273^{\circ} 15' - 180^{\circ} = 93^{\circ} 15'$$

Для кращої візуалізації відобразим розв'язок задачі схематично, позначаючи координатні дані, відхилення від напрямку на північний захід військового літака та магнітне схилення карти (рис. 3).

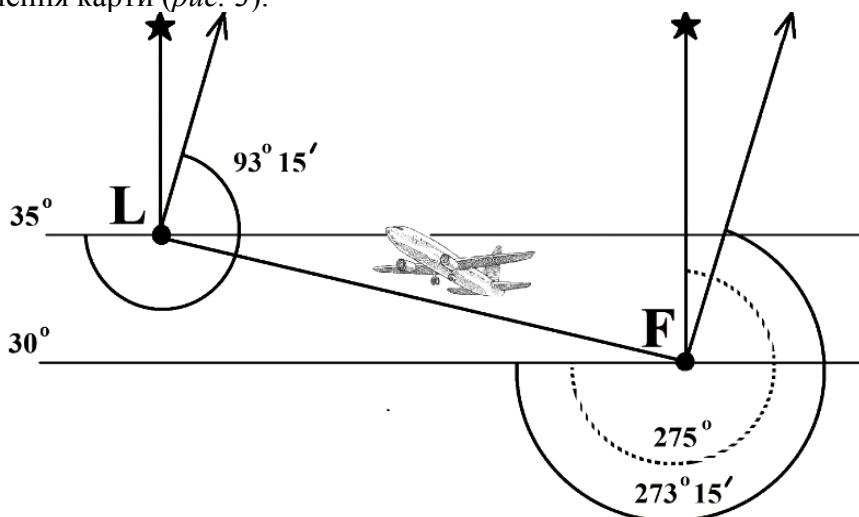

Рис. 3. Картографічний додаток до завдання 5. «Схема руху літака»

Отже, наведені приклади КОЗ демонструють не лише практичну підготовку студентів, а й важливість географічної карти в життєвих ситуаціях, встановлення залежностей між географічними об'єктами та процесами.

Визначено проблеми застосування КОЗ у вивченні дисциплін «Картографія з основами топографії», «Методика навчання географії», «Методика навчання географії у старшій профільній школі» у ЗВО України та Азербайджану, які полягають у наступному:

- відсутність регулярності застосування КОЗ і відображення їх у навчальних програмах;
- малий досвід застосування КОЗ у навчальному процесі та недостатня кількість досліджень у виявленні впливу на якість освіти.

Встановлено, що позитивним у використанні КОЗ картографічного спрямування є:

- ситуативність завдання, яке може відбутися у реальному житті;
- різноманітність і нетиповість шляхів вирішення завдання;
- самостійність вибору засобів та джерел інформації;
- креативність мислення та індивідуальний підхід у вирішення завдань;
- зацікавленість навчальною дисципліною.

Можна стверджувати, що КОЗ картографічного спрямування мають безпосередній вплив на якість навчання у ЗВО України та Азербайджану, підвищують професійну компетентність майбутніх вчителів, удосконалюють їхній фаховий рівень.

Висновки. Отже, знання, вміння, навички з картографії та топографії в сучасних геополітичних умовах України та Азербайджану необхідні для якісного навчання майбутніх вчителів географів. КОЗ сприяють навчанню майбутніх вчителів протягом життя, бути інтелектуально-мобільними та використовувати картографічні знання в реальних життєвих ситуаціях сьогодення та у повоєнний період.

На нашу думку, опис життєвих обставин мотивує студентів до вирішення КОЗ картографічного спрямування. Найефективнішим засобом у вивченні всіх об'єктів та процесів є топографічна карта, яка дозволяє проаналізувати ситуацію в деталях на локальному рівні.

Таким чином, наступні науково-методичні дослідження ми спрямуємо на розробку КОЗ картографічного спрямування для географічних дисциплін, проведення моніторингу їхнього впровадження та експериментальне порівняння ефективності підготовки майбутніх географів у процесі вивчення дисциплін «Картографія з основами топографії», «Методика навчання географії», «Методика навчання географії у старшій профільній школі» у ЗВО України та Азербайджану.

ЛІТЕРАТУРА

- Василюк, А., Дей, М., & Базелюк, В. (2019). *Якість вищої освіти: теорія і практика*. Київ; Ніжин: ПП Лисенко М. М.
- Вішнікіна, Л. П., & Діброва, І. О. (2015). Компетентнісно-орієнтовані завдання з географії. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, III(32), 63, 10-14.
- Кравців, С. С., Войтків, П. С., & Кобелька, М. В. (2020). *Картографія*. (2-ге вид.). Львів: ЛНУ ім. Івана Франка.
- Кривонос, О. М. (2014). Компетентнісно-орієнтовані завдання в курсі «Програмування». *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*, 5 (47), 138-144. Взято з <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/12146>.
- Малієнко, Ю. (2019). Компетентнісно орієнтовані завдання у змісті курсів історії в ліцеї: суть, структура, класифікація, значення. *Український педагогічний журнал*, 3, 111-118. Взято з <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2019-3-111-118>.
- Сухий, П. О., Сендзік, Ю. І., & Брик, С. Д. (2023). *Картографія: тестові завдання*. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича.
- Фасоля, А. (2014). Компетентнісно зорієнтовані завдання: новація? Імітація? *Українська література в загальноосвітній школі*, 5, 14-20. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ulvzsh_2014_5_7.
- Федій, О. А. (2019). *Картографія з основами топографії*. Полтава.
- Хворостіна, Ю. В., Стеценко, К. М. (2018). Компетентнісно орієнтовані завдання з теми «Трикутники». *Фізико-математична освіта*, 2 (16), 136-140.
- Хом'юк, І. В., Хом'юк, В. В. (2017). Компетентностно-орієнтовані завдання як важливий чинник формування когнітивної складової математичної компетентності майбутніх інженерів. В кн. О. С. Чашечникова (Ред.), *Актуальні питання природничо-математичної освіти* (№ 1(9)), с. 107-114). Суми.
- Bednarz, S. W., Heffron, S., & Huynh, N. T. (Eds.). (2013). *A road map for 21st century geography education: Geography education research* (A report from the Geography Education Research Committee of the Road Map for 21st Century Geography Education Project). Washington, DC: Association of American Geographers.

REFERENCES

- Bednarz, S.W., Heffron, S., & Huynh, N.T. (Eds.). (2013). *A road map for 21st century geography education: Geography education research* (A report from the Geography Education Research Committee of the Road Map for 21st Century Geography Education Project). Washington, DC: Association of American Geographers.
- Fasolia, A. (2014). Kompetentnisno zoriientovani zavdanna: novatsiia? Imitatsiia? [Competence-oriented tasks: innovation? Imitation?]. *Ukrainska literatura v zahalnoosvitnii shkoli [Ukrainian literature in secondary schools]*, 5, 14-20. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ulvzsh_2014_5_7 [in Ukrainian].
- Fedii, O. A. (2019). *Kartohrafiia z osnovamy topohrafiu [Cartography with the basics of topography]*. Poltava [in Ukrainian].
- Khom'iuk, I. V., & Khom'iuk, V. V. (2017). Kompetentnostno-oriientovani zavdanna yak vazhlyvyi chynnyk formuvannia kohnityvnoi skladovoi matematychnoi kompetentnosti maibutnix inzheneriv [Competence-oriented tasks as an important factor in the formation of the cognitive component of mathematical competence of future engineers]. In

- O. S. Chashechnykova (Ed.), *Aktualni pytannia pryrodnycho-matematychnoi osvity [Current issues of science and mathematics education]* (№ 1(9), pp. 107-114). Sumy [in Ukrainian].
- Khvorostina, Yu. V., & Stetsenko, K. M. (2018) Kompetentnisno oriientovani zavdannia z temy «Trykutnyky» [Competence-oriented tasks on the topic "Triangles"]. *Fizyko-matematychna osvita [Physical and mathematical education]*, 2 (16), 136-140 [in Ukrainian].
- Kravtsiv, S. S., Voitkiv, P. S., & Kobelka, M. V. (2020). *Kartohrafiia [Cartography]*. Lviv: LNU im. Ivana Franka [in Ukrainian].
- Maliienko, Yu. (2019). Kompetentnisno oriientovani zavdannia u zmisti kursiv istorii v litsei: sut, struktura, klasyfikatsiia, znachennia [Competence-oriented tasks in the content of history courses at the lyceum: essence, structure, classification, meaning]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal [Ukrainian Pedagogical Journal]*, 3, 111-118. Retrieved from <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2019-3-111-118> [in Ukrainian].
- Sukhyi, P. O., Sendzik, Yu. I., & Bryk, S. D. (2023). *Kartohrafiia [Cartography]: testovi zavdannia*. Chernivtsi: Chernivets. nats. un-t im. Yu. Fedkovycha [in Ukrainian].
- Vasyliuk, A., Dei, M., & Bazeliuk, V. (2019). *Yakist vyshchoi osvity: teoriia i praktyka [Quality of higher education: theory and practice]*. Kyiv; Nizhyn: PP Lysenko M. M [in Ukrainian].
- Vishnikina, L. P., & Dibrova, I. O. (2015). Kompetentnisno-oriientovani zavdannia z heohrafiia [Competency-oriented tasks in geography]. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, III (32), 63, 10-14 [in Ukrainian].

THE INFLUENCE OF COMPETENCE-ORIENTED TASKS OF CARTOGRAPHIC DIRECTION ON THE QUALITY OF TEACHING GEOGRAPHY IN HIGHER EDUCATION

Oleksandr Fedii,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Geography, Methods of Its Teaching and Tourism;
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University;

Liana Halushka,

Postgraduate student of the Department of Geography, Methods of Its Teaching and Tourism;
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University;

Samaia Hasanova,

Senior Lecturer of the Department of Geography of Azerbaijan and Learning Technologies;
Azerbaijan State Pedagogical University

The article determines that geographic education, especially at the current stage of society's development, is impossible without theoretical foundations and practical skills in working with cartographic sources, their analysis, and an integrated approach in the fields of application. It has been proven that competence-oriented tasks (COTs) in cartography and topography provide high-quality training for students of the first (bachelor's) and second (master's) levels of higher education. An own definition of the COTs of the cartographic direction is proposed. The issue of cartographic teaching aids development has been highlighted, and their conditions have been analyzed within future geography teacher training. The peculiarities of problem-solving method in cartography and topography for students of higher education institutions are revealed. A diagram of the advantages of the COTs of cartographic orientation over traditional tasks has been created according to their application stages. They are the following: life orientation, a motive that leads to a resolution, independence in decision-making and high cognitive complexity. The positive features of training results with the elements of COTs have been specified.

COTs of the cartographic direction have been developed, which can be used during the mastering of the disciplines «Cartography with the Fundamental of Topography», «Methodology of Teaching Geography», and «Methodology of Teaching Geography in a Senior Specialized School» by students of higher education in Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University (PNPU) and Azerbaijan State Pedagogical University (ASPU). Attention is focused on the importance of the topographic map in the wartime period.

Keywords: *geographical map, topographic map, scale, azimuth, competence-oriented tasks (COTs), cartographic-oriented COTs, higher education institution (HEI).*

Надійшла до редакції 02.02.2023 р.

УДК 373.5.016:62/64-047.22]:37:001.895
DOI 10.33989/2519-8254.2023.13.289938
ORCID 0000-0003-0366-9386
ORCID 0000-0002-0996-7475

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ У КОНТЕКСТІ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Лариса Гриценко,

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри теорії і методики технологічної освіти;
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка;

Світлана Ляшенко,

вчителька трудового навчання та технологій;
Сагайдацький навчально-виховний комплекс
«Загальноосвітній навчальний заклад І-ІІІ ступенів – дошкільний навчальний заклад»
Шишацької селищної ради Полтавської області.

Статтю присвячено дослідженню інноваційних підходів до формування ключових компетентностей учнів у контексті трудового навчання. Визначено важливість використання інноваційних методик і технологій у процесі навчання, зокрема тих, які базуються на активному залученні учнів, сприяють розвитку їх навичок, знань і вмінь, які є ключовими для успішної подальшої професійної кар'єри. Розглянута концепція компетентнісного підходу, що дозволяє формувати різноманітні компетенції учнів. Виокремлено типи компетентностей: загальнокультурна, громадянська, здоров'язберігаюча, соціальна компетентності, інформаційно-комунікаційна, проектно-технологічна. Також приділяється увага інтерактивному навчанню, яке стимулює активну участь учнів у процесі навчання, сприяє розвитку їх творчого мислення та проблемного розв'язання. Підкреслено важливість використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у навчальному процесі, оскільки вони дозволяють ефективно залучати учнів до активної діяльності, стимулюють самостійне навчання та сприяють розвитку цифрової грамотності.

Загалом у статті розглянуто інноваційні підходи до формування ключових компетентностей учнів у контексті трудового навчання, наголошуючи на важливості використання інноваційних методик, компетентнісного підходу, інтерактивного навчання та інформаційно-комунікаційних технологій. Визначено, що застосування інноваційних підходів у трудовому навчанні є ключовим елементом для ефективного формування ключових компетентностей учнів, таких як знання, уміння, навички та розвинуті творчі здібності. Зазначено, що системне впровадження інноваційних підходів у трудовому навчанні гарантує плавний та послідовний розвиток навичок та компетентностей учнів, що робить процес навчання більш зрозумілим і привабливим для них. Обґрунтовано, що завдяки інноваційним підходам якість освіти значно покращується, допомагаючи учням готуватися до життя в сучасному інформаційному суспільстві, де вимоги до компетентностей постійно змінюються.

Ключові слова: *інноваційні підходи, ключові компетентності, трудове навчання, інноваційні методики, розвиток навичок, компетентнісний підхід*

Постановка проблеми. У контексті трудового навчання активно досліджуються інноваційні підходи, спрямовані на формування ключових компетентностей учнів. Загальна мета базової загальної середньої освіти визначається як розвиток та соціалізація учнів, а також формування їх як патріотів України, носіїв культури та компетентних

мовців. Відповідно до цих завдань, велика увага приділяється впровадженню проєктної діяльності на уроках трудового навчання, яка виявляється ключовим засобом розвитку та навчання учнів і сприяє формуванню їх здатності до самостійного навчання та оволодінню сучасними технологіями (Головань, 2008).

У навчальній програмі акцентовано формування ключових і предметних компетентностей учнів, які відповідають їх потребам та інтересам. Формування ключових компетентностей відбувається через інтеграцію предметів та застосування компетентнісного підходу. Це сприяє активному розвитку учнів як громадян, здатних до саморозвитку та використання наукових досягнень у житті, дотримання принципів екологічної свідомості та здорового способу життя. У трудовому навчанні використовуються інноваційні підходи до формування ключових компетентностей. Один з таких підходів передбачає використання наскрізних змістових ліній, які пронизують всі предмети. Головна мета наскрізних змістових ліній – навчити учнів застосовувати отримані знання та уміння у реальних ситуаціях.

Формування ключових компетентностей відбувається шляхом вивчення наскрізних змістових ліній, які доповнюють учнівський досвід, враховують їх природні нахили та здібності, а також їх професійні прагнення. Цей підхід сприяє цілеспрямованому та індивідуалізованому розвитку учнів, підготовці їх до ефективного функціонування в сучасному світі.

Аналіз досліджень і публікацій. У контексті компетентнісної освітньої парадигми науковці України, такі як В. Андрущенко, І. Бех, В. Бондар, Б. Гершунський, С. Гончаренко, І. Зязюн, М. Євтух, В. Луговий, Н. Ничкало, В. Титаренко та інші, виявили типові педагогічні проблеми, які потребують вирішення в процесі оновлення освітньої системи в Україні.

Також, в дослідженнях І. Волощука, Р. Гуревича, В. Гусева, О. Коберника, В. Мадзігона, В. Сидоренка, Д. Тхоржевського, а також М. Корця, В. Кузьменка, Л. Оршанського, Н. Слюсаренко, В. Терещука, В. Тименка, С. Ткачука та інших було ідентифіковано проблеми, що спричиняють необхідність компетентнісної модернізації трудового навчання та його технологій.

Метою статті є висвітлення та аналіз інноваційних підходів, які використовуються для ефективного формування ключових компетентностей учнів у рамках трудового навчання.

Виклад основного матеріалу. У контексті трудового навчання, процес формування ключових компетентностей учнів ґрунтується на інноваційних підходах. Ключові компетентності відображають здатність людини до виконання конкретних дій, операцій та роздумів над ними, а також осмислення їх важливості для індивідуального самовизначення і суспільства.

Термін «ключова компетентність» належить до об'єктивних категорій і визначається як комплекс знань, умінь, навичок, ставлень на визначеному рівні, що можуть бути застосовані у різних сферах людської діяльності. Вона охоплює такі компетентності, як здатність до навчання, загальнокультурна, громадянська, здоров'язберігаюча, соціальна компетентності, а також компетентність у сфері інформаційно-комунікаційних технологій (Пометун, 2005).

Ключова компетентність визначається і розробляється відповідно до соціальних норм і вимог, сприяє досягненню успіху в житті, розвитку якості суспільних інститутів та охоплює різноманітні сфери життя. Це надає учням можливість розвиватися і ефективно функціонувати в широкому спектрі діяльності, що є критичним для досягнення успіху в сучасному світі (Сухомлинський, 1977).

Учні 5-6 класів у трудовому навчанні опановують інформацію щодо значення природних матеріалів як важливого екологічного ресурсу для збереження довкілля. Вони також ознайомлюються зі сучасними технологіями виготовлення конструкційних

матеріалів та розуміють важливість вибору екологічно безпечних миючих засобів. Учні 7-9 класів у трудовому навчанні розуміють значення безвідходного виробництва та негативний вплив хімічних матеріалів на навколишнє середовище. Вони розвивають навички обґрунтування важливості хімічних матеріалів для ефективного використання природних ресурсів (Миронович, & Пашко, 2006). Лінія «Громадянська відповідальність» спрямована на формування учнів як відповідальних громадян, які розуміють принципи та механізми функціонування суспільства. Вона базується на усвідомленні важливості національної ініціативи та врахуванні культурних традицій та векторів розвитку держави.

Учні 5-6 класів у трудовому навчанні спільно працюють з учителем та іншими учнями над практичними соціально значущими завданнями або проектами. Вони також навчаються дотриманню етикету для створення позитивного іміджу. Учні 7-9 класів у трудовому навчанні навчаються раціональному використанню різних матеріалів та обґрунтовують свою позицію щодо впровадження новітніх ресурсозберігальних та екологічно чистих технологій обробки матеріалів. Вони також розвивають навички оцінювання результатів своєї діяльності.

Учні 5-6 класів у трудовому навчанні орієнтуються на безпечну працю, організацію робочого місця та здоровий спосіб життя. Вони також розвивають навички безпечного користування інструментами та критичного мислення щодо інформації про товари для збереження здоров'я. Учні 7-9 класів у трудовому навчанні акцентуються на безпеці праці під час технологічних операцій. Вони розуміють шкідливий вплив фарбових матеріалів та вміють дотримуватись санітарно-гігієнічних вимог. Вони також мають уявлення про вплив хімічних матеріалів на здоров'я та навколишнє середовище. Змістова лінія «Підприємливість і фінансова грамотність» у трудовому навчанні розвиває лідерські ініціативи та фінансову грамотність учнів. Вони оволодівають практичними аспектами фінансових питань, таких як заощадження, інвестування, страхування, кредитування тощо.

Учні 5-6 класів у трудовому навчанні проводять міні-маркетингові дослідження та вміють ефективно вирішувати практичні завдання. Вони також оцінюють вартість витрачених матеріалів для виготовлення виробу. Учні 7-9 класів у трудовому навчанні розробляють уміння економно використовувати матеріали та проводять міні-маркетингові дослідження. Вони добирають матеріали та технології обробки для виготовлення якісного та конкурентоспроможного виробу, а також визначають його вартість.

Трудове навчання спрямоване на формування проектно-технологічної компетентності учнів. Це означає, що учні навчаються застосовувати знання, уміння та навички для створення виробу або послуги, від початку до кінця, використовуючи вибрану технологію. У впровадженні комплексної моделі навчання уроків трудового навчання, основна мета полягає в індивідуалізації навчання та розвитку творчої особистості учнів. Вчителі працюють над індивідуальним підходом до кожного учня, сприяючи його унікальним пізнавальним і творчим здібностям, а також самовизначенню та самореалізації. Для досягнення ефективного навчання, вчителі повинні мати глибоке знання змісту програми та структурувати її відповідно до ключових компетентностей учнів. Важливо також включати варіативні ситуації та різні варіанти навчального процесу, що відповідають індивідуальним потребам кожного учня. Розвиток трудових компетентностей є результатом навчально-трудої діяльності учнів та включає опанування змістом програми трудового навчання. Компетентна особистість повинна не тільки розуміти сутність проблеми, але й вміти практично розв'язувати її.

Використовуючи особистісно-орієнтовану технологію та технологію формування творчої особистості, на уроках трудового навчання застосовуємо дидактичні матеріали та наочне приладдя. Самоосвіта відіграє важливу роль у розвитку компетентності саморозвитку та самоосвіти учнів, а також у формуванні життєвих навичок. Головне завдання полягає у створенні умов для активного виявлення нових знань учнями, а не простого усвідомлення готових відповідей. Впроваджуються елементи групової та самостійної роботи з дидактичним матеріалом, що сприяє розвитку аналітичного

мислення, формуванню особистості та комунікативної компетентності учнів. У залежності від досвіду та підготовки учнів, робота на уроках стає складнішою, а самостійність зростає. Практичні завдання виконуються за детальними інструкціями вчителя, проте деякі етапи роботи можуть бути виконані учнями самостійно. Також вводяться творчі завдання для узагальнення та підсумку.

Метод проєктів є ефективним інструментом для формування ключових компетентностей учнів. Він дозволяє створювати умови для практичної діяльності, наближеної до реального життя. Проєкт – це послідовність дій, яку учитель організовує, а учні виконують, закінчуючи створенням продукту та його презентацією. Метод проєктів поєднує технологію створення освітніх ситуацій, де учень ставить та розв'язує свої задачі, з технологією супроводу самостійної діяльності учня. Він спонукає до практичної проєктної діяльності та допомагає формувати повний спектр компетентностей.

Керуючись основними принципами цієї технології – самостійністю, діяльністю та результативністю, проєктна технологія дозволяє успішно формувати ключові компетентності, необхідні для майбутнього життя: комунікативні, інформаційні, соціальні та компетентності, пов'язані з життям у багатокультурному суспільстві та навичками навчання протягом життя. Важливо, що цей підхід спрямований на розвиток творчого потенціалу учнів.

Робота над проєктами – це творча праця учнів, що базується на їх вільному виборі та враховує їхні інтереси. Навчання роботі над творчими проєктами учнів повинно бути поетапним. Спочатку це можуть бути короткочасні проєкти, які виконуються протягом одного уроку. Наприклад, для учнів 5-го класу перші проєктні завдання можуть включати вибір малюнка-основи для текстильної аплікації або варіацій гольниць, відповідно до базового модуля програми (Пометун, 2004).

У трудовому навчанні інноваційні підходи до формування ключових компетентностей учнів втілюються через послідовне ускладнення проєктів. Наприклад, в 6-му класі проєкти стають більш тривалими і включають вибір шляхів реалізації обраного об'єкта діяльності, наприклад, виготовлення виробів з різними видами вишивки. Починаючи з індивідуальних проєктів, доцільно переходити до парних та групових, що сприяє формуванню різноманітних ключових компетентностей. У старших класах основний акцент робиться на парних та групових проєктах для максимального розвитку комунікативних компетентностей учнів. Робота над проєктами у трудовому навчанні підтримує інноваційні підходи до формування ключових компетентностей учнів, сприяючи їхньому розвитку в різних сферах.

У трудовому навчанні, для зацікавлення учнів у процесі виготовлення виробів, вчитель може застосовувати різні технології роботи з матеріалами, які можуть бути як традиційними, так і сучасними. Учні з великим задоволенням опановують ці технології та реалізують цікаві творчі проєкти.

Технологія портфоліо є прогресивним підходом до навчання, що дозволяє учням оцінити свій розвиток та компетентність. Воно візуалізує учня як частину соціуму і показує його покращений культурний рівень, комунікативні навички, вміння працювати з інформацією та розвивати творчість. Однак, для успішної реалізації цієї технології необхідне належне комп'ютерне оснащення в школі. Впровадження портфоліо в кожную школу забезпечить учням можливість вдосконалювати свої знання та навички, працювати з оновленою інформацією, планувати та оцінювати свою навчальну та творчу діяльність.

Інноваційні підходи в трудовому навчанні, такі як інтерактивні форми організації навчальної діяльності, сприяють якісному розвитку учнів і формуванню ключових компетентностей. Цей підхід до навчання є найкращим способом реалізації компетентнісного підходу в освіті.

Інтерактивне навчання дозволяє учням ефективно співпрацювати в колективі, стаючи активними учасниками навчального процесу. Використання інформаційно-комунікаційних технологій є важливим елементом інтерактивного навчання.

В сучасних умовах реформування освіти вчителям варто володіти інформаційно-комунікаційними технологіями та активно їх використовувати у підготовці до уроків та

інших діяльностей. Використання комп'ютера на уроках стає все поширенішим, а вчителі включають мультимедійні елементи, такі як презентації, відео, фотографії та музика, у навчальний процес.

Систематичне застосування сучасних технологій в освіті сприяє інтенсифікації навчання і робить його більш цікавим, зрозумілим та наочним для учнів. Використання мультимедійних технологій збагачує навчальний процес і сприяє його ефективності, оскільки залучає учня до емоційного сприйняття навчальної інформації за допомогою слуху та зору. Мультимедійні засоби полегшують процес навчання, дозволяючи використовувати метод наочності, який є одним з фундаментальних методів дидактики (Лешук, 2011).

Мультимедійні презентації використовуються в трудовому навчанні з різних причин. Наприклад, вони можуть бути використані для пояснення вступної теми у варіативних модулях, де демонструються зразки виробів та надаються історичні відомості про технологію. Також презентації можуть бути використані для пояснення теоретичного матеріалу на комбінованих уроках та закріплення вже отриманих знань, використовуючи зображення та встановлюючи зв'язки. Крім того, презентації можуть пояснювати технологічну послідовність виготовлення виробу або застосування певної технології.

Для підтримки інтересу учнів до предмету та розвитку самостійного опанування матеріалу рекомендується використовувати презентації на кожному занятті. Презентації можна розміщувати на блогах або на сайтах, де зберігається архів мультимедійних матеріалів. Залежно від потреби, матеріали можна оновлювати, щоб забезпечувати актуальність та сучасність навчального процесу.

Висновки. Отже, застосування інноваційних підходів у трудовому навчанні сприяє формуванню ключових компетентностей учнів. Використання інтерактивних методик та інформаційно-комунікаційних технологій розвиває знання, уміння, навички та творчі здібності учнів. Мультимедійні презентації та онлайн-ресурси стимулюють інтерес до навчання. Системне впровадження інноваційних підходів робить трудове навчання цікавішим і зрозумілішим. Інноваційні підходи підвищують якість освіти та готовність учнів до життя в інформаційному суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

- Головань, М. С. (2008). Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. *Вища освіта України*, 3, 23-30.
- Дмитренко, К. А., Коновалова, М. В., Семиволос, О. П., Бекетова, С. В. (2018). *Звичайні форми роботи – новий підхід: розвиваємо ключові компетентності*. Харків: Основа.
- Лешук, Р. М. (2011). Використання відеоматеріалів для ефективності вивчення теоретичного матеріалу. *Трудове навчання в школі*, 11 (35), 7-10.
- Миронович, Ю., & Пашко, Л. (2006). Формування ключових життєвих компетентностей в аспекті ціннісних орієнтацій студентської молоді. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*, 21 (1), 42-47.
- Пометун, О. І. (2004). Теорія і практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. В кн. О. В. Овчарук (Ред.), *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики* (с. 16-25). Київ: К.І.С.
- Пометун, О. І. (2005). Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти. *Рідна школа*, 1, 65-69
- Сухомлинський, В. О. (1977). Людина неповторна. В кн. В. О. Сухомлинський *Вибрані твори* (Т. 5, с. 80-96). Київ: Рад. школа.

REFERENCES

- Dmytrenko, K. A., Konovalova, M. V., Semyvolos, O. P., & Beketova, S. V. (2018). *Zvychaini formy roboty – novyi pidkhid: rozvyvaiemo kliuchovi kompetentnosti [Usual forms of work – a new approach: developing key competencies]*. Kharkiv: Osнова [in Ukrainian].
- Holovan, M. S. (2008). Kompetentsiia i kompetentnist: dosvid teorii, teorii dosvidu [Competence and competence: theory experience, theory of experience]. *Vyshcha osvita Ukrainy [Higher education of Ukraine]*, 3, 23-30 [in Ukrainian].
- Leshchuk, R. M. (2011). Vykorystannia videomaterialiv dlia yefektyvnosti vyvchennia teoretychnoho materialu [The use of video materials for the effectiveness of studying theoretical material]. *Trudove navchannia v shkoli [Labor training at school]*, 11 (35), 7-10 [in Ukrainian].
- Myronovych, Yu., & Pashko, L. (2006). Formuvannia kliuchovykh zhyttievvykh kompetentnosti v aspekti tsinnisnykh orientatsii studentskoi molodi [Formation of key life competencies in the aspect of value orientations of student youth]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya pedahohichna [Visnyk of the Lviv University. Series Pedagogics]*, 21(1), 42-47 [in Ukrainian].
- Pometun, O. I. (2004). Teoriia i praktyka poslidovnoi realizatsii kompetentnisnogo pidkhodu v dosvidi zarubizhnykh krain [Theory and practice of consistent implementation of the competence approach in the experience of foreign countries]. In O. V. Ovcharuk (Ed.), *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukraïnski perspektyvy: biblioteka z osvitoi polityky [Competency approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives: library of educational policy]* (pp. 16-25). Kyiv: K.I.S. [in Ukrainian].
- Pometun, O. I. (2005). Kompetentnisnyi pidkhid – naivazhlyvshyi oriiientyr rozvytku suchasnoi osvity [Competency approach is the most important guideline for the development of modern education]. *Ridna shkola [Native school]*, 1, 65-69 [in Ukrainian].
- Sukhomlynskyi, V. O. (1977). Liudyna nepovtorna [A person is unique.]. In V. O. Sukhomlynskyi *Vybrani tvory [Selected works]* (Vol. 5, pp. 80-96). Kyiv: Rad. shkola [in Ukrainian].

INNOVATIVE APPROACHES TO STUDENTS' KEY COMPETENCIES FORMATION IN THE CONTEXT OF LABOR TRAINING

Larysa Hrytsenko,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor
of the Department of Theory and Methods of Technological Education;
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University;

Svitlana Liashenko,

Labor training and technologies teacher;
Sahaidak educational complex «General educational institution of I-III levels-preschool
educational institution»
of Shyshaky settlement council of Poltava region.

The article is devoted to research of innovative approaches to students' key competencies formation in the context of labor training. The importance of using innovative methods and technologies in the learning process, in particular, those based on the active involvement of students, contributing to the development of their skills, knowledge, and abilities, which are key to a successful further professional career, is determined. The types of competencies are singled out: general cultural, civic, health-preserving, social, information-communication, and project-technological. Attention is also paid to interactive learning, which stimulates students' active participation in the learning process and promotes the development of their creative thinking and problem-solving. The importance of using information and communication technologies

(ICT) in the educational process is emphasized, as they allow lecturers to effectively involve students in activities, stimulate independent learning, and promote the development of digital literacy.

In general, the article considers innovative approaches to students' key competencies formation in the context of labor training, emphasizing the importance of using innovative methods, a competency approach, interactive learning, and information and communication technologies. It has been determined that innovative approaches usage in labor education is the main element for the efficient students' key competencies formation, such as knowledge, skills, and developed creative abilities. It is noted that the systematic implementation of innovative approaches in labor training guarantees a smooth and consistent development of student's skills and competencies, which makes the learning process more understandable and attractive for them. It is substantiated that thanks to innovative approaches, education quality improves significantly. It helps students to prepare for life in the modern information society, where the requirements for competencies are constantly changing.

Keywords: *innovative approaches, key competencies, labor training, innovative methods, skill development, competency approach.*

Надійшла до редакції 07.02.2023 р.

УДК 373.5.016:62/64]:37.091.39:004.946
DOI 10.33989/2519-8254.2023.13.289939
ORCID 0000-0003-0366-9386
ORCID 0000-0003-2691-7215

ВИКОРИСТАННЯ ДОДАТКУ AUGMENTEDCLASS ДЛЯ РОЗВИТКУ ГРАФІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 5-7 КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ СТВОРЕННЯ ПРОЄКТІВ ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Сергій Поляков,

учитель технологій;

Ліцей №32 «Європейський» Полтавської міської ради;

Лариса Гриценко,

кандидатка педагогічних наук, доцентка,

доцентка кафедри теорії і методики технологічної освіти;

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка.

У статті розглянуто використання додатку AugmentedClass з метою розвитку графічної компетентності учнів 5-7 класів у процесі створення проєктів доповненої реальності. Описано основні функції та інтерфейс додатку, а також представлено методи та прийоми, які сприяють розвитку графічних навичок учнів. Розглянуто переваги використання технології доповненої реальності в освітньому процесі, зокрема збільшення зацікавленості учнів до навчання та стимулювання їхньої творчості. Підкреслено необхідність інтеграції додатку AugmentedClass в навчальний процес, що дозволить покращити якість освіти та забезпечити активну та захоплюючу навчальну діяльність для учнів 5-7 класів. Акцентовано увагу на тому, що ключовими аспектами розвитку графічної компетентності є зацікавленість, творчість та навички використання графічних інструментів, які можуть бути успішно розвинені за допомогою додатку AugmentedClass.

Виявлено, що використання доповненої реальності у сфері освіти надає учням значний ряд переваг: доповнена реальність стимулює зацікавленість учнів до навчального матеріалу завдяки інтерактивному контенту та розширює навчальний процес шляхом надання нових компетенцій та інноваційних форм роботи з аудиторією; ігрофікація, змагальні елементи та пізнавальні стимули, що використовуються в доповненій реальності, активізують і спонукають учнів до більш самостійної навчально-пізнавальної діяльності; також застосування інноваційних навчальних завдань, включаючи доповнену реальність, сприяє стимулюванню навчальної діяльності учнів та робить процес навчання більш захопливим і привабливим, а також використання доповненої реальності сприяє розвитку особистісних якостей учнів, що має особливу важливість для українських закладів загальної середньої освіти, допомагаючи підвищити їхню самооцінку та позитивне ставлення до навчання.

Ключові слова: AugmentedClass, доповнена реальність, графічна компетентність, учні, навчальний процес, технології, креативність.

Постановка проблеми. Сучасна техніка та технології розвивають передові засоби, які широко використовуються в повсякденному житті. Доповнена та віртуальна реальність є одними з таких досягнень. Завдяки постійному розвитку мобільних пристроїв, таких як смартфони та планшети, навіть звичайним користувачам доступне використання технології доповненої реальності. Створення складних проєктів доповненої реальності тепер можливе навіть на смартфоні.

Освіта в сучасному світі є важливим елементом суспільного розвитку, тому вона повинна використовувати передові засоби для досягнення своїх цілей. Використання технологій доповненої та віртуальної реальності надає широкі можливості в освітній галузі (Чубукова, & Пономаренко, 2018). Створення навчальних матеріалів з використанням цих технологій забезпечує їх наочність, портативність, інтерактивність та адаптацію до змін, спричинених пандемією. Оскільки освітні установи змушені перейти до дистанційного навчання, це стимулює розвиток освіти та використання нових форм, методів та засобів для забезпечення якісного освітнього процесу. Мобільний додаток AugmentedClass є одним з таких засобів, який ефективно сприяє формуванню графічної компетентності учнів на уроках трудового навчання з елементами креслення.

Аналіз досліджень і публікацій. У наукових працях іноземних вчених, таких як М. Біллінгхурст, Х. Кауфман, М. Кесім, Т. Матусака, Н. Найдін, І. Озарслан, О. Пасареті, Б. Шелтон та ін., вивчено та розглянуто питання інтеграції технології доданої реальності в навчальний процес. Водночас вітчизняні вчені також досліджують деякі аспекти впровадження цієї технології у навчальні заклади. Проте, дослідження можливостей використання технології доданої реальності вищими навчальними закладами України повинно бути системним та комплексним. Окрім цього, необхідно розкрити основні переваги, які отримують навчальні заклади при впровадженні цієї технології, а також оцінити зростання професійного рівня студентів завдяки використанню інноваційних підходів до візуалізації освітнього контенту. Такий аналіз є важливим для розуміння потенціалу технології доданої реальності у вищій освіті.

Метою статті є проведення комплексного аналізу особливостей упровадження технології доданої реальності в освітній процес.

Виклад основного матеріалу. Мобільний додаток Augmented Class (Генератор QR кодів) дозволяє інтегрувати проекти з доповненою та віртуальною реальністю у процес освіти. Він пропонує простий і зрозумілий інтерфейс для створення мультимедійного освітнього контенту, включаючи текст, зображення, аудіо, відео, статичні та анімовані тривимірні моделі.

Додаток Augmented Class доступний у Google Play Market через QR-код. Є безкоштовна версія з обмеженими можливостями створення та редагування проектів, а також платний контент для створення необмеженої кількості проектів різних типів. Учні можуть скористатись безкоштовною версією та імпортувати вже створені проекти, що має велике значення для освітнього процесу.

Для створення та експорту власних проектів учителям потрібно придбати платний контент додатку. Вартість активації повного функціоналу Augmented Class становить 0,99 долара США. Ця сума є невеликою порівняно з можливостями додатку і має більше символічне значення, ніж економічне, у порівнянні з іншими додатками для доповненої та віртуальної реальності (*Проектування. Втілення*, 2023). Для роботи з доповненою реальністю на пристроях з операційною системою Android (АСКОН. ООО «АСКОН-КР»), необхідно використовувати сервіси Google Play для AR (*Augmented Class*, 2021).

Для привернення уваги до контенту або його керування можна використовувати інноваційні засоби. Наприклад, Thalmic Labs розробили спеціальний браслет, який дозволяє користувачу керувати візуальним контентом на екрані шляхом розпізнавання рухів, таких як обертання, збільшення, зменшення, прокручування тощо. Після навчання користувачі можуть легко керувати візуалізованими об'єктами, що використовують доповнену реальність (*Official site of Thalmic Labs*, 2023).

Для впровадження технології доповненої реальності в навчальний процес можна використовувати такі підходи:

1. Використання підручників та посібників, що містять спеціалізовані об'єкти з доповненою реальністю. За допомогою мобільних додатків такі друковані ілюстрації перетворюються на анімовані тривимірні об'єкти, що стосуються досліджуваної тематики, та супроводжуються звуковою інформацією.

2. Використання розвиваючих ігор. Досвід показує, що інформація, представлена у вигляді інтерактивних ігор, має позитивний вплив на студентів, стимулює їх мотивацію до участі у процесі та сприяє засвоєнню навчального матеріалу.

3. Моделювання об'єктів та ситуацій є ефективним методом створення графічних об'єктів та сценаріїв, які допомагають усвідомити навчальний матеріал. Це дозволяє заощадити матеріальні та фінансові ресурси, оскільки практичні заняття можуть проводитися віртуально.

4. Додатки для тренування навичок є цінним інструментом для вивчення певних дисциплін. Використання доповненої реальності дозволяє створювати контент, який сприяє розвитку професійних умінь і навичок. Студенти можуть використовувати ці додатки для самостійного тренування практичних завдань поза межами учбового закладу (Поляков, 2018).

Основними поняттями при роботі з додатком Augmented Class є проекти. Проект представляє собою середовище, яке може бути використане самостійно або передане іншим користувачам для відтворення та взаємодії з мультимедійним контентом. Проект складається зі сцен, які відтворюються згідно з наперед заданими умовами. Сцена є основним компонентом проекту, що містить задані дії для взаємодії з мультимедійним контентом. Маркерне зображення, відоме як «Marker», активує додаток та відтворює відповідний мультимедійний вміст під час спрямування камери на нього. Робота проекту без маркерного зображення заснована на використанні акселерометра, який визначає горизонтальну поверхню мобільного пристрою та відтворює відповідний мультимедійний вміст. У разі наявності маркерного зображення, додаток розпізнає його за допомогою камери мобільного пристрою та починає відтворювати мультимедійний вміст проекту.

Після ініціалізації додатку, користувач зустрічає стартове вікно, з якого можна почати знайомство та працювати з додатком. Стартове вікно (рис. 1) містить такі елементи інтерфейсу (табл. 1).

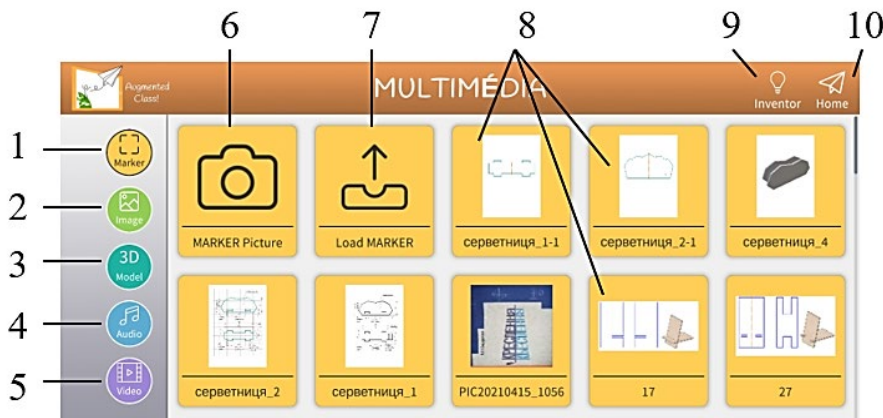

Рис. 1. Елементи стартового вікна додатку AugmentedClass

Таблиця 1. Розділи інтерфейсу додатку AugmentedClass

№	Назва розділу	Опис
1	Актуальні новини	Оновлення від розробників
2	Посилання на розробників	Сторінки у соціальних мережах та на YouTube
3	Активація платного контенту	Іконка для активації платного контенту
4	Multimedia	Перехід до мультимедійних файлів
5	Viewer	Перехід до переглядача проектів AugmentedClass
6	Inventor	Перехід до конструктора проектів AugmentedClass
7	Info	Інформація про додаток
8	Exit	Вихід з додатку

Розділ «Multimedia» включає вкладки з різними типами мультимедійного вмісту (позиції 1-5 на *рис. 2*), назви і зміст яких відповідають компонентам проєктів (*табл. 2*).

Рис. 2. Вміст вкладки «Marker» в розділі «Multimedia»

Таблиця 2. Вкладки розділу «Multimedia» та їх зміст

Позиція	Вкладка	Опис
1	Marker	Зображення, на які додаток реагує та відтворює вміст проєкту
2	Image	Зображення, що відображаються згідно умов проєкту
3	3D Model	Тривимірні моделі, що можна додавати до проєкту
4	Audio	Аудіо файли, що можна додавати до проєкту
5	Video	Відео файли, що можна додавати до проєкту
6	MARKER Picture	Створення маркерного зображення за допомогою камери
7	Load MARKER	Завантаження маркерного зображення з мобільного пристрою
8	Завантажені зображення	Відображення завантажених маркерних зображень
9	Inventor	Перехід до вкладки «Inventor» (Винахідник)
10	Home	Повернення до головної сторінки додатку

Крім вже наведених мультимедійних файлів, в проєкт можна додавати текстову інформацію безпосередньо під час створення проєкту в середовищі «Inventor». Така інформація не має окремої вкладки.

Мультимедійні файли можна завантажувати заздалегідь через вкладку «Multimedia» або безпосередньо під час створення проєкту в середовищі «Inventor». З моєї власної практики рекомендую завантажити всі елементи проєкту заздалегідь, а не додавати їх під час роботи над проєктом.

У вкладці «Viewer» додатку Augmented Class користувачам надається можливість переглядати та взаємодіяти зі створеними та імпортованими проєктами (*рис. 3*).

Цей розділ пропонує широкий спектр функціональних можливостей, що дозволяють зануритись у віртуальні світи та сприяють ефективному навчанню та розвитку навичок.

У *таблиці 3* нижче представлено огляд основних можливостей додатку в вкладці «Viewer», включаючи функції, інструменти та опції, доступні для користувачів.

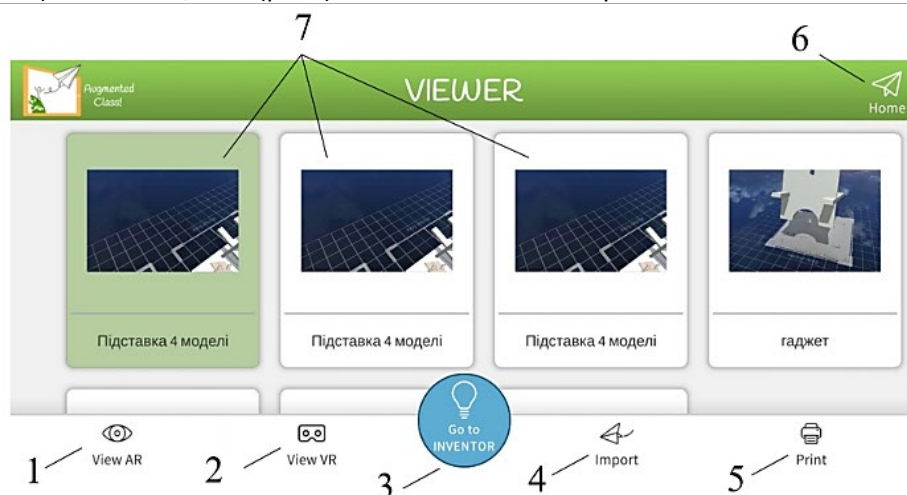

Рис. 3. Елементи вкладки «Viewer» (Переглядач) у додатку AugmentedClass

Таблиця 3. Огляд можливостей додатку у вкладці «Viewer»

Номер	Елемент	Опис
1	«View AR»	Перегляд проєкту з використанням доповненої реальності.
2	«View VR»	Перегляд проєкту у віртуальній реальності.
3	«Go to INVENTOR»	Кнопка переходу до вкладки «Inventor» (Винахідник).
4	«Import»	Завантаження готових проєктів із зовнішніх джерел.
5	«Print»	Друк проєкту (збереження маркерів проєкту у форматі *.PDF).
6	«Home»	Повернення на головну сторінку додатку.
7	Наявні проєкти	Список проєктів, які доступні для використання.

У додатку Augmented Class існує можливість імпортувати готові проєкти з зовнішніх джерел. Ця функція дозволяє користувачам використовувати власні проєкти, створені в інших програмах або отримані від інших користувачів чи джерел. Імпорт файлів проєктів з зовнішніх джерел є зручним і ефективним способом розширення можливостей додатку та сприяє швидкому розгортанню нових проєктів.

З метою імпорту проєктів з зовнішнього джерела до додатку Augmented Class необхідно виконати активацію функції «Import» (позиція 4, рис. 3). Після цього в спливаючому вікні користувачеві буде запропоновано обрати один з двох доступних способів імпорту проєкту (рис. 4). Це дозволяє зручно та ефективно завантажувати зовнішні проєкти у додаток для подальшої роботи та використання їх у процесі освіти та навчання.

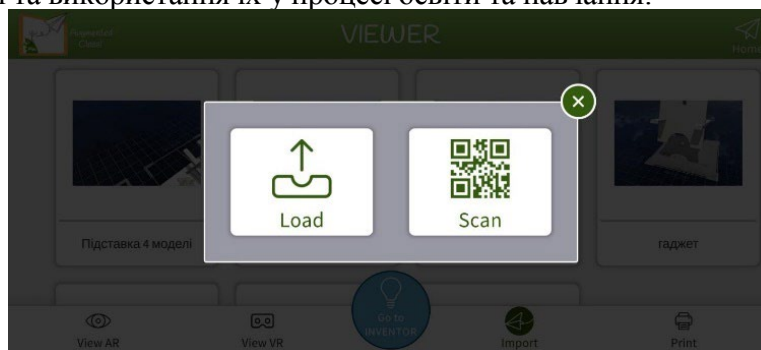

Рис. 4. Меню імпорту проєктів у додаток

У розділі «Viewer» доступні такі можливості:

1. Опція «Load» дозволяє завантажити проєкт вручну, шляхом вказання шляху до файлу проєкту на пристрої користувача.

2. Опція «Scan» забезпечує автоматичне завантаження проекту шляхом сканування QR-коду за допомогою вбудованих засобів додатку. Імпортований файл автоматично додається до списку проектів, де його можна переглядати та редагувати.

При виборі опції «Load» користувачу необхідно вручну вказати шлях доступу до файлу проекту на їх пристрої. За своєю природою варіант «Scan» є зручнішим, оскільки його виконання обмежується лише скануванням QR-коду за допомогою вбудованих засобів додатку. Імпортований файл автоматично додається до списку проектів, де його можна переглядати та редагувати.

У вкладці «Inventor» (Винахідник) розташовані засоби для створення проектів у сфері доповненої та віртуальної реальності. Проекти розділяються на два основних типи: проекти без маркерного зображення та проекти з маркерним зображенням. Кожен з цих типів має власні види сцен, які можна додавати до проектів.

Нижче представлено огляд основних елементів та можливостей у вкладці «Inventor» (Винахідник) (рис. 5). В цій вкладці зосереджено засоби для створення проектів у сфері доповненої та віртуальної реальності. Проекти в цій вкладці поділяються на два основних типи: проекти без маркерного зображення та проекти з маркерним зображенням.

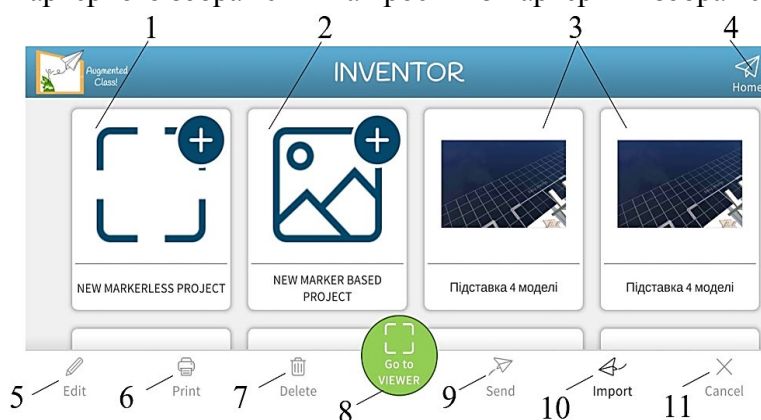

Рис. 5. Елементи вкладки «Inventor» (Винахідник) у додатку AugmentedClass

Кожен з цих типів проектів має свої типи сцен, які можна додавати до проектів (табл. 4).

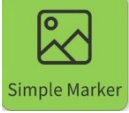
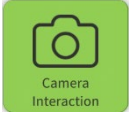

Таблиця 4. Огляд елементів інтерфейсу вкладки «Inventor» (Винахідник)

Номер	Елемент	Опис
1	«NEW MARKERLESS PROJECT»	Створення нового проекту без маркерного зображення.
2	«NEW MARKER BASED PROJECT»	Створення нового проекту з маркерним зображенням.
3	Наявні для редагування проекти	Перелік проектів, які можна редагувати.
4	«Home»	Повернення на головну сторінку додатку.
5	«Edit»	Редагування обраного проекту.
6	«Print»	Друк обраного проекту (збереження маркерних зображень проекту у форматі *.PDF [3]).
7	«Delete»	Видалення обраного проекту.
8	«Go to VIEWER»	Кнопка переходу до вкладки «Viewer» (Переглядач).
9	«Send»	Надіслати (експортувати) створені проекти.
10	«Import»	Завантаження готових проектів.
11	«Cancel»	Відміна вибору проекту.

Проект у рамках платформи AugmentedClass представляє собою ансамбль сценаріїв, які будуть активовані при досягненні певних передбачених умов. Кожна сцена класифікується за типом взаємодії користувача з маркерними зображеннями, і їхні описи та принцип роботи наведено в таблиці 5.

Таблиця 5. Типи проектів та види сцен у додатку AugmentedClass

Тип проекту	Тип шаблону сцени	Опис функціональних можливостей сцени
 <p>NEW MARKERLESS PROJECT (Новий проект без маркерного зображення)</p>	 <p>Surfaces Detection</p>	<p>«Surfaces Detection» (Виявлення поверхні) – це єдиний тип сцени мультимедійний вміст якої запускається без маркерного зображення. Робота такого проекту базується на використанні акселерометром (датчика руху, який вбудованого в мобільний пристрій). Без цього датчика сцена запускатися не буде. За допомогою нього додаток знаходить базову горизонтальну поверхню відносно якої і відтворюється мультимедійний вміст сцени. У користувача є можливість масштабувати та переміщувати контент у сцені такого типу. Великим недоліком такого проекту є те, що для його відображення мобільний телефон обов'язково повинен бути укомплектований акселерометром.</p>
 <p>NEW MARKER BASED PROJECT (Новий проект з маркерним зображенням)</p>	 <p>Simple Marker</p>	<p>«Simple MARKER» – це сцена проекту, яка має одне маркерне зображення. Проста сцена, у якій наявне одне маркер-зображення та запрограмована одна реакція на це зображення при його виявленні.</p>
<p>NEW MARKER BASED PROJECT (Новий проект з маркерним зображенням)</p>	 <p>Camera Interaction</p> <p>2 Marker Interaction</p> <p>3 Marker Interaction</p> <p>4 Marker Interaction</p>	<p>«Camera Interaction» це тип сцени проекту, у якому реалізовано інтерактивну взаємодію між користувачем та мультимедійним вмістом за допомогою зміни відстані між камерою та маркерним зображенням. У проекті такого типу лише одне маркерне зображення, але у залежності від відстані до нього «Far» або «Clouse» додаток виконує дві різні, наперед запрограмовані дії. При цьому можна обрати різні мультимедійні об'єкти, які будуть відтворюватись для кожної відстані окремо.</p> <p>«2 MARKER Interaction», «3 MARKER Interaction» та «4 MARKER Interaction» це типи сцен проектів, які мають відповідно 2, 3 і 4 окремих маркерних зображення. За принципом роботи схожі на проект із одним маркерним зображенням, тобто при виявленні маркеру запускається мультимедійний вміст, який було закріплено за цим маркером. Таким чином можна запрограмувати від двох до чотирьох сценаріїв, які будуть відтворюватись в одному проекті. Відмінністю від попередніх проектів є те, що при об'єднанні маркерів, які закладені в проект, певним чином запускається додаткова наперед запрограмована сцена.</p>

Висновки. Враховуючи вищезазначене, використання доповненої реальності в освітньому процесі надає учням численні переваги. Перш за все, це сприяє збільшенню зацікавленості учнів до навчального матеріалу завдяки застосуванню інтерактивного контенту. Крім того, впровадження доповненої реальності формує нові компетентності студентів і розширює різноманітність навчального процесу, використовуючи інноваційні форми роботи з аудиторією. Додатково, це спонукає студентів до більш самостійної навчально-пізнавальної діяльності, надаючи їм ігрові, змагальні та пізнавальні стимули. Застосування інноваційних видів навчальних завдань сприяє активізації навчальної діяльності учнів, а нова організаційна форма опрацювання навчальних матеріалів стає привабливою. Також впровадження доповненої реальності сприяє розвитку особистісних якостей, що не є типовим для багатьох українських шкіл і відповідно збільшує їхню самооцінку. Зазначений передовий досвід свідчить про позитивний вплив використання доповненої реальності в навчальному процесі, оскільки учні виявляють зацікавленість у використанні цього додатку та технології в цілому. Врахування активного впровадження інноваційних технологій, зокрема доповненої реальності, в навчальний процес сприятиме підвищенню якості знань економічно активного населення України та підвищенню конкурентоспроможності країни на міжнародному рівні.

ЛІТЕРАТУРА

- АСКОН. ООО «АСКОН-КР», 1994-2021. (2023). Взято з <http://www.ascon.kiev.ua/>
- Генератор QR кодів. (2023). Взято з <https://www.qr-code.com.ua/>
- Поляков С. В. (2018). Використання інтерактивних засобів навчання у проектно-технологічній діяльності учнів. *Вища школа*, 12, 86-102.
- Проектування. Втілення. (2023). Взято з https://www.sketchup.com/ru/products/all?fbclid=IwAR0Ng_zYVsWyzfLKIqFyGwMEKCLwCjnTfo0s0XhDbm2MEBPamQp32Vsuy6Vc
- Чубукова, О. Ю., Пономаренко, І. В. (2018). Інноваційні технології доповненої реальності для викладання дисциплін у вищих навчальних закладах України. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку*, 16, 20-27.
- Augmented Class! Realidad Aumentada para Educación. США: Google.* (2021). Взято з <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.AugmentedClass.AClass&hl=ru&gl=US>
- Official site of Thalmic Labs.* (2023). Взято з: <https://www.thalmic.com/>

REFERENCES

- ASKON. ООО «ASKON-KR», 1994-2021 [ASKON. LLC «ASKON-KR», 1994-2021]. (2023). Retrieved from <http://www.ascon.kiev.ua/> [in Ukrainian].
- Augmented Class! Realidad Aumentada para Educación. США: Google.* (2021). Retrieved from <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.AugmentedClass.AClass&hl=ru&gl=US>.
- Chubukova, O. Yu., & Ponomarenko, I. V. (2018). Innovatsiini tekhnolohii dopovnenoї realnosti dlia vykladannia dystsyplin u vyshchych navchalnykh zakladakh Ukrainy [Innovative technologies of augmented reality for teaching subjects in higher educational institutions of Ukraine]. *Problemy innovatsiino-investytsiinoho rozvytku [The Problems of Innovation and Investment-Driven Development]*, 16, 20-27 [in Ukrainian].
- Henerator QR kodiv [QR code generator].* (2023). Retrieved from <https://www.qr-code.com.ua/> [in Ukrainian].
- Official site of Thalmic Labs.* (2023). Retrieved from <https://www.thalmic.com/>.
- Poliakov S. V. (2018). Vykorystannia interaktyvnykh zasobiv navchannia u proektno-tekhnolohichnii diialnosti uchniv [The use of interactive learning tools in the design and technological activities of students]. *Vyshcha shkola [High school]*, 12, 86-102 [in Ukrainian].
- Proiektuvannia. Vtillennia [Designing. Embodiment].* (2023). Retrieved from https://www.sketchup.com/ru/products/all?fbclid=IwAR0Ng_zYVsWyzfLKIqFyGwMEKCLwCjnTfo0s0XhDbm2MEBPamQp32Vsuy6Vc [in Ukrainian].

THE USAGE OF AUGMENTEDCLASS APPLICATION FOR GRAPHIC COMPETENCE DEVELOPMENT OF STUDENTS OF THE 5th-7th GRADES IN THE PROCESS OF CREATING AUGMENTED REALITY PROJECTS

Serhii Poliakov,

Technologies teacher;

Lyceum No. 32 «European» of Poltava city council;

Larysa Hrytsenko,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the

Department of Theory and Methods of Technological Education;

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University.

The article examines the usage of the AugmentedClass application for graphic competence development of students of the 5th-7th grades while creating augmented reality projects. The application's main functions and interface are described. Methods and techniques that contribute to students' graphic skills development are presented as well. The advantages of using augmented reality technology in the educational process are considered, in particular, increasing students' interest in learning and stimulating their creativity. The need to integrate the AugmentedClass application into the educational process is emphasized, which will improve the quality of education and provide active and exciting educational activities for students of the 5th-7th grades. Attention is focused on the fact that the main aspects of graphic competence development are interest, creativity, and skills in using graphic tools, which can be successfully developed with the help of the AugmentedClass application.

It has been found that the usage of augmented reality in the field of education provides students with a significant number of advantages: augmented reality stimulates students' interest in educational material thanks to interactive content and expands the educational process by providing new competencies and innovative forms of working with the audience, gamification, competitive elements, and cognitive stimuli used in augmented reality activate and motivate students to more independent educational and cognitive activities. Also, the usage of innovative educational tasks, including augmented reality, helps to stimulate students' educational activity and makes the learning process more exciting and attractive, as well as the usage of augmented reality promotes students' personal quality development, which is of particular importance for Ukrainian general secondary education institutions, helping to increase their self-esteem and positive attitude to learning.

Keywords: *AugmentedClass, augmented reality, graphic competence, students, educational process, technologies, creativity.*

Надійшла до редакції 10.02.2023 р.

УДК 378.04:008]:304.4

DOI 10.33989/2519-8254.2023.13.289940

ORCID 0000-0002-3055-9812

ДИСЦИПЛІНА «СУЧАСНІ СТРАТЕГІЇ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ» У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРА-КУЛЬТУРОЛОГА

Віталій Дмитренко,

кандидат історичних наук, доцент кафедри культурології;
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

У статті проаналізовано місце та роль дисципліни «Сучасні стратегії культурної політики» у системі професійної підготовки магістра-культуролога. З'ясовано, що підготовка фахівця, здатного приймати креативні та відповідальні рішення, спрямовані на гармонійний розвиток соціокультурної сфери, є пріоритетною метою роботи закладів вищої освіти, які готують культурологів. Прийнятий у 2020 році Стандарт вищої освіти за спеціальністю 034 Культурологія серед переліку компетентностей випускника-магістра виділяє його здатність професійно діагностувати, прогнозувати, проектувати й моделювати культурний розвиток різних регіонів та здійснювати керівництво закладами культури, а також відповідними структурними підрозділами підприємств і установ, враховуючи економічні, законодавчі й етичні аспекти. Це, поміж іншого, потребує формування менеджерських, аналітичних, проєктних, маркетингових і дослідницьких вмінь у магістрів-культурологів.

Встановлено, що дисципліну «Сучасні стратегії культурної політики» було запроваджено як обов'язковий предмет професійної підготовки культуролога у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка у 2020 р. після затвердження Стандарту. Вона вивчається на першому році навчання магістрів, а обсяг становить 3 кредити ЄКТС.

Визначено, що дисципліна спрямована на вивчення теоретичних та практичних аспектів формування культурних стратегій, усвідомлення їх місця в творенні соціокультурних реалій. Формує навички визначення та аналізу сучасних культурних напрямів, відповідності їхньої мети та засобів реалізації. Дозволяє визначати специфіку впровадження стратегій в сучасних культурних практиках. Є передумовою до проходження виробничої культурологічної практики.

Аналіз освітнього контенту показав, що мета навчальної дисципліни реалізується через вивчення таких тем: «Поняття «стратегія», «стратегічне мислення» та «стратегічна політика»»; «Культурна політика: мета, характеристика та інструменти»; «Основні моделі культурної політики»; «Міжнародні принципи культурної політики»; «Культурна політика України». Їхнє змістове наповнення відповідає досягненням сучасної науки, збалансоване та охоплює різні аспекти культурної політики враховуючи вітчизняну практику та зарубіжний досвід.

Доведено, що навчальна дисципліна «Сучасні стратегії культурної політики» у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка є важливою складовою підготовки магістра-культуролога як у контексті вимог Стандарту, так і з практичних потреб підготовки фахового спеціаліста. Успішне засвоєння представленого в ній освітнього контенту дозволяє професійно оперувати термінами і поняттями, послуговуватися набутими знаннями при розробці соціокультурних проєктів, успішно визначати економічні, соціальні, політичні та індивідуальні фактори, які впливають на ефективність культурної політики, проводити аналіз культурних потреб окремих осіб і соціальних груп, розробляти стратегічні сценарії культурного розвитку установ, населених пунктів, регіонів чи держави.

Ключові слова: вища освіта, культурна політика, культуролог, професійна підготовка, стратегія.

Постановка проблеми. Підготовка фахівця, здатного брати на себе ініціативу, приймати нестандартні, продумані та обґрунтовані рішення, що сприятимуть розвитку й покращенню роботи установи, є однією із пріоритетних цілей вищої освіти. Це стосується й підготовки магістра-культуролога, сфера працевлаштування якого надзвичайно широка й включає науково-дослідні установи, заклади освіти, організації культури і мистецтв, органи державної влади та місцевого самоврядування й увесь різноплановий сектор креативних (культурних) індустрій.

Прийнятий у 2020 році Стандарт вищої освіти за спеціальністю 034 Культурологія (Стандарт) закріпив перелік компетентностей випускника, чим спонукав випускові кафедри до виваженого та ретельного підбору дисциплін, що забезпечать їх формування.

Серед низки компетентностей, прописаних у Стандарті, виокремимо пункти 3 і 4 загальних та 7 і 8 спеціальних (фахових, предметних) компетентностей. Вони передбачають: здатність генерувати нові ідеї (креативність) та приймати обґрунтовані рішення», а також – професійно діагностувати, прогнозувати, проектувати й моделювати культурний розвиток різних культурних регіонів, художньої та візуальної культури й організувати роботу та здійснювати керівництво закладами культури, а також відповідними структурними підрозділами підприємств і установ, враховуючи економічні, законодавчі й етичні аспекти (*Про затвердження стандарту*, 2020). На нашу думку, саме їхнє засвоєння дозволяє сформувати у магістрів уміння творити, розробляти і втілювати в життя проекти, програми та ідеї, що вкрай важливо для їхньої майбутньої професійної діяльності.

Зрозуміло, що засвоєння будь-якої компетентності відбувається під час вивчення комплексу дисциплін. Утім є предмети, які посідають пріоритетне місце в їх формуванні. Коли мова йде про вищеозначене, то таким предметом є «Сучасні стратегії культурної політики». Адже саме культурна політика формує концептуальні уявлення про місце і роль культури в соціумі, сприяє виявленню пріоритетів її розвитку, забезпечує підґрунтя для створення й реалізації різноманітних програм і проектів з урахуванням власного та міжнародного досвіду й наявних ресурсів, а володіння стратегічними навичками уможливорює оцінку перспектив і вибір оптимального варіанту з ряду альтернатив.

Аналіз досліджень і публікацій. Попри чималу увагу до різноманітних аспектів культурної політики, констатуємо фактичну відсутність публікацій із заявленої теми. Усі сучасні дослідження згрупуємо в дві категорії. До першої віднесемо праці, в яких фокус уваги зосереджений саме на питаннях культурної політики. Тут відзначимо, що актуальності не втратили монографічні видання Лариси Саракун (Саракун, 2016) та колективні праці за редакцією Сергія Здіюрука (Здіюрук, 2012; Здіюрук, 2006) й групи авторів Інституту культурології НАМ України (Безгін, Бернадська, Кочарян, & Успенська, 2013). Водночас, під впливом змін, викликаних Революцією Гідності та російською агресією, науковців акцентують увагу на необхідності залучення світового досвіду та вироблення на його основі власної моделі державного й суспільного регулювання сфери культури, здатної ефективно функціонувати у непростих умовах сьогодення. Серед статей із цієї проблематики виокремимо дописи Тамари Сабельникової (Сабельникова, 2019), Тетяни Шлепакової (Шлепакова, 2023), Василя Купрійчука (Купрійчук, 2022), Ірини Мельник (Мельник, 2022) та Наталії Зленко, Алли Зякун і Миколи Левченко (Зленко, Зякун, Левченко, 2022).

Другу групу джерел склали силабуси та робочі програми дисципліни із вивчення культурної політики, розроблені викладачами Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (*Силабус Культурна політика*, 2022), Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця (*Культурна політика: робоча програма*, 2019), Київського національного університету імені Тараса Шевченка (*Культурні інститути та культурна політика*, 2021), Львівського національного університету імені Івана Франка (*Силабус з навчальної дисципліни*, 2021), Полтавського

національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (*Силабус освітнього компонента*, 2022), котрі готують магістрів-культурологів і менеджерів соціокультурної діяльності. Вони оприлюднені на сайтах відповідних навчальних закладів, а їх огляд дозволив проаналізувати змістову наповненість дисципліни у різних ЗВО України.

Метою дослідження є аналіз місця та ролі дисципліни «Сучасні стратегії культурної політики в системі підготовки магістра-культуролога».

Виклад основного матеріалу. Освітньо-професійна програма «Культурологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти (Освітньо-професійна програма «Культурологія», 2023) нараховує 8 навчальних дисциплін професійної підготовки магістра культурології: «Аналітика у сфері культури», «Менеджмент закладів культури», «Сучасні стратегії культурної політики», «Педагогіка», «Історіографія історії культури», «Методика викладання культурологічних дисциплін», «PR та іміджологія», «Соціокультурні інститути та практики ЄС».

«Сучасні стратегії культурної політики» уведено як обов'язковий предмет професійної підготовки культуролога у 2020 р. після затвердження Стандарту вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності 034 Культурологія (16.06.2020 р., наказ Міністерства освіти і науки України № 803). Його опанування передбачено на першому році навчання здобувачів освіти (I семестр). Обсяг освітнього компоненту – 3 кредити ЄКТС, форма контролю – залік. Дисципліна спрямована на вивчення теоретичних та практичних аспектів формування культурних стратегій, усвідомлення їх місця в творенні соціокультурних реалій. Формує навички визначення та аналізу сучасних культурних стратегій, відповідності їхньої мети та засобів реалізації. Дозволяє визначати специфіку впровадження стратегій в сучасних культурних практиках. Є передумовою до проходження виробничої культурологічної практики, запланованої вищеозначеною освітньою програмою у II семестрі.

Мету навчальної дисципліни реалізовано через вивчення таких тем: «Поняття «стратегія», «стратегічне мислення» та «стратегічна політика»; «Культурна політика: мета, характеристика та інструменти»; «Основні моделі культурної політики»; «Міжнародні принципи культурної політики»; «Культурна політика України» (*Силабус освітнього компонента*, 2022). Вивчення матеріалу формує у студентів: здатність оцінювати та аналізувати інформацію щодо різних моделей культурної політики; спроможність виявляти культурні потреби суспільства та його окремих груп, визначати шляхи їх задоволення, забезпечувати та відстоювати культурні права і свободи людини, форми та механізми їхньої ідентифікації, інкультурації, культурної адаптації з врахуванням регіональної специфіки; здатність професійно діагностувати, прогнозувати, проектувати й моделювати культурний розвиток різних культурних регіонів; розуміння методів та засобів стратегічного планування, прогнозування, моделювання культурних політик. Це відповідає фаховим компетентностям, затвердженим в освітньо-професійній програмі «Культурологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти : ФК2, ФК3, ФК7 (*Освітньо-професійна програма*, 2023. С. 7).

Зокрема, вивчаючи першу тему «Поняття «стратегія», «стратегічне мислення» та «стратегічна політика», здобувачі вищої освіти:

- знайомляться зі змістом та еволюцією вищеозначених понять;
- досліджують співвідношення дефініцій «культура і політика», «культура й цивілізація», «стратегія та тактика», «стратегія й політика»;
- розглядають онтологічні передумови стратегічного планування та його ознаки;
- аналізують способи концептуалізації культурних стратегій.

Друга тема «Культурна політика: мета, характеристика та інструменти» спрямована на формування уявлень про мету, завдання та напрями культурної політики. Здобувачі освіти знайомляться з характерними рисами культурної політики, характеризують індикатори відкритої культурної політики та її інструменти.

Вивчення третьої теми «Основні моделі культурної політики» є особливо важливим та актуальним, оскільки інформує про існуючі в науці типології моделей культурної політики. На розгляд здобувачів освіти представлені класифікації, розроблені Абрахамом Моєм, Гаррі Шартраном і Клер Мак-Кафі, Андреасом Візанді. Значна увага приділена розгляду практичних моделей культурної політики в окремих країнах світу (США, Франція, Велика Британія). Підбір саме цих країн не випадковий, адже вони є своєрідними взірцями класичних моделей культурної політики.

Так, через аналіз культурної політики в США розкрито функціонування моделі «натхненник». На конкретних прикладах продемонстровано парадокси, переваги і недоліки такої стратегії. Звернено увагу на історичні та релігійно-етичні основи її формування. Розглянуто благодійність та діяльність національних фондів підтримки мистецтв та гуманітарних наук. Осібно розглянуто провідні праці американських науковців, що розкривають окремі аспекти американської культурної політики, зокрема, дослідження Р. Белла про міфи американської «громадянської релігії», доробки про роль і значення федеральної влади, особливості фінансування неприбуткових мистецтв у США тощо.

Вивчаючи британську культурну політику, здобувачі освіти знайомляться з моделлю «патрон» (меценат), що діє за «принципом витягнутої руки». Тобто розподіл коштів на сектор культури здійснюють громадсько-державні установи. Під час теми аналізують традицію королівського покровительства, мережу британських національних культурних фондів, діяльність Британської Ради мистецтв, Комісії музеїв та галерей, Британської ради туризму, Департаменту національної спадщини, Асоціації бізнесового спонсорства мистецтв тощо; механізми управління і підтримки культурних закладів Великобританії.

Під час дослідження французької культурної політики слухачі знайомляться з етапами розвитку культурної стратегії Франції. Виокремлюють характерні риси моделі «архітектор». Розглядають діяльність громадської організації «Альянс Франсез» (фр. «Alliance française»), функціонування якої спрямоване на поширення французької культури у світі. Засвоюють механізми впровадження французької системи державної підтримки культури; структуру державних органів. Окремо зупиняються на роботі Міністерства та регіональних дирекцій культурних справ.

Вивчивши провідні моделі культурної політики, магістрам запропоновано співставити їх з культурною ситуацією та політикою в країнах Східної Європи. Звернено увагу на історико-культурну спадщину регіону. Показано відмінності між урядовою авторитарно-патерналістською політикою 50-80-х рр. ХХ ст. та новими підходами в посткомуністичній ситуації. Виокремлено особливості: децентралізації управління культурою (Польща), лібералізації фінансування культурних закладів (Угорщина, Чехія, Словаччина), патерналістської підтримки звичних культурних інституцій (Словенія, Литва, Латвія, Естонія, Хорватія та ін.). Наголошено на зв'язку процесу формування відкритого суспільства та виборі моделей культурної політики.

Четверта тема навчальної дисципліни «Сучасні стратегії культурної політики» «Міжнародні принципи культурної політики» присвячена висвітленню основних засад, розміщених у:

- Декларації з політики в галузі культури 1982 р. (єдність і різноманіття культури, культурного виміру розвитку людства, культурної демократії, співпраця в галузі культури);
- Декларації конференції міністрів культури Руху неприєднання (Колумбія, 1997);
- Висновку Панафриканської консультативної з культурної політики для розвитку (Того, 1998);
- Хартії «Про культуру», прийнятої конференцією, що проводилася Радою Європи в 1997 р.;
- Плані дій з культурної політики для розвитку, ухваленому міждержавною конференцією в Стокгольмі (1998 р.).

Остання тема навчального курсу має назву «Культурна політика України» й зорієнтована на вивчення основних рис, пошуку проблем та вибудови оптимальної моделі сучасної вітчизняної політики. Для цього здобувачі вивчають законодавство України в галузі культури, мистецтва, освіти, культурної спадщини і охорони пам'яток. Особливу увагу приділено історії становлення та трансформації культурної політики за роки незалежності. Передбачено розгляд механізмів фінансування культури, їх нормативних та реальних показників. Магістри аналізують наявні цільові державні програми, роль власних доходів культурних інститутів та додаткові джерела фінансових надходжень. У ході вивчення теми детально обговорюють сучасні тенденції розвитку закладів сфери культури у контексті культурної політики держави. Для цього характеризують функціонування мережі закладів сфери культури в контексті формування єдиного європейського культурного простору. Здобувачам освіти запропоновано ознайомитися зі стратегічними напрямками роботи сучасного музею, бібліотеки, видавництва, галерей та інших культурних та креативних індустрій. Осібно розглянуто напрями діяльності творчих спілок та роботу Українського культурного фонду як інструменту стратегічної підтримки сфери культури. Наостанок рекомендовано проаналізувати спільні ініціативи та проекти центральних органів влади з органами місцевого самоврядування та міжнародними фондами та організаціями.

Загалом, навчальна дисципліна «Сучасні стратегії культурної політики» є важливою складовою підготовки магістра-культуролога як у контексті вимог Стандарту, так і з практичних потреб підготовки фахового спеціаліста. Вона дозволяє оперувати термінами і поняттями стратегій управління культурою, використовувати набуті знання при розробці культурних проектів, визначати економічні, соціальні, політичні та індивідуальні фактори, які впливають на ефективність культурної політики, проводити аналіз культурних потреб як окремих осіб, так і певних спільнот, розробляти стратегічний сценарій розвитку культурного розвитку окремої установи, населеного пункту, регіону чи держави, визначити очікувані результати розробленої стратегії.

Вона сприяє збагаченню й розширенню гуманітарних обріїв майбутнього фахівця, сприяє формуванню аналітичних навичок і творчої активності потенційних працівників соціокультурної галузі. Вивчення цієї дисципліни сприяє формуванню світогляду, розумінню механізмів розвитку культури, вчить пошуку оптимальних рішень стабільного функціонування культурної сфери як основи духовного розвитку особистості. Постільки культурна політика має істотний вплив на життя суспільства, визначаючи генезис історико-культурної традиції та презентуючи культурну спадщину народу, вивчення інструментів її творення й існування вкрай важливе для фахівця-культуролога.

Успішне засвоєння навчального матеріалу дає змогу:

- поєднувати історичну та сучасну інформацію для професійної оцінки культурної ситуації;
- виявляти проблемні моменти і віднаходити ресурси для здійснення макро- і мікрокультурних проектів;
- зважено, комплексно й об'єктивно оцінювати вплив держави, громадськості, медіа, професійних і мистецьких спільнот на соціокультурний розвиток;
- визначати пріоритетні напрями розвитку української культурної політики як на рівні держави, так і різних регіонів та окремих закладів.

Знання основних моделей культурної політики різних держав (США, Великобританії, Франції та інших країн) дозволяють використовувати цю інформацію для оцінювання та аналізу сучасної культурної політики в Україні та світі. Це вміння вкрай важливе з огляду на сучасні євроінтеграційні процеси та культурну агресію з боку Росії. Воно дозволяє успішно розробляти цікаві та перспективні культурні проекти і програми, що будуть затребувані не лише в українському суспільстві, а й за його межами. Це сприятиме розширенню культурних зв'язків між різними народами, дозволить осмислити навколишній світ з позиції відкритого суспільства, не применшуючи досягнень власної культурної традиції.

Висновки. Таким чином, засвоєння змісту навчальної дисципліни «Сучасні стратегії культурної політики» сприятиме формуванню менеджерських, аналітико-проектних, маркетингових і дослідницьких умінь магістрів-культурологів. Здобуті в процесі вивчення навички дозволять креативно формувати адекватну, обґрунтовану і перспективну культурну політику як у державі, так і в окремих регіонах й інституціях. Окрім того, набуті компетентності підвищать конкурентоспроможність фахівця-культуролога на ринку праці.

ЛІТЕРАТУРА

- Безгін, О. І., Бернадська, А. Є., Кочарян, І. С., Успенська, О. Ю. (2013). *Культурна політика та мистецька освіта: моделювання процесів*. Київ: Інститут культурології НАМ України.
- Здіорук, С. І. (2006). *Гуманітарна політика Української Держави в новітній період*. Київ: НІСД. Взято з https://shron1.chtyvo.org.ua/Zdioruk_Serhii/Humanitarna_polityka_Ukrainskoi_Derzhavy_v_novitnii_period.pdf?PHPSESSID=f22n6a4ijss7tbiu9neqe7din1.
- Здіорук, С. І. (2012). *Культурна політика України: національна модель у європейському контексті: аналітична доповідь*. Київ: НІСД.
- Зленко, Н., Зякун, А., Левченко, М. (2022). Культурна політика України в сучасних умовах світової досвід, українські реалії та перспективи. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 55 (1), 9-14.
- Культурна політика: робоча програма навчальної дисципліни*. (2019). Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця. Взято з <https://www.hneu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/12/RPND-Kulturna-polityka.pdf>.
- Культурні інститути та культурна політика: робоча програма*. (2021). Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Взято з <http://www.philosophy.univ.kiev.ua/uploads/editor.pdf>.
- Купрійчук, В. (2022). Культурна політика як стратегічний ресурс модернізації держави. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*, 43, 43-49.
- Мельник, І. В. (2022). Механізми формування державної культурної політики: зарубіжний досвід. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Державне управління*, 33 (72), 2, 65-69.
- Освітньо-професійна програма «Культурологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 034 Культурологія галузі знань 03 Гуманітарні науки*. (2023). Полтава. Взято з <https://sites.google.com/gsuite.pnpu.edu.ua/culturology/osvitnia-diyalnist/op-magistr/op-magistr-2023?authuser=0>.
- Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 034 «Культурологія» для другого (магістерського) рівня вищої освіти*: Наказ МОН України. № 803. (2020). Взято з <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/10/02/034-Kulturolohiya.mahistr.pdf>.
- Сабельникова, Т. М. (2019). Культурна політика держави й суспільний прогрес. *Правовий часопис Донбасу*, 1(66), 139-143.
- Саракун, Л. (2016). *Культурна політика сучасної України*. Ніжин.
- Силабус з навчальної дисципліни «Культурна політика»*. (2021). Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка. Взято з <https://kultart.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/11/Sylabus-Kulturna-polityka.pdf>.
- Силабус Культурна політика*. (2022). Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки. Взято з <https://vnu.edu.ua/sites/default/files/.pdf>.
- Силабус освітнього компонента «Сучасні стратегії культурної політики»*. (2022). Полтава: Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка.
- Шлепакова, Т. Л. (2023). Культурний фронт України – 2022: головні події, тенденції, висновки (оглядова довідка за матеріалами преси та Інтернету за 2022–2023 рр.). *ДЗК*, 3/3.

REFERENCES

- Bezghin, O. I., Bernadska, A. Ye., Kocharian, I. S., & Uspenska, O. Yu. (2013). *Kulturna polityka ta mystetska osvita: modeliuvannia protsesiv [Cultural policy and art education: modeling processes]*. Kyiv: Instytut kulturolohii NAM Ukrainy [in Ukrainian].
- Kulturna polityka: robocha prohrama navchalnoi dystsypliny [Cultural policy: work program of the academic discipline]*. (2019). Kharkiv: KhNEU im. S. Kuznetsia. Retrieved from <https://www.hneu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/12/RPND-Kulturna-polityka.pdf> [in Ukrainian].
- Kulturni instytuty ta kulturna polityka: robocha prohrama [Cultural institutions and cultural policy: work program.]*. (2021). Kyiv: Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka. Retrieved from <http://www.philosophy.univ.kiev.ua/uploads/editor.pdf> [in Ukrainian].
- Kupriyuchuk, V. (2022). Kulturna polityka yak stratehichniy resurs modernizatsii derzhavy [Cultural policy as a strategic resource of state modernization]. *Ukrainian Culture: the Past, Modern, Ways of Development*, 43, 43-49 [in Ukrainian].
- Melnyk, I. V. (2022). Mekhanizmy formuvannia derzhavnoi kulturnoi polityky: zarubizhnyi dosvid [Mechanisms of formation of state cultural policy: foreign experience]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnogo universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Derzhavne upravlinnia [Scientific notes of V. I. Vernadsky Taurida National University. Public administration]*, 33 (72), 2, 65-69 [in Ukrainian].
- Osvitno-profesiina prohrama «Kulturolohiia» druhoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity za spetsialnistiu 034 Kulturolohiia haluzi znan 03 Humanitarni nauky [Educational and professional program «Culturology» of the second (master's) level of higher education in the specialty 034 Culturology of the field of knowledge 03 Humanities]* (2023). Poltava. Retrieved from <https://sites.google.com/gsuite.pnp.edu.ua/culturology/osvitnyadiyal'nist'/op-mahistr/op-mahistr-2023?authuser=0> [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia standartu vyshchoi osvity za spetsialnistiu 034 «Kulturolohiia» dlia druhoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity [On the approval of the standard of higher education in specialty 034 «Cultural Studies» for the second (master's) level of higher education]*: Nakaz MON Ukrainy. № 803. (2020). Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/10/02/034-Kulturolohiya.mahistr.pdf>. [in Ukrainian].
- Sabelnykova, T. M. (2019). Kulturna polityka derzhavy y suspilnyi prohres [State cultural policy and social progress]. *Pravovyi chasopys Donbasu [Law Journal of Donbass]*, 1 (66), 139-143 [in Ukrainian].
- Sarakun, L. (2016). *Kulturna polityka suchasnoi Ukrainy [Cultural policy of modern Ukraine]*. Nizhyn [in Ukrainian].
- Shlepakova, T. L. (2023). Kulturnyi front Ukrainy – 2022: holovni podii, tendentsii, vysnovky (ohliadova dovidka za materialamy presy ta Internetu za 2022–2023 rr.) [Cultural front of Ukraine – 2022: main events, trends, conclusions (overview reference based on press and Internet materials for 2022-2023)]. *DZK*, 3/3 [in Ukrainian].
- Sylabus Kulturna polityka [Syllabus Cultural policy]*. (2022). Lutsk: Volynskiy natsionalnyi universytet imeni Lesi Ukrainky. Retrieved from <https://vnu.edu.ua/sites/default/files/.pdf> [in Ukrainian].
- Sylabus osvitnoho komponenta «Suchasni stratehii kulturnoi polityky» [Syllabus of the educational component «Modern strategies of cultural policy»]*. (2022). Poltava: Poltavskiy natsionalnyi pedahohichniy universytet imeni V. H. Korolenka. [in Ukrainian].
- Sylabus z navchalnoi dystsypliny «Kulturna polityka» [Syllabus for the educational discipline «Cultural politics»]*. (2021). Retrieved from <https://kultart.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/11/Sylabus-Kulturna-polityka.pdf> [in Ukrainian].
- Zdioruk, S. I. (2006). *Humanitarna polityka Ukrainskoi Derzhavy v novitnii period [Humanitarian policy of the Ukrainian State in the modern period]*. Kyiv: NISD. Retrieved from <http://www.niss.gov.ua/book/Zdioruk2/index.htm> [in Ukrainian].

- Zdioruk, S. I. (2012). *Kulturna polityka Ukrainy: natsionalna model u yevropeiskomu konteksti: analitychna dopovid [Cultural policy of Ukraine: national model in the European context: analytical report]*. Kyiv: NISD [in Ukrainian].
- Zlenko, N., Ziakun, A., & Levchenko, M. (2022). *Kulturna polityka Ukrainy v suchasnykh umovakh svitovyi dosvid, ukraïnski realii ta perspektyvy [Cultural policy of Ukraine in modern conditions, world experience, Ukrainian realities and prospects]*. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk [Humanities Science Current Issues]*, 55(1), 9-14 [in Ukrainian].

**THE DISCIPLINE «MODERN STRATEGIES OF CULTURAL POLICY»
IN THE SYSTEM OF MASTER OF CULTURAL STUDIES
PROFESSIONAL TRAINING**

Vitaii Dmytrenko,

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of Cultural Studies Department;
Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University.

The article analyzes the place and role of the discipline «Modern Strategies of Cultural Policy» in the system of master of cultural studies professional training. It has been found that a specialist training capable of making creative and responsible decisions aimed at the harmonious development of the socio-cultural sphere is a priority goal of higher education institutions that train cultural experts. Approved in 2020, the Standard of Higher Education in the specialty 034 Culturology among the list of competencies of a master's graduate highlights their ability to professionally diagnose, forecast, project, and model the cultural development of various regions and manage cultural institutions, as well as the corresponding structural subdivisions of enterprises and institutions, taking into account economic, legislative and ethical aspects. It, among other things, requires the formation of managerial, analytical, project, marketing, and research skills in the master of cultural studies.

It has been established that the discipline “Modern Strategies of Cultural Policy” was introduced as a mandatory subject at Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University in 2020 after the approval of the Standard. It is studied in the first year of master's studies, and the volume is 3 ECTS credits.

The analysis of the educational content has shown that the educational discipline purpose is realized through the study of the following topics: «The concept of «strategy», «strategic thinking» and «strategic policy», «cultural policy: purpose, characteristics and tools»; «Main models of cultural policy»; «International principles of cultural policy»; «Cultural policy of Ukraine». Their content corresponds to the achievements of modern science. It is balanced and covers various aspects of cultural policy, taking into account Ukrainian practice and foreign experience. It has been proven that the educational discipline «Modern Strategies of Cultural Policy» at Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University is an essential component of the master of cultural studies training both in the context of the requirements of the Standard and in terms of the practical needs of training a specialist. Successful studying of the educational content presented in it allows students to professionally operate with terms and concepts, use acquired knowledge for developing socio-cultural projects, successfully determine economic, social, political, and individual factors that affect the effectiveness of cultural policy, conduct an analysis of the cultural needs of individuals and social groups, develop strategic scenarios for the cultural development of institutions, communities, regions or the state.

Keywords: higher education, cultural policy, culturologist, professional training, strategy.

Надійшла до редакції 15.02.2023 р.

УДК 373.5.091.39:004

DOI 10.33989/2519-8254.2023.13.289941

ORCID 0000-0001-9414-8150

ORCID 0000-0002-0537-9959

ПІДВИЩЕННЯ ГРАФІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ КОМП'ЮТЕРНО-ОРІЄНТОВАНИМИ ЗАСОБАМИ НАВЧАННЯ

Дмитро Кільдеров,

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри технологічної освіти,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Київ;

Владислав Бойко,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри будівництва та цивільної інженерії;
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка».

У статті розглянуто актуальне питання формування графічної компетентності учнів основної школи за допомогою комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання. У сучасному цифровому світі, де інформація представлена в різних графічних форматах, важливою навичкою для учнів основної школи є графічна компетентність. Графічна компетентність передбачає здатність розуміти, створювати та аналізувати графіку за допомогою комп'ютерних технологій. Визначено ключові аспекти розвитку графічної компетентності учнів основної школи через використання комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання. Розглянуто сучасні підходи до навчання графічним навичкам та їх вплив на освітній процес. Висвітлено практичні аспекти впровадження комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання для підвищення графічної компетентності учнів. Зазначено, що графічна підготовка, проводячись під час навчання в основній школі, має важливе значення для майбутнього навчання студентів, оскільки вона закладає основи основ графічної грамотності, проте одним із головних недоліків у навчальному процесі, пов'язаним з вивченням графічних дисциплін, є відсутність єдності в методиках навчання між середньою і вищою школою.

Доведено, що комп'ютерно-орієнтовані засоби навчання представляють собою широкий спектр технологічних інструментів та програм, розроблених з метою сприяти та полегшувати навчання завдяки використанню комп'ютерів. Ці засоби можуть бути успішно впроваджені в освітній процес на всіх рівнях, від початкової школи до вищої освіти; вони охоплюють широкий спектр технологій та методологій, включаючи програмні засоби для навчання, інтерактивні вправи, відеоуроки, віртуальну реальність тощо. Визначено, що технологія розширеної реальності відкриває нові можливості для підвищення графічної компетентності учнів основної школи. Вона полегшує візуалізацію навчального матеріалу, забезпечує активну участь учнів у навчанні та сприяє створенню графічного контенту. Використання AR може стати важливим кроком у покращенні якості освіти та розвитку графічних навичок нового покоління.

Ключові слова: графічна компетентність, основна школа, комп'ютерно-орієнтоване навчання, графічні навички, засоби навчання

Постановка проблеми. У контексті швидкого розвитку науково-технічного прогресу питання підвищення графічної компетентності учнів основної школи через комп'ютерно-орієнтовані методи навчання стає особливо актуальним. Враховуючи необхідність готувати майбутніх учителів трудового навчання до використання сучасного технологічного обладнання для виготовлення деталей та виробів, очевидним стає, що засвоєння графічних навичок, необхідних для роботи з комп'ютерами, є критично важливим.

На сьогоднішній день верстати з цифровим програмним керуванням (ЦПК) широко використовуються в промисловому виробництві для створення різних деталей та виробів, але для успішного використання такого обладнання, користувач повинен мати відповідну графічну компетентність. Саме в цьому контексті виникає необхідність у впровадженні комп'ютерно-орієнтованих методів навчання, які допомагають формувати ці навички учням основної школи.

У контексті підвищення графічної компетентності учнів основної школи через комп'ютерно-орієнтовані методи навчання, однією з ключових проблем для України є вдосконалення освітньої системи. Це означає покращення підготовки студентів у вищих навчальних закладах та визначення освітньої політики, яка відповідає потребам суспільства і розвитку особистості в професійній сфері. Український Закон «Про освіту» та концепція реформи середньої освіти «Нова українська школа» визначають компетентнісний підхід як основний у сфері освіти.

Отже, освітня система України поступово переходить від моделі, орієнтованої на набуття знань, до моделі, орієнтованої на розвиток компетентностей.

Аналіз досліджень і публікацій. В сучасному контексті підвищення графічної компетентності учнів основної школи за допомогою комп'ютерно-орієнтованих методів навчання, варто відзначити, що ця проблема не є новою в педагогічній науці. Вона була ретельно вивчена та розглянута в роботах численних вчених, які присвятили свої дослідження аспектам компетентності в освіті.

У своїх дослідженнях учені (В. Бездухов, С. Гончаренко, О. Дахін, Б. Ельконін, А. Маркова, С. Бондар, Л. Бурчак, А. Василюк, О. Овчарук, ін.) вивчали різні аспекти компетентностей в освіті.

Питання розвитку графічної компетентності також знаходили відображення у наукових роботах дослідників, таких як Б. Ломов, О. Ботвинников, І. Якиманська, О. Колмогоров, Г. Владимірська, О. Артемов. Низка вчених, серед яких В. Буринська, А. Верхола, О. Джеджула, М. Козяр, В. Моштук, Г. Райковська, В. Сидоренко, Д. Тхоржевський, В. Чепок, З. Шаповал, Н. Щетина, М. Юсупова та інші також досліджували проблеми графічної підготовки школярів в Україні.

Проблема виявлення, обґрунтування та дослідження педагогічних умов активізації навчально-пізнавального процесу та підвищення його результативності є однією з головних у сучасній педагогічній науці. Цю проблему детально розглядали відомі вітчизняні та закордонні дослідники, такі як Л. Анісімова, Г. Гаврищак, О. Джеджула, М. Козяр, С. Коваленко, В. Кондратов, І. Нищак, М. Юсупова та інші. Вони акцентували увагу на різних аспектах питання підвищення ефективності освітнього процесу, зокрема із спеціальним удосконаленням графічної підготовки студентів вищих навчальних закладів.

Метою статті є дослідження та аналіз можливостей підвищення графічної компетентності учнів основної школи за допомогою комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання.

Виклад основного матеріалу. Підвищення графічної компетентності учнів основної школи через комп'ютерно-орієнтовані засоби навчання стає актуальним завданням у сучасних умовах. Предмет трудового навчання та технологій є важливою складовою освітньої програми середньої школи, спрямованою на розвиток практичних навичок учнів у сфері перетворювальної діяльності. Згідно із концепцією «Нова українська школа», цей предмет має сприяти інтелектуальному розвитку та реалізації індивідуальних здібностей учнів (*Нова українська школа...*, 2016).

У цьому контексті вчителі трудового навчання та технологій повинні бути не лише інструкторами з технологічних процесів та роботи з інструментами, але й сприяти формуванню творчих, технічно обізнаних особистостей. Вони повинні ознайомлювати учнів з різними видами перетворювальної діяльності, розкривати загальні закономірності функціонування техніки і вказувати на перспективи її розвитку.

Зосередимо нашу увагу на аналізі ключових термінів, які використовуються в наукових дослідженнях:

Компетентність – це складна загальна здатність особистості, що базується на накопичених знаннях, досвіді, цінностях та здібностях, отриманих завдяки систематичному навчанню та навколишньому середовищу. Ця здатність дозволяє особі ефективно вирішувати завдання та проблеми, які виникають у конкретних ситуаціях. Компетентність може бути загальною (здатність до розв'язання різних завдань у різних сферах життя) або спеціалізованою (здатність вирішувати завдання в певній галузі або професійній сфері) (Бусел (Ред.), 2005).

Компетенція може мати кілька визначень:

1. Добра обізнаність із чимось – це рівень знань та розуміння певного предмету або галузі знань.

2. Коло повноважень організації, установи чи особи – це обсяг влади та відповідальності, які надаються для виконання конкретних завдань чи функцій у певній сфері.

Компетентний – це термін, який описує особу, що володіє необхідними знаннями, навичками та досвідом у певній галузі чи професії. Ця особа може ефективно виконувати завдання та приймати рішення відповідно до вимог своєї галузі. Також, компетентний може вказувати на особу, яка має певні повноваження та права для прийняття рішень у конкретних обставинах (Бусел (Ред.), 2005).

У контексті наших досліджень, компетентність учнів основної школи в графічних навичках, отримана за допомогою комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання, може бути розглянута як їхня загальна здатність, яка базується на накопичених знаннях, досвіді та здібностях, отриманих під час навчання за допомогою комп'ютерних технологій. Ця компетентність дає їм можливість краще розуміти та працювати з графікою, використовуючи комп'ютерні технології. Поняття компетентності має різні визначення в наукових дослідженнях, і розуміння його важливе для розуміння процесу формування графічної компетентності учнів основної школи.

Одним із визначень компетентності, яке надає С. Бондар, є таке: «Компетентність полягає в здатності ефективно розв'язувати завдання, і ця здатність базується не лише на засвоєних знаннях, але й на активному мисленні, власному досвіді і креативних здібностях учнів» (Бондар, 2003). А. Маркова зосереджує увагу на професійній компетентності та визначає її як «індивідуальну характеристику, що відображає ступінь відповідності вимогам конкретної професії» (Бурчак, 2009). Дж. Равен розглядає компетентність як «специфічну здатність, необхідну для успішного виконання конкретних завдань у певній області, яка включає в себе спеціалізовані знання, навички, стилі мислення та відповідальність за власні дії» (Бурчак, 2009). Запропоновано формулу компетентності, де компетентність дорівнює сумі знань, гнучкості методів і критичного мислення. Така компетентність сприяє формуванню компетентних фахівців і осіб, які можуть ефективно вирішувати завдання в своїй галузі (Раков, 2005).

Ці визначення вказують на те, що компетентність не обмежується лише знаннями, вона включає в себе активний розумовий процес, здатність до креативного мислення та відповідальність за власні дії. Компетентна особа має потенціал стати висококваліфікованим фахівцем.

Поняття графічної компетентності та процес її формування з використанням комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання відіграють значущу роль у сучасній освіті. Давайте розглянемо це питання більш детально (Бойчук, 2017).

Графічна компетентність передбачає не лише здатність до малювання, але й розуміння графічних принципів, вміння аналізувати та створювати графічні зображення. Це включає в себе розуміння ліній, форм, кольорів, пропорцій, та інших аспектів графіки. Графічна компетентність також передбачає вміння використовувати спеціальні графічні програми та інструменти.

У нашому розумінні, процес формування графічної компетентності учнів можна розділити на три основні фази. Перша фаза – спостереження, включає в себе активне сприйняття навколишнього середовища та формування уявлення про зображуваний предмет. Це може включати в себе створення ескізу, що допомагає учням візуалізувати свої ідеї. Друга фаза – вимірювання, де учні навчаються точно визначати розміри та пропорції об'єктів на графічних зображеннях. Це важливий етап для створення точних та деталізованих графічних робіт. Третя фаза – побудова, в якій учні вивчають та вдосконалюють навички створення графічних зображень за допомогою комп'ютерних програм та інструментів. Вони навчаються працювати з цифровими малюнками, векторною графікою, інтерфейсами графічних програм (Гавришак, 2021, с. 7).

Графічна компетентність важлива не лише для майбутніх митців чи дизайнерів, але і для багатьох інших професій. Вона розвиває креативне мислення, аналітичні та технічні навички, які можуть бути корисні в різних галузях. Для успішного формування графічної компетентності важливий інтегративний підхід, який об'єднує різні аспекти навчання та надає студентам можливість розвивати ці навички в комплексі (Урський, 2016).

Графічна освіта учнів основної школи, підтримувана комп'ютерно-орієнтованими засобами навчання, повинна відповідати сучасним вимогам та очікуванням, які ставляться як до загальної, так і до спеціалізованої освіти. Це включає такі аспекти:

- усвідомлення та осмислення значення графічної підготовки: учні повинні розуміти, наскільки важливою є графічна підготовка для вирішення певних завдань у різних сферах життя;

- формування готовності до педагогічної або професійної діяльності з використанням графічного потенціалу: учні повинні бути готовими використовувати свої навички та знання в майбутній професійній діяльності;

- розвиток технічного мислення: графічна компетентність повинна включати в себе розвинене просторове мислення, що сприяє творчому потенціалу викладача та учнів;

- мотивація та ціннісне ставлення до розвитку графічних навичок: учні повинні бачити цінність розвитку своїх професійних та особистісних якостей через графічну підготовку;

- володіння конструкторсько-графічними знаннями та навичками: учні повинні мати необхідний обсяг знань і вмінь у сфері конструкторської графіки;

- розвиток загальноосвітніх умінь: до цих умінь входять управлінські, інформаційні, логічні та комунікативні навички (Чемерис, 2017, с. 37).

Формування графічної компетентності вимагає практичного підходу та розв'язання реальних завдань, пов'язаних з графічною діяльністю. Це дозволяє студентам не тільки опанувати конкретні техніки графічної роботи, але і розвивати їх креативні та аналітичні здібності.

Завдання графічної підготовки учнів основної школи вимагають формування в них низки важливих навичок і якостей. Це включає уміння мислити образами, розвиток потреби у графічних знаннях і навичках, а також стимулювання бажання використовувати графічні засоби для спілкування та виразу ідей. У нашому сучасному високотехнологічному суспільстві ці навички є важливими для адаптації до життя та професійної діяльності (Раков, 2005).

Графічна компетентність, як важлива складова всебічної підготовки, повинна розвиватися учнями систематично та цілеспрямовано протягом усього навчального процесу в школі.

Графічна компетентність означає здатність читати та створювати різноманітні графічні зображення, будь то креслення, схеми, малюнки чи графіки. Вона також включає в себе навички використання різних креслярських інструментів, як ручних, так і електронних на комп'ютері. Графічна компетентність передбачає навички оформлення записів, моделювання та конструювання графічних об'єктів, а також вміння ефективно взаємодіяти з графічними об'єктами на комп'ютері (*Компетенція як педагогічне явище*).

Ця компетентність включає в себе комплекс графічних якостей учнів, таких як знання, навички, уміння та методи графічної діяльності. Ці якості розвиваються у контексті певних предметів та процесів, які вимагають графічних навичок для якісної та продуктивної діяльності.

Швидкі зміни в інформаційних технологіях та їх використання в освіті відкривають нові горизонти для розширення і оновлення навчальних програм, поглиблення графічної компетентності учнів і надають цьому аспекту важливості. В цьому контексті, розвиток графічної компетентності на уроках технологій стає актуальною проблемою.

Сучасне виробництво все більше використовує графічне відображення інформації, оскільки воно є найбільш ефективним, зрозумілим та змістовним способом передачі даних. Графічні засоби комунікації широко застосовуються в різних сферах візуальної комунікації з метою полегшення процесу мислення, уяви і прискорення прийняття рішень. Малюнки, графіки та креслення стали компактними і інформативними засобами, що дозволяють виражати ідеї у вигляді графічних виразів. Основним аспектом графічної компетентності є розвиток просторового мислення та уяви учнів, навчання різним методам створення реалістичних, спрощених і умовних зображень, які застосовуються в різних галузях науки, техніки та виробництва.

Графічна підготовка, проводячись під час навчання в основній школі, має важливе значення для майбутнього навчання студентів, оскільки вона закладає основи основ графічної грамотності. Проте, однією з головних недоліків у навчальному процесі, пов'язаному з вивченням графічних дисциплін, є відсутність єдності в методиках навчання між середньою і вищою школою. Ця недолік призводить до недостатньої підготовки учнів, і в майбутньому, студентів, для успішного опанування цими дисциплінами (Підбуцька, 2014, с. 468).

Графічна компетентність є важливою складовою професійної готовності майбутніх фахівців. За словами О. Джеджули, графічна компетентність в інженера відображає готовність свідомо використовувати графічні навички та вміння, підкріплені знаннями та досвідом, необхідними для графічної професійно-орієнтованої діяльності (Джеджула, 2007).

З найбільш суттєвих аспектів сучасного суспільства, що безперервно розвивається та змінюється, навчання завжди виступало як ключовий фактор розвитку. Однак із настанням епохи інформаційних технологій набуло різкої актуальності питання перегляду парадигми навчання. Комп'ютери та програми, які їх супроводжують, тепер стали неодмінною складовою освітнього процесу, від початкової школи до вищої освіти. Вони пропонують низку інноваційних можливостей для поліпшення та збагачення процесу навчання, зокрема, в контексті підвищення графічної компетентності студентів і учнів.

Комп'ютерно-орієнтовані засоби навчання представляють собою широкий спектр технологічних інструментів та програм, розроблених з метою сприяти та полегшувати навчання завдяки використанню комп'ютерів. Ці засоби можуть бути успішно впроваджені в освітній процес на всіх рівнях, від початкової школи до вищої освіти. Вони охоплюють широкий спектр технологій та методологій, включаючи програмні засоби для навчання, інтерактивні вправи, відеоуроки, віртуальну реальність тощо.

В таблиці 1 представлені різні категорії таких засобів та приклади відомих представників кожної категорії.

Подана класифікація комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання вказує на різноманітність і доступність інструментів, які можуть бути використані для підвищення графічної компетентності учнів основної школи. Кожна з наведених категорій має свої переваги та може бути ефективною залежно від конкретних навчальних завдань і потреб учнів.

Електронні навчальні платформи надають можливість створювати структуровані курси та надавати доступ до навчальних ресурсів в будь-якому місці з доступом до Інтернету.

Таблиця 1. Класифікація комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання

Категорія	Опис	Приклади
Електронні навчальні платформи (E-Learning Platforms)	Онлайн-системи для доступу до навчальних матеріалів та завдань через інтернет.	Moodle, Blackboard, Google Classroom
Інтерактивні навчальні програми (Educational Software)	Спеціальні програми для навчання різних предметів та навичок.	Mathcad, Duolingo, ChemDraw
Відеоуроки (Video Lessons)	Записані лекції та уроки, які можна переглядати в будь-який час.	Khan Academy, Coursera, TED-Ed
Віртуальна реальність (Virtual Reality, VR)	Імерсивні середовища для інтерактивного навчання та тренування.	Oculus Rift, HTC Vive, Google Cardboard
Додатки для мобільних пристроїв (Mobile Apps)	Мобільні додатки для навчання на смартфонах та планшетах.	Duolingo, Photomath, Khan Academy
Спеціалізовані навчальні платформи (Specialized Learning Platforms)	Платформи, що спеціалізуються на певних предметах або навичках.	Codecademy, Rosetta Stone, edX
Соціальні медіа та форуми (Social Media & Forums)	Використання соціальних мереж та форумів для обговорення навчального матеріалу.	Facebook Groups, Reddit, Stack Exchange
Інтерактивні таблиці та ігри (Interactive Tables & Games)	Використання ігор та інтерактивних таблиць для навчання.	Kahoot!, Quizlet, GeoGebra

Особливо зручно це для організації дистанційного навчання. Інтерактивні навчальні програми дозволяють створювати індивідуальні навчальні траєкторії та надавати можливість учням самостійно вивчати матеріал. Відеоуроки створюють можливість запису лекцій та уроків, що можна використовувати для повторення матеріалу та вивчення нового. Віртуальна реальність (VR) дозволяє створювати іммерсивне навчальне середовище, де учні можуть взаємодіяти з віртуальними об'єктами та сценаріями, що особливо корисно для тренування навичок та відтворення реальних ситуацій. Додатки для мобільних пристроїв надають можливість навчатися в будь-якому місці та часу, зокрема в руху, що робить їх особливо зручними для сучасних учнів. Спеціалізовані навчальні платформи можуть надавати поглиблене вивчення певних предметів або навичок. Соціальні медіа та форуми можуть бути використані для обговорення навчального матеріалу та обміну досвідом між учнями. Інтерактивні таблиці та ігри можуть бути корисними для дітей та молоді, допомагаючи навчатися через гру та розваги.

Отже, вибір конкретного засобу навчання повинен базуватися на конкретних цілях та завданнях, а також на потребах учнів. Комбінування різних типів комп'ютерно-орієнтованих засобів може стати найефективнішим способом підвищення графічної компетентності та загальної освіти учнів основної школи.

В період масової пандемії COVID-19, коли учні змушені були вчитися самостійно, технологічний прорив у створенні інноваційного навчального контенту для загальної середньої освіти став надзвичайно важливим. Саме в цей час було виділено значні зусилля для розробки цифрових ресурсів, які б допомогли візуалізувати освітній матеріал.

Завдяки розвитку хмарних обчислень та програмного забезпечення (Литвинова, 2019), з'явилася можливість забезпечити всім доступ до інтерактивного контенту та впровадити його в підручники. Також з'явилася можливість створювати синтетичні

освітні середовища з імерсивними властивостями, що дозволяють учням глибше вивчати матеріал та розвивати індивідуальні навички (Пінчук, Литвинова, Бузов, 2017). Ці синтетичні освітні середовища базуються на віртуальній реальності (VR), і на сьогоднішній день, їх впровадження стає більш доступним (Климнюк, 2018, с. 207). Незважаючи на те, що ця технологія не є новою, її використання в загальній середній освіті стає можливим завдяки створенню STEM-центрів та схваленню модельних навчальних програм, включаючи міжгалузеві інтегровані курси.

Українські загальноосередні школи, як частина STEM-освіти, отримують доступ до засобів віртуальної реальності. В підручниках для загальної середньої освіти з'являються об'єкти доповненої реальності. Інформаційні технологійні компанії пропонують нові підходи до навчання з використанням розширеної та віртуальної реальності (Бузов, Литвинова, Семеріков, 2020, с. 46).

Об'єкти доповненої реальності служать інструментами для візуалізації освітнього матеріалу (Литвинова, 2019). Проте існують обмеження щодо використання цієї технології (Соколюк, 2021, с. 108), які пов'язані з високими витратами на впровадження та обслуговування рішень в галузі доповненої та віртуальної реальності; нестачею спеціалізованого контенту та недосконалістю пристроїв (контент повинен відповідати ряду вимог, включаючи наукову достовірність, і далеко не всі розробники можуть це забезпечити); негативним впливом на здоров'я та психоемоційним станом користувачів. Також важливою проблемою є відсутність єдиної методології. У дослідженні (Pinchuk, Tkachenko, Vugov, 2019) проведено аналіз відмінностей між VR/AR. Автори віддають перевагу технології доповненої реальності, зокрема через її доступність для користувачів та менший вплив на сприйняття та психічні реакції учнів.

У таблиці 2 наведено характеристики AR/VR технологій для визначення найкращого застосування їх у навчальному процесі.

Таблиця 2. Характеристики AR/VR технологій

Особливості	Технологія віртуальної реальності (VR)	Технологія доповненої реальності (AR)
Взаємодія користувача з реальністю	Малозалучена: користувачі відокремлені від реального світу і поглиблюються в цифровий віртуальний простір за допомогою спеціальних пристроїв.	Інтенсивна: взаємодія з реальним світом, доповнена цифровою інформацією, що додається до реальності.
Глибина занурення у віртуальний світ	Висока: користувачі мають можливість повного поглиблення в цифровий віртуальний простір.	Середня: ступінь занурення залежить від кількості цифрової інформації, яка додається до реального світу.
Обладнання для візуалізації	Смартфони, VR-окуляри, трекінгові системи, VR-шоломи, сенсорні гарнітури.	Смартфони, AR-окуляри.
Джерело зображень	Комп'ютерна графіка або реальні зображення.	Поєднання комп'ютерно створених зображень і реальних об'єктів.
Позиціонування об'єктів	Віртуальні об'єкти змінюють своє розташування та розмір відповідно до положення користувача.	Віртуальні об'єкти позиціонуються відповідно до місця користувача в реальному світі.
Доступність	Низька: високі витрати на обладнання.	Висока: мінімальний набір обладнання; легка поширеність через мережеві сервіси.

Наша думка щодо використання розширеної реальності (AR) в освітньому процесі загальної середньої освіти визначається кількома факторами. По-перше, вона вигідна через свою доступність. Для використання AR в шкільних уроках вистачає мобільного пристрою з встановленим AR-додатком. Це надає учням можливість працювати з навчальним матеріалом як в класі, так і вдома. По-друге, AR забезпечує набагато більшу інтеграцію з фізичною реальністю порівняно з віртуальною реальністю (VR). Учні, використовуючи AR, не відокремлюються від реального світу. Вони не занурюються в цифровий віртуальний простір, що сприяє відсутності конфлікту між зоровим сприйняттям та аномальними реакціями.

За допомогою AR можна підтримувати взаємодію між учнями, викладачами та групами. Ця технологія може бути використана для зв'язку між теоретичними знаннями і практичними навичками, особливо важливими для природничих та математичних дисциплін у загальноосвітніх школах. Отже, AR виявляється більш доступною та інтегрованою технологією, яка може покращити освітній процес у школах.

Однією з ключових переваг використання AR в освіті є можливість створення графічних об'єктів та інтерактивних елементів, які візуалізують навчальний контент. Це дозволяє учням бачити абстрактні концепції у вигляді графічних схем, моделей та діаграм. Такий підхід полегшує їхнє сприйняття та розуміння складних тем.

Активна участь у навчальному процесі. AR створює інтерактивні навчальні ситуації, де учні можуть взаємодіяти з графічними об'єктами та виконувати завдання. Це робить навчання більш активним та захопливим. Учні не лише спостерігають, а й беруть участь у процесі навчання, що сприяє практичному вдосконаленню їхніх графічних навичок.

Створення графічного контенту. Використання AR може надихнути учнів на створення власних графічних об'єктів, які можуть бути використані в навчальних проєктах. Це допомагає їм розвивати навички створення графічного контенту та розуміння принципів його використання в освітніх цілях.

Використання AR для зв'язку теорії та практики. Окрім того, AR може бути використана для створення зв'язку між теоретичним матеріалом та практичними роботами. Це особливо важливо для дисциплін природничо-математичного циклу. Учні можуть бачити, як теоретичні концепції впливають на реальний світ, що сприяє глибшому розумінню матеріалу.

Технологія розширеної реальності відкриває нові можливості для підвищення графічної компетентності учнів основної школи. Вона полегшує візуалізацію навчального матеріалу, забезпечує активну участь учнів у навчанні та сприяє створенню графічного контенту. Використання AR може стати важливим кроком у покращенні якості освіти та розвитку графічних навичок нового покоління.

Висновки. Підвищення графічної компетентності учнів основної школи стає актуальним завданням у контексті сучасного комп'ютерно-орієнтованого освітнього середовища. Використання комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання, включаючи технологію розширеної реальності (AR), є надзвичайно важливим кроком у досягненні цієї мети. Комп'ютерно-орієнтовані засоби навчання дозволяють учням візуалізувати складні графічні концепції та сприяють кращому їх сприйняттю та розумінню. Застосування таких засобів активізує навчальний процес, надаючи учням можливість активно взаємодіяти з графічними об'єктами та створювати власний графічний контент. Технологія розширеної реальності (AR) дозволяє учням взаємодіяти з віртуальними об'єктами та інформацією, доданою до реального світу. Вона відкриває нові можливості для візуалізації навчального матеріалу та забезпечує більше інтерактивності в навчанні.

Однак важливо пам'ятати про необхідність розв'язання питань, пов'язаних із доступністю та психофізичними аспектами використання комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання та технології AR. Також важливо продовжувати дослідження в цьому напрямку, щоб вдосконалювати методику їх використання в освітньому процесі та розробляти нові підходи до підвищення графічної компетентності учнів.

ЛІТЕРАТУРА

- Бойчук, В. М. (2017). *Теоретичні і методичні основи художньо-графічної підготовки майбутнього вчителя технологій*. (Автореф. дис. д-ра пед. наук). Київ.
- Бондар, С. П. (2003). Компетентність особистості – інтегрований компонент навчальних досягнень учнів. *Біологія і хімія в школі*, 2, 8-9.
- Бурчак, Л. В. (2009). Дослідницька компетентність як умова ефективної діяльності майбутнього вчителя. *Освіта і наука в умовах глобальних викликів*. Сімферополь: ЦРОНІ.
- Бусел, В. Т. (Ред.). (2005). *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун».
- Гаврищак, Г., Уруський, А. (2021). Формування графічної компетентності здобувачів вищої освіти засобами комп'ютерно-орієнтованих технологій. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Педагогіка*, 1, 6-13.
- Джеджула, О. М. (2007). *Теорія і методика графічної підготовки студентів інженерних спеціальностей вищих навчальних закладів*. (Автореф. дис. д-ра пед. наук). Тернопіль.
- Климнюк, В. Є. (2018). Віртуальна реальність в освітньому процесі. *Актуальні питання навчання*, 2 (56), 207-212.
- Компетенція як педагогічне явище*. Взято з http://teacher.at.ua/publ/kompetentnist_jak_pedagogichne_javishhe/19-1-0-11440
- Литвинова, С. Г. (2019). *Теоретико-методологічні основи моделювання і використання хмаро орієнтованого середовища для навчання учнів закладу загальної середньої освіти*: монографія. Київ: ЦП Компрінт.
- Нова українська школа: основи Стандарту освіти*. (2016). Львів.
- Підбуцька, Н. В. (2014). Особливості креативності майбутнього інженера як складової його професіоналізму. *Проблеми сучасної психології*: збірник наукових праць (Вип. 26, с. 468-477). Київ.
- Пінчук, О. П., Литвинова, С. Г., Буров, О. Ю. (2017). Синтетичне навчальне середовище – крок до нової освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 4 (60), 28-45.
- Соколюк, О. М. (2021). Вплив VR/AR на технології навчання й освітянські практики. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*, 60, 108-116.
- Уруський, А. В. (2016). *Методика реалізації індивідуального підходу до навчання старшокласників за технологічним профілем*. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Київ.
- Чемерис, Г. Ю., Осадча, К. П. (2017). Аналіз сутності поняття «графічна компетентність» у системі підготовки майбутнього бакалавра з комп'ютерних наук. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*, 5, 3, 37-46.
- Pinchuk, O. P., Tkachenko, V. A., & Burov, O. Yu. (2019). AV and VR as Gamification of Cognitive Tasks. *Proc. 15 th Int. Conf. ICTERI*, 2387, 437-442. Retrieved from <http://ceurws.org/Vol-2387/20190437.pdf>.

REFERENCES

- Boichuk, V. M. (2017). *Teoretychni i metodychni osnovy khudozhno-hrafichnoi pidhotovky maibutnoho vchytelia tekhnolohii [Theoretical and methodical foundations of artistic and graphic training of the future technology teacher]*. (Extended abstract of D diss.). Kyiv [in Ukrainian].
- Bondar, S. P. (2003). Kompetentnist osobystosti – intehrovanyi komponent navchalnykh dosiahnen uchniv [Personal competence is an integrated component of students' educational achievements]. *Biolohiia i khimiia v shkoli [Biology and chemistry at school]*, 2, 8-9 [in Ukrainian].
- Burchak, L. V. (2009). Doslidnytska kompetentnist yak umova efektyvnoi diialnosti maibutnoho vchytelia [Research competence as a condition for effective activity of the future teacher]. *Osvita i nauka v umovakh hlobalnykh vyklykiv [Education and science in the conditions of global challenges]*. Simferopol: TsRONI [in Ukrainian].

- Busel, V. T. (Ed.). (2005). *Velykyi tumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]*. Kyiv; Irpin: VTF «Perun» [in Ukrainian].
- Chemerys, H. Yu., & Osadcha, K. P. (2017). Analiz sutnosti poniattia «hrafichna kompetentnist» u systemi pidhotovky maibutnoho bakalavra z kompiuternykh nauk [Analysis of the essence of the concept of «graphic competence» in the system of training a future bachelor of computer science]. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*, 5, 3, 37-46 [in Ukrainian].
- Havryshchak, H., & Uruskyi, A. (2021). Formuvannia hrafichnoi kompetentnosti zdobuvachiv vyshchoi osvity zasobamy kompiuterno-orientovanykh tekhnolohii [Formation of graphic competence of students of higher education by means of computer-oriented technologies]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Pedahohika [Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk. Pedagogy]*, 1, 6-13 [in Ukrainian].
- Dzhedzhula, O. M. (2007). *Teoriia i metodyka hrafichnoi pidhotovky studentiv inzhenernykh spetsialnostei vyshchykh navchalnykh zakladiv [Theory and methodology of graphic training of students of engineering specialties of higher educational institutions]*. (Extended abstract of D diss.). Ternopil [in Ukrainian].
- Klymniuk, V. Ye. (2018). Virtualna realnist v osvitnomu protsesi [Virtual reality in the educational process]. *Aktualni pytannia navchannia [Current issues of education]*, 2 (56), 207-212 [in Ukrainian].
- Kompetentsiia yak pedahohichne yavyshe [Competence as a pedagogical phenomenon]*. Retrieved from http://teacher.at.ua/publ/kompetentnist_jak_pedagogichne_javishhe/19-1-0-11440 [in Ukrainian].
- Lytvynova, S. H. (2019). *Teoretyko-metodolohichni osnovy modeliuвання i vykorystannia khmaro orientovanoho seredovyscha dlia navchannia uchniv zakladu zahalnoi serednoi osvity [Theoretical and methodological foundations of modeling and using a cloud-based environment for teaching students of a general secondary education institution]: monohrafiia*. Kyiv: TsP Komprynt [in Ukrainian].
- Nova ukrainska shkola: osnovy Standartu osvity [The new Ukrainian school: the basics of the Standard of Education]*. (2016). Lviv [in Ukrainian].
- Pidbutska, N. V. (2014). Osoblyvosti kreatyvnosti maibutnoho inzhenera yak skladovoi yoho profesionalizmu [Features of creativity of the future engineer as a component of his professionalism]. *Problemy suchasnoi psykholohii [Problems of modern psychology]: zbirnyk naukovykh prats* (Is. 26, pp. 468-477). Kyiv [in Ukrainian].
- Pinchuk, O. P., Lytvynova, S. H., & Burov, O. Yu. (2017). Cyntetychne navchalne seredovyshe – krok do novoi osvity [A synthetic learning environment is a step towards a new education]. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia [Information technologies and teaching aids]*, 4 (60), 28-45 [in Ukrainian].
- Pinchuk, O. P., Tkachenko, V. A., & Burov, O. Yu. (2019). AV and VR as Gamification of Cognitive Tasks. *Proc. 15 th Int. Conf. ICTERI*, 2387, 437-442. Retrieved from <http://ceurws.org/Vol-2387/20190437.pdf> [in English].
- Sokoliuk, O. M. (2021). Vplyv VR/AR na tekhnolohii navchannia y osvitianski praktyky [Impact of VR/AR on learning technologies and educational practices]. *Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy [Modern information technologies and innovative teaching methods in training specialists: methodology, theory, experience, problems]*, 60, 108-116 [in Ukrainian].
- Uruskyi, A. V. (2016). *Metodyka realizatsii indyvidualnoho pidkhodu do navchannia starshoklasnykiv za tekhnolohichnym profilem [The method of implementing an individual approach to the education of high school students according to the technological profile]*. (Extended abstract of PhD diss.). Kyiv [in Ukrainian].

ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS' GRAPHIC COMPETENCE FORMATION USING COMPUTER-ORIENTED TEACHING TOOLS

Dmytro Kilderov,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor of the Department of Technological Education;
Dragomanov Ukrainian State University;

Vladyslav Boiko,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
of the Department of Building and Civil Engineering;
National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic».

The article deals with the topical issue of elementary school students' graphic competence formation using computer-oriented teaching tools. In today's digital world, where information is presented in various graphic formats, graphic competence is an essential skill for elementary school students. Graphic competence involves the ability to understand, create, and analyze graphics using computer technology. The main aspects of elementary school students' graphic competence formation through the usage of computer-oriented teaching tools have been determined. Modern approaches to teaching graphic skills and their influence on the educational process are considered. The practical aspects of the implementation of computer-oriented teaching tools for improving students' graphic competence are highlighted. It is noted that graphic training during primary school education is crucial for students' future education, as it lays the foundations for the basics of graphic literacy. However, one of the main shortcomings in the educational process related to the study of graphic disciplines is the lack of unity in teaching methods between secondary and higher schools.

It is considered that computer-based teaching tools represent a wide range of technological tools and programs designed to facilitate and facilitate learning through the usage of computers. These tools can be successfully implemented in the educational process at all levels, from primary school to higher education. They cover a wide range of technologies and methodologies, including learning software, interactive exercises, video tutorials, virtual reality, and more. It is determined that augmented reality technology opens up new opportunities for improving elementary school students' graphic competence. It facilitates the visualization of educational material, ensures the active participation of students in learning, and promotes the graphic content creation. The usage of AR can be a significant step in improving the quality of education and developing the graphic skills of a new generation.

Keywords: *graphic competence, elementary school, computer-oriented learning, graphic skills, teaching tools.*

Надійшла до редакції 02.03.2023 р.

УДК 330.322.3:378.07

DOI 10.33989/2519-8254.2023.13.289942

ORCID 0000-0002-1722-1825

ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВНИХ, ПРИВАТНИХ І ГРОМАДСЬКИХ ІНСТИТУЦІЙ В ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Ілля Лисоконь,

аспірант кафедри педагогіки, асистент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи;
Криворізький державний педагогічний університет.

У статті проаналізовано ефективність взаємодії державних, приватних і громадських інституцій в організації управління інвестиційною діяльністю закладу вищої освіти; розглянуто організаційні форми взаємодії державних, приватних та громадських інституцій з закладом вищої освіти задля організації управління інвестиційною діяльністю до яких віднесено благодійний внесок, грант, державно-приватне партнерство, крауфандинг, міжнародну гуманітарну допомогу, партисипативний бюджет, фандрейзинг тощо; встановлено основні принципи організації управління інвестиційними процесами закладу освіти та взаємодії її суб'єктів: динамічність, ефективність, інтегрованість, перспективність, планування, реалістичність та самоврядність. Акцентовано, що взаємодія державних, приватних і громадських інституцій в організації управління інвестиційною діяльністю закладу вищої освіти побудована на ідеях «державно-приватного партнерства» та «державно-громадського управління». У результаті дослідження визначено, що взаємодія закладу вищої освіти із різними соціальними групами задля організації управління інвестиційною діяльністю дозволяє займатися проектною діяльністю, залучати додаткові ресурси, модернізувати інфраструктуру університету, отримати нові можливості для академічної мобільності, підвищити рівень якості освітніх послуг, посилити наукову діяльність, сприяти подальшому працевлаштуванню випускників та співпрацювати із різними стейхолдерами для управління закладом освіти загалом або окремим його напрямом.

Ключові слова: *бізнес-сектор; взаємодія в освіті; вища освіта; державно-приватне партнерство; інвестиційна діяльність; неурядові організації; управління закладом освіти.*

Постановка проблеми. Активне реформування галузі вищої освіти та євроінтеграція освітнього простору обумовлюють потребу якісних змін, передусім, в системі управління вищою освітою. Тому пріоритетною ціллю Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 рр. (2022) є «покращення системи управління освітою і забезпечення автономії ЗВО» (Стратегія розвитку..., 2022). Беззаперечно, що заклад вищої освіти як один із ключових соціальних інститутів відповідає за вирішення глобальних викликів, які нині постають перед суспільством та економікою у частині підготовки нового покоління фахівців. Водночас діяльність закладів вищої освіти залежить від соціального замовлення, яке встановлює держава, бізнес та неурядовий сектор. Зрештою соціальне замовлення є дієвим механізмом реалізації ряду освітніх принципів «державно-громадське партнерство» та «державно-приватне партнерство» (Про освіту, 2017). За таких умов формується взаємодія різних соціальних груп, яка полягає у можливості впливу на прийняття рішень в системі освіти або її інституціях на локальному рівні.

Організація управління інвестиційною діяльністю є одним із напрямів управління закладом вищої освіти, який є яскравим прикладом побудови ефективної моделі взаємодії

державних, приватних і громадських інституцій. Така взаємодія в організації управлінні інвестиційною діяльністю закладу вищої освіти передбачає постійну комунікацію та моніторинг потреб закладу освіти, зі стейкхолдерами, задля визначення якісних та кількісних показників інвестиційних процесів, які потребують організаційно-адміністративно впливу.

Аналіз досліджень і публікацій засвідчив, що над актуальними проблемами інституційної взаємодії закладу вищої освіти, держави, бізнесу та громадськості щодо інвестиційної діяльності працюють вітчизняні науковці О. Гончар (Гончар, 2011); В. Жук (Жук, 2012); Л. Калініна (Калініна, 2021); Ф. Узунов (Узунов, 2013); Є. Хриков (Хриков, 2018) та інші. Автором цієї статті у співавторстві з В. Бобрицькою було схарактеризовано мету та механізми впровадження інвестиційної політики України у галузі вищої освіти (Бобрицька, Лисоконь, 2020a); досліджено міжнародний досвід організації та управління освітніми інвестиціями у вищій школі (Бобрицька, Лисоконь, 2022); окреслено пріоритети упровадження інвестиційних програм розвитку ЗВО в освітній політиці України (Бобрицька, Лисоконь, 2020b). Упровадження інвестиційних програм, що стало теоретичним підґрунтям для здійснення даної наукової розвідки. Однак мають бути поглиблено досліджені не лише питання економічних важелів, залученості до прийняття рішень чи нормативно-правове забезпечення співпраці, а й взаємодія в управлінні різними напрямками діяльності закладом вищої освіти, зокрема інвестиційним, що є визначальним фактором ефективності такої тристоронньої взаємодії.

Мета статті – здійснити аналіз ефективності взаємодії державних, приватних і громадських інституцій в організації управління інвестиційною діяльністю закладу вищої освіти.

Викладення основного матеріалу. Передусім зазначимо, що реалізація взаємодії державних, приватних і громадських інституцій в організації управління інвестиційною діяльністю закладу вищої освіти залежить від взаємодії із потенційними стейкхолдерами закладу освіти. До них належать: абітурієнти, науково-педагогічні працівники, батьки студентів, випускники, здобувачі вищої освіти, засоби масової інформації, інвестори, ректорат, неурядові організації, роботодавці, територіальна громада, органи державної влади, місцевого самоврядування та інші організації, установи (Бобрицька та інші, 2023).

Взаємодія різних соціальних груп в управлінні закладом вищої освіти реалізується в межах чинного законодавства (*Про освіту*, 2017). За яким така взаємодія є одночасно принципом та засобом управління. На нашу думку залучення різних соціальних груп до процесів прийняття рішень в закладі вищої освіти сприяє його всебічному розвитку та врахуванню потреб, які репрезентуються цими групами. Надалі задля здійснення аналізу ефективності взаємодії різних соціальних груп у організації управлінні інвестиціями закладу вищої освіти пропонуємо розділити його на три групи «держава – заклад вищої освіти», «бізнес – заклад вищої освіти» та «неурядові організації – заклад вищої освіти».

Перш за все розгляньмо взаємодію державного сектору та закладу вищої освіти для вивчення означеної проблеми дослідження. Під державним сектором варто розуміти органи державної влади та місцевого самоврядування. Центральним органом у сфері освіти і науки в Україні є Міністерство освіти і науки (*Постанова...*, 2014). Саме на нього покладено відповідальність за організацію та участь освітніх установ у міжнародних проєктах і грантах, проведення комплексних наукових досліджень на основі міжнародних угод, реалізацію інвестиційних проєктів, розробку нормативного забезпечення діяльності та управління закладами освіти тощо. На підставі вище викладено можемо стверджувати, що Міністерство освіти і науки України є органом державної влади на який покладено функції зі створення сприятливого мікроклімату в системі освіти, зокрема вищої.

Серед яскравих прикладів інвестиційної участі державного сектору є реалізація проєкту «Удосконалення вищої освіти в Україні заради результатів» (*Проєкт IBRD*, 2021). Основна мета інвестиційного проєкту полягає в підвищенні якості освітніх послуг, розвитку науково-технічної діяльності в освітньому середовищі вишу, модернізації

інфраструктури, сталому розвитку закладів вищої освіти та побудові системи прозорого управління закладом. В основу зазначеного проєкту покладено цифрову трансформацію, реорганізацію освітньої мережі та інвестиційну підтримку закладів вищої освіти.

Важливо зазначити, що 60% усіх закладів вищої освіти в Україні є державної форми власності, і переважно підпорядковуються центральним органам виконавчої влади (Міністерству освіти і науки України або іншому галузевому органу виконавчої влади у сфері медицини, економіки, безпеки тощо). Однак між закладом вищої освіти завжди існує тісний взаємозв'язок із територіальною громадою. Акцентуємо, що одним із завдань функціонування закладу вищої освіти є формування власного іміджу та реалізації соціальної місії в межах громади як осередку освітньої, наукової та культурної діяльності. Тому, між органами місцевого самоврядування та закладами вищої освіти можна встановити багато форм взаємодії.

Провідною формою взаємодії, на нашу думку, є субвенції для розвитку освітнього середовища вишу в рамках цільових соціальних програм розвитку освіти, а також співпраця із розширення баз практичної підготовки здобувачів вищої освіти та впровадження форм дуальної освіти, функціонування бізнес-інкубатору студентських ініціатив та їх заохочення за рахунок місцевого бюджету. Також до форм взаємодії університету із місцевою владою можна віднести спільну проєктну діяльність, реалізацію грантів та залучення представників органів місцевого самоврядування до управління закладом вищої освіти, зокрема інвестиційною діяльністю, за допомогою роботи у наглядовій раді або іншому консультативно-дорадчому органі закладу вищої освіти.

Надалі проаналізуємо взаємодію неурядових організацій із закладами вищої освіти щодо можливості взаємодії задля організації та управління інвестиційною діяльністю вишу. Взаємодія громадського сектору з державними органами, установами та підприємства є закономірним процесом реалізації ідей державно-громадського управління. Залучення широкого кола громадськості до прийняття рішень сприяє швидшій інтеграції України до Європейського Союзу. Реалізація державно-громадського управління в системі освіти є один із векторів управління. Так, О. Гончар розглядає поняття «державно-громадське управління» під кутом філософії освіти і стверджує, що без даного принципу не можливе існування системи освіти взагалі (Гончар, 2011). Разом із тим Є. Хрикова пропонує розглядати державно-громадське управління як соціальний феномен, який зменшує роль державних органів влади і збільшення участь зацікавлених осіб в процесах прийняття рішень (Хриков, 2018).

На нашу думку, вітчизняні дослідники розкривають ідею невід'ємної взаємодії держави та суспільства у вигляді чітко організованої системи задля реалізації освітніх потреб або управління освітою, зокрема вищою. До громадського сектору, який взаємодіє в організації управління інвестиційною діяльністю закладу вищої освіти можна віднести: асоціації випускників, благодійні та ветеранські організації, громадські об'єднання, міжнародні фонди, наукові фонди, організації роботодавців, професійні спілки тощо.

На думку К. Власенко, І. Сітак, І. Лов'янова та інших неурядові організації, що функціонують в освіті є одним із проявів її сталого розвитку. На їх думку неурядові організації є основою для: активізації публікаційної активності в окремих академічних осередках; залучення додаткових фінансових ресурсів, зокрема інвестицій, для проведення комплексних науково-технічних досліджень; реалізації спільної проєктної діяльності; розвитку науково-дослідницької комунікації між академічними спільнотами закладів освіти (Власенко та інші, 2022).

Вважаємо, що реалізація ідей державно-громадського партнерства в організації управління інвестиційною діяльністю закладу вищої освіти сприятиме впровадженню нових кейсів взаємодії зі стейкхолдерами, об'єднанню освітньо-наукового потенціалу та ресурсів закладів вищої освіти задля сприяння розвитку виробничого потенціалу бізнес-сектору, підвищенню рівня якості надання освітніх послуг, популяризації науково-

дослідницької діяльності, реалізації соціально-громадських проєктів та ініціатив, спільному управлінню у вищій освіті, формуванню позитивного іміджу закладу освіти тощо.

Нарешті, перейдімо до аналізу державно-приватного партнерства задля організації та управління інвестиційною діяльністю закладу вищої освіти. Ідеї державно-приватно партнерства в різних галузях науки і сферах життя людини протягом останніх 10 років постійно трансформуються, не виключенням є галузь вищої освіти. Державно-приватне партнерство є однією із ключових форм інвестиційної діяльності закладу вищої освіти, оскільки бізнес-сектор має капітал, а заклад освіти потенціал. На нашу думку, така синергія дозволяє створювати нові інноваційні продукти, які одночасно стимулюють освітньо-наукову діяльність та сприяють технологічному розвитку держави.

На думку Л. Калініної «законодавчі зміни у сфері освіти детермінували практико-орієнтоване завдання для державних партнерів і педагогічної науки» (Калініна, 2021). Таким чином дослідниця обґрунтовує впровадження нових моделей взаємодії держави і приватного сектору економіки задля вирішення нагальних освітніх, наукових, соціальних, економічних та інвестиційних проблем системи освіти.

Існує декілька підходів до класифікації державно-приватного партнерства в освіті. Так, В. Жук стверджує, що є три можливі вектори розвитку державно-приватного партнерства: «функціональний, галузевий та муніципальний» (Жук, 2012). Під функціональним вектором дослідник розуміє підтримку наукових галузей для оптимізації виробничого потенціалу, галузевий вектор передбачає розвиток суспільної сфери життєдіяльності людини, а муніципальний – передбачає підтримку територіальної громади (Жук, 2012). Водночас Ф. Узунов пропонує три форми взаємодії держави та бізнес-сектору: «традиційний, інвестиційний та освітньо-науковий» (Узунов, 2013).

На нашу думку, за умов ефективної співпраці вишу із бізнес-сектором, на умовах державно-приватного партнерства, заклад освіти може отримати: додаткові ресурси для підтримки інфраструктури, залучення фахівців-практиків до освітнього процесу, замовлення на підготовку фахівців, розширення спектру освітніх послуг, сприяти працевлаштуванню своїх випускників, стипендіальну програму або програму фінансового заохочення кращих здобувачів вищої освіти та фінансування академічної мобільності.

Серед основних бар'єрів для побудови взаємодії між бізнесом та закладом вищої освіти є бюрократичний механізм, а також відсутність дієвого алгоритму співпраці. Додатково акцентуємо, що взаємодія закладу вищої освіти з бізнес-сектором побудована на договірних умовах або державно-приватного партнерства, а взаємодія з державою на умовах вертикальної структури підпорядкованості.

Одним із важливих питань організаційного характеру управління інвестиційною діяльністю закладу вищої освіти, що впливає на процес взаємодії різних соціальних груп є види інвестиційних процесів. На нашу думку види інвестиційної діяльності закладу вищої освіти можна класифікувати за такими ознаками: джерело фінансування; місце державної реєстрації інвестора; ознака прибутковості; організаційна форма; територією охоплення; термін реалізації; характеристика інвестора.

Можливі організаційні форми взаємодії державних, приватних та соціальних інституцій з закладом вищої освіти задля організації управління інвестиційною діяльністю репрезентуємо у *табл. 1*.

Основою цінностей взаємодії в системі освіти, на нашу думку, є система принципів. Відповідно до статті 6 Закону України «Про освіту» (*Про освіту*, 2017) до основних принципів освітньої діяльності в Україні відносять: автономність, академічну свободу, верховенство права, відповідальність, демократизм, доступність, інтеграцію з ринком праці, людиноцентризм, науковість освіти, партнерство, прозорість управління, формування відповідального ставлення, цілісність, якість освіти тощо.

Таблиця 1. Організаційні форми взаємодії державних, приватних та громадських інституцій з закладом вищої освіти задля організації управління інвестиційною діяльністю

Державні інституції	Приватні інституції	Громадські інституції
грант	грант	грант
міжнародна гуманітарна допомога	міжнародна гуманітарна допомога	міжнародна гуманітарна допомога
партисипативний бюджет	державно-приватне партнерство	меценатська допомога
цільові програми	аутсорсинг	благодійний внесок
	фандрейзинг	крауфандинг
	благодійний внесок	фандрейзинг
	програми соціального розвитку	

Джерело: складено автором.

Саме наявні в системі освіти принципи є підґрунтям для формування системи принципів взаємодії державних, приватних і громадських інституцій в організації управління інвестиційною діяльністю закладу вищої освіти. Враховуючи вітчизняні принципи освіти, науково-педагогічний досвід, вектор розвитку системи взаємодії різних соціальних груп в управлінні закладом освіти загалом і окремих його напрямів, пропонуємо наступний перелік принципів організації управління інвестиційними процесами закладу освіти та взаємодії її суб'єктів:

- динамічність (врахування зовнішніх та внутрішніх чинників);
- ефективність (співвідношення потреб та результатів, які отримують сторони в процесі взаємодії);
- інтегрованість (системний підхід між галузевими векторами та загальним напрямом управління закладом вищої освіти);
- перспективність (врахування довгострокових потреб стейкхолдерів, проектна діяльність спрямована на тривалий соціальний ефект та узгодженість діяльності із чинним законодавством);
- планування (визначення певного порядку спільних зі стейкхолдерами дій, які потрібні для досягнення поставленої мети інвестиційної діяльності);
- реалістичність (обґрунтування потреби інвестиційної діяльності та побудова ефективної моделі взаємодії);
- самоврядність (спільне прийняття рішень враховуючи думку зовнішніх стейкхолдерів та потреби внутрішніх).

Висновки. У процесі здійснення аналізу ефективності взаємодії державних, приватних і громадських інституцій в організації управління інвестиційною діяльністю закладу вищої освіти сформульовано низку узагальнень. Так, з'ясовано, що до основних форм такої взаємодії можна віднести благодійний внесок (донат), грант, державно-приватне партнерство, крауфандинг, міжнародну гуманітарну допомогу, партисипативний бюджет (бюджет участі) та фандрейзинг.

Студіювання вітчизняних наукових доробків дозволило стверджувати, що взаємодія різних соціальних груп в управлінні закладом вищої освіти відбувається в межах державно-приватного партнерства та державно-громадського управління, як принципів функціонування освітньої системи в Україні. Виявлено, що організація управління інвестиційними процесами закладу освіти та взаємодія її суб'єктів (стейкхолдерів) відбувається на основні принципів: динамічність, ефективність, інтегрованість, перспективність, планування, реалістичність та самоврядність.

Взаємодія державних, приватних і громадських інституцій в організації управління інвестиційною діяльністю закладу вищої освіти передбачає впровадження системи грантової підтримки для здобуття освіти, капіталізацію здобутків, підвищення рівня освітньої діяльності, поліпшення матеріально-технічного забезпечення та інфраструктури, реалізацію соціальної місії університету, створення базису між бізнес-сектором та закладом освіти для реалізації дослідницьких та консалтингових можливостей, реалізацію спільної проєктної діяльності та грантів.

ЛІТЕРАТУРА

- Бобрицька, В., Лисоконь, І. (2020а). Інвестиційна політика України у галузі вищої освіти: мета та механізми впровадження. В кн. Р. Войтович, П. Ворона (Ред.), *Науково-практичне забезпечення надання публічних послуг в умовах децентралізації*: збірник матеріалів доповідей та тез III Всеукр. інтернет-конф. (с. 346-349). Київ: ТОВ «Видавничий дім «АртЕк».
- Бобрицька, В., Лисоконь, І. (2022). Міжнародний досвід організації та управління освітніми інвестиціями у вищій школі. В кн. *Молода наука-2022: соціально-педагогічні розвідки*: збірник матеріалів III Всеукр. наук.-практ. заоч. онлайн-конф. (с. 30-36) Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова.
- Бобрицька В., Лисоконь І. (2020б). Упровадження інвестиційних програм розвитку закладів вищої освіти як пріоритет освітньої політики України. *Гілея: Спецвипуск «Молода наука-2020: соціально-педагогічні розвідки»*: збірник матеріалів I Всеукр. наук.-практ. конф. (с. 25-27). Київ: Гілея.
- Гончар, О. (2011). *Педагогічна взаємодія учасників навчального процесу в системі вищої освіти України (історико-педагогічний аспект)*: монографія. Харків: ХНАДУ.
- Жук, В. (2012). Форми функціонування державно-приватного партнерства. *Інвестиції: практика та досвід*, 13, 109-111.
- Калініна, Л. (2021). Державно-громадське управління на партнерських засадах у змісті підручника для керівника освіти. В кн. *Проблеми сучасного підручника: ключові компетентності та предметні навички* (с. 96-98). Київ: Педагогічна думка.
- Про затвердження Положення про Міністерство освіти і науки України*: постанова Кабінету Міністрів України № 630. (2014). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-п#Text>
- Про освіту*: Закон України № 2145-VIII. (2017). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
- Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки*: розпорядження Кабінету Міністрів України № 286-р. (2022). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-р#Text>
- Узунок, Ф. (2013). Класифікація форм державно-приватного партнерства. *Інвестиції: практика та досвід*, 17, 113-115. Взято з http://www.investplan.com.ua/pdf/17_2013/26.pdf
- Хриков, Є., Кравченко, О. (2018). *Актуальні проблеми освітнього, публічного та соціального менеджменту*: монографія. Старобільськ. Взято з <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3067/Monograph.pdf?sequence=3&isAllowed=y#page=38>
- Bobrytska, V., Krasylnykova, H., Ladohubets, N., Vorona, L., & Lysokon, I. (2023). Involvement of stakeholders in the transformation of educational services via taking advantage of extra-curriculum educational activities in the settings of education reform. *International Journal of Educational Methodology*, 9, 1, 107-122. DOI: <https://doi.org/10.12973/ijem.9.1.107>
- Improving Higher Education for Results Project. The World Bank (IBRD)*. Retrieved from <https://projects.worldbank.org/en/projects-operations/project-detail/P171050>
- Vlasenko, K., Sitak, I., Lovianova, I., Achkan, V., & Armash, T. (2022). Non-government organisations as a basis for sustainable development of education. *SHS Web of Conferences*, 142, 6. DOI: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202214201003>

REFERENCES

- Bobrytska, V., & Lysokon, I. (2020a). Investytsiina polityka Ukrainy u haluzi vyshchoi osvity: meta ta mekhanizmy vprovadzhennia [Investment policy of Ukraine in the field of higher education: purpose and mechanisms of implementation]. In R. Voitovych, P. Vorona (Ed.), *Naukovo-praktychne zabezpechennia nadannia publichnykh posluh v umovakh detsentralizatsii [Scientific and practical provision of public services in conditions of decentralization]*: zbirnyk materialiv dopovidei ta tez III Vseukr. internet-konf. (pp. 346-349). Kyiv: TOV «Vydavnychi dim «ArtEk» [in Ukrainian].
- Bobrytska, V., & Lysokon, I. (2022). Mizhnarodnyi dosvid orhanizatsii ta upravlinnia osvitnimi investytsiiami u vyshchii shkoli [International experience of organizing and managing educational investments in higher education]. In *Moloda nauka-2022: sotsialno-pedahohichni rozvidky [Young science-2022: socio-pedagogical research]*: zbirnyk materialiv III Vseukr. nauk.-prakt. zaoch. onlain-konf. (pp. 30-36) Kyiv: NPU imeni M. P. Drahomanova [in Ukrainian].
- Bobrytska, V., & Lysokon, I. (2020b). Uprovadzhennia investytsiinykh prohram rozvytku zakladiv vyshchoi osvity yak priorytet osvitnoi polityky Ukrainy [Implementation of investment programs for the development of higher education institutions as a priority of the educational policy of Ukraine]. In *Hileia: Spetsvypusk «Moloda nauka-2020: sotsialno-pedahohichni rozvidky» [Gilea: Special issue «Young science-2020: socio-pedagogical explorations»]*: zbirnyk materialiv I Vseukr. nauk.-prakt. konf. (pp. 25-27). Kyiv: Hileia [in Ukrainian].
- Bobrytska, V., Krasylnykova, H., Ladohubets, N., Vorona, L., & Lysokon, I. (2023). Involvement of stakeholders in the transformation of educational services via taking advantage of extra-curriculum educational activities in the settings of education reform. *International Journal of Educational Methodology*, 9, 1, 107-122. DOI: <https://doi.org/10.12973/ijem.9.1.107>
- Improving Higher Education for Results Project. The World Bank (IBRD)*. Retrieved from <https://projects.worldbank.org/en/projects-operations/project-detail/P171050>
- Honchar, O. (2011). *Pedahohichna vzaiemodiia uchasnykiv navchalnoho protsesu v systemi vyshchoi osvity Ukrainy (istoryko-pedahohichni aspekt) [Pedagogical interaction of participants in the educational process in the system of higher education of Ukraine (historical and pedagogical aspect)]*: monohrafiia. Kharkiv: KhNADU [in Ukrainian].
- Kalinina, L. (2021). Derzhavno-hromadske upravlinnia na partnerskykh zasadakh u zmisti pidruchnyka dlia kerivnyka osvity [State and public management on a partnership basis in the content of the textbook for the head of education]. In *Problemy suchasnoho pidruchnyka: kliuchovi kompetentnosti ta predmetni navychky [Problems of the modern textbook: key competences and subject skills]* (pp. 96-98). Kyiv: Pedahohichna dumka [in Ukrainian].
- Khrykov, Ye., & Kravchenko, O. (2018). *Aktualni problemy osvitnoho, publichnoho ta sotsialnoho menedzhmentu [Actual problems of educational, public and social management]*: monohrafiia. Starobilsk. Retrieved from <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3067/Monograph.pdf?sequence=3&isAllowed=y#page=38> [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy [On the Approval of the Regulation on the Ministry of Education and Science of Ukraine]*: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 630. (2014). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-p#Text> [in Ukrainian].
- Pro osvitu [About education]*: Zakon Ukrainy № 2145-VIII. (2017). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
- Pro skhvalennia Stratehii rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022-2032 roky [On the approval of the Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022-*

- 2032]: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy № 286-r. (2022). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-r#Text> [in Ukrainian].
- Uzunok, F. (2013). Klasyfikatsiia form derzhavno-pryvatnoho partnerstva [Classification of forms of public-private partnership]. *Investytsii: praktyka ta dosvid [Investments: practice and experience]*, 17, 113-115. Retrieved from http://www.investplan.com.ua/pdf/17_2013/26.pdf [in Ukrainian].
- Vlasenko, K., Sitak, I., Lovianova, I., Achkan, V., & Armash, T. (2022). Non-government organisations as a basis for sustainable development of education. *SHS Web of Conferences*, 142, 6. DOI: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202214201003>
- Zhuk, V. (2012). Formy funktsionuvannia derzhavno-pryvatnoho [Forms of public-private partnership functioning]. *Investytsii: praktyka ta dosvid [Investments: practice and experience]*, 13, 109-111 [in Ukrainian].

STATE, PRIVATE AND PUBLIC INSTITUTIONS INTERACTION IN THE ORGANIZATION OF INVESTMENT ACTIVITIES MANAGEMENT OF A HIGHER EDUCATION INSTITUTION

Ilia Lysokon,

Postgraduate student of the Department of Pedagogy,
Assistant of the Department of Social Pedagogy and Social Work;
Kryvyi Rih State Pedagogical University

The article analyzes the effectiveness of state, private, and public institutions' interaction in the organization of investment activities management of a higher education institution. The organizational forms of state, private, and public institutions interaction with a higher education institution for the organization of investment activities management are considered, which include charitable contributions, grants, public-private partnerships, crowdfunding, international humanitarian aid, participatory budgeting, fundraising, etc. The main principles of the organization for managing the investment processes of the educational institution and the interaction of its subjects are established. They are the following: dynamism, efficiency, integration, perspective, planning, realism, and self-governance. It is emphasized that state, private, and public institutions' interaction in the organization of investment activities management of a higher education institution is based on the ideas of «public-private partnership» and «public-public management». As a result of the research, it has been determined that the interaction of the higher education institution with various social groups to organize investment activities management allows them to engage in project activities, attract additional resources, modernize the university infrastructure, obtain new opportunities for academic mobility, increase the level of educational services quality, strengthen scientific activity, promote further employment of graduates and to cooperate with various stakeholders to manage the educational institution in general or a separate area of it.

Keywords: *business sector; interaction in education; higher education; public-private partnership; investment activity; non-governmental organizations; management of an educational institution.*

Надійшла до редакції 10.03.2023 р.

УДК 378.04:008]:37.091.12:005.336.2
DOI 10.33989/2519-8254.2023.13.289943
ORCID 0000-0002-6228-6695
ORCID 0000-0002-9005-2263
ORCID 0000-0002-3055-9812

ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ БАКАЛАВРА-КУЛЬТУРОЛОГА В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Олександр Лук'яненко,

доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри культурології;
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Віта Дмитренко,

кандидатка історичних наук, доцентка кафедри культурології;
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Віталій Дмитренко,

кандидат історичних наук, доцент кафедри культурології;
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка.

У статті проаналізовано місце та роль дисциплін «Музеєзнавство», «Основи соціокультурного проєктування», «Інформаційні технології в професійній діяльності», «Університетська освіта та академічне письмо» у системі професійної підготовки бакалавра-культуролога. Визначено етапи впровадження означених вище дисциплін в освітньо-професійні програми «Культурологія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 034 Культурологія галузі знань 03 Гуманітарні науки різних років укладення. З'ясовано обсяг, форму контролю й трансформацію освітніх компонентів. Встановлено, що уведення таких предметів як обов'язкових до професійної підготовки напряму пов'язане з прийняттям державного Стандарту вищої освіти України за спеціальністю 034 «Культурологія» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

Дослідження змістового наповнення дисциплін показало, що теми, представлені в програмах, мають виразне практичне спрямування й дозволяють ефективно сформувати професійні вміння й навички майбутнього фахівця. Доведено пріоритетне значення цих дисциплін при формуванні спеціальних (фахових, предметних) компетентностей, що відповідає СК 1, СК 2, СК 3, СК 6, СК 8, СК 9, СК 10, СК 11, СК 12 освітньо-професійної програми «Культурологія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 034 Культурологія галузі знань 03 Гуманітарні науки.

Такий підхід відповідає цілям навчання, заявленим у стандарті вищої освіти та сучасним тенденціям підготовки конкурентоздатного, висококласного спеціаліста, здатного активно розвивати свій творчий потенціал, необхідний для розв'язання складних багатопланових соціокультурних задач і практичних проблем. Окрім цього, він сприяє формуванню фахівця з інноваційним типом мислення, здатного не лише сприймати і пристосовуватися, а й продукувати зміни у соціумі з урахуванням норм професійної етики. Формування професійного етосу фахівця-культуролога вкрай важливе в контексті процесу інтеграції України у європейську спільноту, що потребує нових навичок комунікації й діяльності з принципово толерантним, неагресивним підходом до інших традицій, поглядів та норм.

Ключові слова: вища освіта, «Інформаційні технології в професійній діяльності», культуролог, «Музеєзнавство», «Основи соціокультурного проєктування», професійна підготовка, «Університетська освіта та академічне письмо».

Formulation of the problem. Humanistic principles, which from a worldview, legal, political and economic point of view, determine the civilizational progress of mankind, starting from the Renaissance, inevitably lead to the expansion of opportunities for human self-realization in the world. Scientific and technical progress, a culture of tolerance not only creates opportunities for the professional development of an individual, but also contributes to strengthening the requirements for his professional training. Accordingly, the demand for high-quality educational services capable of forming a competitive professional on the labor market is growing. However, there is no objection to the fact that it is much easier to train a narrow-profile specialist than a specialist capable of solving complex multi-faceted and multifunctional tasks. The training of such professionals is the goal of the educational and professional program «Culturology» of the first (bachelor's) level of higher education of the Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University.

A specialist in Cultural Studies must possess a wide range of modern cultural knowledge, able to carry out analytical and practical, protection and popularization, organizational, research and leisure activities in the field of culture. After all, the field of employment of such a specialist is wide: institutions of education, culture, art, cultural and creative industries (*Освітньо-професійна програма «Культурологія»*, 2020).

The formation of competencies necessary for work ensures a successful selection of educational disciplines of professional training. The adoption in 2020 of the standard of higher education in the specialty 034 Culturology contributed to the delineation of the range of subjects capable of forming the necessary skills and abilities of a culturologist. At the same time, the specific list of educational components is determined by the graduation department, students of higher education and stakeholders during the discussion of the educational program project. The result of such cooperation is an up-to-date, dynamic product (educational and professional program) oriented to today's needs.

Analysis of the latest research. Despite the great attention of scientists to the stated topic, we note the actual absence of special publications on this issue. Some aspects of the practical professional training of a culturologist are considered in the works of Inna Hurova (Гурова, 2017), Vyta and Vitaliy Dmytrenkos (Дмитренко В. А., Дмитренко В. І., 2022), Lyubov Kravchenko (Кравченко, Карапузова, 2009; Кравченко, Степаненко, 2014), Alla Lytvynenko (Литвиненко, 2022), Renata Vynnychuk, Oleksandr Lukyanenko (Lukyanenko, Vynnychuk, 2022, Лук'яненко, 2023), Olha Chernyavska (Чернявська, 2020) and others.

The main basis of the research was: the educational and professional program «Culturology» of the first (bachelor's) level of higher education in the specialty 034 Culturology of the field of knowledge 03 Humanities, syllabi of the educational components of the program, which are publicly available on the official website of the Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University (*Кафедра культурології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка*).

The purpose of the research is the analysis of individual disciplines of the professional training of a bachelor of cultural studies, which form professional competences.

Presenting main material. The above-mentioned educational and professional program includes 13 educational disciplines of professional training of the bachelor of cultural studies. In the study, we will analyze the following of them: «Museology», «Basics of socio-cultural design», «Information technologies in professional activity», «University education and academic writing». They ensure the formation of 9 special (professional, subject) competencies (*Освітньо-професійна програма «Культурологія»*, 2020. с. 9, 16).

«Museology» was introduced as a mandatory subject of the professional training of cultural studies in 2020. Its study is provided for the second year of education for students (III semester). The amount of the educational component is 4 ECTS credits, the control form is an exam. The discipline is aimed at highlighting museum institutions as a repository of museum objects and a research center as a socio-cultural phenomenon; awareness of their role in the formation of universal values; formation of practical skills for determining the museum value of

objects, drawing up an act of acceptance of museum objects for permanent storage, filling in the book of receipts of the main fund, checking compliance with the conditions of storage of exhibits, drawing up an extended thematic exposition plan of the museum exposition and explanation. It is a prerequisite for the completion of industrial cultural and museological practice.

The goal of the educational discipline is realized through the study of the following topics: «Museology as a science and an educational discipline»; «History of museum affairs»; «Museum as a socio-cultural institution»; «Scientific foundation work of museums»; «Exposition work of museums»; «Marketing and advertising and information activities of museums»; «Excursion service in museum institutions»; «Innovations in museum activity» (*Силабус навчальної дисципліни «Музеєзнавство», 2021*). Studying the material forms students' ability to determine the degree of value and uniqueness of museum objects; to analyze the cultural policy of museum institutions; evaluate the material and spiritual value of the object of cultural heritage of different historical periods and geographical areas. This corresponds to the Special Competence (SC)2, SC6, SC9 of the educational and professional program (*Освітньо-професійна програма «Культурологія», 2020*).

«Fundamentals of Socio-Cultural Projecting» was introduced as a mandatory subject of professional training of cultural studies also in 2020. Its study was provided for in the fourth year of study of education seekers (VII semester) with the amount of 4 ECTS credits, the form of control is an exam. However, in 2021, during the meeting of the working group on the creation/update of the educational program «Culturology» by education seekers and stakeholders, it was recommended to transfer the educational component to the III semester (second year of study), changing the form of control (credit) and the scope (3 ECTS credits). Such recommendations are related to the fact that the completion of industrial cultural and museological practice requires the application of project activity skills.

The discipline is designed to form the future specialist's knowledge and skills in the use of design patterns in the development of socio-cultural programs. The course presents an overview of both the basic concepts of project activity, as well as the processes and tools necessary for professional mastery of the design methodology. The component of the educational program involves studying the specifics of financing cultural projects; creation of a project team and its management, as well as cultural projects for various categories of the population.

The goal of the educational discipline is realized through the study of the following topics: «General characteristics of design»; «Culture of Projecting»; «Project»; «Essence of socio-cultural design»; «Results of socio-cultural planning»; «Stages of creating socio-cultural programs (projects)» (*Силабус освітнього компонента «Основи соціокультурного проектування», 2022*). Studying the material forms in students the ability to present the results of their activities (that is, a personally developed project) orally and in writing; generate projects; organize cultural events. In addition, «Socio-cultural design» develops analytical skills in students of higher education, the ability to provide appropriate arguments using current and relevant sources, etc. This corresponds to SC1, SC8, SC11 of the educational and professional program (*Освітньо-професійна програма «Культурологія», 2020, с. 6-7*).

«Information technologies in professional activity» was introduced as a mandatory subject of professional training of cultural studies in 2017. Its study is provided for in the third year of education of students (VI semester) with the amount of 5 ECTS credits, the form of control is an exam.

The discipline provides familiarization with the most commonly used computer programs; forms an idea about the principles of work and the use of modern information technologies in professional activity; teaches to effectively apply information technologies and programming during scientific and research work. Contributes to the acquisition of skills to evaluate the effectiveness of the development and functioning of modern information systems based on advanced information technology and taking into account international and domestic experience.

The goal of the educational discipline is realized through the study of the following topics: «Conceptual apparatus of IT»; «Historical stages of information technology development»; «Informational culture»; «Text editors and spreadsheets»; «Graphic objects and multimedia»; «Hypertext systems», «IT in practical activity» (*Силабус освітнього компонента «Інформаційні технології в професійній діяльності», 2022*). Studying the material forms in students the ability to determine the degree of value and uniqueness of cultural objects using information technologies, the ability to popularize knowledge about culture and disseminate information of cultural content using modern information, communication tools and visual technologies. This corresponds to SC2, SC3, SC9, SC10 of the educational and professional program.

«University education and academic writing» was introduced as a mandatory subject of professional training of cultural studies also in 2020. Its study is provided for in the first year of study of education seekers (I semester) with the amount of 3 ECTS credits, the form of control is credit. The discipline allows students to form a system of knowledge about the essence and social significance of higher education, modern trends in its development. It is designed to develop the skills of independent and effective learning in a higher education institution, to foster a sense of belonging and respect for the educational institution, its history and traditions. Allows the student to organize his educational activities, including work at lectures, seminars, practical, laboratory classes; independent work (preparation for practicals, writing essays, term papers (projects), control papers, practicals, etc.); to work with the library funds of the institution of higher education and literature; participate in student self-government. Studying the above subject, students get acquainted with the principles of the organization of the Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, its structural subdivisions and the main normative documents regulating the educational process; learn the rules and norms of academic writing and the basics of scientific ethos. In addition, «University education and academic writing» is a kind of introduction to the profession, an invitation to form an idea of the field of cultural studies, positions defined by the Classifier of Professions (*Національний класифікатор України, 2010*).

The purpose of the academic discipline is realized through the study of the following topics: «University as a cultural phenomenon and center of higher education»; «Poltava National Pedagogical University: structure, management and self-government bodies, regulatory framework»; «Higher education standard and educational and professional program (EPP) «Culturology» of the first (bachelor's) level of higher education in the specialty 034 Culturology of the field of knowledge 03 Humanities»; «Higher education standard of specialty 034 Cultural studies of the first (bachelor's) level of higher education. Normative content. Attestation forms»; «Classifier of professions. The specificity of the work of a culturologist»; «Academic integrity as an element of corporate culture», «Academic writing as one of the types of scientific communication», «Creation of academic texts» (*Силабус освітнього компонента «Університетська освіта та академічне письмо», 2020*).

Studying the material forms in students the ability to present the results of their activities in the form of essays, annotations, video clips; adhere to the standards of professional ethics. This corresponds to SC 1, SC 12 of the educational and professional program (*Освітньо-професійна програма «Культурологія», 2020. с. 6-7*).

Conclusions. Thus, the development of professional competences of a bachelor of cultural studies takes place at the expense of a number of educational disciplines. Their choice is dictated by the Standard of Higher Education of Ukraine in specialty 034 «Cultural Studies» for the first (bachelor's) level of higher education. The analysis of the content of such subjects as «Museology», «Basics of socio-cultural design», «Information technologies in professional activity», «University education and academic writing» proved that their thematic content allows for the effective formation of professional skills and abilities. At least 50% of the volume of the educational program is aimed at ensuring general and special (professional) competences in the specialty, as well as defined by the standard of higher education. An important component of the

technology for the formation of the professional competence of culturologists is the organization and quality control of training, which includes tests; monitoring the quality of education using information technologies; modular rating system for evaluating studentse educational achievements; presentation and defense of socio-cultural projects.

ЛІТЕРАТУРА

- Гурова, І. (2017). Проблеми професійного становлення культуролога. *Науковий вісник інституту професійно-технічної освіти НАПН України*, 13, 145-151.
- Дмитренко, В. І., Дмитренко, В. А. (2022). «Соціокультурне проєктування» у системі професійної підготовки культуролога. *Українська професійна освіта = Ukrainian Professional Education*, 12, 46-53.
- Кафедра культурології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка: офіційний сайт. Взято з: <https://sites.google.com/gsuite.pnpu.edu.ua/culturology/> головна-сторінка?authuser=0
- Кравченко, Л. М., Степаненко, М. І. (2014). Культурологічна освіта в Полтавському педагогічному: теоретичні засади і досвід. *Імідж сучасного педагога*, 10, 3-7.
- Кравченко, Л., Карапузова, Н. (2009). Культурологічна освіта на зламі епох: теоретичні й практичні аспекти (про створення Полтавської регіональної культурологічної школи). *Імідж сучасного педагога*, 5, 3-6.
- Литвиненко, А. (2022). Інформаційні технології у професійній діяльності культуролога. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 51, 580-585.
- Лук'яненко, О. В. (2023). Цифрові інструменти вивчення та презентації культури: досвід, проблеми, перспективи. *Прикладна креатологія*, 1, 37-39.
- Національний класифікатор України: Класифікатор професій ДК 003:2010. (2010). Взято з: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п>.
- Освітньо-професійна програма «Культурологія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 034 Культурологія галузі знань 03 Гуманітарні науки. (2020). Полтава. Взято з: https://drive.google.com/file/d/1UoWg_dFZxyo1c8WMzM2b9NJrmNSv-gjq/view
- Силабус освітнього компонента «Інформаційні технології в професійній діяльності». (2022). Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. Факультет технологій та дизайну. Кафедра культурології.
- Силабус навчальної дисципліни «Музеєзнавство». (2021). Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. Факультет технологій та дизайну. Кафедра культурології.
- Силабус навчальної дисципліни «Університетська освіта та академічне письмо». (2020). Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. Факультет технологій та дизайну. Кафедра культурології.
- Силабус освітнього компонента «Основи соціокультурного проєктування». (2022). Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. Факультет технологій та дизайну. Кафедра культурології.
- Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 034 «Культурологія» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. (2020). Взято з: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/034-Kulturolohiya-bakalavr.28.07-1.pdf>
- Чернявська, О. В. (2020). Підготовка фахівців з культурно-просвітницької роботи в середніх спеціальних навчальних закладах України (50-ті – кінець 80-тих років ХХ ст.). *Імідж сучасного педагога*, 1 (190), 61-64.
- Lukyanenko, O., Vynnychuk, R. (2022). Traditional and innovative pedagogical technologies for the formation of values of masters in humanities in the process of professional training. *Українська професійна освіта = Ukrainian Professional Education*, 12, 24-33.

REFERENCES

- Chernyavs'ka, O. V. (2020). Pidhotovka fakhivtsiv z kul'turno-prosvitnyts'koyi roboty v serednikh spetsial'nykh navchal'nykh zakladakh Ukrayiny (50-ti – kinets 80-tykh rokiv XX st.) [Training of specialists in cultural and educational work in secondary special educational institutions of Ukraine (1950s – late 1980s of the 20th century)]. *Imidzh suchasnoho pedahoha [The image of a modern teacher]*, 1 (190), 61-64 [in Ukrainian].
- Hurova, I. (2017). Problemy profesiynoho stanovlennya kul'turoloha [Problems of the professional formation of a culturologist]. *Naukovyy visnyk instytutu profesiyno-tekhnichnoyi osvity NAPN Ukrayiny [Scientific Bulletin of the Institute of Vocational and Technical Education of the National Academy of Sciences of Ukraine]*, 13, 145-151 [in Ukrainian].
- Dmytrenko, V. I., & Dmytrenko, V. A. (2022). «Sotsiokul'turne proyektuvannya» u systemi profesiynoyi pidhotovky kul'turoloha [«Socio-cultural projecting» in the system of professional training of a culturologist]. *Ukrayins'ka profesiyna osvita = Ukrainian Professional Education*, 12, 46-53 [in Ukrainian].
- Kafedra kul'turolohiyi Poltavs'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni V. H. Korolenka [Department of Cultural Studies of Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University]: ofitsiynyy sayt. Retrieved from <https://sites.google.com/gsuite.pnpu.edu.ua/culturology/> головна-сторінка?authuser=0 [in Ukrainian].
- Kravchenko, L. M., & Stepanenko, M. I. (2014). Kul'turolohichna osvita v Poltavs'komu pedahohichnomu: teoretychni zasady i dosvid [Cultural education in Poltava pedagogical university: theoretical principles and experience]. *Imidzh suchasnoho pedahoha [The image of a modern teacher]*, 10, 3-7 [in Ukrainian].
- Kravchenko, L., & Karapuzova, N. (2009). Kul'turolohichna osvita na zlami epokh: teoretychni y praktychni aspekty (pro stvorennya Poltavs'koyi rehional'noyi kul'turolohichnoyi shkoly) [Cultural education at the turn of the ages: theoretical and practical aspects (about the creation of the Poltava regional school of Cultural sciences)]. *Imidzh suchasnoho pedahoha [The image of a modern teacher]*, 5, 3-6 [in Ukrainian].
- Lukyanenko, O. V. (2023). Tsyfrovi instrumenty vyvchennya ta prezentatsiyi kultury: dosvid, problemy, perspektyvy [Digital tools for the study and presentation of culture: experience, problems, perspectives]. *Prykladna kreatolohiya [Applied creatology]*, 1, 37-39 [in Ukrainian].
- Lukyanenko, O., & Vynnychuk, R. (2022). Traditional and innovative pedagogical technologies for the formation of values of masters in humanities in the process of professional training. *Ukrayins'ka profesiyna osvita = Ukrainian Professional Education*, 12, 24-33 [in Ukrainian].
- Lytvynenko A. (2022). Informatsiyni tekhnolohiyi u profesiyniy diyalnosti kul'turoloha [Information technologies in the professional activity of a culturologist]. *Aktual'ni pytannya humanitarnykh nauk [Current issues of humanitarian sciences]*, 51, 580-585 [in Ukrainian].
- Natsional'nyy klasyfikator Ukrayiny: Klasyfikator profesiy DK 003:2010 [National Classifier of Ukraine: Classifier of Professions DK 003:2010]. (2010). Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п>. [in Ukrainian].
- Osvitn'o-profesiyna prohrama «Kul'turolohiya» pershoho (bakalavrs'koho) rivnya vyshchoyi osvity za spetsial'nisty 034 Kul'turolohiya haluzi znan 03 Humanitarni nauky [Educational and professional program «Culturology» of the first (bachelor's) level of higher education in the specialty 034 Culturology of the field of knowledge 03 Humanities]. (2020). Poltava. Retrieved from https://drive.google.com/file/d/1UoWg_dFZxyo1c8WMzM2b9NJrmNSv-gjq/view [in Ukrainian].
- Standart vyshchoyi osvity Ukrayiny za spetsialnistyu 034 «Kul'turolohiya» dlya pershoho (bakalavrs'koho) rivnya vyshchoyi osvity [Standard of higher education of Ukraine in

- specialty 034 «Culturology» for the first (bachelor's) level of higher education*]. (2020). Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/034-Kulturolohiya-bakalavr.28.07-1.pdf> [in Ukrainian].
- Sylabus osvith'oho komponenta «Informatsiyni tekhnolohiyi v profesiyniy diyal'nosti» [Syllabus of the educational component «Information technologies in professional activity»]*. (2022). Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University. Faculty of Technologies and Design. Department of Culturology [in Ukrainian].
- Sylabus navchal'noyi dystsypliny «Muzeyeznavstvo» [Syllabus of the study discipline «Museology»]*. (2021). Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University. Faculty of Technologies and Design. Department of Culturology [in Ukrainian].
- Sylabus navchal'noyi dystsypliny «Universytets'ka osvita ta akademichne pys'mo» [Syllabus of the study discipline «University Education and Academic Writing»]*. (2020). Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University. Faculty of Technologies and Design. Department of Culturology [in Ukrainian].
- Sylabus osvith'oho komponenta «Osnovy sotsiokulturnoho proyektivannya» [Syllabus of the educational component «Fundamentals of socio-cultural design»]*. (2022). Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University. Faculty of Technologies and Design. Department of Culturology [in Ukrainian].

FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCES OF A BACHELOR OF CULTURAL STUDIES IN THE PROCESS OF STUDYING THE DISCIPLINES OF PROFESSIONAL TRAINING

Oleksandr Lukianenko,

Doctor of Historical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Cultural Studies;
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

Vita Dmytrenko,

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of Cultural Studies;
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

Vitaliy Dmytrenko,

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of Cultural Studies
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University.

The article analyzes the place and role of the disciplines «Museum Studies», «Fundamentals of Socio-Cultural Design», «Information Technologies for Professional Activity», and «University Education and Academic Writing» in the system of Bachelor of Cultural Studies professional training. The stages of the above-mentioned disciplines' introduction into educational and professional programs «Cultural Studies» of the first (bachelor's) level of higher education in the specialty 034 Cultural Studies of the field of knowledge 03 Humanities of different years of introduction have been determined. The scope, form of control, and transformation of educational components have been clarified. It has been established that the introduction of such disciplines as mandatory for professional training is directly related to the approval by the State Standard of Higher Education of Ukraine for specialty 034 «Cultural Studies» for the first (bachelor's) level of higher education.

The study of the discipline's content shows that the topics presented in the programs have a clear practical orientation and allow to effectively form the future specialist's professional skills and abilities. The priority importance of these disciplines in the formation of specific (professional, subject) competencies, which corresponds to SC1, SC2, SC3, SC6, SC8, SC9, SC10, SC11, and SC12 of the educational and professional program «Cultural Studies» has been proven for the first (bachelor's) level of higher education in the specialty 034 Cultural Studies of the field of knowledge 03 Humanities.

This approach corresponds to the goals of education stated in the standard of higher education and modern trends in the training of a competitive, high-class specialist who can actively develop his creative potential, which is necessary for solving complex multifaceted socio-cultural objectives and practical problems.

In addition, it contributes to the formation of a specialist with an innovative type of thinking, capable not only of perceiving and adapting but also of producing changes in society, taking into account the norms of professional ethics. The formation of the professional ethos of a cultural specialist is extremely important in the context of the process of Ukraine's integration into the European community, which requires new communication skills and activities with a fundamentally tolerant, non-aggressive approach to other traditions, views, and norms.

Keywords: *higher education, «Information Technologies for Professional Activity», culturologist, «Museum Studies», «Fundamentals of Socio-Cultural Design», professional training, «University Education and Academic Writing».*

Надійшла до редакції 17.03.2023 р.

УДК 378:001.895

DOI 10.33989/2519-8254.2023.13.289944

ORCID 0000-0003-1211-3056

ЗАЛУЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПОГЛИБЛЕННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Леся Матвієнко,

кандидатка педагогічних наук, доцент кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін;
Полтавський державний аграрний університет.

У сучасному освітньому середовищі стає важливим акцент на формуванні лінгвістичної компетентності, оскільки глобалізація та міжнародна співпраця передбачають значний вплив мовної підготовки на ключові процеси в освіті. Ця стаття досліджує сучасні тенденції застосування інноваційних педагогічних технологій у вищій освіті з метою поглиблення лінгвістичної компетентності здобувачів вищої освіти. Авторами аналізується роль інновацій у педагогіці та лінгвістиці, виокремлюються переваги застосування цих технологій у середовищі закладів вищої освіти.

Автори дослідження зосереджуються на вивченні та аналізі таких підходів, як Flipped Classroom, технологія кейс-стаді, літературний аналіз кейсів, використання віртуальної реальності та метод проєктної діяльності.

Стаття висвітлює, як ці інноваційні методи можуть змінити традиційний підхід до навчання мови, надаючи здобувачам вищої освіти можливість активно залучатися до вивчення іноземної мови та розвивати свою лінгвістичну компетентність. Flipped Classroom дозволяє перенести акцент з лекційного викладання на самостійну роботу здобувачів вищої освіти, тоді як технологія кейс-стаді стимулює аналітичне мислення та розв'язання практичних завдань. Літературний аналіз кейсів сприяє вивченню реальних ситуацій використання іноземної мови, а використання віртуальної реальності робить навчання більш захоплюючим. Метод проєктної діяльності підтримує розвиток комунікативних та організаційних навичок учасників навчального процесу.

Усі ці педагогічні підходи розглядаються в контексті їхнього впливу на поглиблення лінгвістичної компетентності здобувачів вищої освіти та можливостей їхнього активного навчання та саморозвитку. Дослідження пропонує важливий внесок у використання інновацій у вищій освіті з метою підвищення ефективності навчання іноземної мови та мовознавчих дисциплін.

Ключові слова: *інноваційні педагогічні технології, лінгвістична компетентність, вища освіта, ефективність навчання мовам, дослідження вищої освіти.*

Постановка проблеми. Завдяки змінам у суспільстві та технологічному прогресі, підготовка здобувачів вищої освіти вимагає нових підходів до навчання та формування їх мовних навичок. У світі, який стає все більше глобальним, мовна компетентність стає ключовою для успіху в кар'єрі та міжнародних відносинах. Традиційні методи навчання іноземним мовам та викладання мовознавчих дисциплін можуть бути недостатньо ефективними для досягнення високого рівня мовної компетентності. Сучасні технології, такі як Flipped Classroom, кейс-стаді, віртуальна реальність та метод проєктної діяльності, відкривають нові можливості для покращення процесу навчання. До цього моменту вивчення ефективності цих інноваційних педагогічних методів у вищій освіті не було достатньо досліджено, і важливо розуміти, як вони можуть бути успішно впроваджені для покращення лінгвістичної компетентності здобувачів вищої освіти.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання застосування інноваційних педагогічних технологій в закладах вищої освіти розглядалося зарубіжними та українськими науковцями.

Роберт Гарсія (Гарсія, 2017). у своїх працях аналізує використання технологій та віртуальної реальності для покращення мовного навчання. В свою чергу Джилл Джонсон (Джонсон, 2011) досліджує ефективність методів проектної діяльності у навчанні іноземних мов.

Серед українських лінгвістів Олена Бондаренко (Бондаренко, 2017) вивчає використання інтерактивних методів навчання мови та впровадження Flipped Classroom у вищій освіті. Науковиця Наталія Савченко (Савченко, 2019) акцентує увагу на інноваційних підходах до вивчення мови та їх вплив на розвиток лінгвістичної компетентності студентів.

Виклад основного матеріалу. Інноваційні педагогічні технології навчання змінюють спосіб, за здобувачі вищої освіти отримують знання та взаємодіють з інформацією.

Інноваційні технології навчання – це сучасні підходи та методи, які застосовуються для покращення процесу навчання та підвищення ефективності освіти (Коваленко, 2021). Ці технології використовуються для всебічного залучення здобувачів вищої освіти в навчальний процес та формування стійкої мотивації до навчальної діяльності.

Основні складові інноваційних технологій навчання в викладанні іншомовних, перекладацьких та мовознавчих дисциплін у закладах вищої освіти включають:

1. *Використання сучасних інформаційних технологій.* Застосування комп'ютерів, планшетів, смартфонів, програмного забезпечення та Інтернету для покращення доступу до навчальних ресурсів та організації навчання.

2. *Інтерактивність.* Створення навчальних середовищ, в яких здобувачі вищої освіти можуть активно взаємодіяти з матеріалами, завданнями та одне з одним. Це може включати в себе відеоуроки, віртуальні лабораторії, вебінари та інші форми співпраці.

3. *Досягнення конкретних цілей.* Інноваційні технології навчання допомагають персоналізувати процес поглиблення лінгвістичних компетенцій, враховуючи індивідуальні потреби та рівень знань кожного здобувача вищої освіти.

4. *Активне залучення здобувачів вищої освіти до навчальної діяльності, пошуку та обробки інформації.* Створення умов для активної участі учасників навчального процесу, стимулювання самостійного вивчення та розвитку критичного мислення.

5. *Гейміфікація.* Застосування елементів гри в викладанні дисциплін лінгвістичного спрямування для підвищення мотивації та зацікавленості здобувачів вищої освіти.

6. *Онлайн-ресурси та відкрите навчання.* Розповсюдження навчальних матеріалів у відкритому доступі та можливість дистанційного навчання через веб-платформи та відкриті курси.

Ці технології не лише сприяють покращенню якості навчання, але й дозволяють підготувати здобувачів вищої освіти до викликів глобального світу, де знання іноземних мов та лінгвістична компетентність є надзвичайно важливими.

Завдяки використанню відео, аудіо, анімацій та інших мультимедійних ресурсів у вивченні іноземних мов та мовознавства здобувачі вищої освіти можуть більш ефективно сприймати та розуміти іншомовний матеріал. Це робить процес навчання більш цікавим та доступнішим.

Своєю чергою віртуальна реальність (VR) та розширена реальність (AR) дозволяють створювати імерсивні мовні середовища, що передбачають спілкування здобувачів іноземною у віртуальних ситуаціях. Це сприяє розвитку комунікативних навичок.

Інноваційні педагогічні технології також передбачають використання програм для вивчення граматики, лексики та фонетики, які адаптовані до індивідуальних потреб здобувачів вищої освіти.

Дистанційні форми навчання дають можливість вивчати мови та формувати лінгвістичну компетенцію онлайн, що робить навчання більш гнучким та доступним. А

використання спеціальних платформ передбачає, що вони можуть постійно взаємодіяти між собою та з викладачем, вирішувати завдання та обговорювати мовні аспекти разом з викладачами та однокурсниками. Наявність відкритих онлайн-ресурсів дозволяє здобувачам вищої освіти вивчати іноземні мови та розвивати лінгвістичну компетенцію самостійно.

Розглянемо такі сучасні інноваційні технології як Flipped Classroom, технологія кейс-стаді, літературний аналіз кейсів, використання віртуальної реальності і метод проектної діяльності в розрізі вивчення іноземної мови та мовознавчих дисциплін у середовищі закладу вищої освіти.

Flipped Classroom (обернений клас). Технологія Flipped Classroom (обернений клас) – це інноваційний педагогічний підхід, який змінює традиційну модель навчання (Поляков, 2018). У Flipped Classroom традиційний порядок вивчення матеріалу обертається: здобувачі вищої освіти переглядають лекційні матеріали або читають підручники самостійно поза навчальною аудиторією, а потім використовують заняття в аудиторії для активного обговорення, розв’язання завдань та спільної роботи. Цей педагогічний підхід передбачає перенесення акценту з традиційних лекцій на самостійне вивчення матеріалу до заняття та активну практичну роботу на заняттях. Це дозволяє зосередитися на практичних лінгвістичних та перекладацьких навичках та збільшити активність здобувачів вищої освіти у процесі навчання іноземної мови.

Основні етапи Flipped Classroom:

1. Підготовка до вивчення.

Викладач готує відеолекції, навчальні матеріали або завдання, які здобувачі вищої освіти будуть вивчати перед зустріччю в аудиторії.

2. Самостійне опанування матеріалу.

Здобувачі вищої освіти вивчають матеріал самостійно вдома, використовуючи доступні ресурси, такі як відеолекції або електронні підручники.

3. Активне заняття в аудиторії.

На зустрічі в аудиторії викладач спрямовує увагу на вирішення практичних завдань, обговорення ключових концепцій і відповіді на запитання здобувачів вищої освіти.

4. Застосування знань.

Здобувачі вищої освіти використовують засвоєні знання в практичних ситуаціях, що можуть бути важливими для їхньої галузі.

Основні переваги технології Flipped Classroom включають:

– збільшення інтеракції. Здобувачі вищої освіти активно взаємодіють один з одним та з викладачем під час зустрічей в аудиторії;

– індивідуалізація. Здобувачі вищої освіти можуть вчитися за власним темпом та отримувати додаткову підтримку у вивченні того матеріалу, який їм найбільше потрібен;

– практичність. Заняття в аудиторії використовуються для практичного застосування знань, що поліпшує їхнє розуміння та застосування;

– розвиток критичного мислення. Здобувачі вищої освіти навчаються аналізувати та обговорювати концепції, а не лише сприймати інформацію;

– згуртованість у навчанні. Створюється сприятлива атмосфера для обміну ідеями та співпраці.

Технологія «Flipped Classroom» у вищих навчальних закладах може успішно застосовуватися для філологічних та педагогічних дисциплін.

Філологія.

Викладач завантажує відеолекції про літературні течії, авторів або літературний аналіз. Здобувачі вищої освіти дивляться ці лекції перед заняттями. На заняттях в аудиторії вони обговорюють літературні теми, аналізують тексти та спільно розглядають характери та сюжети.

Педагогіка.

Здобувачі вищої освіти мають завдання прочитати педагогічні статті або переглянути відеолекції про сучасні методи навчання. На заняттях вони обговорюють, як

ці методи можна використовувати в практиці, а також проводять педагогічні експерименти та вправи.

Мовознавство.

Здобувачі вищої освіти вивчають граматичні правила та лексику, переглядаючи короткі відеолекції. На заняттях вони застосовують ці знання у практичних вправах, діалогах та письмових завданнях.

Методика викладання мов.

Здобувачі вищої освіти аналізують відеореєстри та матеріали про ефективні методи викладання мов. Потім вони обговорюють, як ці методи можна впровадити у власному навчальному процесі.

Технологія Flipped Classroom дозволяє покращити навчальний процес, залучити здобувачів вищої освіти та сприяє більш глибокому розумінню навчального матеріалу в філологічних та педагогічних дисциплінах.

Технологія кейс-стаді (Case-Based Learning). Технологія кейс-стаді (Case-Based Learning, CBL) – це педагогічний підхід, який базується на використанні конкретних ситуаційних прикладів (кейсів) для вивчення та розв'язання проблем [3]. Цей метод активно використовується у закладах вищої освіти для поглиблення іншомовної та лінгвістичної компетенції.

Сутність технології CBL – використання реальних або вигаданих сценаріїв. Здобувачам вищої освіти подаються конкретні кейси або ситуації, які вони повинні вивчати та аналізувати. Вони обговорюють кейси, аналізуючи їхні складнощі, можливі рішення та варіанти дій; використовують свої знання та аналітичні навички для розв'язання проблем, що виникають у контексті кейсу. Метод CBL сприяє розвитку навичок критичного мислення, оцінки аргументів та прийняття обґрунтованих рішень.

Застосування технології методу кейс-стаді включає кілька етапів:

1. *Вибір кейсу.* Перший етап – вибір конкретного кейсу, який здобувачі будуть вивчати та аналізувати. Кейс може бути пов'язаний із сферою філології, мовознавства, іноземної мови, перекладу або педагогіки, в залежності від дисципліни та навчальних цілей.

2. *Підготовка матеріалів.* Викладач готує необхідні матеріали для аналізу кейсу, включаючи опис ситуації, додаткову інформацію, завдання для здобувачів вищої освіти та, за потреби, додаткову літературу.

3. *Обговорення та аналіз кейсу.* Здобувачі вищої освіти мають можливість ознайомитися з кейсом та обговорити його на заняттях. Під час обговорення вони визначають ключові проблеми, аналізують факти та дійових осіб, ідентифікують можливі рішення та вирішують завдання.

4. *Групова робота та дослідницька діяльність.* Здобувачі вищої освіти можуть бути розділені на групи для спільної роботи над аналізом кейсу. Кожна група розробляє свої варіанти рішень та аргументи, які підтримують їхні висновки.

5. *Представлення результатів.* Після аналізу кейсу групи здобувачів вищої освіти можуть представити свої результати перед всією групою. Це дозволяє іншим студентам навчитися досвіду своїх колег та сприяє обговоренню різних підходів та точок зору.

6. *Рефлексія та вивчення заняття.* В кінці кейс-стаді здобувачі вищої освіти можуть провести рефлексію щодо вивченого матеріалу, вивчених уроків та особистого досвіду. Це допомагає закріпити знання та визначити ключові вивчені поняття.

7. *Оцінка.* Викладач може оцінювати роботу здобувачів вищої освіти на основі їхнього участі в аналізі кейсу, якості представлення результатів та аргументацію їхніх висновків.

Ці етапи дозволяють активно займатися аналізом реальних або вигаданих ситуацій, розвивати критичне мислення та навички прийняття рішень, а також застосовувати теоретичні знання у практичних сценаріях, що допомагає краще розуміти та запам'ятовувати матеріал.

Проаналізуємо приклади застосування методу CBL під час вивчення філологічних та педагогічних дисциплін в середовищі закладу вищої освіти.

Філологія.

Літературний аналіз кейсів. Здобувачам вищої освіти пропонуються літературні кейси, де вони повинні аналізувати характери, сюжети та теми літературних творів. Наприклад, вивчаючи роман, студенти можуть аналізувати моральні дилеми героїв та робити висновки.

Педагогіка.

Кейси з управління класом. Здобувачі вищої освіти, які готуються до роботи вчителями, вивчають кейси, які стосуються управління класом та вирішення конфліктних ситуацій в навчальному процесі. Наприклад, вони можуть аналізувати ситуації, коли діти виявляють різні стилі навчання та потребують індивідуального підходу.

Мовознавство.

Кейси лінгвістичного аналізу. Здобувачі вищої освіти вивчають мовознавчі кейси, де вони досліджують мовні явища, синтаксис, семантику тощо. Наприклад, аналізуючи діалекти та їхні впливи на мову, студенти розвивають навички лінгвістичного аналізу.

Метод CBL дозволяє здобувачам вищої освіти набувати практичний досвід та розвивати навички, які є важливими для їхньої майбутньої професійної діяльності. Він також сприяє глибокому розумінню матеріалу та підвищенню мотивації до навчання.

Використання віртуальної реальності (VR) та розширеної реальності (AR).

Технологія віртуальної реальності (VR) – це інноваційна технологія, яка створює комп'ютерне інформаційне середовище, що імітує реальність [2]. Вона дозволяє користувачам взаємодіяти з цим віртуальним світом за допомогою спеціальних датчиків, віртуальних навушників, контролерів та інших пристроїв, які забезпечують звук, зображення та відчуття присутності в цьому світі.

Технологія розширеної реальності (AR) це інтерактивна технологія, яка поєднує фізичний світ з віртуальним. AR дозволяє відображати комп'ютерно створені об'єкти та інформацію в реальному оточенні користувача, зазвичай за допомогою мобільних пристроїв, смарт-окулярів або інших пристроїв з камерами та сенсорами.

Використання віртуальної реальності (VR) та розширеної реальності (AR) у формуванні лінгвістичної компетенції у закладах вищої освіти є інноваційним та ефективним підходом до навчання мови. Ці технології дозволяють створювати імерсивне мовне середовище, в якому здобувачі вищої освіти можуть поглиблювати свої знання та навички мови в реалістичних ситуаціях.

Етапи реалізації технології віртуальної реальності (VR) та розширеної реальності (AR) у навчальному процесі закладу вищої освіти:

1. *Аналіз потреб та цілей.* Спочатку необхідно провести аналіз, щоб з'ясувати, які конкретні лінгвістичні та мовознавчі дисципліни можуть користуватися технологіями VR та AR. Визначте цілі, які ви хочете досягти за допомогою цих технологій, наприклад, покращення комунікативних навичок студентів, розширення їх розуміння мови, підвищення мотивації тощо.

2. *Вибір платформи та обладнання.* Визначте, які пристрої та платформи (наприклад, смартфони, смарт-окуляри, AR/VR-гарнітури) будуть використовуватися для навчання. Важливо обрати обладнання, яке відповідає вашим цілям та фінансовим можливостям.

3. *Розробка контенту.* Розробіть навчальний контент для використання у VR та AR. Це може включати в себе віртуальні середовища для практики мови, AR-додатки для вивчення слів та фраз, віртуальні мовні симуляції тощо. Контент повинен бути спрямований на досягнення ваших навчальних цілей.

4. *Тестування та оцінка.* Проведіть тестові сеанси зі студентами, щоб перевірити ефективність використання технологій VR та AR. Зібрані дані та відгуки здобувачів вищої освіти допоможуть покращити контент та методику навчання.

5. *Інтеграція в навчальний план.* Після успішного тестування включіть використання VR та AR в навчальний план лінгвістичних та мовознавчих дисциплін. Забезпечте необхідну підтримку від викладачів та адміністрації закладу.

6. *Постійне вдосконалення.* Технології VR та AR швидко розвиваються, тому важливо відслідковувати нові можливості та оновлювати контент та методику навчання.

7. *Оцінка результатів.* Постійно оцінюйте результати використання технологій VR та AR для вивчення мови. Вимірюйте покращення мовних навичок студентів та їхню мотивацію для навчання.

Наведемо приклади найбільш вдалого застосування цієї технології в різних галузях лінгвістики.

Мовознавство.

У віртуальному середовищі здобувачі вищої освіти можуть взаємодіяти з віртуальними персонажами, які розмовляють французькою мовою. Це можуть бути ситуації, де вони замовляють їжу у ресторані, питають про дорогу, спілкуються з місцевими мешканцями тощо.

Перекладознавство.

Створення віртуальних середовищ, де здобувачі можуть практикувати переклад текстів у реальних ситуаціях. Наприклад, вони можуть виконувати завдання з перекладу субтитрів для відеороликів або технічних інструкцій у віртуальному середовищі.

Методика викладання іноземної мови.

VR може бути використано для створення віртуальних навчальних модулів, де здобувачі вищої освіти можуть взаємодіяти з мовним матеріалом та практикувати граматику та вимову. Використовуючи AR, можна створювати ігрові елементи в навчанні мови, що підвищує мотивацію здобувачів та заохочує їх до активного навчання.

Технологія проєктної діяльності. Технологія проєктної діяльності (Project-Based Learning, PBL) – це педагогічний підхід, який базується на організації навчального процесу навколо проєктів або завдань, які стимулюють активну участь здобувачів вищої освіти, самостійність та розвиток практичних навичок [1]. Вона дозволяє активно вивчати та вдосконалювати навички мови, застосовуючи їх у конкретних проєктах та завданнях. Здобувачі працюють над конкретними завданнями або проєктами, які мають практичне значення або зв'язок з реальними життєвими ситуаціями. Це надає їхньому навчанню смислового контексту. Вони активно залучаються у вирішення завдань та проєктів, розробляють плани, збирають і аналізують інформацію, співпрацюють з іншими та представляють результати, їм дається відносна свобода у виборі методів розв'язання завдань та вирішення проблем. Здобувачі вищої освіти вчаться приймати рішення та відповідати за власний навчальний процес.

Процес реалізації технології проєктної діяльності включає наступні етапи:

1. *Визначення цілей і теми проєкту.* Вибір конкретної теми проєкту та визначення навчальних цілей, які потрібно досягти. Визначення того, які знання та навички мають бути набуті здобувачами вищої освіти під час роботи над проєктом.

2. *Планування.* Розробка плану проєкту, включаючи визначення завдань, ресурсів, строків та критеріїв оцінювання. Планування також може включати розподіл ролей у групі, якщо проєкт виконується командою.

3. *Дослідження та аналіз.* Здобувачі вищої освіти проводять дослідження та збирають необхідну інформацію, щоб розробити рішення або продукт, пов'язаний з темою проєкту. Вони вивчають літературу, проводять експерименти, аналізують дані тощо.

4. *Створення продукту або рішення.* На цьому етапі здобувачі реалізують свої ідеї та виробляють продукт, який відповідає цілям проєкту. Це може бути письмова робота, веб-сайт, презентація, відео, додаток або будь-який інший результат, залежно від характеру проєкту.

5. *Презентація та спільне обговорення.* Здобувачі вищої освіти представляють свій проєкт перед групою або аудиторією. Це включає в себе демонстрацію продукту та обговорення процесу роботи, викликів, з якими стикнулися, та отриманих результатів.

6. Оцінка та рефлексія. Викладач та, можливо, інші здобувачі, оцінюють проекти з використанням певних критеріїв. Після завершення проекту вони аналізують свою роботу та процес роботи над ним, визначають навички, які вони здобули, і рефлексують над своїми досягненнями та недоліками.

7. Висновок та подальші дії. На цьому етапі здобувачі роблять висновки з проекту, обговорюють, як їхні знання та навички можуть бути застосовані в майбутньому, і можливо, ставлять собі нові цілі для навчання.

Ці етапи можуть варіюватися в залежності від конкретного проекту та навчального середовища, але загальна структура технології проектної діяльності допомагає здобувачам вищої освіти в ході вивчення лінгвістичних та перекладознавчих дисциплін розвивати критичне мислення, творчість та практичні навички в контексті реальних завдань і викликів.

Викладання іноземної мови.

Здобувачі вищої освіти можуть працювати у групах над створенням відеопроєктів на іноземній мові. Вони мають розробити сценарій, зняти відео, редагувати матеріал та представити його класу. Це сприяє розвитку навичок усного мовлення та використання мовних засобів у реальних ситуаціях.

Лінгвістика.

З допомогою технології проектної діяльності здобувачі вищої освіти можуть проводити лінгвістичний аналіз літературних або публіцистичних текстів, вивчаючи мовні засоби, стилістичні прийоми та семантику. Вони можуть створювати презентації або доповіді, де аналізують мову автора та його стиль.

Філологія.

Здобувачі можуть розробляти проекти, спрямовані на дослідження конкретних літературних тем або епох. Наприклад, вони можуть створити власний літературний аналіз та інтерпретацію творів, порівнюючи їх із сучасними аналогами або аналізуючи вплив літературного руху на культурну історію.

Ці інноваційні педагогічні технології навчання сприяють активному та індивідуалізованому навчанню здобувачів вищої освіти у вищих навчальних закладах, покращують їхню мотивацію та результати навчання. Застосування інноваційних педагогічних технологій у вивченні філології і лінгвістики відкриває перед здобувачами вищої освіти і викладачами безмежні можливості для поглибленого розвитку мовних навичок, розуміння культурного контексту та активної участі у навчальному процесі.

Висновки. Інноваційні педагогічні технології сприяють активному залученню студентів, покращенню рівня мовної компетенції та готовності до міжнародного спілкування. Вони дозволяють створити сприятливі умови для навчання мов та відповідають вимогам сучасного світу.

Використання віртуальної реальності, розширеної реальності та інших інноваційних технологій надає можливість здобувачам вищої освіти активно взаємодіяти з мовним матеріалом, виконувати завдання в реальних чи симульованих мовних ситуаціях. Завдяки інтерактивним платформам та програмам, вони можуть вивчати мову в контексті культури та оточення, в якому вона вживається, що розширює їхнє культурне розуміння та глибше вивчення лінгвістичних особливостей. Здобувачі вищої освіти можуть працювати над завданнями та проектами відповідно до свого темпу та індивідуальних потреб, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу.

Такі інноваційні педагогічні технології, такі як кейси, проекти та інтерактивні застосунки, можуть підвищити мотивацію здобувачів вищої освіти до вивчення іноземної мови та мовознавства, оскільки вони створюють цікавий та захоплюючий навчальний досвід. Інноваційні педагогічні технології роблять навчання більш доступним, що дозволяє вивчати філологію і лінгвістику, навіть якщо здобувачі перебувають віддалено від університету.

Застосування інноваційних педагогічних технологій у вивченні філології і лінгвістики сприяє формуванню високої лінгвістичної компетентності у студентів. Лінгвістична компетентність включає в себе розуміння мови, володіння граматикою, вимовою, лексиною та здатність до ефективного спілкування.

Застосування таких інноваційних технологій, як Flipped Classroom, технологія кейс-стаді, літературний аналіз кейсів, використання віртуальної реальності і методу проєктної діяльності у вивченні філології і лінгвістики підвищує ефективність навчання, робить його більш захоплюючим та стимулює активну участь здобувачів вищої освіти. Інноваційні педагогічні технології в контексті філології і лінгвістики створюють сприятливі умови для розвитку всіх аспектів лінгвістичної компетентності та готують студентів до викликів сучасного мовознавства та мовного спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

- Бондаренко, О. М. (2017). Застосування інтерактивних методів у викладанні англійської мови у вищих навчальних закладах. *Мовознавство*, 4, 77-84.
- Гриценко, М. С. (2016). Метод кейс-стаді в навчанні іноземних мов: теоретичні основи та практичний досвід. *Іноземні мови в школах України*, 3, 12-19.
- Коваленко, В. П. (2021). Інноваційні підходи до мотивації студентів для вивчення іноземних мов у вищій освіті. *Психологія особистості*, 5, 92-104.
- Поляков, І. В. (2018). Використання віртуальної реальності у викладанні іноземних мов: переваги та обмеження. *Вісник університетського навчально-наукового центру комп'ютерних технологій*, 3, 85-93.
- Савченко, Н. О. (2019). Інноваційні підходи до вивчення мови та розвитку лінгвістичної компетентності студентів у вищих навчальних закладах. *Педагогічна наука і освіта*, 1, 93-101.
- Dzhonson D. (2011). *Cooperative Learning and Second Language Teaching*. Cambridge University Press
- Harsia R. (2017). The Use of Virtual Reality in Foreign Language Teaching. In *Virtual Reality in Education* (pp. 169-186). Springer.

REFERENCES

- Bondarenko, O. M. (2017). Zastosuvannia interaktyvnykh metodiv u vykladanni anhliiskoi movy u vyshchikh navchalnykh zakladakh [Application of interactive methods in teaching English in higher educational institutions]. *Movoznavstvo [Linguistics]*, 4, 77-84 [in Ukrainian].
- Harsia R. (2017). The Use of Virtual Reality in Foreign Language Teaching. In *Virtual Reality in Education* (pp. 169-186). Springer.
- Hrytsenko M. S. (2016). Metod keis-stadi v navchanni inozemnykh mov: teoretychni osnovy ta praktychnyi dosvid [The case-study method in teaching foreign languages: theoretical foundations and practical experience]. *Inozemni movy v shkolakh Ukrainy [Foreign languages in schools of Ukraine]*, 3, 12-19 [in Ukrainian].
- Dzhonson D. (2011). *Cooperative Learning and Second Language Teaching*. Cambridge University Press.
- Kovalenko, V. P. (2021). Innovatsiini pidkhody do motyvatsii studentiv dlia vyvchennia inozemnykh mov u vyshchii osviti [Innovative approaches to motivating students to study foreign languages in higher education]. *Psykhologhiia osobystosti [Personality psychology]*, 5, 92-104 [in Ukrainian].
- Poliakov, I. V. (2018). Vykorystannia virtualnoi realnosti u vykladanni inozemnykh mov: perevahy ta obmezhennia [Using virtual reality in foreign language teaching: advantages and limitations]. *Visnyk universytetskoho navchalno-naukovoho tsentru kompiuternykh tekhnolohii [Bulletin of the University Educational and Scientific Center of Computer Technologies]*, 3, 85-93 [in Ukrainian].

Savchenko, N. O. (2019). Innovatsiini pidkhody do vyvchennia movy ta rozvytku linhvistychnoi kompetentnosti studentiv u vyshchyykh navchalnykh zakladakh [Innovative approaches to language learning and development of students' linguistic competence in higher educational institutions]. *Pedahohichna nauka i osvita [Pedagogical science and education]*, 1, 93-101 [in Ukrainian].

INNOVATIVE PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES USAGE TO DEEPEN LINGUISTIC COMPETENCE IN A HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION

Lesia Matviienko,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the Department of Humanities and Social Sciences,
Poltava State Agrarian University.

In the modern educational environment, the emphasis on linguistic competence formation becomes crucial since globalization and international cooperation foresee a significant impact of language training on key processes in education. This article examines modern trends in the usage of innovative pedagogical technologies in higher education to deepen the linguistic competence of students of higher education institutions. The author analyzes the role of innovations in pedagogy and linguistics and highlights the advantages of using these technologies in the environment of higher education institutions.

The author focuses on the study and analysis of such approaches as the Flipped Classroom, case study technology, and literary analysis of cases, the usage of virtual reality, and the project activity method.

The article highlights how these innovative methods can change the traditional approach to language learning, allowing higher education students to actively engage in foreign language learning and develop their linguistic competence. Flipped Classroom allows you to shift the emphasis from lecture teaching to the independent work of higher education students, while case study technology stimulates analytical thinking and solving practical problems. Literary analysis of cases contributes to the study of real situations of using a foreign language, and the usage of virtual reality makes learning more exciting. The method of project activity supports the development of communication and organizational skills of educational process participants.

All these pedagogical approaches are considered in the context of their influence on the deepening students' linguistic competence and the possibilities of their active learning and self-development. The study offers an efficient contribution to the usage of innovations in higher education to improve the effectiveness of foreign language and linguistic disciplines.

Keywords: *innovative pedagogical technologies, linguistic competence, higher education, effectiveness of language learning, higher education research.*

Надійшла до редакції 22.03.2023 р.

УДК 378.04:140.8]:37.035.39
DOI 10.33989/2519-8254.2023.13.289945
ORCID 0000-0002-8822-9517
ORCID 0000-0001-5345-1364

РОЗВИТОК ЕТНОКУЛЬТУРНОГО КОМПОНЕНТА ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ НАВЧАЛЬНИХ ПРАКТИК

Віктор Стрельніков,

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри філософії і економіки освіти,
Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського;

Володимир Виткалов,

кандидат педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри культурології і музеєзнавства,
Рівненський державний гуманітарний університет.

Авторами досліджено розвиток етнокультурного компонента діяльності фахівців гуманітарних спеціальностей у процесі навчальних практик. У сучасних умовах багатоетнічної взаємодії у соціумі набуття етнокультурного компонента в процесі навчальних практик визначено важливою умовою підготовки фахівців гуманітарних спеціальностей. В умовах війни, коли багато педагогів виїхали за кордон, та в умовах розширення міжнародної співпраці, коли зарубіжні партнери допомагають Україні боротися з агресором, етнокультурна компетентність сприяє налагодженню нових продуктивних форм партнерської взаємодії та ділових стосунків. Етнокультурний компонент діяльності фахівця-гуманітарія з людьми інших національностей забезпечує краще розуміння їхніх культурних потреб, розвиток здатності до взаємодії і співпраці з ними. Педагогу-гуманітарію важливо не лише освоїти мову, культуру, світосприйняття, психологічні особливості інших народів, не лише переймати чужий досвід, а й поширювати свій на основі власної української ідентичності. Сформованість етнокультурного компонента діяльності дозволить фахівцям гуманітарних спеціальностей виявляти особливості світосприйняття, поведінки й діяльності представників інших народів, зумовлених їхньою традиційною культурою. Етнокультурний компонент діяльності фахівця гуманітарних спеціальностей дасть змогу йому ефективно впливати і здійснювати профілактику негативних проявів етнічної культури молоді; такий компонент діяльності фахівців-гуманітаріїв є важливим складником професійної співпраці із зарубіжними партнерами й мігрантами.

У статті доведено, що розвиток етнокультурного компонента діяльності фахівців гуманітарних спеціальностей в процесі навчальних практик є необхідним елементом їхнього подальшого професійного розвитку. Важливо в процесі навчальних практик фахівців гуманітарних спеціальностей розвивати практичні вміння, пов'язані з психологією різних етносів, етнічними культурами й релігіями світу, міжкультурною комунікацією, національною свідомістю, етнічною толерантністю, ідентичністю, національним державотворенням.

Для забезпечення якісної підготовки фахівців гуманітарних спеціальностей і набуття ними необхідного етнокультурного компонента в їхній майбутній діяльності авторами пропонується запровадження в освітні програми підготовки фахівців цих спеціальностей різноманітних навчальних практик, а також навчальних дисциплін «Сучасна регіональна культурна практика» і «Народна художня культура».

Розглянуто можливості технологій організації етнокультурної практики (зокрема: етнографічних експедицій до місць компактного проживання різних етносів та збір

народознавчого матеріалу; самостійної роботи щодо планування етнокультурної роботи в закладах освіти та культури; підготовки доповідей на міні-конференціях; здійснення пошуково-етнографічної роботи; засідання наукового гуртка) та практичних технологій етнокультурної діяльності (зокрема: участі майбутніх фахівців гуманітарних спеціальностей у фольклорних гуртках; залучення до наукової діяльності, участі у конкурсах-захистах наукових робіт; ознайомлення з методиками запису фольклору, регіональних побутових традицій, обрядів; участі в етноколективах і фольклорних ансамблях; залучення до етновечорів та фольклорних дійств; самостійної пошуково-етнографічної діяльності; дослідження особливостей української вишивки свого краю; запису легенд та повір'їв про працю; збору колекції старовинних господарсько-побутових речей; вивчення маловідомих трудових звичаїв та обрядів конкретного етносу; систематизація народної гумористичної творчості) тощо.

Ключові слова: *фахівці гуманітарних спеціальностей, етнокультурна підготовка, етнічна культура, етнокультурний компонент діяльності.*

Постановка проблеми. В умовах війни, стрімких кардинальних змін розвитку соціуму виникає потреба якісної і швидкої адаптації фахівця з вищою освітою до змінних умов і професійної діяльності, націленої на врахування актуалізованих додаткових обставин і чинників. З'являється потреба в інноваційних підходах до підготовки фахівців гуманітарних спеціальностей, зміни її спрямованості, мети, змісту, технологій означеної підготовки. Важливим для успішної професійної діяльності фахівців гуманітарних спеціальностей стає володіння її етнокультурним компонентом, що сприятиме вирішенню складних професійних завдань у нових невизначених умовах.

Нині найважливішою метою соціуму стає вирішення суперечностей у сфері спільного буття етносів, розвитку національних культур, збагачення соціокультурного простору, розвитку свободи індивідуальної траєкторії особистості. Етнонаціональна політика держав має ґрунтуватися на цінностях національних культур, які є об'єднуючими для загальнонаціонального і специфічного для етносу, національного й загальнолюдського, регіонального й місцевого. Реалізація вирішення означених суперечностей у ході практичної діяльності є неможливою без гармонії національних і загальних цивілізаційних цінностей.

Завдяки етнокультурному вихованню відбувається засвоєння людиною зразків і цінностей національної культури, соціального і культурно-історичного досвіду своєї країни, формується почуття приналежності й поваги до рідної землі. Засобами етнокультурного виховання внутрішній світ людини перетворюється у визначальну рушійну силу розвитку духовності особистості, стає визначальним чинником діяльності і поведінки людини, основою її життєвої й громадянської позиції, ціннісних орієнтацій тощо.

Оскільки сучасність характеризується розширенням міжнародної взаємодії, інтенсифікацією процесів глобалізації, поліетнічності, завданням фахівців гуманітарних спеціальностей є сприяння недопущенню і нейтралізації міжнаціональних конфліктних ситуацій, кризових явищ в міжетнічних середовищах, сприяти вирішенню проблем біженців і внутрішньо переміщених осіб, створенню умов для мирної життєдіяльності усіх етнічних груп населення. Фахівці гуманітарних спеціальностей мають сприяти міжетнічній комунікації, у власній професійній діяльності і враховувати етнічний чинник. Ці завдання можуть реалізуватися фахівцями гуманітарних спеціальностей шляхом розвитку етнокультурного компонента й етнічної толерантності у їхній професійній діяльності.

Аналіз досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми розвитку етнокультурного складника у діяльності фахівців у процесі навчальних практик, показує увагу до неї у вітчизняних і зарубіжних дослідженнях. Так, зокрема, з'ясовані: методичні засади формування і розвитку етнокультурної компетентності, її механізми,

функції, рівні (Березюк, 2015); етнокультурна спрямованість виховання у вищій школі в контексті Болонського процесу (Будник, 2011); етнокультурна компетентність як складний багатовимірний процес якісних змін у моральній, естетичній, пізнавальній, емоційній сферах особистості фахівця (О. Семенов); основні напрями формування етнокультурної компетентності як чинника європеїзації України (Нечай-Велкова, 2020); етнокультурна компетентність як новоутворення на поліетнічній основі етнічної картини світу фахівця (Цяо Цжи, 2016); компетентісно-технологічні основи етнокультурної підготовки фахівців гуманітарних спеціальностей (Чечотка, 2023). Загалом складники, сутність, структуру, деякі особливості формування і розвитку етнокультурної компетентності у фахівців певних професійних груп досліджувалися у вітчизняній науці О. Березюк (Березюк, 2015); О. Будник (Будник, 2011); В. Грицанюк (Логвіненко, & Грицанюк, 2019); О. Гуренко; В. Євтух (Євтух, 2012); Л. Королюк, Л. Лебедик (Королюк, & Лебедик, 2019); Н. Лисенко; Л. Маєвська (Маєвська, 2007), В. Нечай-Велкова (Нечай-Велкова, 2020); Н. Онищенко; Н. Сідельник; С. Слабінська (Слабінська, 2010); Т. Соколенко; Л. Соляр (Соляр, 2017); С. Стрельбицька; П. Фриз; А. Чечотка (Чечотка, 2023) та ін.

Не зважаючи на значну кількість досліджень, феномен етнокультурного компонента залишається недостатньо дослідженим у контексті підготовки до професійної діяльності в процесі навчальних практик фахівців гуманітарних спеціальностей. Важливо дослідити значення етнокультурного компонента в професійній діяльності фахівців гуманітарних спеціальностей, виділити й охарактеризувати напрями їхньої діяльності, ефективна реалізація яких неможлива без практичних складників етнокультурного компонента дослідити механізми розвитку етнокультурного компонента в процесі навчальних практик як необхідного елемента ефективної професійної підготовки фахівців гуманітарних спеціальностей.

Метою статті є розкриття можливостей розвитку етнокультурного компонента діяльності фахівців гуманітарних спеціальностей у процесі навчальних практик.

Виклад основного матеріалу дослідження. У попередній публікації в журналі «Українська професійна освіта» (Стрельніков, 2022а) ми керувалися визначенням науковцями (Маєвська, 2007) етнокультурної компетентності як ступеню вияву фахівцем знань, умінь і навичок, що дають змогу особистості належно оцінювати специфіку й умови взаємодії з представниками інших етносів, знаходити з ними адекватні форми взаємодії і співробітництва з метою підтримання взаємної довіри й атмосфери взаєморозуміння. Розвиток етнокультурного компонента діяльності фахівця гуманітарних спеціальностей в процесі навчальних практик дасть змогу правильно зрозуміти особливості національних культур, толерантно і з повагою взаємодіяти з особами інших етнічних спільнот, враховувати особливості їх релігії, національного характеру, етикету, культури, традиційного способу життєдіяльності.

У професійній діяльності фахівців гуманітарних спеціальностей на основі проведених нами попередніх досліджень (Стрельніков, Бухун, 2021; Стрельніков, 2022а; Стрельніков, 2022b) виділимо деякі аспекти ділових стосунків із закордонними колегами, пов'язані з міжетнічним компонентом діяльності фахівців гуманітарних спеціальностей у гуманітарній сфері:

- протидія війсьній агресії в Україні;
- фізична і соціальна реабілітація військовослужбовців;
- протидія торгівлі людьми, насильство в сім'ї і соціумі;
- відповідальне батьківство;
- захист прав дітей;
- вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб, мігрантів;
- обмін досвідом вирішення гуманітарних питань;
- проведення спільних наукових соціологічних досліджень соціальних і гуманітарних проблем тощо.

Фахівцю гуманітарної сфери в процесі навчальних практик важливо розвивати в себе:

- знання особливостей національних характерів етносів, зумовлених етнічно способами комунікації й міжособистісної взаємодії, манери поведінки іноземців, специфіки способу їхнього буденного життя, здатність правильно інтерпретувати ці особливості;

- уміння долати труднощі взаємодії і комунікації, створювати сприятливу психологічну атмосферу, яка необхідна для досягнення позитивних результатів;

- уміння професійно відгукуватися на дії, запити, поведінку людей, за потреби вибирати такі способи взаємодії, які враховують етнічні особливості учасників міжнародної співпраці (Логвиненко, & Грицанюк, 2019);

- уміння володіння професійною проблематикою;

- знання міжнародних нормативно-правових актів у гуманітарній галузі;

- уміння налагоджувати продуктивні форми взаємодії, підтримувати з іноземними колегами ефективні партнерські відносини, приймати консенсусні рішення, узгоджувати різні позиції тощо (Стрельников, 2022);

- навички професійного орієнтування в системі стереотипів, етнічних норм, традицій, етнопсихологічних рис характеру, особливостях світосприйняття іноземцями.

Як відзначають науковці (Слабінська, 2010), сформований етнокультурний компонент у професійній діяльності фахівців гуманітарних спеціальностей сприяє:

- кращому розумінню запитів людей іншого етнічного походження і взаємодії з ними;

- усвідомленню фахівцями гуманітарних спеціальностей того, що традиційна культура життєдіяльності інших етносів, їх норми далеко не завжди відповідають прийнятним у рідному соціумі, можуть вступати з ними в дисонанс (для прикладу – суворе поводження, насильство у сім'ї; обмеження свободи; невиконання батьківських обов'язків; примус до здійснення ритуалів чи культів);

- недопущенню толерантного ставлення або поблажливості до дій, які принижують честь і гідність людини, інтереси особистості;

- появі професійних навичок розуміння й розпізнавання порушень загальнолюдських цінностей;

- запобіганню і протидії негативним актам поведінки;

- професійному здійсненню профілактики.

На основі теоретичного аналізу навчальних планів і програм підготовки фахівців спеціальностей гуманітарної галузі з'ясовано, якими є програмні результати їхнього навчання. Так, у результаті вивчення дисципліни «Народна художня культура» здобувач освіти має:

- знати специфічність та взаємозв'язок між історичними, культурними, економічними, політичними, правовими, етичними, естетичними та соціальними процесами;

- розуміти проблематику культурології в контексті сучасних досліджень української і зарубіжної культури, її історіографії та визначення оцінок соціокультурної ситуації в Україні і шляхів подальшого розвитку сучасної культури;

- знати основні методологічні парадигми вивчення народної художньої культури;

- знати класифікацію народної художньої культури за жанрами та видами;

- розуміти роль історії у культуротворчих процесах;

- знати шляхи становлення, характерні ознаки, сучасний стан та перспективи розвитку цього явища;

- уміти володіти термінологічним апаратом дисципліни;

- уміти застосовувати знання з курсу у професійній діяльності;

- досліджувати культурні феномени та процеси їх трансформації в контексті теоретико-методологічного апарату сучасної культурології;

- аналізувати й узагальнювати історичний матеріал у певній системі, оцінювати найважливіші події та явища української історії і культури у контексті зарубіжної культури і цивілізації;

– виявляти специфіку історичного етапу в межах певного культурного феномену;
– визначати проблематику аксіології культурних форм у просторі народної художньої та сучасної культури;

– уміти пояснювати перспективи, позитивні та негативні тенденції становлення та розвитку певного культурного феномену (Виткалов С.В., Виткалов В.Г., 2023).

Як уже доведено науковцями (Цяо Цжи, 2016), розвиток етнокультурного компонента діяльності є необхідним елементом професійної підготовки фахівців гуманітарних спеціальностей, зокрема і в процесі навчальних практик і передбачає комплексне засвоєння основних компонентів означеної діяльності:

– когнітивного – знання традицій, культурних цінностей, психології певного етносу, особливостей його світогляду, побуту, релігії;

– аксіологічного – ціннісне ставлення представників етносу до етнокультури;

– збережувально-перетворювального – передача культурного досвіду і готовність на основі набутих знань до відтворення цих традицій;

– мотиваційного – прагнення до освоєння, збереження і збагачення традицій власного етносу;

– комунікативного – є здатністю особистості до діалогу з представниками свого та інших етносів на засадах толерантності, взаєморозуміння, взаємоповаги;

– рефлексивного – готовність особистості до оцінки себе як представника свого етносу та ставлення до культурних традицій інших етносів;

– естетичного – причетність людини до мистецьких традицій певного етносу.

Вважаємо, що у процесі професійної підготовки фахівців гуманітарних спеціальностей важливо забезпечити:

– володіння фахівцями гуманітарних спеціальностей системними знаннями про матеріальну і духовну культуру, психологію свого народу, інших етносів (особливо тих, які проживають на території України);

– орієнтування у сучасних етнічних, міграційних процесах;

– розвиток національної свідомості;

– прагнення зберігати, популяризувати і передавати надбання своєї культури;

– здатність до міжкультурної комунікації;

– формування і розвиток етнічної толерантності;

– формування і розвиток неупередженого ставлення до представників іншого етносу;

– вміння добирати способи професійної взаємодії, які відповідають етнічній специфіці людини (Стрельников, 2022).

Таким чином, розвиток етнокультурного компонента в процесі навчальних практик є необхідним елементом діяльності фахівців гуманітарних спеціальностей. Забезпечення такого розвитку можливе через запровадження в освітній процес фахівців гуманітарних спеціальностей навчальних практик на яких реалізуються їхні знання етнічних культур і релігій світу, міжкультурної комунікації, психології різних етносів, етнічної толерантності, національної свідомості, ідентичності, національного державотворення.

Реалізувати це завдання пропонуємо через запровадження в навчальні плани підготовки фахівців гуманітарних спеціальностей навчальних дисциплін «Народна художня культура», «Сучасна регіональна культурна практика» (С. Виткалов, & В. Виткалов, 2023) і відповідних навчальних практик. Так, у навчальній дисципліні «Сучасна регіональна культурна практика» майбутні фахівці гуманітарних спеціальностей оволодівають методами навчальної роботи, практичними заняттями, самостійною й індивідуальною роботою як складниками вивчення історико-культурного процесу. У навчальній дисципліні регіональна культурна практика розглядається як важливий чинник презентації регіону в контексті духовного потенціалу держави.

Оволодінню майбутніми фахівцями гуманітарних спеціальностей системними знаннями про матеріальну, духовну культуру, світосприйняття і психологію свого народу сприяє вивчення тем:

- Пам'ятки архітектури (замки, монастирі, церкви) краю в системі туристичної діяльності.
  - Інформаційний потенціал регіону: радіо-теле-простір, його культурологічний ефект і тематичне спрямування.
  - Музейний, клубний потенціал регіону. Вплив територіальних громад на практику її організації.
  - Бібліотечна мережа.
  - Світовий культурний простір і Україна. Його роль у мотиваційному складнику українського соціуму.
  - Регіональний потенціал галузі у протидії інокультурній експансії. Міжрегіональні і між культурні контакти в умовах військового протистояння.
  - Народна художня творчість на регіональному рівні. Її структура. Роль обласних центрів народної творчості у її підтримці та стимулюванні.
  - Нові форми культурної діяльності як спротив російській військовій та культурній агресії. Волонтерство як культурний феномен України у критичних ситуаціях національної історії. Характеристика його основних форм, напрямів та постатей.
  - Потенційні можливості регіональної культурної сфери в позиціонуванні країни в європейському інформаційному просторі (С. Виткалов, & В. Виткалов, 2023).
- До технологій організації етнокультурної практики науковці (Будник, 2011) відносять:
- етнографічні експедиції в місця компактного проживання різних етнографічних груп (гуцулів, бойків, лемків, подолян тощо) задля збору народознавчого матеріалу;
  - самостійну роботу майбутніх фахівців у плануванні етнокультурної роботи в закладах освіти та культури;
  - підготовку доповідей до міні-конференцій;
  - здійснення пошуково-етнографічної роботи;
  - створення наукового гуртка, що має метою систематизацію народознавчого матеріалу.
- До практичних технологій етнокультурної діяльності науковці (Соляр, 2017; Чечотка, 2023) відносять:
- участь майбутніх фахівців гуманітарних спеціальностей у фольклорних гуртках, де вони працюють над науково-дослідницьким матеріалом, залучаються до наукової діяльності, беруть участь у конкурсах-захистах наукових робіт; метою фольклорних гуртків є ознайомлення з методиками запису фольклору, регіональних побутових традицій, обрядів;
  - участь в етноколективах і фольклорних ансамблях, які відрізняються своїм пісенним або танцювальним репертуаром, а також народним українським костюмом, його етнічними ознаками збагачує майбутніх фахівців гуманітарних спеціальностей знаннями різновидів жіночих прикрас, матеріалів для їх виготовлення, жіночих і чоловічих зачісок, головних уборів, взуття;
  - етновечори та фольклорні дійства, які уможливають ознайомлення майбутніх фахівців гуманітарних спеціальностей із витоками національної культури, поглиблення та розширення культурних знань;
  - самостійна пошуково-етнографічна діяльність;
  - завдання дослідження особливостей української вишивки свого краю;
  - запис легенд та повір'їв про працю, пов'язану з народними ремеслами та промислами, визначення їхнього місця у змісті фахової освіти;
  - збір колекції старовинних господарсько-побутових речей (посуд, рідкісні знаряддя праці, побутове приладдя, декоративні вироби) та здійснення історико-краєзнавчого аналізу;
  - вивчення маловідомих трудових звичаїв та обрядів конкретного етносу, визначення їхніх функцій у вихованні дітей;

– систематизація народної гумористичної творчості (пісні, вірші, анекдоти, примовлянки) та аналіз їхнього етнопедагогічного впливу (Чечотка, 2023).

Означені практичні технології етнокультурної діяльності сприятимуть якісній підготовці в процесі навчальних практик фахівців гуманітарних спеціальностей і набуттю випускниками відповідного етнокультурного компонента діяльності.

Із проведеного дослідження зробимо **висновок** про зростання в сучасних умовах воєнної агресії в Україні значення етнокультурного компонента в практиці діяльності фахівців гуманітарних спеціальностей. Якісна підготовка фахівців гуманітарних спеціальностей і набуття ними необхідного етнокультурного компонента в їхній майбутній діяльності забезпечується запровадженням в освітні програми підготовки фахівців гуманітарних спеціальностей різноманітних навчальних практик, навчальних дисциплін «Сучасна регіональна культурна практика», «Народна художня культура», тощо.

Набуваючи в процесі навчальних практик етнокультурні знання як складник етнокультурного компонента діяльності, пов'язаний із культурою, життєдіяльністю, традиціями, нормами, цінностями своєї та інших національних культур, фахівці гуманітарних спеціальностей зможуть у професійній діяльності ефективно взаємодіяти з представниками інших етносів, налагоджувати ділові стосунки, продуктивні форми взаємодії, приймати спільні консенсусні рішення.

Перспективи подальших досліджень з проблематики розвитку етнокультурного компонента діяльності фахівців гуманітарних спеціальностей можуть полягати у розкритті потенціалу конкретних навчальних практик і дисциплін, технологій і форм занять щодо розвитку в ході практик етнокультурного компонента діяльності фахівців гуманітарних спеціальностей та визначення рівня означеного потенціалу шляхом емпіричного аналізу.

ЛІТЕРАТУРА

- Березюк, О. С. (2015). Формування етнокультурної компетентності особистості в системі професійного навчання. В кн. *Проблеми освіти* (Вип. 85, с. 37-41). Київ.
- Будник, О. Б. (2011). Етнокультурна спрямованість виховання у вищій школі в контексті Болонського процесу. *Науковий вісник ЛНУ ветеринарної медицини та біотехнологій*, 13, 3(49), 54-61.
- Виткалов, С. В., Виткалов, В. Г. (2023). *Сучасна регіональна культурна практика*. Рівне: РДГУ.
- Євтух, В. Б. (2012). *Етнічність*: енциклопедичний довідник. Київ: Фенікс.
- Королюк, Л. С., Лебедик, Л. В. (2019). Педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців до міжкультурної комунікації. В кн. *Збірник наукових статей магістрів. Факультет товарознавства, торгівлі та маркетингу. Факультет харчових технологій, готельно-ресторанного та туристичного бізнесу* (с. 360-366). Полтава: ПУЕТ. Взято з <http://dSPACE.puet.edu.ua/handle/123456789/9152>.
- Логвиненко, В. М., Грицанюк, В. В. (2019). Етнокультурна компетентність майбутніх фахівців соціальної роботи в контексті сучасних вимог до освітнього процесу. *Інноваційна педагогіка*, 19 (3), 106-109.
- Маєвська, Л. М. (2007). *Етнокультурологія: словник-довідник*. Житомир: ЖДУ.
- Нечай-Велкова, В. К. (2020). Основні напрями формування етнокультурної компетентності як чинника європеїзації України. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 68 (2), 82-85.
- Слабінська, С. В. (2010). *Соціокультурна інтеграція та адаптація мігрантів у сучасній Україні*. (Автореф. дис. канд. наук). Київ.
- Соляр, Л. (2017). Програма формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. *Педагогічний дискурс*, 22, 153-158.
- Стрельніков, В. (2022а). Етнокультурний компонент діяльності фахівців гуманітарної галузі. *Українська професійна освіта*, 11, 150-156. Взято з <http://ufernpu.pnpu.edu.ua/article/view/275578/270726>.

- Стрельніков, В. Ю. (2022b). Особистісний розвиток фахівця з економіки засобами гуманітарних наук. В кн. *Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях*: зб. матеріалів XX Міжнар. наук.-практ. конф. Одеського національного економічного університету (с. 22-24). Одеса: ОНЕУ.
- Стрельніков, В., Бухун, А. (2021). Розвиток громадянської культури фахівців у закладах неперервної освіти. *Українська професійна освіта*, 9/10, 184-192.
- Цяо Цжи. (2016). Сутність етнокультурної компетентності: теоретичний аспект. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*, 20 (2), 297-306.
- Чечотка, А. О. (2023). Компетентнісно-технологічні основи етнокультурної підготовки фахівців гуманітарних спеціальностей. *Імідж сучасного педагога*, 4 (211), 29-34.

REFERENCES

- Berezyuk, O. S. (2015). Formuvannia etnokulturnoi kompetentnosti osobystosti v systemi profesiinoho navchannia. [Formation of ethnocultural competence of the individual in the professional training system]. In *Problemy osvity [Problems of education]* (Vol. 85, pp. 37-41). Kyiv [in Ukrainian].
- Budnyk, O. B. (2011). Etnokulturna spriamovanist vykhovannia u vyshchii shkoli v konteksti Bolonskoho protsesu [Ethnocultural orientation of education in higher education in the context of the Bologna process]. *Naukovyi visnyk LNU veterynarnoi medytsyny ta biotekhnologii [Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies]*, 13, 3(49), 54-61 [in Ukrainian].
- Vytkalov, S. V., & Vytkalov, V. H. *Suchasna rehionalna kulturna praktyka [Modern regional cultural practice]*. Rivne: RDHU [in Ukrainian].
- Maievska, L. M. (2007). *Etnokulturolohiia [Ethnocultural studies]: slovnyk-dovidnyk*. Zhytomyr: ZhDU [in Ukrainian].
- Yevtukh, V. B. (2012). *Etnichnist [Ethnicity]: entsyklopedychnyi dovidnyk*. Kyiv: Feniks [in Ukrainian].
- Koroliuk, L. S., & Lebedyk, L. V. (2019). Pedahohichni umovy pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv do mizhkulturnoi komunikatsii [Pedagogical conditions for training future specialists in intercultural communication]. In *Zbirnyk naukovykh statei mahistriv. Fakultet tovaroznavstva, torhivli ta marketynhu. Fakultet kharchovykh tekhnologii, hotelno-restorannoho ta turystychnoho biznesu [Zbirnyk naukovykh statei mahistriv. Fakultet tovaroznavstva, torhivli ta marketynhu. Fakultet kharchovykh tekhnologii, hotelno-restorannoho and turystychnoho biznesu]* (pp. 360-366). Poltava: PUET. Retrieved from <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/9152> [in Ukrainian].
- Lohvynenko, V. M., & Hrytsaniuk, V. V. (2019). Etnokulturna kompetentnist maibutnikh fakhivtsiv sotsialnoi roboty v konteksti suchasnykh vymoh do osvitnoho protsesu [Ethnocultural competence of future social work specialists in the context of modern requirements for the educational process]. *Innovative pedagogy*, 19 (3), 106-109 [in Ukrainian].
- Nechai-Velkova, V. K. (2020). Osnovni napriamy formuvannia etnokulturnoi kompetentnosti yak chynnyka yevropeizatsii Ukrainy [The main directions of the formation of ethnocultural competence as a factor of the Europeanization of Ukraine]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh [Pedagogy of creative personality formation in higher and general academic schools]*, 68, 2, 82-85 [in Ukrainian].
- Slabinska, S. V. (2010). *Sotsiokulturna intehratsiia ta adaptatsiia mihrantiv u suchasni Ukraini [Sociocultural integration and adaptation of migrants in modern Ukraine]*. (Extended abstract of PhD diss.). Kyiv [in Ukrainian].
- Soliar, L. (2017). Prohrama formuvannia etnokulturnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva [The program of formation of ethnocultural competence of future

- music teachers]. *Pedahohichnyi dyskurs [Pedagogical Discourse]*, 22, 153-158 [in Ukrainian].
- Strelnikov, V., & Bukhun, A. (2021). Rozvytok hromadianskoi kultury fakhivtsiv u zakladakh neperervnoi osvity [Development of civil culture of specialists in institutions of continuous education]. *Ukrainska profesiina osvita [Ukrainian professional education]*, 9/10, 184-192.
- Strelnikov, V. (2022). Etnokulturnyi komponent diialnosti fakhivtsiv humanitarnoi haluzi [Ethno-cultural component of activities of humanitarian specialists]. *Ukrayinska profesiina osvita. Ukrainska profesiina osvita [Ukrainian professional education]*, 11, 150-156. Retrieved from <http://upepnpu.pnpu.edu.ua/article/view/275578/270726> [in Ukrainian].
- Strelnikov, V. Yu. (2022). Osobystisnyi rozvytok fakhivtsia z ekonomiky zasobamy humanitarnykh nauk [Personal development of an economics specialist by means of humanities]. In *Naukovi problemy hospodariuvannia na makro-, mezo- ta mikroekonomichnomu rivniakh [Scientific problems of management at the macro-, meso- and microeconomic levels]*: proceedings of the International Scientific Conference (pp. 22-24). Odesa: ONEU. Retrieved from <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/18900> [in Ukrainian].
- Tsiao Tszhy (2016). Sutnist etnokulturnoi kompetentnosti: teoretychnyi aspekt [The essence of ethnocultural competence: theoretical aspect]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi [Theoretical and Methodical Problems of Children and Youth Education]*, 20 (2), 297-306 [in Ukrainian].
- Chechotka, A. O. (2023). Kompetentnisno-tekhnolohichni osnovy etnokulturnoi pidhotovky fakhivtsiv humanitarnykh spetsialnostei [Competence-technological foundations of ethno-cultural training of specialists in humanitarian specialties]. *Imidzh suchasnoho pedahoha [Image of the Modern Pedagogue]*, 4 (211), 29-34 [in Ukrainian].

ETHNO-CULTURAL COMPONENT DEVELOPMENT OF THE ACTIVITIES OF SPECIALISTS IN HUMANITARIAN SPECIALTIES IN THE PROCESS OF EDUCATIONAL PRACTICES

Viktor Strelnikov,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Philosophy and Economics of Education;
Ostrohradskyi Poltava Academy of Continuing Education, Ukraine;

Volodymyr Vytkalov,

Candidate of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of Cultural and Museum Studies;
Rivne State Humanitarian University.

The authors investigate the development of the ethno-cultural component of the activities of specialists in humanitarian specialties in the process of educational practices. In modern conditions of multi-ethnic interaction in society, the acquisition of an ethno-cultural component in the process of educational practices is an important condition for training specialists in humanitarian specialties. In the conditions of war, when many teachers went abroad, and in the conditions of expansion of international cooperation, when foreign partners helped Ukraine to fight against the aggressor, ethno-cultural competence helped to establish new productive forms of partnership interaction and business relations. The ethno-cultural component of the activities of a humanitarian specialist with people of other nationalities contributes to a better understanding of their cultural needs and the development of the ability to interact and cooperate with them. It is important for a humanitarian teacher not only to master the language, culture, worldview, and psychological characteristics of other peoples, not only to adopt other

people's experiences but also to spread his own based on his own Ukrainian identity. The formation of the ethno-cultural component of activity will allow specialists in humanitarian specialties to reveal the peculiarities of the worldview, behavior, and activities of representatives of other peoples determined by their traditional culture. The ethno-cultural component of the activities of a specialist in humanitarian specialties will enable him to effectively influence and prevent negative manifestations of the ethnic culture of young people. The ethno-cultural component of the activities of humanitarian specialists is a crucial component of professional activities with foreign partners and migrants.

The article proves that the development of the ethno-cultural component of the activity of specialists in humanitarian specialties in the process of educational practices is a necessary element of their further professional activity. It is significant to develop practical skills related to the psychology of different ethnic groups, ethnic cultures, and religions of the world, intercultural communication, national consciousness, ethnic tolerance, identity, and national state-building during the educational practices of specialists in humanitarian specialties.

To ensure the high-quality training of specialists in humanitarian specialties and their acquisition of the necessary ethno-cultural component in their future activities, the authors suggest the introduction of various educational practices, as well as the educational disciplines «Modern Regional Cultural Practice» and «Folk Artistic Culture» into the educational programs of training specialists in humanitarian specialties.

The possibilities of technologies for the organization of ethno-cultural practice are considered (in particular: ethnographic expeditions to the places of compact residence of various ethnic groups and the collection of ethnographic material; independent work on the planning of ethno-cultural work in educational and cultural institutions; preparation of reports at mini-conferences; conducting research and ethnographic work; scientific circle) and practical technologies of ethno-cultural activity (in particular: participation of future specialists in humanitarian specialties in folklore groups; involvement in scientific activities, participation in contests and defenses of scientific works; familiarization with methods of recording folklore, regional household traditions, rituals; participation in ethno collectives and folklore ensembles; involvement to ethno-evenings and folklore events; independent research and ethnographic activities; researching the peculiarities of Ukrainian embroidery in one's region; recording legends and beliefs about work; gathering a collection of ancient household and household items; studying little-known labor customs and rites of a particular ethnic group; systematization of folk humorous creativity, etc.).

Keywords: specialists in humanitarian specialties, ethno-cultural training, ethnic culture, ethno-cultural component of activity.

Надійшла до редакції 19.05.2023 р.

УДК 378.016:376-056.26

DOI 10.33989/2519-8254.2023.13.289946

ORCID 0000-0001-6333-5519

ЗМІСТ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ЛІКУВАЛЬНОЇ ФІЗКУЛЬТУРИ ТА ЕРГОТЕРАПІЇ НА ПОЧАТКОВОМУ (ТЕОРЕТИЧНОМУ) ЕТАПІ НАВЧАННЯ

Анна Фастівець,

кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та фізичної терапії, ерготерапії; Полтавський інститут бізнесу закладу вищої освіти «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая».

У статті узагальнено нормативно-правове забезпечення природничо-наукової підготовки майбутніх фахівців із фізичної терапії й ерготерапії в сучасному ЗВО. Здійснено структурний аналіз змісту природничо-наукової підготовки майбутніх фахівців із фізичної терапії та ерготерапії на початковому (теоретичному) етапі підготовки. Системне дослідження навчальних дисциплін природничо-наукової підготовки майбутніх фахівців із фізичної терапії та ерготерапії дає змогу виявити їх значну кількість, наявність частих повторів однотипної інформації і ситуаційних завдань, тобто, постає завдання взаємоузгодження змістового складника підготовки, модернізації природничо-наукової підготовки й оптимізації на основі структурного аналізу. Наведено результати структурного аналізу змісту природничо-наукової підготовки майбутніх фахівців із фізичної терапії та ерготерапії на початковому (теоретичному) етапі підготовки. Проаналізовано професійно-орієнтований зміст природничо-наукових дисциплін («Біохімія», «Анатомія людини», «Фізіологія людини», «Вікова анатомія та фізіологія», «Фізіологія рухової активності», «Основи гігієни та екології», «Біомеханіка», «Загальна теорія здоров'я, діагностика і моніторинг стану здоров'я») та визначено їх спрямованість на формування складників природничо-наукової компетентності фахівця фізичної терапії та ерготерапії.

Організація природничо-наукової підготовки шляхом упровадження методики формування професійної компетентності майбутніх фахівців із фізичної терапії й ерготерапії інтегрує практико-орієнтовані прийоми навчання й спрямована на реалізацію визначених педагогічних умов. Варто зазначити, що в процесі природничо-наукової підготовки визначені педагогічні умови реалізуються на основі врахування особливостей функціонування цілісної інтеграційної системи та шляхом упровадження початкового (теоретичного), базового (практико-орієнтованого) і підсумкового (професійно-адаптивного) етапів підготовки.

Ключові слова: майбутній фахівець із фізичної терапії та ерготерапії, природничо-наукова підготовка, природничо-наукова компетентність, етапи формування компетентності.

Formulation of the problem. We conducted a structural analysis of the set of discipline programs of normative and selective parts of natural and scientific training of future specialists in physical therapy and ergotherapy basing on an algorithm that allowed us to unify the requirements for natural and scientific discipline programs and to develop a multi-subject matrix of the content of this training. The algorithm considers the following components: the name of the discipline; the number of hours allocated to its mastery; the total number of ECTS credits; the status of the discipline (compulsory or optional); distribution of hours allocated to lectures,

practical, seminar classes; number of hours of independent and individual work; form of control (test / exam); the number of content modules and their names; characteristics of the previous conditions of assimilation; purpose and objectives of the course; requirements for knowledge and skills of future specialists; forms and methods of education; evaluation and control of knowledge.

At the initial (theoretical) stage of professional training of future specialists in physical therapy and ergotherapy, eight natural and scientific disciplines are studied: «Biochemistry», «Human Anatomy», «Human Physiology», «Age Anatomy and Physiology», «Physiology of Motor Activity», «Fundamentals of Hygiene and Ecology», «Biomechanics», «General Theory of Health, Diagnostics and Health Monitoring». At the basic (practically oriented) stage of training of future specialists in physical therapy and ergotherapy, six natural and scientific disciplines are studied: «Functional Diagnostics», «Psychology of Health and a Healthy Lifestyle», «Theory of Health-Improving Nutrition», «Psychophysiology», «Metrological Control», «Biological Aspects of Physical Therapy and Ergotherapy». At the final (professional and adaptive) stage of professional training of future specialists in physical therapy and ergotherapy, three disciplines are studied: «Modern Medical and Biological Methods of Restoring the Functional State in Physical Culture, Sports and Rehabilitation», «Information and Communication Technologies in Natural and Scientific Training» and «Natural and Scientific Foundations of Health Keeping». General methodical aspects of natural and scientific disciplines teaching according to different stages of training are disclosed in subsection 2.3. of our research.

Analysis of recent publications and research. The scientific works of many researchers are devoted to the study and improvement of the process of professional training of future specialists in physical therapy and ergotherapy. In particular, scientists revealed the key aspects of the professional training of future specialists in physical therapy and ergotherapy (V. Kuksa, R. Maslov, L. Sushchenko, etc.), studied the foreign experience of specialists training in this field (O. Bazylchuk, A. Hertsyk, S. Huk, Y. Liannoi, etc.), the conceptual apparatus in the field of physical therapy, ergotherapy, and physical rehabilitation was generalized (A. Hertsyk, O. Huzii, O. Merzlikina, etc.) and the problem of formation of readiness for various types of professional activity was investigated (N. Bielikova, O. Mikheienko, M. Spivak, etc.).

The purpose of the article is a structural analysis of the content of natural and scientific training of future specialists in physical therapy and ergotherapy at the initial (theoretical) stage of training.

Presentation of the main material. The initial (theoretical) stage covers the 1st and 2nd courses of training of future specialists in physical therapy and ergotherapy and involves the study of a number of natural and scientific disciplines, including «Biochemistry», «Human Anatomy», «Human Physiology», «Age Anatomy and Physiology», «Physiology of Motor Activity», «Fundamentals of Hygiene and Ecology», the discipline of independent choice of the educational institution, which is «Biomechanics», as well as the discipline of free choice of applicants of higher education, which is «General Theory of Health, Diagnostics and Health Monitoring». That is, at the initial stage, future specialists study a total of 8 natural and scientific disciplines, most of which, according to the curriculum, are included into the normative cycle of general training.

The subject of the academic discipline «Biochemistry» is the study of the chemical composition of the human body, the patterns and regulation of the main biochemical processes in the cell, in particular, such aspects as the regulation of fermentative activity and modern methods of biological macromolecules research. The purpose of studying the academic discipline «Biochemistry» is the assimilation of knowledge about biochemical processes by the applicants of higher education, in particular, about the peculiarities of their regulation in the human body, which form the content of the training of specialists in physical therapy and ergotherapy. In the system of natural and scientific training of future specialists in physical therapy and ergotherapy, the study of one content module «Static and dynamic Biochemistry» is provided. In the structure of the indicated module, we offer the following topics for study: «Water in living systems»,

«Carbohydrates. Structure, properties and biological role», «Carbohydrate metabolism», «Lipids. Structure, properties and biological role», «Lipid metabolism», «Proteins and nucleic acids. Structure, properties and biological role», «Proteins and nucleic acids metabolism», «Ferments» (Parkhomenko, 2019).

The study of Biochemistry is necessary for the formation of creative thinking of the future physical therapist and ergotherapist, which is necessary for successfully mastering of professionally oriented disciplines. In the process of this educational discipline studying, applicants of higher education learn to explain the peculiarities of the structure and transformations of bioorganic compounds in the human body; analyze the correspondence of the structure of bioorganic compounds to the physiological functions they perform in the body; explain the existence of a relationship between the structure of bioorganic compounds, the peculiarities of their metabolism and their physiological functions in the body; interpret the biochemical and molecular bases of the physiological functions of cells, organs and systems of the human body; explain the main biochemical mechanisms of pathological processes in the body and the principles of their correction; characterize the peculiarities of the physiological state of the human body and the development of pathological processes on the basis of laboratory studies; to interpret the peculiarities of the structure and transformations of bioorganic compounds in the human body, on which their use in medicine as medicinal products is based; to explain the research methodology and the use of individual biochemical research methods that are the basis of laboratory diagnosis of pathological states (Zaichko, 2013).

The study of the discipline «Human Anatomy» involves the acquisition by applicants of higher education of knowledge about the peculiarities of the structure of organ systems, organs and tissues, as well as establishing the relationship between the structure of organs and the functions they perform. The task of studying the discipline is to form a holistic view of the human body; to get acquainted with the levels of organization of the human body; establish the relationship between the structure of tissues, organs and physiological systems and the functions they perform; to form the concept of interdependence and unity of the structure and function of human organs; strengthen the applied value of anatomical knowledge, which will make it possible to use the volume of knowledge of Anatomy in the practical activities of physical therapists and ergotherapists (Parkhomenko, 2019).

In the process of studying the «Human Anatomy» educational discipline, the formation of the following special (professional, subjective) competence is provided: the ability to analyze the structure, normal and individual development of the human body and its motor functions. Program learning outcomes include: 1) the ability to demonstrate readiness to strengthen and keep personal and public health through the use of human motor activity and conducting explanatory work among patients / clients, their family members, medical professionals, as well as improving the community environment; 2) ability to apply knowledge of biological aspects of physical therapy and ergotherapy into professional activities.

The study of the academic discipline «Human Anatomy» provides future specialists in physical therapy and ergotherapy with knowledge about the structure of the body at various levels of the organization of living matter, from the structure of the body to the disclosure of the regularities of the cell structure, taking into account their historical development, interaction with the environment, age and individual peculiarities. Knowledge of Human Anatomy should form an understanding of the peculiarities of statics and dynamics of the body of applicants of higher education, which is the basis of lost functions restoring and preventive measures.

The purpose of studying the «*Fundamentals of Hygiene and Ecology*» educational course is the assimilation of the system of sanitary and hygienic knowledge, the formation of relevant abilities and skills by the applicants of higher education in the field of physical therapy and ergotherapy. The main tasks of studying the «*Fundamentals of Hygiene and Ecology*» educational discipline include: assimilation of the system of sanitary and hygienic knowledge; formation of abilities and skills aimed at preserving and strengthening of the individual, group and public health (Mohyla, 2019).

Since the study of the academic discipline «*Fundamentals of Hygiene and Ecology*» lays the foundations for students' knowledge of environmental factors and their impact on general

human health, this course is the leading one in the system of natural and scientific training of a specialist in physical therapy and ergotherapy. Mastering the content of the educational discipline provides the rehabilitator with practical skills that are necessary for the implementation of specific preventive measures, regarding the personal hygiene of healthy and sick people, hygiene of nutrition, life, work, upbringing and education of children and adolescents, maintaining the medical and preventive, and rehabilitation facilities in proper sanitary condition, ensuring the radiation safety of patients and staff.

The purpose of studying the «Human Physiology» educational course is the assimilation of future specialists in physical therapy and ergotherapy of theoretical knowledge about the regularities and mechanisms of functioning of individual tissues, organs and systems, as well as the entire human body, as well as the formation of the basis for the creative use of acquired knowledge when studying other related disciplines and in further scientific or practical rehabilitation activities (Parkhomenko, 2019).

The content of the educational material is divided between three content modules:

1) «Physiology of the neuromuscular apparatus», covering the following topics: «Subject, tasks and methodology of human physiology», «General physiological properties of the body», «Physiology of blood. Lymph and intercellular fluid», «Physiological peculiarities of blood circulation of the human body»;

2) «Metabolism and energy supply of muscle activity», which contains the following topics: «Physiology of respiration», «Physiological peculiarities of the digestion process in the human body», «Metabolism and energy exchange in the human body», «Excretion processes»;

3) «Vegetative systems of muscle activity ensuring », which involves the study of the following topics: «Humoral regulation of physiological functions», «Physiology of nerves and muscles», «Physiology of the central nervous system», «Physiology of sense organs», «Physiology of higher nervous activity» (Parkhomenko, 2019).

The purpose of study of the educational course «Biomechanics» is the effective provision of special professional and pedagogical training for applicants of higher education; formation of theoretical knowledge, as well as practical skills and abilities of self-mastery of physical exercises and improvement of motor actions; justification of individual rational models of actions, pedagogical means and programs of motor actions learning and their correction (Khomenko, 2019; Fastivets, 2019).

Among the main tasks of studying the «Biomechanics» academic discipline there is a study of the biomechanical bases of human motor activity, as well as pedagogical means and methods of its optimization with the aim of improving motor actions to achieve the planned results in physical rehabilitation, mastering the skills of independent work with literature.

An analysis of the experience of teaching the «Biomechanics» course in institutions of higher education for future specialists in physical therapy and ergotherapy proves that the most optimal distribution of the educational material is between two content modules:

1) «Fundamentals of theoretical biomechanics», covering the following topics: «Introduction to biomechanics. The use of the basics of biomechanics in the activities of a specialist in physical therapy and ergotherapy», «Biomechanical characteristics of the human body and its movements», «Structure and functions of the biomechanical system of the human musculoskeletal system», «Morpho-functional peculiarities of muscle tissue. Mechanism and energetics of muscle contraction. Regulation of muscle tension», «Biomechanical characteristics of posture», «Biomechanics of motor qualities»;

2) «Biomechanical analysis of motor actions», which involves the study of the following topics: «The concept of the system of movements and the organization of their management», «Fundamentals of differential biomechanics», «Biomechanical characteristics of cyclic kinds of sport», «Biomechanical characteristics of acyclic kinds of sport», «Biomechanical characteristics of sports with a non-standard structure of movements. Biomechanics of sports and technical skills», «Fundamentals of medical and pathological biomechanics», «The influence of static and dynamic work on the functions of the vegetative systems of the sportsman's body».

The «Biomechanics» study course belongs to the basic educational disciplines focused on the professional training of highly qualified specialists in the field of health care. The formation of competencies provided by the program of the «Biomechanics» course gives physical therapy and ergotherapy specialists the opportunity to teach patients (clients) the motor actions, health-improving and therapeutic physical exercises as efficiently as possible.

The educational discipline of the students' choice «*General Theory of Health, Diagnostics and Health Monitoring*» is taught in institutions of higher education in the second semester. The purpose of its teaching is the formation of future specialists in physical therapy and ergotherapy with theoretical knowledge about human health, its physical, psychological, social and spiritual components, as well as methods of scientific cognition of the general theory of health, health itself and its forms (Mohyla, Fastivets, 2019).

The content of the training course is divided between two content modules:

1) «General theory of health», which involves the study of the following topics: «General theory of health as an educational and scientific discipline», «Development of the human model», «System theories with a biological and neurophysiological approach», «Theories of stress and adaptation reactions. Aging theories», «Organism as a system», «New history of medicine: improving the concept of health»;

2) «Diagnostics and health monitoring», which covers the following topics: «Functional diagnostics», «Methods of functional studies», «Research and evaluation of the functional state of the nervous system», «Research of the musculoskeletal system», «Research of typological peculiarities of higher nervous activity and mental processes», «Diagnosis of the level of individual health», «Non-traditional methods of diagnosis» (Mohyla, Fastivets, 2019).

The purpose of studying the «Physiology of Motor Activity» educational course is the assimilation by the higher education applicants of knowledge about the basic regularities of the influence of physical exertions of various nature on the human body, as well as the formation of a scientifically based approach to the development and application of effective rehabilitation means based on the acquired knowledge. The main tasks of studying the «Physiology of Motor Activity» educational course include the mastering of theoretical knowledge about functional changes that occur in all systems during physical education by future specialists, and methods of physical exertion dosing and their adequacy monitoring (Donets, 2019).

We propose to distribute the content of the academic discipline between ten topics, combined into two content modules:

1) «General basics of the physiology of motor activity», which covers the following topics: «Introduction to the discipline «Physiology of Motor Activity», «Adaptation to physical exertions and reserve capabilities of the body», «Functional changes in the body during physical exertions. Physical capacity and methods of its determination», «Physiological bases of fatigue and physiological characteristics of restorative processes», «Physiological bases of health-improving physical culture»;

2) «Physiological peculiarities of motor activity», which provides the study of the following topics: «Physiological classification of physical exercises», «Physiological mechanisms and regularities of the development of physical qualities and motor skills», «Physiological foundations of fitness development», «Physiological peculiarities of the body of preschool and school age children and their adaptation to physical exertion», «Physiological peculiarities of the body of mature and elderly people and their adaptation to physical exertion» (Donets, 2019).

Professional activity of a specialist in physical therapy and ergotherapy involves the work with patients (clients) of different ages, which actualizes the study of the «*Age Anatomy and Physiology*» academic discipline, the purpose of which is to acquaint students with the peculiarities of the formation, development and functioning of organs, organ systems and the entire human body in the process of individual development. The main tasks of studying this course include mastering the knowledge of the theory of the ontogenesis of the human body by applicants of higher education. According to the requirements of the educational and professional program, future specialists should know: age periodization of human ontogenesis;

the main conceptual material of the discipline; characteristics of the development of all systems of human organs and regulatory systems of different age periods; concepts of biological and physiological age, critical stages of ontogenesis. Applicants of higher education should be able to: analyze the structure, normal and individual development of the human body and its motor functions; describe the differences in the anatomical and physiological structure of body systems of different age periods; use methods of statistical analysis of results (Parkhomenko, Fastivets, 2019).

Conclusions. The organization of natural and scientific training through the implementation of the methodics of professional competence formation of future specialists in physical therapy and ergotherapy integrates the practice-oriented teaching techniques and is aimed at the implementation of defined pedagogical conditions. It is worth noting that in the process of natural and scientific training, the specified pedagogical conditions are implemented basing on consideration the peculiarities of the functioning of the holistic integration system and by introducing the initial (theoretical), basic (practically oriented) and final (professionally adaptive) stages of training.

The initial (theoretical) stage covers the 1st and 2nd courses of training of future specialists in physical therapy and ergotherapy and involves the study of a number of natural and scientific disciplines, including «Biochemistry», «Human Anatomy», «Human Physiology», «Age Anatomy and Physiology», «Physiology of Motor Activity», «Fundamentals of Hygiene and Ecology», the discipline of independent choice of the educational institution, «Biomechanics», as well as the discipline of free choice of applicants of higher education, which is «General Theory of Health, Diagnostics and Health Monitoring». That is, at the initial stage, future specialists study a total of 8 natural and scientific disciplines, most of which, according to the curriculum, are included into the normative cycle of general training.

We see the prospects for further research in the development of an integrated methodical system of the formation of natural and scientific competence of future specialists in physical therapy and ergotherapy.

ЛІТЕРАТУРА

- Донець, О. В. (2019). *Фізіологія рухової активності*: робоча програма для студентів освітнього ступеня «бакалавр» за галуззю знань 22 «Охорона здоров'я», спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія». Полтава: ПІБ ЗВО «МНТУ імені академіка Юрія Бугая».
- Заїчко, Н. В., Тертишна, О. В., Мельник, А. В. (2013). Роль дисципліни «Біологічна та біоорганічна хімія» у формуванні світогляду майбутніх лікарів загальної практики та сімейної медицини. В кн. *Підготовка лікарів за спеціальністю «Загальна практика – сімейна медицина» у відповідності до «наскрізної програми», затвердженої Міністерством охорони здоров'я України*: тези доповідей методичної конференції (с. 41-42). Вінниця.
- Могила, В. І. (2019). *Основи гігієни та екології*: робоча програма для студентів освітнього ступеня «бакалавр» за галуззю знань 22 «Охорона здоров'я», спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія». Полтава: ПІБ ЗВО «МНТУ імені академіка Юрія Бугая».
- Могила, В. І., Фастівець, А. В. (2019). *Загальна теорія здоров'я, діагностика і моніторинг стану здоров'я*: робоча програма для студентів освітнього ступеня «бакалавр» за галуззю знань 22 «Охорона здоров'я», спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія». Полтава: ПІБ ЗВО «МНТУ імені академіка Юрія Бугая».
- Пархоменко, Н. О. (2019). *Анатомія людини*: робоча програма для студентів освітнього ступеня «бакалавр» за галуззю знань 22 «Охорона здоров'я», спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія». Полтава: ПІБ ЗВО «МНТУ імені академіка Юрія Бугая».

- Пархоменко, Н. О. (2019). *Фізіологія людини*: робоча програма для студентів освітнього ступеня «бакалавр» за галуззю знань 22 «Охорона здоров'я», спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія». Полтава: ПІБ ЗВО «МНТУ імені академіка Юрія Бугая».
- Пархоменко, Н. О., Фастівець, А. В. (2019). *Фізіологія рухової активності*: робоча програма для студентів освітнього ступеня «бакалавр» за галуззю знань 22 «Охорона здоров'я», спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія». Полтава: ПІБ ЗВО «МНТУ імені академіка Юрія Бугая».
- Пархоменко, Н. О. (2019). *Біохімія*: робоча програма для студентів освітнього ступеня «бакалавр» за галуззю знань 22 «Охорона здоров'я», спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія». Полтава: ПІБ ЗВО «МНТУ імені академіка Юрія Бугая».
- Хоменко, П. В., Фастівець, А. В. (2019). *Біомеханіка*: робоча програма для студентів освітнього ступеня «бакалавр» за галуззю знань 22 «Охорона здоров'я», спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія». Полтава: ПІБ ЗВО «МНТУ імені академіка Юрія Бугая».

REFERENCES

- Donets, O. V. (2019). *Fiziolohiia rukhovoї aktyvnosti [Physiology of motor activity]*: robocha prohrama dlia studentiv osvithnoho stupenia «bakalavr» za haluzziu znan 22 «Okhorona zdorov'ia», spetsialnosti 227 «Fizychna terapiia, erhoterapiia». Poltava: PIB ZVO «MNTU imeni akademika Yuriia Buhaia» [in Ukrainian].
- Khomenko, P. V., & Fastivets, A. V. (2019). *Biomekhanika [Biomechanics]*: robocha prohrama dlia studentiv osvithnoho stupenia «bakalavr» za haluzziu znan 22 «Okhorona zdorov'ia», spetsialnosti 227 «Fizychna terapiia, erhoterapiia». Poltava: PIB ZVO «MNTU imeni akademika Yuriia Buhaia» [in Ukrainian].
- Mohyla, V. I. (2019). *Osnovy hihiieny ta ekolohii [Basics of hygiene and ecology]*: robocha prohrama dlia studentiv osvithnoho stupenia «bakalavr» za haluzziu znan 22 «Okhorona zdorov'ia», spetsialnosti 227 «Fizychna terapiia, erhoterapiia». Poltava: PIB ZVO «MNTU imeni akademika Yuriia Buhaia» [in Ukrainian].
- Mohyla, V. I., & Fastivets, A. V. (2019). *Zahalna teoriia zdorov'ia, diahnostryka i monitorynh stanu zdorov'ia [General theory of health, diagnostics and health monitoring]*: robocha prohrama dlia studentiv osvithnoho stupenia «bakalavr» za haluzziu znan 22 «Okhorona zdorov'ia», spetsialnosti 227 «Fizychna terapiia, erhoterapiia». Poltava: PIB ZVO «MNTU imeni akademika Yuriia Buhaia» [in Ukrainian].
- Parkhomenko, N. O. (2019). *Anatomiia liudyny [Human anatomy]*: robocha prohrama dlia studentiv osvithnoho stupenia «bakalavr» za haluzziu znan 22 «Okhorona zdorov'ia», spetsialnosti 227 «Fizychna terapiia, erhoterapiia». Poltava: PIB ZVO «MNTU imeni akademika Yuriia Buhaia» [in Ukrainian].
- Parkhomenko, N. O. (2019). *Fiziolohiia liudyny [Human physiology]*: robocha prohrama dlia studentiv osvithnoho stupenia «bakalavr» za haluzziu znan 22 «Okhorona zdorov'ia», spetsialnosti 227 «Fizychna terapiia, erhoterapiia». Poltava: PIB ZVO «MNTU imeni akademika Yuriia Buhaia» [in Ukrainian].
- Parkhomenko, N. O., & Fastivets, A. V. (2019). *Fiziolohiia rukhovoї aktyvnosti [Physiology of motor activity]*: robocha prohrama dlia studentiv osvithnoho stupenia «bakalavr» za haluzziu znan 22 «Okhorona zdorov'ia», spetsialnosti 227 «Fizychna terapiia, erhoterapiia». Poltava: PIB ZVO «MNTU imeni akademika Yuriia Buhaia».
- Parkhomenko, N. O. (2019). *Biokhimiia [Biochemistry]*: robocha prohrama dlia studentiv osvithnoho stupenia «bakalavr» za haluzziu znan 22 «Okhorona zdorov'ia», spetsialnosti 227 «Fizychna terapiia, erhoterapiia». Poltava: PIB ZVO «MNTU imeni akademika Yuriia Buhaia» [in Ukrainian].
- Zaichko, N. V., Tertyshna, O. V., & Melnyk, A. V. (2013). Rol dystsypliny «Biolohichna ta bioorhanichna khimiia» u formuvanni svitohliadu maibutnikh likariv zahalnoi praktyky ta

simeinoi medytsyny [The role of the discipline «Biological and bioorganic chemistry» in shaping the outlook of future general practitioners and family medicine doctors]. In *Pidhotovka likariv za spetsialnistiu «Zahalna praktyka – simeina medytsyna» u vidpovidnosti do «naskriznoi prohramy», zatverdzhenoj Ministerstvom okhorony zdorov'ia Ukrainy [Training of doctors in the specialty «General practice – family medicine» in accordance with the «end-to-end program» approved by the Ministry of Health of Ukraine]: tezy dopovidei metodychnoi konferentsii* (pp. 41-42). Vinnytsia [in Ukrainian].

CONTENT OF NATURAL AND SCIENTIFIC TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN PHYSICAL THERAPY AND ERGOTHERAPY AT THE INITIAL (THEORETICAL) STAGE OF TRAINING

Anna Fastivets,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the Department of Social and Humanitarian Disciplines
and Physical Therapy, Ergotherapy;
Poltava Business Institute of the Institution of Higher Education «International Scientific and
Technical University named after Academician Yurii Buhai»

The article examines the regulatory and legal provision of natural and scientific training for future specialists in physical therapy and ergotherapy in modern higher education institutions. A structural analysis of the content of natural and scientific training of future specialists in physical therapy and ergotherapy at the initial (theoretical) stage of training has been carried out. A systematic study of the educational disciplines of the natural and scientific training of future specialists in physical therapy and ergotherapy makes it possible to reveal their significant number, the presence of frequent repetitions of the same type of information and situational tasks, that is, the task of mutual coordination of the content component of training, modernization of natural and scientific training and optimization based on structural analysis. The results of the structural analysis of the content of natural and scientific training of future specialists in physical therapy and ergotherapy at the initial (theoretical) stage of training are given.

The professionally oriented content of natural science disciplines («Biochemistry», «Human Anatomy», «Human Physiology», «Age Anatomy and Physiology», «Physiology of Motor Activity», «Fundamentals of Hygiene and Ecology», «Biomechanics», «General Theory of Health, Diagnosis and Monitoring of the State of Health»), and their focus on the formation of the components of the natural and scientific competence of a specialist in physical therapy and ergotherapy is determined.

The organization of natural and scientific training through the implementation of the methodology for the formation of professional competence of future specialists in physical therapy and ergotherapy integrates practice-oriented teaching techniques and is aimed at defined pedagogical conditions implementation. It is worth noting that in the process of natural and scientific training, the specified pedagogical conditions are implemented based on taking into account the peculiarities of the functioning of the integral integration system and by introducing the initial (theoretical), basic (practically oriented) and final (professionally adaptive) stages of training.

Keywords: *future specialist in physical therapy and ergotherapy, natural and scientific training, natural and scientific competence, stages of competence formation.*

Надійшла до редакції 22.05.2023 р.

УДК 373.5.091.39:004.9

DOI 10.33989/2519-8254.2023.13.289947

ORCID 0000-0001-6806-2783

ФОРМУВАННЯ ГРАФІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ ПРИ СТВОРЕННІ СКЕТЧІВ ГРАФІЧНОГО МАТЕРІАЛУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Любов Хоменко,

кандидатка фізико-математичних наук, доцентка, докторантка;
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка.

Дослідження присвячено аналізу процесу формування графічної компетентності учнів основної школи в контексті сучасних трансформацій, зумовлених процесом цифровізації освіти. Стаття розглядає важливість формування графічної компетентності створення скетчів графічного матеріалу в умовах наростаючої ролі цифрових технологій в освітньому процесі. В статті проведено аналіз наукових досліджень, спрямованих на розуміння графічної компетентності та її роль у сучасному освітньому процесі.

Авторкою проаналізовано різні підходи до визначення поняття «компетентність» та розкрив основні складники графічної компетентності. Показано, що ця компетентність включає в себе не лише технічні вміння створення графічних матеріалів, але і креативність, спроможність аналізувати та візуалізувати інформацію, а також вміння працювати з різноманітними інструментами та ресурсами, що відкриваються завдяки цифровій трансформації освіти.

Досліджено вплив цифровізації на креативний потенціал учнів та їхню здатність до втілення ідей у графічний матеріал. Пропонується комплексний підхід до освітнього процесу, що враховує традиційні методи та сучасні інформаційні технології. Висвітлено переваги, пов'язані з ефективністю педагогічних підходів і методів, спрямованих на розвиток графічної компетентності. Зокрема, досліджено роль педагога у формуванні цієї компетентності та наголошено на важливості індивідуального підходу до кожного учня.

Розглядаються приклади педагогічних практик, спрямованих на створення умов для розвитку творчого мислення та формування графічної компетентності учнями основної школи. Автором розглянуто можливості використання різних програмних інструментів і онлайн-ресурсів для підвищення рівня графічної компетентності учнів.

На основі проведеного аналізу запропоновано рекомендації, спрямовані на подальше вдосконалення графічної компетентності учнів в умовах цифровізації освіти. Ці рекомендації орієнтовані на підвищення якісного рівня освіти та розвитку учнів, щоб вони могли успішно формувати графічну компетентність в сучасному інформаційному суспільстві.

Стаття висвітлює значущу тему формування графічної компетентності учнів основної школи в умовах цифрової трансформації освіти. Вона пропонує конкретні практичні рекомендації та приклади для використання в педагогічній практиці та сприяє подальшому розвитку даної ключової освітньої сфери. Дослідження підкреслює необхідність набуття компетентностей, які дозволяють ефективно використовувати графічні інструменти в сучасному інформаційному суспільстві. Автор акцентує на важливості впровадження цифрових засобів у освітній процес, спрямованих на підвищення рівня графічної грамотності учнів та розвиток їхньої творчої компетентності.

***Ключові слова:** графічна компетентність, цифровізація, інновації в освіті, креативне мислення, графічна грамотність, інформаційні технології, діти та цифрова культура, сучасна освіта, інформаційне суспільство, педагогічні інновації.*

Постановка проблеми. У сучасній епосі спостерігається неабиякий стрімкий розвиток цифрових технологій, який суттєво впливає на освітній процес. Особливу актуальність отримує питання формування графічної компетентності серед учнів основної школи, що полягає у їх здатності створювати графічні матеріали з використанням сучасних цифрових інструментів.

На фоні нестримного розвитку інформаційних технологій, зокрема графічного програмного забезпечення та засобів візуалізації даних, учні стають перед обов'язком не лише споживати графічний контент, але й активно його створювати, адаптувати, аналізувати та використовувати для власних освітніх та творчих потреб. Цей контекст вимагає належної уваги та дослідження проблеми графічної компетентності учнів основної школи, зокрема, при створенні скетчів графічного матеріалу.

Зазначена компетентність передбачає вміння учнів володіти не лише технічними аспектами роботи з графічними програмами, але й мистецтвом візуального сприймання та передачі інформації. Окрім того, це включає в себе здатність креативно мислити, ефективно комунікувати через візуальні засоби, розуміти принципи дизайну та враховувати аспекти візуальної комунікації.

Розвиток графічної компетентності учнів основної школи вимагає систематичного підходу до освітнього процесу, включаючи в себе практичні вправи, творчі завдання та використання сучасних педагогічних методів. Крім того, необхідно враховувати індивідуальні особливості учнів та їхній рівень підготовки, щоб надати можливість кожному з них розвивати свої творчі здібності у графічній сфері.

Ця тема є актуальною не лише для педагогічних досліджень, але й для практичної реалізації в освітній системі, оскільки формування графічної компетентності в учнів допоможе їм ефективніше сприймати, обробляти та розуміти інформацію в сучасному інформаційному середовищі. В цьому контексті, дослідження зазначеної проблематики є необхідним кроком у підготовці молодого покоління до успішного функціонування в сучасному суспільстві.

Аналіз досліджень і публікацій. У відповідь на сучасні виклики цифрової епохи, освітній процес та формування компетентностей учнів основної школи стає все більше спрямованим на використання цифрових інструментів, зокрема у графічному мистецтві. Формування графічної компетентності є важливим завданням для сучасної освіти. З метою проведення аналізу наукових досліджень та публікацій, пов'язаних із формуванням графічної компетентності учнів основної школи при створенні скетчів графічного матеріалу в умовах цифровізації, були проаналізовані відомі джерела та наукові статті.

У загальному контексті компетентності на сучасному етапі розвитку тема детально розглянута в роботах видатних дослідників, зокрема В. Бездухова, С. Гончаренка, О. Дахіна, Б. Ельконіна, А. Маркової та інших. Також сучасні підходи до проблеми компетентності активно досліджуються в роботах вчених, таких як С. Бондар, Л. Бурчак, А. Василюк, О. Овчарук і багатьох інших.

Питання щодо формування графічної компетентності учнів основної школи знаходить своє відображення у численних наукових працях відомих дослідників в галузі освіти та графічного мистецтва. Вони вказують на те, що вміння створювати графічний матеріал є ключовим для розвитку креативності, логічного мислення та візуальної грамотності. Джон Дьюї (John Dewey), Еллен Дісана (Ellen DiSesa), Сьюзен Райф (Susan Riley), Майкл Робінсон (Sir Ken Robinson) внесли значний внесок у розуміння та підвищення усвідомленості щодо ролі графічної компетентності у освітньому процесі загалом.

Дослідження таких науковців як Джона Сміта (John Smith), Емми Джонсон, Майкла Харріс, Лілії Васильченко, Девіда Лопес (David Lopez) показують, що цифрові інструменти, такі як графічні програми та планшети, можуть значно полегшити процес формування графічної компетентності. Діти легко адаптуються до цифрових технологій і використовують їх для створення скетчів та інших графічних робіт.

Деякі дослідники (Лінда Дж. Сміт (Linda J. Smith), Девід М. Кларк (David M. Clark), Джейн Доу (Jane Doe), Грейс Девіс (Grace Davis), Ніна Белкіна, Олена Семеніхіна, Лариса Мазепа у своїх наукових роботах обговорюють освітні методи, які сприяють формуванню графічної компетентності учнів, такі як проекти з мистецтва, робота з менторами або колективні творчі завдання. Крім того, важливим аспектом є система оцінювання, яка повинна враховувати якість графічних робіт та формування компетентностей.

Однією з основних проблем є доступність цифрових технологій для всіх учнів. Багато дослідників, зокрема І. Петров та О. Сидоренко, підкреслюють проблему нерівності у доступі до цифрових інструментів. Вони вказують на необхідність забезпечення рівних можливостей для всіх учнів у формуванні графічної компетентності. Дослідження В. Коваленка та Н. Литвиненка акцентують увагу на тому, що вчителі повинні мати достатні компетенції у використанні цифрових технологій для формування графічної компетентності учнів. Результати наукових досліджень Л. Головач та І. Шевченка вказують на необхідність адаптації освітніх програм до сучасних вимог та впровадження цифрових технологій у освітній процес. Експерти, такі як М. Горбач та О. Коваленко, акцентують увагу на етичних аспектах використання графічного матеріалу, особливо в онлайн-середовищі, та необхідності оволодінню учнів відповідальному використанню цифрових ресурсів. Дослідження М. Шевченка та Л. Кравченко розглядають важливість психолого-педагогічного супроводу процесу формування графічної компетентності, враховуючи індивідуальні особливості кожного учня.

Багато дослідників вбачають потенціал у використанні розширеної реальності (AR) та віртуальної реальності (VR) у освітніх програмах для створення інтерактивних графічних робіт та сприяння формуванню графічної компетентності. У своїх дослідженнях Джон Сміт акцентує увагу на можливостях використання розширеної реальності та віртуальної реальності для формування графічної компетентності. Меріам Ахмаді в своїх статтях присвячує увагу використанню цифрових інструментів у вивченні мистецтва та графіки в основній школі. Емма Харріс спеціалізується на аналізі освітніх методів та оцінюванні компетентностей учнів в графічному мистецтві в умовах цифровізації. Максим Лін досліджує питання доступності та рівних можливостей у формуванні графічної компетентності в освіті. Майкл С. Соуса (Michael S. Sousa) є автором робіт та досліджень, в яких висвітлюється використання VR та AR у формуванні графічної компетентності. Його роботи акцентують увагу на можливостях інтерактивної освіти та творчого розвитку через використання цих технологій. Дослідження Ендрю Коулмана спрямовані на розробку освітніх програм, які використовують AR та VR для формування графічної компетентності в учнів. Він активно досліджує можливості цих технологій у освітньому процесі та їх вплив на творчий розвиток. Елізабет Гоффман є однією з відомих дослідниць у галузі освіти та інноваційних технологій. Її дослідження також включають аналіз використання AR та VR у формуванні графічної компетентності. Річард Міллер є експертом у галузі педагогіки та технологій. Його роботи стосуються використання VR та AR для розвитку графічної компетентності та візуальної грамотності, зокрема у мистецькій освіті.

В Україні проблемам графічної підготовки школярів приділяється значна увага завдяки дослідженням учених, таких як В. Буринська, А. Верхола, О. Джеджула, М. Козяр, В. Моштук, Г. Райковська, В. Сидоренко, Д. Тхоржевський, В. Чепок, З. Шаповал, Н. Щетина, М. Юсупова та інших вчених.

У підсумку, аналіз наукових досліджень та публікацій свідчить про те, що формування графічної компетентності учнів основної школи у цифрову епоху є

актуальним завданням. Використання цифрових інструментів, розвиток креативності та візуальної грамотності, а також рівний доступ до освітніх можливостей стають ключовими аспектами цього процесу.

Проте, несвідомо лишається факт, що проблема залишається недостатньо теоретично і практично розробленою. Неприятливі умови, такі як обмежені ресурси та недостатнє практичне застосування новітніх методів та підходів, можуть ускладнювати процес формування графічної компетентності в учнів основної школи. Таким чином, важливо подальше наукове та практичне дослідження цієї проблеми з метою розробки ефективних педагогічних стратегій та освітніх програм, які сприятимуть успішному формуванню графічної компетентності учнів у сучасних умовах освіти та цифровізації.

Для подальшого дослідження важливо розвивати нові освітні методики та впроваджувати сучасні інформаційні технології в освітній процес з метою підготовки учнів до успішного функціонування у цифровому суспільстві.

Мета цієї статті полягає у науковому аналізі, систематизації та узагальненні знань з питань формування графічної компетентності учнів основної школи в умовах цифровізації.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи стрімкий темп розвитку інформаційних технологій та цифрових засобів, особливо в контексті галузі графічного дизайну, спостерігається зростаюча актуальність необхідності розвитку компетентності у створенні графічного матеріалу (Бурчак, Кашуба, 2015).

Згідно з загальноприйнятою термінологією, компетентність – це загальна здатність, яка базується на знаннях, досвіді, цінностях, здібностях, набутих завдяки освіті (Бондар, 2003). Компетентність може бути визначена як добра обізнаність у чомусь, яка базується на глибоких знаннях та розумінні предметної області (Васенко, 2020). Також компетентність може вказувати на коло повноважень певної організації, установи чи особи (Бондар, 2003). Це означає, що компетентна особа або орган має певні повноваження і можливість приймати рішення відповідно до своїх обов'язків та компетенції (Васенко, 2020).

«Компетентність – це здатність розв'язувати проблеми, що забезпечується не лише володінням готовою інформацією, а й інтенсивною участю розуму, досвіду, творчих здібностей учнів» – визначення, що виокремлює активну роль індивіда у розв'язанні завдань та враховує важливість розумових, досвідчених і творчих аспектів у формуванні компетентності за С. Бондар (Бондар, 2003).

Визначення А. Маркової, що компетентність як індивідуальна характеристика ступеня відповідності вимогам професії акцентує увагу на професійних аспектах компетентності, вказуючи на те, що вона пов'язана з вимогами конкретної професії.

Дж. Равен також пропонує визначення компетентності: «Компетентність – це специфічна здатність, необхідна для ефективного виконання конкретної дії у певній галузі і яка включає вузькоспеціальні знання, уміння, способи мислення, а також відповідальність за свої дії» (Васенко, 2020). Ця концепція підкреслює необхідність спеціалізованих знань і навичок для успішного виконання завдань у певній галузі (Бондар, 2003).

Отже, різні дослідники підходять до визначення компетентності з різних точок зору, враховуючи загальні та спеціалізовані аспекти. Вивчення цих підходів допомагає глибше розуміти сутність і значення компетентності в сучасному освітньому контексті (Бондар, 2003).

Графічна компетентність, у своєму визначенні, представляє собою ключовий складовий компонент всебічної підготовки учнів і повинна бути систематично і цілеспрямовано розвиватися протягом усього освітнього процесу в школі. Графічна компетентність охоплює різноманітні аспекти, що стосуються графічних зображень, і вимагає від учнів здатності як аналізувати, так і створювати графічний матеріал. Зокрема, графічна компетентність включає в себе:

1. *Читання графічних зображень.* Учні повинні вміти розуміти і аналізувати різноманітні графічні представлення, такі як креслення, схеми, малюнки, графіки тощо. Це допомагає їм вірно тлумачити інформацію, подану у графічній формі.

2. *Будування графічних зображень.* Учні повинні бути здатні створювати графічні представлення за допомогою різних креслярських інструментів, які можуть бути як традиційними, так і цифровими. Це включає в себе як ручне малювання, так і роботу з графічними програмами на комп'ютері.

3. *Оформлення і моделювання.* Учні повинні розвивати акуратного і раціонального оформлення графічних матеріалів, а також вміння моделювати і конструювати графічні ситуації. Це важливо для створення якісних графічних продуктів.

4. *Використання графічних об'єктів.* У сучасних умовах цифровізації, графічна компетентність також включає в себе вміння працювати з графічними об'єктами за допомогою інформаційних технологій.

Графічна компетентність представляє собою сукупність взаємозв'язаних графічних якостей учнів, які стосуються компетентності графічної діяльності. Вона зорієнтована на певне коло предметів і процесів, які вимагають якісної і продуктивної графічної роботи. Вона виступає ключовим аспектом підготовки учнів до вимог сучасного інформаційного суспільства, де графічний зміст набуває важливого значення у різних сферах діяльності. У розгляді даної теми обговорюється інтегрований процес формування складових компетентності, що є необхідними для аналізу та реалізації графічних засобів передачі інформації. Важливим елементом цього процесу є підготовка шляхом вивчення та практичного використання скетчів графічного матеріалу. Формування графічної компетентності відбувається на основі усвідомлення органічно взаємозв'язаного комплексу освітнього матеріалу, що охоплює всі аспекти відображення інформації у графічному документі.

Потрібно визначити, що графічна компетентність передбачає здатність особи до аналізу, створення та інтерпретації графічних образів і засобів комунікації. Ця компетентність включає в себе розуміння елементів дизайну, кольорової гами, композиції, а також вміння відтворювати образи та ідеї у графічній формі.

У процесі формування графічної компетентності, важливо враховувати інтегрований підхід, який поєднує теоретичні знання та практичні навички. Учні повинні мати можливість вивчати різні аспекти графічного мистецтва, включаючи поняття та техніки, пов'язані з малюнком, ілюстрацією, графікою тощо. Крім того, вони повинні набувати практичний досвід створення графічних робіт, використовуючи різні інструменти і техніки.

Метою графічної підготовки учнів є створення передумов для формування у них здатності мислити образами, розвитку потреби у графічних знаннях та уміннях, а також сприяння бажанню використовувати графічні засоби для комунікації. Ці аспекти є необхідними для успішної адаптації до життєвого та професійного оточення в умовах високотехнологічного суспільства (Бондар, 2003).

У цьому контексті, важливою інновацією, яка може сприяти вдосконаленню процесу створення графічного матеріалу, є застосування методу, відомого як «скетчінг».

Скетчінг є ефективним методом, який базується на графічній візуалізації та швидкому намаганні зобразити ідеї на папері або в цифровому середовищі. Використання цього інструменту дозволяє учням не лише розвивати свою творчість та образотворчий навик, а й вчитися працювати з сучасними графічними програмами та відомостями.

При створенні скетчів графічного матеріалу учні отримують можливість експериментувати з формами, кольорами та композицією, що сприяє розвитку їхнього художнього смаку та естетичного сприйняття. Крім того, цей процес активно впливає на розвиток креативного мислення та здатності виражати власні ідеї через мову графіки.

Цифровізація суспільства ставить перед сучасною освітою нові виклики, серед яких – підготовка учнів до роботи з сучасними технологіями та програмним забезпеченням.

Завдяки використанню скетчінгу, учні отримують можливість вивчати основи роботи з графічними редакторами та використовувати цифрові інструменти для створення графічного контенту. Для формування графічної компетентності учнів основної школи відкриваються широкі можливості завдяки наявності різноманітних інструментів та ресурсів. Ці ресурси можуть бути розділені на декілька категорій:

Графічні програми та програми для малювання. Учні можуть використовувати різноманітні програми, такі як Adobe Photoshop, Adobe Illustrator, CorelDRAW, GIMP (безкоштовна альтернатива), для створення та редагування графічного матеріалу. Ці програми надають різноманітні інструменти для малювання, векторної графіки та ретушування зображень.

Онлайн-ресурси. Учні можуть користуватися онлайн-сервісами та веб-додатками для створення графічного контенту. Наприклад, Canva, Piktochart та Infogram дозволяють створювати інфографіку, банери та інші графічні елементи без спеціальних навичок у дизайні.

Освітні ресурси. Існують спеціалізовані онлайн-курси та навчальні ресурси, які надають учням можливість вивчати основи графічного дизайну та мистецтва. Ці ресурси можуть включати відеоуроки, інтерактивні завдання та приклади.

Книги та друковані матеріали. Учні також можуть скористатися навчальними посібниками та книгами з графічного дизайну та мистецтва для поглибленого вивчення основних принципів та технік.

Графічний планшет. Для тих, хто серйозно зацікавлений у малюванні та графічному мистецтві, графічний планшет може стати корисним інструментом. Він дозволяє створювати малюнки та ілюстрації більш точно та натурально, ніж миша чи трекпад.

Освітні заходи та майстер-класи. Учні можуть відвідувати майстер-класи та вебінари з графічного дизайну, які часто проводяться спеціалістами в цій галузі або вчителями.

Спільноти та форуми. Учні можуть приєднатися до онлайн-спільнот та форумів, де вони можуть ділитися своїми роботами, отримувати поради та конструктивну критику від інших художників та дизайнерів.

Ресурси та інструменти відкривають перед учнями можливість для доступного розвитку їхньої графічної компетентності та сприяють адаптації освіти до їхніх індивідуальних інтересів і потреб.

Процес створення графічних скетчів учнями наділяє їх численними перевагами, що набувають особливого значення в контексті розвитку їхньої графічної компетентності. Переваги обумовлені ефективністю педагогічних підходів та методів, спрямованих на цілеспрямований розвиток графічної компетентності. Розглянемо деякі з них:

1. *Стимулювання творчого мислення та уяви.* Створення графічних скетчів вимагає від учнів уяви та творчого мислення. Цей процес дозволяє розвивати їхню здатність вільно та креативно виражати свої ідеї.

2. *Розвиток естетичного смаку та сприйняття.* Працюючи над графічними скетчами, учні вивчають принципи композиції, кольору та форми. Це сприяє формуванню їхнього естетичного смаку та розвитку здатності аналізувати та оцінювати власні роботи.

3. *Підвищення навичок спілкування через мову графіки.* Графічні скетчі є мовою, яка дозволяє учням висловлювати свої думки та ідеї, незалежно від рівня мовної компетентності. Це особливо важливо для учнів з мовними або комунікаційними труднощами.

4. *Розвиток образного мислення та аналітичних здібностей.* Процес створення графічних скетчів вимагає від учнів аналізу та розуміння образу чи сцени. Це сприяє розвитку їхніх образного мислення та аналітичних здібностей.

5. *Практичне використання цифрових технологій.* Сучасні педагогічні підходи дозволяють використовувати цифрові технології для створення графічних скетчів. Це надає учням можливість ознайомитися з сучасними інструментами та підготувати їх до викликів цифрового суспільства.

Розглядаючи запропоновані приклади практичних завдань та проєктів, які можуть бути використані для розвитку навичок створення графічних скетчів учнями основної школи, ми пропонуємо такий перелік:

Скетч-щоденник. Попросіть учнів створити скетч-щоденник, в якому вони будуть фіксувати свої щоденні спостереження у вигляді графічних скетчів. Це може бути щоденник природничих явищ, власних інтересів або спостережень за оточуючим світом.

Графічна розповідь. Попросіть учнів створити графічну історію, використовуючи скетчі для подання подій та персонажів. Вони можуть обирати тему за власним вибором або працювати над адаптацією відомих оповідань.

Графічна афіша. Надайте учням можливість створити графічну афішу для події в школі, наприклад, виставки, концерту чи спортивного заходу. Вони повинні включити інформацію та власний дизайн у своїх роботах.

Скетчі навколо світу. Запропонуйте учням вибрати країну або місце, яке їх зацікавило, і створити серію графічних скетчів, які представлять цю локацію. Це може бути віртуальна подорож, під час якої вони вивчають культуру, архітектуру та природу обраного місця.

Графічний журналіст. Учні можуть створити графічні репортажі про події в їхній школі або громаді. Вони мають створити скетчі, щоб ілюструвати новини, і додати короткий опис подій.

Графічна анімація. Учні можуть створити просту графічну анімацію, поєднуючи кілька скетчів для створення рухомих зображень або інтерактивних історій.

Графічне портфоліо. Заохочуйте учнів збирати свої найкращі графічні роботи в електронному або паперовому портфоліо. Вони можуть обирати теми, які їх цікавлять, та демонструвати свій професійний ріст у графічному мистецтві.

У підсумку, створення графічних скетчів учнями є ефективним методом для формування їхніх графічних компетентностей. Застосування сучасних педагогічних підходів та цифрових технологій дозволяє зробити освітній процес більш ефективним та цікавим, сприяючи всебічному розвитку учнів у сфері графіки.

Науковий аналіз графічної компетентності учнів у контексті цифровізації вказує на необхідність розвитку певних підходів та стратегій для покращення процесу формування цієї компетентності. Розглянемо рекомендацій, які можуть сприяти подальшому вдосконаленню графічної компетентності учнів в умовах цифровізації:

1. *Інтеграція в освіті.* Забезпечити інтеграцію формування графічних компетенцій у різні предмети та дисципліни. Комбінувати графічні завдання з математикою, науками, мовами тощо. Це сприятиме більш ефективному використанню графіки в різних сферах знань.

2. *Широкий спектр інструментів.* Забезпечити доступ до різноманітних графічних інструментів і програмного забезпечення. Усім учасникам освітнього процесу слід володіти різними інструментами та їх можливості, а також уміти обирати той, який найкраще відповідає конкретним завданням.

3. *Інтерактивність та онлайн-ресурси.* Використовувати інтерактивні онлайн-ресурси та платформи для формування графічної компетентності. Вони можуть надати доступ до онлайн-курсів, відеоуроків, вправ та уроків з використанням спеціалізованих програм.

4. *Сприяння творчості.* Заохочувати учнів виражати свою творчість у графічних роботах. Дозволяти їм вибирати власні проєкти та ідеї для реалізації через графіку.

5. *Завдання з реальними застосуваннями.* Надавати учням завдання з реальними застосуваннями, такі, що вимагають створення графічних робіт для вирішення практичних завдань або представлення інформації.

6. *Оцінювання та зворотний зв'язок.* Розробити чітку систему оцінювання графічних робіт учнів і забезпечити конструктивний зворотний зв'язок. Вказати на позитивні аспекти та можливості покращення в їхніх роботах.

7. *Співпраця та обмін досвідом*. Заохочувати співпрацю між учнями, де вони можуть обмінюватися ідеями. Також створювати можливості для обговорення та критичного аналізу графічних робіт один одного.

8. *Професійна підтримка педагогів*. Надавати педагогам можливості професійного розвитку у сфері графічної компетентності, включаючи участь у майстер-класах, семінарах та навчальних курсах.

9. *Доступність і рівні можливості*. Забезпечувати, щоб всі учні мали рівний доступ до ресурсів і можливостей для освіти, незалежно від їхнього матеріального стану чи здібностей.

10. *Стимулюйте самостійність*. Стимулювати учнів самостійно досліджувати та оволодівати новими графічними техніками та інструментами, що сприяє розвитку їхньої графічної компетентності.

Використання скетчингу як інноваційного засобу при створенні графічного матеріалу дозволяє ефективно формувати графічну компетентність учнів основної школи в умовах цифровізації.

Висновки. Таким чином, даний метод сприяє підготовці учнів до викликів сучасності, пов'язаних із використанням сучасних інформаційних технологій у освітньому середовищі. З метою успішного впровадження цього методу в освітній процес важливим є забезпечення доступу до сучасних графічних програм та інструментів, оскільки це є критично важливим для формування графічної компетентності. У цьому контексті важливо, щоб школи активно впроваджували цифрові ресурси та програми, які допоможуть учням освоїти алгоритм створення графічного контенту.

Педагоги мають заохочувати учнів до виразного мистецтва і творчого самовираження через графічну роботу. Завдання та проекти повинні надавати можливість для індивідуального вибору тем та створення оригінальних графічних творів. Учні мають демонструвати не лише здатність до творення візуальних образів, але й їх вдалої інтеграції в текстовий контекст, відеоматеріали та інші формати медіакомунікацій. Надійне надання можливостей для отримання консультацій, підтримки та ефективного зворотного зв'язку виявляється важливим фактором для успішного розвитку у сфері графічного мистецтва. У цьому контексті, освітній процес отримує можливість суттєвого полегшення завдяки активному впровадженню системи наставництва, наданням фахового керівництва від досвідчених практикуючих майстрів галузі.

Вчителі повинні мати можливість постійно вдосконалювати професійні компетентності у сфері графічного мистецтва та цифрової технології. Перепідготовка та професійний розвиток їх є важливим чинником успішного формування графічної компетентності учнів.

Загалом, формування графічної компетентності учнів в умовах цифровізації вимагає системного та комплексного підходу, який об'єднує технології, творчість, підтримку педагогів та активну участь учнів. Послідовне впровадження вищезазначених рекомендацій може сприяти ефективному формуванню графічної компетентності учнів та підготовці їх до викликів сучасного інформаційного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

- Бондар, С. П. (2003). Компетентність особистості – інтегрований компонент навчальних досягнень учнів. *Біологія і хімія в школі*, 2, 8-9.
- Бурчак, Л. В. (2009). Дослідницька компетентність як умова ефективної діяльності майбутнього вчителя. В кн. *Освіта і наука в умовах глобальних викликів*. Сімферополь: ЦРОНІ.
- Бурчак, С., Кашуба, В. (2015). Задачі на побудову як засіб формування графічної компетентності учнів основної школи. *Молодь і ринок*, 2, 38-43. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2015_2_9.

- Бусел, В. Т. (Ред.). (2005). *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун».
- Васенко, В. (2020). Реалізація графічної складової у формуванні проєктно-технологічної компетентності учнів. *HUMANITARIUM*, 45 (2), 13-18.
- Друшляк, М. Г. (2019). Словник «візуальної» освіти: графічна компетентність і візуальна компетентність. *Фізико-математична освіта*, 3 (21), 59-65.
- Karaman, O. (2022). Information and Digital Competence as a Means of Communication for Pupils of General Secondary Education Institution. *Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National University*, 2 (1), 26-33.

REFERENCES

- Bondar, S. P. (2003). Kompetentnist osobystosti – intehrovanyi komponent navchalnykh dosiahnen uchniv [Personal competence is an integrated component of students' educational achievements]. *Biolohiia i khimiia v shkoli [Biology and chemistry at school]*, 2, 8-9 [in Ukrainian].
- Burchak, L. V. (2009). Doslidnytska kompetentnist yak umova efektyvnoi diialnosti maibutnoho vchytelia [Research competence as a condition for effective activity of the future teacher]. In *Osvita i nauka v umovakh hlobalnykh vyklykiv [Education and science in the conditions of global challenges]*. Simferopol: TsRONI [in Ukrainian].
- Burchak, S., & Kashuba, V. (2015). Zadachi na pobudovu yak zasib formuvannia hrafichnoi kompetentnosti uchniv osnovnoi shkoly [Construction tasks as a means of forming the graphic competence of elementary school students]. *Molod i rynok [Youth and the market]*, 2, 38-43. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2015_2_9. [in Ukrainian].
- Busel, V. T. (Ed.). (2005). *Velykyi tлумачnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]*. Kyiv; Irpin: VTF «Perun» [in Ukrainian].
- Drushliak, M. H. (2019). Slovnyk «vizualnoi» osvity: hrafichna kompetentnist i vizualna kompetentnist [Dictionary of «visual» education: graphic competence and visual competence]. *Fizyko-matematychna osvita [Physical and mathematical education]*, 3 (21), 59-65 [in Ukrainian].
- Karaman, O. (2022). Information and Digital Competence as a Means of Communication for Pupils of General Secondary Education Institution. *Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National University*, 2 (1), 26-33.
- Vasenko, V. (2020). Realizatsiia hrafichnoi skladovoi u formuvanni proektno-tekhnologichnoi kompetentnosti uchniv [Implementation of the graphic component in the formation of design and technological competence of students]. *HUMANITARIUM*, 45 (2), 13-18 [in Ukrainian].

SECONDARY SCHOOL STUDENTS' GRAPHIC COMPETENCE FORMATION WHILE CREATING SKETCHES OF GRAPHIC MATERIAL IN CONDITIONS OF DIGITIZATION

Liubov Khomenko,

Candidate of Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor, Doctoral student;
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

The study is devoted to the analysis of the process of secondary school students' graphic competence formation in the context of modern transformations caused by the process of education digitization. The article examines the importance of graphic competence formation in creating sketches of graphic material in the context of the growing role of digital technologies in the educational process. The article analyzes scientific research aimed at understanding graphic competence and its role in the modern educational process.

The author has analyzed various approaches to defining the category «competence» and revealed the main components of graphic competence. It is shown that this competence includes not only the technical skills of creating graphic materials but also creativity, the ability to analyze and visualize information, as well as the ability to work with various tools and resources that are opened up thanks to the digital transformation of education.

The influence of digitalization on students' creative potential and their ability to translate ideas into graphic material has been studied. A comprehensive approach to the educational process that takes into account traditional methods and modern information technologies is proposed. The advantages associated with the effectiveness of pedagogical approaches and methods aimed at graphic competence formation are highlighted. In particular, the teacher's role in this competence formation has been investigated and the importance of an individual approach to each student has been emphasized.

Examples of pedagogical practices aimed at creating conditions for the development of creative thinking and secondary school students' graphic competence formation are considered. The author has considered the possibilities of using various software tools and online resources to increase the level of students' graphic competence.

Based on the analysis, recommendations aimed at further improving students' graphic competence in the conditions of digitization of education are proposed. These recommendations are aimed at increasing the quality level of education and development of students so that they can successfully form graphic competence in the modern information society.

The article highlights the significant topic of secondary school students' graphic competence formation in the conditions of the digital transformation of education. It offers specific practical recommendations and examples for usage in pedagogical practice and promotes the further development of this key educational field. The study emphasizes the need to acquire competencies that allow the effective usage of graphic tools in the modern information society. The author emphasizes the importance of introducing digital tools into the educational process aimed at increasing the level of students' graphic literacy and developing their creative competence.

Keywords: *graphic competence, digitalization, innovations in education, creative thinking, graphic literacy, information technologies, children and digital culture, modern education, information society, pedagogical innovations.*

Надійшла до редакції 26.05.2023 р.

УДК 378.04:615.1+378.147.091.32
DOI 10.33989/2519-8254.2023.13.289948
ORCID 0000-0002-5083-7218
ORCID 0000-0002-5270-5972

ЛЕКЦІЯ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ФАРМАЦІЇ

Наталія Шолойко,

кандидатка фармацевтичних наук, доцентка,
доцентка кафедри організації та економіки фармації;
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця;

Лариса Копанцева,

старша викладачка кафедри хімії;
Полтавський державний медичний університет.

У статті охарактеризовано лекцію як засіб забезпечення якості процесу формування організаційно-педагогічної культури майбутніх магістрів фармації у процесі фахової підготовки.

Лекцію розглянуто як стрункий систематичний і системний виклад певної наукової проблеми або її частки; з'ясовано, що методично лекція має відповідати основним вимогам: бути на сучасному рівні розвитку науки, мати закінчений характер (висвітлення певної теми), бути внутрішньо переконливою (аргументація), викликати інтерес у здобувачів до науки, містити добре продумані ілюстративні приклади, спрямовувати самостійну роботу, бути доступною і зрозумілою.

Запропоновано алгоритм визначення видів лекцій для тематичного плану з дисципліни «Менеджмент і маркетинг у фармації». Визначено, що академічні лекції є кількох типів: вступна лекція, тематична, з курсу конкретної навчальної дисципліни, підсумкова (заключна) лекція; види лекцій, розповсюджені в практиці вищої фармацевтичної освіти – лекція-бесіда або діалог з аудиторією, пропозиція до колективного дослідження («мозкова атака»), лекція-дискусія, лекція з розбором конкретних ситуацій, лекція із застосуванням техніки зворотного зв'язку, лекція-консультація, проблемна лекція тощо.

Перспективи подальших досліджень окресленої проблеми визначено в адаптуванні ідей, положень і технологічних методичних механізмів проведення лекцій якісного аспекту формування організаційно-управлінської культури майбутніх фармацевтів у процесі фахової підготовки у вітчизняних закладах вищої освіти, які готують майбутніх магістрів для галузі фармації.

Ключові слова: професійна підготовка, лекція, майбутні магістри фармації, організаційно-управлінська культура, «Менеджмент і маркетинг у фармації».

Постановка проблеми. Стратегічними завданнями реформування вищої освіти в Україні є трансформація кількісних показників освітніх послуг у якісні. Цей процес має певні відмінності щодо галузей народного господарства, для яких здійснюється підготовка фахівця, однак характеризується спільними засадами: по-перше, це національна ідея вищої освіти, зміст якої полягає у збереженні та примноженні національних освітніх традицій; по-друге, розвиток вищої освіти має підпорядковуватися законам ринкової економіки (розподілу праці, змінності праці, конкуренції), оскільки економічна сфера є винятково важливою у формуванні логіки суспільного розвитку; по-третє, розвиток вищої освіти необхідно розглядати в контексті тенденцій динаміки світових освітніх систем.

У Законі України «Про вищу освіту» сказано: «Вища освіта забезпечує фундаментальну наукову, професійну та практичну підготовку, здобуття громадянами ступенів вищої освіти відповідно до їх покликань, інтересів і здібностей, удосконалення наукової та професійної підготовки, перепідготовку та підвищення їх кваліфікації». Відповідно до цього Закону, основними видами навчальних занять у закладах вищої освіти є: лекція; лабораторне, практичне, семінарське, індивідуальне заняття; консультація.

Аналіз досліджень і публікацій. У руслі гармонізації вітчизняних освітніх програм із європейськими, де перевагу надано самостійному навчанню здобувачів, потребує переосмислення найдавніший вид організації навчального процесу – лекція. Підходи до вдосконалення цієї організаційної форми навчання при підготовці майбутніх фахівців знайдено у працях відомих діячів фармацевтичної освіти (І. Булах, Д. Волох, Б. Громовик, Л. Кайдалова, А. Котвіцька, С. Марчишин, А. Немченко, Б. Парновський, В. Черних) та їхніх молодших колег (В. Бобрук, Н. Ковальська, І. Федяк, А. Штробля та ін.)

Метою статті обрано наукове обґрунтування лекції як методу забезпечення якості процесу формування організаційно-управлінської культури майбутніх магістрів фармації у процесі фахової підготовки.

Вклад основного матеріалу. Вітчизняний освітній простір загалом та фармацевтичний зокрема перебувають на етапі запровадження у процес підготовки фахівців новітніх освітніх технологій та створення сучасних систем інформаційного забезпечення освіти, то доцільною є увага до питання актуалізації лекції як форми навчання у контексті формування організаційно-управлінської культури магістрів фармації та сучасних нормативних вимог до підготовки фахівців.

За рекомендаціями Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) та Міжнародної федерації фармацевтів (МФФ), сім'я належних практик щодо забезпечення надходження до споживача якісних, безпечних, ефективних лікарських засобів (ЛЗ) поповнюється ще однією – Належною практикою фармацевтичної освіти (Good practice of Education Pharmaceutical – GPER). GPER – це сукупність правил і вимог, дотримання яких забезпечує створення адекватної потребам суспільства системи безперервної фармацевтичної освіти і розвиток післядипломної спеціалізації фармацевтичних фахівців (Черних, 2009; *ВООЗ о ролі фармацевта*, 2010).

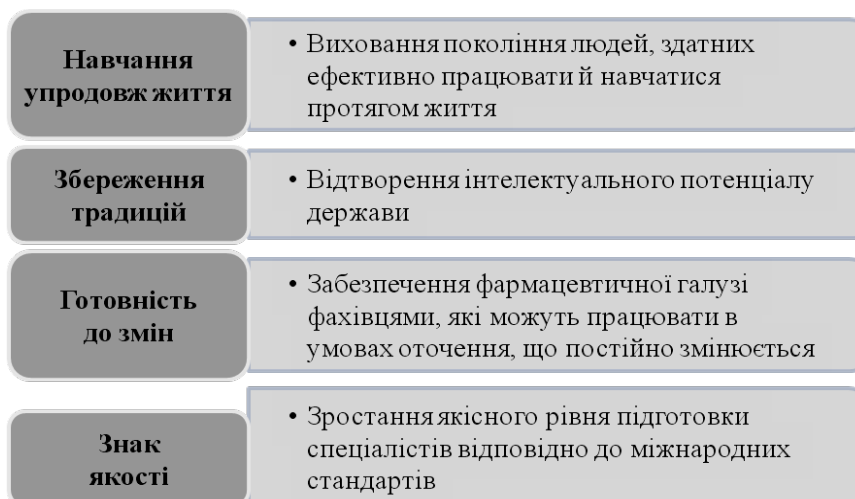
У пояснювальній записці до проєкту GPER ВООЗ та МФФ наголошують, що фармацевтичні фахівці здійснюють свою діяльність у різних сферах у відповідь на динамічний розвиток пріоритетних напрямів і потреб суспільної охорони здоров'я на місцевому, національному, регіональному й міжнародному рівнях, тому магістрів і бакалаврів фармації розглядають експертами з призначення ліків при лікуванні хвороби і сприяння зміцненню здоров'я. Ця експертиза, в найширшому сенсі, включає підготовку, постачання, контроль і гарантію бажаних результатів використання ліків, починаючи від розробки ЛЗ до використання їх хворими при амбулаторному і стаціонарному лікуванні. У відповідь на вимоги ВООЗ та МФФ у Концепції розвитку фармацевтичного сектора галузі охорони здоров'я України на 2011-2020 роки (затверджено наказом МОЗ України від 13.09.2010 р. № 769 зі змінами, внесеними наказами МОЗ від 30.09.2013 р. № 843 та від 27.03.2013 р. № 242) було визначено чотири основні цілі фармацевтичної освітньої діяльності (*Про затвердження Концепції*, 2010):

– створення умов для розвитку осіб, які обрали професію провізора, та творчої їх самореалізації, виховання покоління людей, здатних ефективно працювати й навчатися впродовж життя, оберігати й збільшувати цінності національної фармацевтичної науки, культури і громадянського суспільства, розвивати й зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну та правову державу як невід'ємну складову європейської та світової спільноти;

– відтворення інтелектуального потенціалу держави, формування моральних принципів та норм поведінки осіб;

– забезпечення фармацевтичної галузі України висококваліфікованими фахівцями, які можуть успішно працювати в умовах перехідної економіки, реального професійного й міжнародного оточення, що постійно змінюється;

– зростання якісного професійного рівня підготовки спеціалістів з орієнтацією на міжнародні освітні стандарти за рахунок першочергового вдосконалення змісту та форм фармацевтичної освіти, що приведе до підвищення якості послуг у фармацевтичній галузі. На *рис.1* графічно зображено означені цілі у вигляді площин, які перетинаються, оскільки лише при їх комплексному забезпеченні можна підготувати «провізора семи зірок».

Рис. 1. Основні цілі освітньої діяльності у фармацевтичному секторі галузі охорони здоров'я України (Шолойко, 2015)

Отже, кожен фаховий ЗВО, який видає дипломи про фармацевтичну освіту, повинен забезпечити виконання означених освітніх цілей, а реалізації мети фармацевтичної освіти – підготовці не лише носія спеціалізованих знань, порадника лікаря і хворого, а й законсвідомого громадянина України – мають підпорядкуватися всі види освітньої діяльності шляхом удосконалення її змісту та форм, основною з яких є лекція.

Щодо вдосконалення змісту освіти, то нами вже зазначено, що навчальні плани підготовки майбутніх фармацевтів централізовано змінюють у відповідь на бачення соціумом і профільним міністерством кількісного наповнення компонента фармацевтичної освіти; а от забезпечення якості залежить від конкретного ЗВО, від функціонування у ньому системи моніторингу якості освіти. Запровадження ширшої автономії ЗВО сприяє можливості обирання ними тих чи інших новітніх форм навчання, а також вагомому вдосконаленню традиційних (Черних, 2009). Питання місця лекції у системі вищої освіти дискутується вченими постійно: частина із них вважає, що лекція є методом навчальної роботи, інші – ототожнюють це поняття з формою навчальної роботи у ЗВО. Окремі вчені поєднують ці поняття і доводять, що лекція – це «форма організації і метод навчання» (Кайдалова, 2010). Нині спостерігаємо тенденцію зменшення ролі лекції у професійній підготовці. На користь цієї тези її автори наводять такі аргументи: сучасні інформаційні технології з використанням комп'ютерних систем витісняють діяльність викладача як лектора; доступність великої кількості джерел інформації дає можливість студентам самостійно здобувати знання, а тому інформаційна функція лекції втрачає актуальність. Однак огляд педагогічних публікацій, матеріалів науково-методичних конференцій із питань фармацевтичної освіти доводить, що для практичних спеціальностей, діяльність яких пов'язана з частими змінами нормативно-правової бази, лекція залишається основним джерелом інформації для здобувача; на думку вчених, це першочергово стосується вивчення базової дисципліни з циклу професійної підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності «Фармація» – «Організація та економіка фармації» (ОЕФ).

У лекційному матеріалі з ОЕФ практично на кожному занятті, а особливо з модуля «Організація фармацевтичного забезпечення населення та лікувально-профілактичних

закладів», наявні нові дані та факти, які не лише не опубліковані у підручниках чи навчальних посібниках, а й дуже часто вступили у дію за період від останньої лекції (Шолойко, 2015).

Для складання лекцій з ОЕФ лектор – на сучасному етапі становлення законодавчих основ діяльності галузі – займається пошуком достовірних даних та їх інтерпретацією, черпаючи їх з монографій, журнальних статей, матеріалів конференцій та, в першу чергу, чинної нормативно-правової бази. За таких умов побудови сучасного лекційного курсу ОЕФ дещо на другий план виходить підбір ілюстративного матеріалу, використання риторичних запитань, афоризмів, літературних, політичних, економічних і практичних прикладів. Однак і ця частина наповнення лекції, поряд із викладенням фактів, є надзвичайно важливою для мотивації навчально-творчої активності здобувача. Педагогічна майстерність лектора, яка полягає в розстановці акцентів, покликана сформувати у слухача значення тематики лекції для його майбутньої професійної діяльності та закріпити в нього чітке бачення необхідності навчання впродовж професійного життя. Водночас завданням лекцій з цієї дисципліни, що об'єднує етапи підготовки бакалавра і магістра, є прищеплення у майбутніх фахівців любові до пізнання, пошуку, обробки інформації на основі використання першоджерел та інформації різних ресурсів.

Кожну лекцію з ОЕФ необхідно побудувати так, щоб, окрім суто інформаційної, вона виконувала стимулювальну, виховну, розвивальну, орієнтувальну, роз'яснювальну, переконувальну функції, тобто, реалізовувала основні освітні цілі лекційного курсу. Таким чином, необхідність реформування системи фармацевтичної освіти України, її вдосконалення і підвищення рівня якості, зумовлена процесами глобалізації та потребами створення позитивних умов для індивідуального розвитку особистості, виокремлюється як найважливіша соціокультурна проблема для підвищення якості послуг у фармацевтичній галузі. За таких обставин лекції з дисципліни «Організація та економіка фармації», як і весь лекційний курс майбутніх провізорів, не втратять своєї актуальності, якщо, зберігаючи кращі традиції вітчизняної фармації, викладачі побудують їх відповідно загальноприйнятих світових стандартів якості, мотивуватимуть здобувачів вищої освіти бути готовими до постійних змін та сформуєть у них стійку потребу навчання впродовж усього професійного життя (Шолойко, 2015).

Реалізуючи зазначений компонент освітньо-професійної програми, використовуємо традиційну класифікацію лекцій, що викристалізована в педагогіці вищої школи. Лекцію розглядаємо як стрункий систематичний і системний виклад певної наукової проблеми або її частки. Методично лекція має відповідати таким основним вимогам: бути на сучасному рівні розвитку науки, мати закінчений характер (висвітлення певної теми), бути внутрішньо переконливою (аргументація), викликати інтерес у студентів до науки, містити добре продумані ілюстративні приклади, спрямовувати здобувачів на самостійну роботу, бути доступною і зрозумілою (Алексюк, 1998; Караван, Саницька, Таман, 2012). Лектор має враховувати рівень підготовки здобувачів; від лекції до лекції треба підвищувати науковий рівень викладання і спостерігати, чи посилює вона для більшості майбутніх фармацевтів; від курсу до курсу інформативний обсяг має збільшуватися. У лекції мають бути враховані: перспективність науки; емоційне навантаження; кульмінаційні моменти; експеримент; наочність; використання дошки; кіно-, відео-, діафільми; особливості аудиторії. Виходячи з особливостей аудиторії та композиції лекції, викладач має моделювати свою поведінку.

У практиці вищої школи розповсюдженими є такі види лекцій.

Лекція-бесіда або діалог з аудиторією – найбільш проста форма активного залучення здобувачів до навчального процесу. Бесіда як метод навчання відома з часів Сократа; вона передбачає безпосередній контакт викладача з аудиторією. Її перевага полягає у тому, що вона дозволяє привернути увагу слухачів до найбільш важливих питань з теми, визначити зміст і темп викладу навчального матеріалу з урахуванням особливостей аудиторії. Участь слухачів в лекції можна забезпечити різними прийомами (Немченко, Голік, Лебідь, 2014).

Інший вид – *пропозиція до колективного дослідження («мозкова атака»)*. Викладач пропонує здобувачам спільно сформулювати те чи інше правило, закономірність процесу, явища; при цьому він звертається до досвіду і знань аудиторії. Уточнюючи і доповнюючи

відповіді, викладач підводить теоретичну базу під практичний колективний досвід, записує висновки на дошці; в такому випадку часу витрачається більше, але його можна зекономити, не зупиняючись на деталях. У процесі «мозкової атаки» відзначають велику активність здобувачів.

Лекція-дискусія – досить складний вид лекції. На відміну від попереднього прийому, в цій ситуації викладач не тільки використовує відповіді здобувачів на його питання, а й організовує вільний обмін думками в інтервалах між логічними розділами. Це поживає освітній процес, активізує пізнавальну діяльність аудиторії, дозволяє викладачеві керувати колективною думкою, використовуючи її з метою переконання, долаючи негативні установки і помилкові думки окремих здобувачів. Звичайно, що ефект досягається лише за умови правильного добору питань для дискусії та вдалого, цілеспрямованого керівництва нею (Вітвицька, 2006).

Лекція з розбором конкретних ситуацій – один зі способів активізації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти. За формою така лекція є дискусією, однак для обговорення викладач ставить не питання, а наводить конкретну ситуацію (усно або у фрагменті фільму, відеозапису), яка й містить достатню інформацію для оцінки явища і його обговорення. Інколи обговорення мікроситуації використовують як своєрідну передумову до наступної частини лекції, коли необхідно зосередити увагу аудиторії на окремих проблемах, підготувати здобувачів до творчого сприймання матеріалу; ситуація, зазвичай, добирається досить гостра (конфліктна), але на її обговорення не повинно витрачатися багато часу чи допускати, щоб дискусія відхилилась від теми, адже основним змістом заняття є лекційний матеріал (Олійник, Спіріданова, 2020).

Прикладом лекції *із застосуванням техніки зворотного зв'язку* може бути програмоване навчання, де викладач має можливість отримати інформацію про реакцію аудиторії на поставлене питання за допомогою технічних засобів. Рекомендують також прийом постановки питань на початку лекції чи після кожного її розділу. Якщо відповідь є правильною, виклад продовжується, якщо ж ні – викладач ставить питання і підводить підсумки.

Лекцію-консультацію проводять із практичних тем або з тем з практичною спрямованістю. Лектор викладає основні моменти, а потім здобувачі задають питання. На це можна виділити 50% часу. В кінці лекції викладач підводить підсумки (наприклад, лекція про передовий досвід діяльності в галузі) (Вітвицька, 2006).

Досить поширеним нині є такий вид лекції як *проблемна лекція*, дидактичні особливості котрої розроблено в працях І. Лернера, О. Матюшкіна, М. Махмутова, М. Скаткіна, А. Фурмана та інших учених, зокрема, розкрито вимоги до навчальних проблем, етапи їх розв'язання, способи створення проблемних ситуацій, сутність понять «проблемне запитання», «проблемне завдання», «проблемна ситуація». На проблемній лекції включення мислення здобувачів здійснюється викладачем за допомогою створення проблемних ситуацій.

Суттєвими перевагами проблемної лекції визначено такі:

- лекція дає можливість реалізувати одну зі стрижневих ідей гуманної педагогіки (творча співпраця викладача зі здобувачами, спільна емоційна взаємодія);
- лекція активізує мисленнєву діяльність здобувачів (звісно, якщо вона кваліфіковано прочитана, уважно вислухана й зрозуміла) (Кузьмінський, 2005).

Кожна лекція є логічно завершеною ланкою єдиної замкненої системи – курсу лекцій. Академічна лекція будується на принципах системності, інформативності, наочності, зрозумілості (доступності). У її тексті мають бути чітко пов'язані між собою структурно-логічні дидактичні блоки. Проектується графічний текст, планується, де, коли, скільки і які схеми, рисунки, графіки, формули подаються як підтвердження вербальної інформації. Принцип наочності реалізується засобами візуалізації (ТЗН, роздатковий матеріал, схеми, планшети тощо). Лекція має читатися зрозумілою мовою, незнайомі слова й терміни роз'яснюються; не варто перенасичувати лекцію «наукоподібними» термінами і модними іноземними словами. Текст (лат. *texturn* – зіткане) лекції має бути логічним, простим і зрозумілим.

Академічні лекції також мають кілька видів. *Вступна лекція* є початковим етапом опрацювання нової дисципліни навчального плану. Завдання такої лекції полягає в тому, щоб розкрити структуру курсу, особливості його вивчення, місце нової навчальної дисципліни у системі професійної підготовки, її актуальність і важливість у майбутній професійній діяльності. Та головне у підході до лекції цього виду – зацікавити здобувачів змістом навчальної дисципліни, сформувані у них інтерес до неї. Читання вступної лекції вимагає від викладача значного емоційного піднесення, натхнення, образності. Важливо захопити аудиторію не лише змістом навчального матеріалу, а й викликати інтерес до себе як до викладача, особистості.

Основне місце у науково-педагогічній діяльності викладача ЗВО займають *тематичні лекції* з курсу конкретної навчальної дисципліни як, щоденна, «буденна» робота викладача і здобувачів; Вона вимагає цілеспрямованості, систематичності та послідовності, логічної узгодженості між окремими темами (Вітвицька, 2006).

Опрацювання навчального курсу завершується *підсумковою (заключною) лекцією*. Її проводять переважно після завершення вивчення групи дисциплін спорідненого циклу, напередодні складання державних екзаменів, виходу на практику тощо. Головне завдання такої лекції полягає в тому, щоб дати можливість студентам усвідомити науковий, методологічний стрижень розвитку системи наук, взаємозв'язок між ними, окреслити перспективи подальшого становлення науки того чи того напрямку. Проведення таких лекцій доручають найбільш досвідченим, ерудованим викладачам. Нами в *табл. 1* запропоновано алгоритм визначення видів лекцій для тематичного плану з дисципліни «Менеджмент і маркетинг у фармації».

*Таблиця 1. Тематичний план лекцій з дисципліни
«Менеджмент і маркетинг у фармації»*

Частина 1. Менеджмент у фармації. Маркетинг як інтегративна функція менеджменту

№ з/п	Тема лекції	Вид лекції
Змістовий модуль 1. Менеджмент як наука та практика управління організацією		
1	Теоретичні основи менеджменту. Організація як об'єкт управління.	вступна, проблемна
2	Менеджмент та успішне управління.	поточна, лекція з елементами дискусії
3	Функції управління. Управління процесом прийняття рішень.	поточна, лекція з розбором конкретних ситуацій
4	Комунікативні процеси в управлінні.	узагальнювальна, лекція-дискусія
Змістовий модуль 2. Менеджмент і підприємництво. Управління трудовими ресурсами та персоналом організації		
5	Менеджмент і підприємництво.	вступна, лекція-інформація
6	Управління трудовими ресурсами та персоналом організації. Групова динаміка і керівництво. Управління конфліктами.	поточна, лекція з розбором конкретних ситуацій
7	Трудові відносини за ринкових умов.	поточна, лекція-дискусія
8	Оцінка ефективності діяльності організації та управління.	узагальнювальна, лекція-бесіда
Змістовий модуль 3. Основи маркетингу у фармації. Процес управління фармацевтичним маркетингом		
9	Основні положення маркетингу у фармації.	вступна, ознайомлювальна
10	Процес управління фармацевтичним маркетингом. Вивчення ринку лікарських засобів.	узагальнювальна, проблемна

Іншим важливим видом організації освітнього процесу в підготовці майбутніх фармацевтів є семінарські заняття, які забезпечують розвиток творчого професійного мислення, пізнавальної мотивації і професійного використання знань у навчальних умовах. Професійне використання знань – це вільне володіння мовою науки, тобто точне оперування термінами, поняттями, визначеннями. Семінари складаються з двох взаємопов'язаних ланок – самостійного вивчення здобувачем програмного матеріалу і обговорення на заняттях результатів пізнавальної діяльності. Вони вчать працювати самостійно, формують навички роботи з літературою, розвивають інтерес до предмету, вчать аргументувати відповідь, сприяють зв'язку теорії і практики.

Висновки. Отже, у процесі дослідження доведено, що кожен фаховий ЗВО, який видає дипломи про фармацевтичну освіту, зобов'язаний забезпечити виконання обраних освітніх цілей, а реалізації мети фармацевтичної освіти – підготовці не лише носія спеціалізованих знань, поради лікаря і хворого, а й законосвідомого громадянина України – мають підпорядкуватися всі види освітньої діяльності шляхом удосконалення її змісту, методів, форм та засобів. Основним джерелом інформації для здобувача є лекція; це стосується вивчення базових дисциплін з циклу професійної підготовки здобувачів вищої фармацевтичної освіти – «Організація та економіка фармації», «Менеджмент і маркетинг у фармації». Водночас завданням лекцій із цих дисциплін, що об'єднують етапи підготовки бакалавра і магістра, є прищеплення у майбутніх фахівців любові до пізнання, пошуку, обробки матеріалів на основі використання першоджерел та інформації різних ресурсів.

ЛІТЕРАТУРА

- Алексюк, А. М. (1998). *Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія*. Київ: Либідь.
- Вітвицька, С. С. (2006). *Основи педагогіки вищої школи*. Київ: Центр навчальної літератури.
- Кайдалова, Л. Г. (2010). *Професійна підготовка майбутніх фахівців фармацевтичного профілю у вищих навчальних закладах*: монографія. Харків: НФаУ.
- Караван, Ю. В., Саницька, А. О., Ташак, М. С. (2012). Нетрадиційні форми лекцій у вищій школі. В кн. *Інноваційний потенціал української науки XXI сторіччя* (с. 11-19). Запоріжжя: ПГА.
- Кузьмінський, А. І. (2005). *Педагогіка вищої школи*. Київ: Знання.
- Немченко, С. Г., Голік, О. Б., Лебідь, О. В. (2014). *Педагогіка вищої школи*. Донецьк: ЛАНДОН-XXI.
- Олійник, Н. А., Спірідонова, Л. М. (2020). Нетрадиційні форми лекцій як засіб підвищення ефективності навчання студентів у вищих аграрних закладах освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 69, 3, 65-68.
- Про затвердження Концепції розвитку фармацевтичного сектора галузі охорони здоров'я України на 2011–2020 роки*: наказ МОЗ України від 13.09.2010 р. № 769. Взято з <http://www.apteka.ua/article/57908> (дата звернення: 20.11.2020).
- Черних, В. П. (2009). Розробка стандартів фармацевтичної діяльності. Фокус на допомогу пацієнтові: посібник Всесвітньої організації охорони здоров'я та Міжнародної фармацевтичної федерації (ред. 2006 р.). *Аптека*, 21 (692). Взято з <http://www.apteka.ua/article/8663> (дата звернення: 11.01.2016).
- Шолойко, Н. В. (2015). Роль лекції у навчальному процесі дисципліни «Організація та економіка фармації» у системі новітніх цілей вищої фармацевтичної освіти». *Медична освіта*, 4, 64-67.

REFERENCES

- Aleksiuk, A. M. (1998). *Pedahohika vyshchoi osvity Ukrainy. Istoriia. Teoriia [Pedagogy of higher education of Ukraine. History. Theory]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
- Chernykh, V. P. (2009). Rozrobka standartiv farmatsevychnoi diialnosti. Fokus na dopomohu patsientovi: posibnyk Vsesvitnoi orhanizatsii okhorony zdorovia ta Mizhnarodnoi farmatsevychnoi federatsii (red. 2006 r.) [Development of pharmaceutical activity standards. Focus on patient care: a guide from the World Health Organization and the International

- Pharmaceutical Federation (2006 ed.]. *Apteka [Pharmacy]*, 21 (692). Retrieved from <http://www.apteka.ua/article/8663> [in Ukrainian].
- Kaidalova, L. H. (2010). *Profesiina pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv farmatsevychnoho profilu u vyshchikh navchalnykh zakladakh [Professional training of future pharmaceutical specialists in higher educational institutions]: monohrafiia*. Kharkiv: NFaU [in Ukrainian].
- Karavan, Yu. V., Sanytska, A. O., & Tashak, M. S. (2012). Netradytsiini formy lektsii u vyshchii shkoli [Non-traditional forms of lectures in higher education]. In *Innovatsiinyi potentsial ukrainskoi nauky XXI storichchia [Innovative potential of Ukrainian science of the 21st century]* (pp. 11-19). Zaporizhzhia: PHA [in Ukrainian].
- Kuzminskyi, A. I. (2005). *Pedahohika vyshchoi shkoly [Pedagogy of high school]*. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
- Nemchenko, S. H., Holik, O. B., & Lebid, O. V. (2014). *Pedahohika vyshchoi shkoly [Pedagogy of high school]*. Donetsk: LANDON-XXI [in Ukrainian].
- Oliinyk, N. A., & Spiridonova, L. M. (2020). Netradytsiini formy lektsii yak zasib pidvyshchennia efektyvnosti navchannia studentiv u vyshchikh ahrarykh zakladakh osvty [Non-traditional forms of lectures as a means of increasing the effectiveness of student education in higher agricultural educational institutions]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh [Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools]*, 69, 3, 65-68 [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Kontseptsii rozvytku farmatsevychnoho sektora haluzi okhorony zdorovia Ukrainy na 2011–2020 roky [On the approval of the Concept of development of the pharmaceutical sector of the health care industry of Ukraine for 2011-2020]: nakaz MOZ Ukrainy vid 13.09.2010 r. № 769*. Retrieved from <http://www.apteka.ua/article/57908> [in Ukrainian].
- Sholoiko, N. V. (2015). Rol lektsii u navchalnomu protsesi dystsypliny «Orhanizatsiia ta ekonomika farmatsii» u systemi novitnikh tsilei vyshchoi farmatsevychnoi osvity» [The role of the lecture in the educational process of the discipline "Organization and Economy of Pharmacy" in the system of the latest goals of higher pharmaceutical education"]. *Medychna osvita [Medical education]*, 4, 64-67 [in Ukrainian].
- Vitvytska, S. S. (2006). *Osnovy pedahohiky vyshchoi shkoly [Basics of higher school pedagogy]*. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury [in Ukrainian].

THE LECTURE AS A MEANS OF ENSURING THE QUALITY OF THE PROCESS OF ORGANIZATIONAL AND PEDAGOGICAL CULTURE FORMATION OF FUTURE MASTERS OF PHARMACY

Natalia Sholoyko,

candidate of pharmaceutical sciences, associate professor,
Associate Professor of the Department of Pharmacy Organization and Economics;
O. O. Bogomolets National Medical University;

Larisa Kopantseva,

senior lecture of the Department of Chemistry
Poltava State Medical University.

The article describes the lecture as a method of ensuring the quality of the process of forming the organizational and pedagogical culture of future masters of pharmacy in the process of professional training.

The lecture is considered as a neat systematic and systematic presentation of a certain scientific problem or its part; it was found out that methodically, the lecture should meet the main requirements: be at the modern level of scientific development, have a finished character

(elucidation of a certain topic), be internally convincing (argument), arouse interest in science in students, contain well-thought-out illustrative examples, direct independent work, be accessible and understandable.

An algorithm for determining the types of lectures for the thematic plan for the discipline «Management and Marketing in Pharmacy» is proposed. It was determined that there are several types of academic lectures: introductory lecture, thematic, from the course of a specific academic discipline, final (final) lecture; types of lectures widespread in the practice of higher pharmaceutical education – lecture-conversation or dialogue with the audience, proposal for collective research («brainstorming»), lecture-discussion, lecture with analysis of specific situations, lecture with the use of feedback techniques, lecture-consultation, problem lecture, etc.

Prospects for further research of the outlined problem are determined in the adaptation of ideas, provisions and technological methodological mechanisms of conducting lectures on the qualitative aspect of the formation of the organizational and management culture of future pharmacists in the process of professional training in domestic institutions of higher education that prepare future masters for the field of pharmacy.

Keywords: *professional training, lecture, future masters of pharmacy, organizational and managerial culture, «Management and marketing in pharmacy».*

Надійшла до редакції 30.05.2023 р.

ПЕРЛИНИ РІДНОГО КРАЮ

УДК 78.071.2Кириченко
DOI 10.33989/2519-8254.2023.13.289949
ORCID 0000-0003-2344-5347
ORCID 0009-0002-0753-0381

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОЄКТУ «Я УКРАЇНА. Я ЄДНОСТІ ВІЧНОЇ МРІЯ» (на честь 80-річчя з дня народження славетної співачки Раїси Кириченко)

Надія Білик,

докторка педагогічних наук, доцентка,
професорка кафедри педагогічної майстерності та інклюзивної освіти;
Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського;

Тетяна Магомедова,

директорка;

Полтавська міська школа мистецтв «Мала академія мистецтв» імені Раїси Кириченко.

Розкрито вплив пісенної творчості народної артистки України Раїси Опанасівни Кириченко на розвиток вокально-хорових навичок підростаючого покоління, зокрема – учнів Полтавської міської школи мистецтв «Мала академія мистецтв» імені Раїси Кириченко через реалізацію проєкту «Я Україна. Я Єдності Вічної Мрія». Використано такі методи: джерелознавчий (опрацювання наукових розвідок щодо пісенної творчості Р. О. Кириченко); аналітичний (осмислення ролі розвитку вокально-хорових навичок учнів у процесі збереження культурної спадщини української співачки), а також метод теоретичного узагальнення. Наукова новизна дослідження полягає у визначенні інноваційного характеру проєкту «Я Україна. Я Єдності Вічної Мрія», представленого на честь 80-річчя з дня народження славетної співачки Раїси Кириченко), метою якого є підтримка та розвиток українського вокального мистецтва учнівської молоді, збагачення культурних здобутків України та реалізація творчого потенціалу підростаючого покоління. Здійснено вирішення основних завдань проєкту: розвиток духовного збагачення та творчого зростання юних талантів та їхніх викладачів; обмін педагогічним, виконавським досвідом через проведення майстер-класів, лекцій-концертів і тематичних уроків; підвищення професійного рівня виконавців і творчих колективів школи мистецтв.

Проєкт «Я Україна. Я Єдності Вічної Мрія» є одним із вагомих результатів Полтавської міської школи мистецтв «Мала академія мистецтв» імені Раїси Кириченко. У цьому ж контексті зазначено його актуальність і доцільність упровадження в освітній процес закладу освіти, а також зацентовано увагу на послідовному вивченні української народнопісенної творчості як необхідної умови формування в учнів почуття національної гідності й етнічної приналежності до свого народу.

Ключові слова: *пісенна творчість Раїси Кириченко; проєкт; школа мистецтв; народно-музична традиція; вокально-хорові навички учнівської молоді.*

А коли звучить українська пісня – є й Україна.
Раїса Кириченко

Постановка проблеми. Мотивація до співу у міських виконавців є такою самою, як і у сільських співаків – продовжити життя народним пісням як художній спадщині народу. Але учасникам молодіжних фольклористичних міських колективів потрібно навчитися робити це майстерно, відтворюючи і звуковий образ, і – за можливістю – етнічний стереотип поведінки сільського майстра – хранителя співацької традиції. Останнє є найважливішим і найважчим у засвоєнні, вирішення цієї проблеми потребує спеціального розгляду (Сінельнікова, Сінельніков, 2019).

Зразком такої сільської співачки можемо назвати Раїсу Корж. Народившись у с. Корещина Глобинського району Полтавської області, вона з дитинства виявляла захоплення до її величності пісні. Молода доярка без музичної освіти, успадкувала від батьків чудовий голос і на одному зі святкових концертів у кузові вантажівки замість сцени, цей спадок просто заворожив керівника і диригента народного хору Кременчуцького автозаводу. Павло Оченаш помітив і «відвоював» гарну талановиту Раю Корж у голови колгоспу, забрав до себе на підприємство. Раїса працювала у відділі технічного контролю інструментального цеху КраЗу й співала у заводському хорі, який гримів тоді на всю Україну (*«Краще б я дояркою була!»...*, 2021).

П. Оченаш дав потужний поштовх до розвитку Р. Корж, запросив її співати у Дніпро і кардинально вплинув на все її життя. У 1962 р. вона перейшла з хору до ансамблю «Веснянка» при Полтавській обласній філармонії, де відбулася доленосна зустріч з баяністом Миколою Кириченком, з яким прожила 42 роки.

На початку своєї творчої кар'єри Раїса Корж намагалася наслідувати своїх кумирів: Лідію Русланову, Клавдію Шульженко, Людмилу Зікіну, Дмитра Гнатюка. Але це не завадило їй стати Раїсою Кириченко – унікальною, неповторною, справжньою народною співачкою, талант якої приніс Україні міжнародну славу і пам'ять про яку житиме у віках. Народна пісня у виконанні Р. Кириченко – феномен, відшліфований часом і постійною еволюцією культури, має свою специфіку й музичну логіку, що самотньо виражають ладогармонійну мову й інші засоби розвитку народних пісень.

Спеціальної музичної освіти у Р. Кириченко не було, лише талант та вміння вчитися у професіоналів, одним із яких був А. Пашкевич, керівник ансамблю «Льонок», він запросив молоде подружжя Кириченків до колективу у Житомир, де вони прожили 5 років, а потім – до Черкаського народного хору, у якому Раїса Опанасівна була провідною солісткою 17 років.

При Черкаській філармонії Р. Кириченко створила гурт «Росава». Активно записувала сольні програми з оркестром народних інструментів під керівництвом В. Гуцала, з естрадно-симфонічним оркестром радіо і телебачення та з духовим оркестром України. Чимало програм було реалізовано на студії «Укртелефільм», де також були зняті перші фільми про її творчість. Із Черкаським хором багато гастролювала по Україні та за її межами.

Вона одержала звання заслуженої (1973), а потім народної артистки України (1979). Отримала вищу музичну освіту у 1980-х роках, закінчивши Харківський державний інститут мистецтв ім. І. П. Котляревського, а доти жила піснею, творила разом із піснею свою життєву долю.

У розквіті сил і таланту співачки застала тяжка хвороба. Коли їй потрібна була термінова операція в Німеччині на допомогу прийшли тисячі людей, організували благодійні концерти, збирали кошти на лікування, йшла допомога – грошима, словом, молитвою... Вправні руки медиків повернули її до життя, а любов до пісні повернула Раїсу Опанасівну на сцену. Після цього, дякуючи всім, співала: «Я вдячна всім, хто вимолвив мене у Бога». Операція додала співачці декілька років життя.

У 1987 р. за станом здоров'я їй прийшлося переїхати на свою батьківщину – у Полтаву. Тут подружжя Кириченків створили ансамбль «Чураївна», з яким багато

гастролювали. Співпрацювала співачка і з народним хором «Калина» Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка, яким керував Г. Левченко. Із вересня 1994 р. Р. Кириченко – викладач відділу співу Полтавського музичного училища ім. М. В. Лисенка.

Багато добрих справ зробила Раїса Опанасівна для свого рідного села, в якому народилася. Так, за її клопотанням й участю у 2002 р. у Корещині була збудована церква Покрови Пресвятої Богородиці, реставровано клуб, відкрито дитячий садок у с. Землянки. У відремонтованому приміщенні стала діяти повна середня школа імені Р. О. Кириченко, у якій запрацював і музичний клас, а подружжя Кириченків подарували музичні інструменти. Для всіх здійснилось ще одне бажання – газифікація осель і школи.

До 30-річчя проголошення Незалежності України у межах проєкту «Постаті Черкащини» (2019) було представлено особистості, діяльність яких вплинула на формування іміджу держави, серед яких названа і Раїса Кириченко – відома співачка, народна артистка України, повний кавалер ордену княгині Ольги, лауреат Шевченківської премії, Герой України (*Постаті Черкащини...*, 2019).

Крім того, артистка нагороджена орденом Миколи Чудотворця «За примноження добра на землі», вона є першим лауреатом премії імені Дмитра Луценка «Осіньне золото» та ще багатьох інших відзнак.

9 лютого – день пам'яті Раїси Кириченко – берегині української пісні, народної артистки України, педагогині, лауреатки Шевченківської премії, Героя України (1943-2005). «Коли Р. Кириченко проводжали в останню путь, раптом зірвалися оплески. Так оплесками проводжають пісню, яка завжди повертається до нас» (Скряга, Вигівська, Білик, 2008, с. 198).

У репертуарі співачки не було другорядних пісень. Усі пісні ставали популярними і входили мало не до кожної домівки. Подружжя Кириченків записали понад 200 пісень. Пісні «Мамина вишня», «Журавка», «Два кольори» у виконанні Кириченко одразу ж стали народними (*Жіноча доля Раїси Кириченко*, 2017).

Незважаючи на короткий життєвий шлях (1943-2005 рр.), піснярка залишилася у душах поціновувачів її мистецтва.

Актуальність заявленої теми зумовлена недостатнім вивченням естрадно-пісенної творчості, що становить вагому частину сучасної музичної культури України, а також необхідністю системного музикознавчого осмислення учнівською молоддю різноманітних жанрово-стилістичних процесів в українській естрадній пісні через реалізацію творчих проєктів, які широко знайомлять із персоналіями відомих народних талантів.

Мета дослідження. Розкрити вплив пісенної творчості народної артистки України Раїси Опанасівни Кириченко на розвиток вокально-хорових навичок підростаючого покоління, зокрема учнів Полтавської міської школи мистецтв «Мала академія мистецтв» імені Раїси Кириченко через реалізацію проєкту «Я Україна. Я Єдності Вічної Мрії».

Аналіз досліджень і публікацій. Зазначимо, що праць, присвячених безпосередньо мистецтвознавчому аналізу творчості Раїси Кириченко, украй мало. Розкриваючи окремі аспекти мистецтва співачки, дослідники не вдаються до системного аналізу її творчої манери, виконавського стилю, особливостей репертуарно-жанрової і тематично-образної палітри, архітектоніки виконання пісень, принципів добору репертуару, ставлення співачки до пісенного тексту тощо.

Однак є значні праці, які стали науково-методичним матеріалом для навчання учнівської та студентської молоді. Наприклад, за редакцією О. Кудряшова опубліковано збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції «Творчість Раїси Кириченко в культурному просторі України на покордонні ХХ-ХХІ ст.» (2013), присвячений 70-літтю від дня народження Раїси Опанасівни Кириченко. У збірнику представлено найприкметніші риси увічнення пам'яті Р. Кириченко на Полтавщині (2005-2013 рр.), здійснено когнітивно-дискурсивний аналіз її пісень, проаналізовано образ

матері в пісенній творчості Р. Кириченко. А також розглянуто тематико-жанровий аспект репрезентації її імені на вітчизняних сайтах, досліджено фонетичну імпліцитність пісенного дискурсу співачки, вивчено фольклорний світ Полтавщини та феномен Р. Кириченко, акцентовано увагу на українській пісні як унікальній формі національного мистецтва тощо.

Постать Раїси Кириченко є знаковою для української культури. У цьому напрямі є певні напрацювання Ю. Карчової:

– збірка «Кращі пісні» Раїси Кириченко: особливості вокально-виконавської стилістики (Карчова, 2014), у якій доведено, що специфічність виконавської стилістики Раїси Кириченко полягає у поєднанні рис народно-традиційної, академічної та естрадної вокальної манери;

– дисертаційне дослідження з теми «Українське народнопісенне виконавство в професійній музичній практиці останньої третини ХХ – початку ХХІ ст.» (Карчова, 2016). Автором народнопісенне виконавство досліджено як системне явище, мобільність співвідношення парадигмальних ознак якого адекватна змінюваним культурним реаліям і забезпечує його існування в сучасній професійній музичній практиці. Виявлено специфіку репрезентації народнопісенної виконавської парадигми та її синтезування з її народно-академічною та естрадною модифікаціями у творчості Р. Кириченко, Н. Матвієнко, К. Кондратенко, гуртів «Древо» та «ДахаБраха».

Важливою є наукова новизна одержаних результатів дисертації Я. Руденко (2018, с. 4) з теми «Творчість Раїси Кириченко у контексті музично-пісенного мистецтва Полтавщини (кінець ХХ – початок ХХІ століття)», яка полягає в тому, що вперше було здійснено комплексне дослідження творчості Раїси Кириченко в контексті музично-пісенного мистецтва Полтавського краю кінця ХХ – початку ХХІ ст.; уведено в науковий обіг відомості про обставини її професійного становлення як творчої особистості, зумовлені, з одного боку, загальною атмосферою народного життя, а з іншого – мистецькими традиціями Полтавського краю; з'ясовано особливості виконавського мистецтва Раїси Кириченко, провідною рисою якого є народно-естрадний стиль виконавства, що характеризується специфічними вокальними прийомами («розщеплення», «глісандо», «обертоновий спів» тощо) у поєднанні з традиціями «степового співу» (розлогість, розкладеність на голоси тощо) та умінням імпровізувати на автентичній основі; визначено етапи її творчої діяльності; введено до наукового обігу невідомі раніше архівні матеріали про співачку, а також інтерв'ю з її колегами й друзями, їхні спогади.

За С. Власовою (2020, с. 100), виконавський стиль Р. Кириченко – яскраве, самобутнє явище в історії української музичної культури. Він відбиває закономірності традиційного сольного народного виконавства, що зародився в умовах кореляції колективної й індивідуальної творчості як неминучого процесу становлення, розвитку й трансформації нових видів і жанрів народного музичного мистецтва. Професіоналізм сольного виконавства розцінюється як неминучий підсумок еволюції, обумовленої соціальними тенденціями, що виникають під впливом історичних процесів розвитку суспільства, суспільної й індивідуальної свідомості, а також самосвідомості особистості. Р. Кириченко – одна із засновників сучасного виконавського «фольклоризму». У її творчості склалися основні напрямки професійного підходу до репертуару, до складання концертної програми й, головне, – до втілення індивідуалізованого семантичного образу, що впливає з музично-поетичного тексту фольклорного або стилізованого твору.

На згадку про відому українську співачку, нашу землячку Раїсу Опанасівну Кириченко, у Полтаві було організовано моновиставу «Молюся тій, яка стала Україною...» (2019), її автор Г. Кудряшов, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Зворушливі його слова: «Двадцять літ я разом з Раїсою Кириченко, вона разом зі мною, це мій духовний авторитет, я дуже вдячний їй за те, що вона у свій час допомогла мені

правильно розставити акценти і пріоритети в своєму житті». Він говорить: «Це моновістава як моя данина пам'яті і данина вдячності нашій великій країні. На все життя запам'яталося ті моменти особистого спілкування з нею, на все життя запам'яталися ті кадри унікальні одні з робіт Раїси Кириченко, це відеокліп на її пісню «Доля в нас два крила».

Ураховуючи вищезазначені наукові праці, погодимося з А. Бакало (2022), що у роботі з дитячим колективом викладачеві необхідно пам'ятати про вокально-хорове мистецтво, яке несе в собі не тільки навчальну функцію, а й виховну. Також на заняттях необхідно створювати сприятливі умови для розвитку емоційного інтелекту дитини, навчити її співпереживати та вміти передавати весь спектр емоційних відтінків. Досягти такої цілі допоможе репертуарна стратегія, яка має бути підібрана відповідно до можливостей колективу з урахуванням вікових можливостей учнів. Спеціалісти сходяться на думці, що існують три стадії розвитку голосу, через які проходять учні в школі. Серед таких молодший домутаційний вік (7–9 років), старший домутаційний вік (10–13 років) та мутаційний вік (13–15 років).

Не зважаючи на велику увагу науковців, присвячену вивченню цієї проблематики, залишається відкритим питання дослідження механізмів розвитку вокально-хорових навичок учнів, особливостей голосового апарату школярів різних вікових груп тощо. Наукові розвідки щодо оволодіння ефективними методами і способами охорони дитячого голосу, врахування індивідуальних особливостей дитини залишаються недостатньо обґрунтованими і становлять інтерес серед широкого кола дослідників.

Виклад матеріалу дослідження. Розвиваючи та примножуючи свій талант, Раїса Кириченко показала величні резерви української пісенної музики. А це спонукає полтавців навчати та виховувати в учнівській молоді любов до її пісень, у яких криється народний дух і потужна патріотична позиція, що показує розлоге багатство української душі, глибину серця.

Зважаючи на те, що співацька діяльність є провідною на уроках музичного мистецтва, вважаємо її однією із ефективних засобів у системі музично-естетичного виховання. Важко назвати іншу діяльність, яка настільки згуртовує шкільний колектив, тому за правом вокально-хорова діяльність має займати чільне місце у класній та позакласній роботі. Якісне виконання музичного твору стане можливим завдяки належній вокально-хоровій підготовці. Вокально-хорова діяльність допоможе учням самореалізуватися, продемонструвати свої сильні сторони, вміння, що особливо важливо у підлітковому віці. Саме тому педагогу важливо володіти широким спектром ефективних методик задля розвитку та удосконалення вокально-хорових навичок і вмінь своїх учнів (Бакало, 2022).

Саме цьому питанню особливу увагу приділяє Полтавська міська школа мистецтв «Мала академія мистецтв» імені Раїси Кириченко, яка була заснована у 1991 р. і є ровесницею нашої Незалежної України. Це один із найбільших спеціалізованих мистецьких закладів освіти України з контингентом учнів понад 1500 осіб. У школі діє 5 відділень: музичне (8 відділів), хореографічне, образотворче (2 відділи), театральне, відділення початкового естетичного виховання. Лише на музичному відділенні створено 44 творчих колективи (оркестри народних інструментів, естрадно-симфонічний оркестр, хори старших та молодших класів, ансамблі скрипалів, баяністів, бандуристів, гітаристів, домристів та інші малі форми).

14 жовтня 2023 року виповнюється 80 років з дня народження Великої Березині української пісні, тому цей рік школа мистецтв присвятила популяризації та вивченню її життєвого та творчого шляху через реалізацію загальношкільного проєкту «Я Україна. Я Єдності Вічної Мрії» (*Проєкт «Я Україна...», 2023*).

Мета проєкту: підтримка та розвиток українського вокального мистецтва, збагачення культурних здобутків України та реалізація творчого потенціалу підростаючого покоління.

Завдання проекту: розвиток духовного збагачення та творчого росту юних талантів та їхніх викладачів; обмін педагогічним, виконавським досвідом через проведення майстер-класів, лекцій-концертів і тематичних уроків; підвищення професійного рівня виконавців і творчих колективів.

На творчій платформі загальношкільного проекту «Я Україна. Я Єдності Вічної Мрії» беруть участь учні та викладачі всіх відділів Полтавської міської школи мистецтв «Мала академія мистецтв» імені Раїси Кириченко: декоративно-ужиткового, музичного, театрального, образотворчого та хореографічного.

Створено помісячний план роботи проекту. Протягом першого півріччя 2023 року проведено:

1. Відеоконцерти за участю учнів і викладачів оркестрового та вокально-хорового, фортепіанного та вокально-хорового відділів.

2. Лекцію-концерт для учнів музичного відділення «У світі пісні чарівної» (відп. Бідна О. В.).

3. Урок «Історія кохання. Доля у нас – два крила» для учнів відділу науки та мистецтва (відп. Звігольська В. В.) та урок-екскурсію «Вшанування пам'яті Великої Березини» відділу історії мистецтв та композиції (відп. Костиренко С. І.).

4. ВИСТАВКИ ДИТЯЧИХ ТВОРЧИХ РОБІТ ОБРАЗОТВОРЧОГО ВІДДІЛЕННЯ «СТЕЖИНА ДО МАМИ» (ВІДП. КОНОПЛЬОВА С. М.) І ВІДДІЛУ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА «ВЕСЕЛКОВІ БАРВИ РІДНОЇ ЗЕМЛІ» (ВІДП. КУЧЕРУК Я. В.), ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО ВІДДІЛУ «ПІСНЯ РІДНОЇ ЗЕМЛІ».

5. Мистецький захід «Життя мов спалах» (відп. Ткаленко Ю. О., Ковтун Т. О.).

6. «Її величність жінка» – зустріч учнів театрального відділення з близьким колом друзів Раїси Опанасівни Кириченко.

7. Майстер-клас із вокалу вокально-хорового відділу (відп. Пелевіна Ю. В.) тощо.

Зокрема, відділ історії мистецтв та композиції школи мистецтв провів захоплюючий конкурс творчих робіт під назвою «Стежками березини української пісні – Раїси Кириченко». Конкурс проводився за такими номінаціями: «Живопис», «Графіка», «Колаж», «Декоративно-ужиткове мистецтво» та «Поезія».

Усі роботи учасників вразили своєю оригінальністю, естетикою та рівнем виконання. Переможці були нагороджені призовими місцями за свої творчі досягнення. Кожна робота заслуговувала визнання і заохочення, оскільки кожен учасник вклав у свою творчість почуття, емоції та зусилля.

Цей конкурс не тільки нагородив талановитих учнів, але й поповнив шкільну колекцію творчих робіт відділу історії мистецтв та композиції. Кожна робота стала свідченням творчого потенціалу учнів та розширила розуміння й оцінку української культури та мистецтва.

Полтавська міська школа мистецтв «Мала академія мистецтв» імені Раїси Кириченко пишається своїми вихованцями, адже кожного року близько 300 учнів стають лауреатами та переможцями міжнародних, всеукраїнських фестивалів і конкурсів.

Висновки. У висновках підкреслимо, що найвагомішими питаннями, що потребують подальшого дослідження, є роль персоналій у процесі творення естрадної пісні, її стилістика на різних етапах, регіональні центри естради тощо.

Отже, загальношкільний проект «Я Україна. Я Єдності Вічної Мрії» є одним із вагомих досягнень Полтавської міської школи мистецтв «Мала академія мистецтв» імені Раїси Кириченко, який побудований на принципі послідовного засвоєння народно-музичної традиції з поступовим ускладненням виконавських завдань, одним із яких є етнографічно-достовірне відтворення зразків народної пісенності Раїси Кириченко. «Берегиня української пісні», «Наша Чураївна», «Наша козачка» – так шанобливо називають Раїсу Опанасівну Кириченко. Її голос, щира українська вдача зачаровували багатьох людей як в Україні, так і за її межами. Усе своє життя – вона вірно служила українській пісні та співала душею.

ЛІТЕРАТУРА

- Бакало, А. О. (2022). Формування вокально-хорових навичок у підлітків на уроках музичного мистецтва. В кн. *Progressive research in the modern world: the 2 nd International scientific and practical conference* (pp. 221-226). BoScience Publisher, Boston, USA.
- Власова, С. А. (2020). Творча діяльність Р. Кириченко в контексті сценічної інтеграції народнопісенного виконавства. *Імідж сучасного педагога*, 2 (191), 97-100. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-2\(191\)-97-100](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-2(191)-97-100)
- Жіноча доля Раїси Кириченко. (2017). Взято з <https://zhitomir-online.com/kultura/62516-zhinocha-dolya-rayisy-kyrychenko.html>
- Карчова, Ю. І. (2014). Збірка «Кращі пісні» Раїси Кириченко: особливості вокально-виконавської стилістики. В кн. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*: зб. наук. пр. (Вип. 20, т. 1, с. 118-122). Рівне.
- Карчова, Ю. І. (2018). Сучасні тенденції інтерпретування української народнопісенної виконавської парадигми. *Культура України. Мистецтвознавство*, 61, 138-148. Взято з http://nbuv.gov.ua/ujrn/kum_2018_61_16
- Карчова, Ю. І. (2016). *Українське народнопісенне виконавство в професійній музичній практиці останньої третини ХХ – початку ХХІ ст.* (Автореф. дис. канд. мистецтвознавства). Харків.
- «Краще б я дояркою була!»: історія берегині української пісні Раїси Кириченко. (2021). Взято з <https://umoloda.kyiv.ua/number/3692/188/154325>
- Кудряшов, Г. О. (Ред.). (2013). *Творчість Раїси Кириченко в культурному просторі України на покордонні ХХ–ХХІ століть*: зб. наук. пр. Полтава.
- Постаті Черкащини: Раїса Кириченко. До 30-річчя Незалежності України. (2019). Взято з novadoba.com.ua
- Проект «Я Україна. Я Єдності Вічної Мрії». (2023). Взято з <https://mam-poltava.org.ua/im-ukraine-dream>
- Руденко, Я. В. (2014). Творчість Раїси Кириченко як унікальна форма українського мистецтва. *Вісник КНУКіМ. Мистецтвознавство*, 31, 92-98. DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1176.31.2014.158898>
- Руденко, Я. В. (2018). *Творчість Раїси Кириченко у контексті музично-пісенного мистецтва Полтавщини (кінець ХХ – початок ХХІ століття)*. (Автореф. дис. канд. мистецтвознавства). Київ.
- Сінельнікова, В. В., Сінельніков, І. Г. (2019). Деякі питання засвоєння автентичної традиції співу у міському молодіжному фольклористичному колективі. *Імідж сучасного педагога*, 4 (187), 94-99. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2019-4\(187\)-94-99](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2019-4(187)-94-99)
- Скряга, М., Вигівська, В. М., Білик, Н. І. (2008). Слово про «козачку» України. В кн. П. І. Матвієнко, Н. І. Білик (Ред.), *Козацькі традиції Полтавщини: імена – пам'ятники – події – легенди*: навч.-метод. посіб. (с. 193-199). Полтава: АСМІ.
- У Полтаві відбулася моновистава «Молюся тій, яка стала Україною...». (2019). Взято з <https://irt.pl.ua/news/9647/>

REFERENCES

- Bakalo, A. O. (2022). Formuvannia vokalno-khorovykh navychok u pidlitkiv na urokakh muzychnoho mystetstva [Formation of vocal and choral skills in teenagers at music lessons]. In *Progressive research in the modern world: the 2 nd International scientific and practical conference* (pp. 221-226). BoScience Publisher, Boston, USA [in Ukrainian].
- Karchova, Yu. I. (2014). Zbirka «Krashchi pisni» Raisy Kyrychenko: osoblyvosti vokalno-vykonavskoi stylystyky [The collection «Best songs» by Raisa Kyrychenko: peculiarities of vocal and performing style]. In *Ukrainska kultura: mynule, suchasne, shliakhy rozvytku*

- [*Ukrainian culture: past, present, ways of development*]: zb. nauk. pr. (Is. 20, vol. 1, pp. 118-122). Rivne [in Ukrainian].
- Karchova, Yu. I. (2018). Suchasni tendentsii interpretuvannia ukrainskoi narodnopisnnoi vykonavskoi paradyhmy [Modern trends in the interpretation of the Ukrainian folk song performance paradigm]. *Kultura Ukrainy. Mystetstvoznavstvo [Culture of Ukraine. Art history]*, 61, 138-148. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/ujrn/kum_2018_61_16 [in Ukrainian].
- Karchova, Yu. I. (2016). *Ukrainske narodnopisenne vykonavstvo v profesiinii muzychnii praktytsi ostannoi tretyny XX – pochatku XXI st. [Ukrainian folk song performance in professional musical practice of the last third of the 20th - beginning of the 21st century]*. (Extended abstract of PhD diss.). Kharkiv [in Ukrainian].
- «*Krashche b ya doiarkoiu bula!*»: istoriia berehyni ukrainskoi pisni Raisy Kyrychenko [«*I'd rather be a milkmaid!*»: the story of the singer of the Ukrainian song Raisa Kyrychenko]. (2021). Retrieved from <https://umoloda.kyiv.ua/number/3692/188/154325> [in Ukrainian].
- Kudriashov, H. O. (Ed.). (2013). *Tvorchist Raisy Kyrychenko v kulturnomu prostori Ukrainy na pokordonni XX–XXI stolit [Raisa Kyrychenko's creativity in the cultural space of Ukraine at the border of the 20th-21st centuries]*: zb. nauk. pr. Poltava [in Ukrainian].
- Postati Cherkashchyny: Raisa Kyrychenko. Do 30-richchia Nezalezhnosti Ukrainy [Figures of Cherkasy region: Raisa Kyrychenko. To the 30th anniversary of the Independence of Ukraine]*. (2019). Retrieved from novadoba.com.ua [in Ukrainian].
- Proiekt «Ia Ukraina. Ya – yednosti vichnoi mriia» [The project «I am Ukraine. I am the eternal dream of unity»]*. (2023). Retrieved from <https://mam-poltava.org.ua/im-ukraine-dream> [in Ukrainian].
- Rudenko, Ya. V. (2014). Tvorchist Raisy Kyrychenko yak unikalna forma ukrainskoho mystetstva [Raisa Kyrychenko's creativity as a unique form of Ukrainian art]. *Visnyk KNUKiM. Mystetstvoznavstvo [Bulletin of KNUKiM. Art history]*, 31, 92-98. Retrieved from <https://doi.org/10.31866/2410-1176.31.2014.158898> [in Ukrainian].
- Rudenko, Y. (2018). *Tvorchist Raisy Kyrychenko u konteksti muzychno-pisennoho mystetstva Poltavshchyny (kinets XX – pochatok XXI stolittia) [Creativity of Raisa Kyrychenko in the context of music and song art of Poltava region (the end of the XXth – beginning of the XXIst cent.)]*. (Extended abstract of PhD diss.) Kyiv.
- Sinelnikova, V. V., & Sinelnikov, I. H. (2019). Deiaki pytannia zasvoiennia avtentychnoi tradytsii spivu u miskomu molodizhnomu folklorystychnomu kolektyvi [Some issues of assimilation of the authentic tradition of singing in the urban youth folkloristic collective]. *Imidzh suchasnoho pedahoha [The image of a modern teacher]*, 4 (187), 94-99. Retrieved from [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2019-4\(187\)-94-99](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2019-4(187)-94-99) [in Ukrainian].
- Skriaha, M., Vyhivska, V. M., & Bilyk, N. I. (2008). Slovo pro «kozachku» Ukrainy [A word about the «Cossack» of Ukraine]. In P. I. Matvienko, & N. I. Bilyk (Eds.), *Kozatski tradytsii Poltavshchyny: imena – pam'iatnyky – podii – lehendy [Cossack traditions of the Poltava region: names – monuments – events – legends]*: navch.-metod. posib. (pp. 193-199). Poltava: ASMI [in Ukrainian].
- U Poltavi, vidbulasia monovystava «Moliusia tii, yaka stala Ukrainoiu...» [In Poltava, there was a mono-performance «I pray to the one who became Ukraine...»]*. Retrieved from <https://irt.pl.ua/news/9647/> [in Ukrainian].
- Vlasova, S. A. (2020). Tvorchist diialnist R. Kyrychenko v konteksti stsenichnoi intehratsii narodnopisennoho vykonavstva [Creative activity of R. Kyrychenko in the context of stage integration of folk song performance]. *Imidzh suchasnoho pedahoha [The image of a modern teacher]*, 2 (191), 97-100. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-2\(191\)-97-100](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-2(191)-97-100) [in Ukrainian].
- Zhinocha dolia Raisy Kyrychenko [The female destiny of Raisa Kyrychenko]*. (2020). Retrieved from <https://zhitomir-online.com/kultura/62516-zhinocha-dolya-rayisy-kyrychenko.html> [in Ukrainian].

**«I AM UKRAINE. I AM THE ETERNAL DREAM OF UNITY»
PROJECT IMPLEMENTATION**
(in honor of the 80th birthday of the famous singer Raisa Kyrychenko)

Nadia Bilyk,

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Professor of the Department of Pedagogical Skills and Inclusive Education;
M. V. Ostrogradsky Poltava Academy of Continuing Education

Tetiana Mahomedova,

Director;
Poltava City School of Arts «Raisa Kyrychenko Small Academy of Arts»

The article reveals the influence of the People's Artist of Ukraine Raisa Opanasivna Kyrychenko's song creativity on the development of children's vocal and choral skills, in particular, students of Poltava City School of Arts «Raisa Kyrychenko Small Academy of Arts» within «I am Ukraine. I am the Unity of the Eternal Dream» project implementation. The following methods have been used: source studies (studying scientific research on R. O. Kyrychenko's song creativity); analytical (understanding the role of the development of students' vocal and choral skills in the process of preserving the cultural heritage of the Ukrainian singer), as well as the method of theoretical generalization. The scientific novelty of the research consists in determining the innovative nature of the project «I am Ukraine. I am the Unity of the Eternal Dream», presented in honor of the 80th anniversary of the birth of the famous singer Raisa Kyrychenko. Its purpose is to support and develop the Ukrainian vocal art of student youth, enrich the cultural achievements of Ukraine, and realize the creative potential of the younger generation.

The main objectives of the project have been solved. They are the following: the development of spiritual enrichment and creative growth of young talents and their teachers; the exchange of pedagogical and performance experience through master classes, lectures-concerts, and thematic lessons; and raising the professional level of performers and creative teams of the art school.

The project «I am Ukraine. I am the Unity of the Eternal Dream» is one of the significant results of Poltava City School of Arts «Raisa Kyrychenko Small Academy of Arts». In the same context, the authors note the relevance and expediency of its implementation in the educational process of the educational institution, as well as emphasize the consistent study of Ukrainian folk song creativity as a necessary condition for the formation of students' sense of national dignity and ethnic belonging to their people.

Keywords: Raisa Kyrychenko's song creativity, project, School of Arts, folk music tradition, students' vocal and choral skills.

Надійшла до редакції 31.05.2023 р.

ІНФОРМАЦІЯ

ШАНОВНІ АВТОРИ!

До публікації приймаються статті проблемного, узагальнювального, методичного характеру, оригінальні наукові, практичні дослідження, а також короткі повідомлення, огляди і рецензії за результатами досліджень у різних галузях наук про освіту, які раніше ніде не друкувались. Статті приймаються українською, російською, англійською мовами та мовами Євросоюзу.

Обсяг тексту статті має бути від 10 до 15 сторінок формату А4, включаючи ілюстрації, таблиці, графіки та список літератури. Стаття, що надсилається на адресу видання ukr.prof.edu@gmail.com повинна мати розширення *.doc*, та містити назву і прізвище першого автора, наприклад, *Стаття Ткаченко.doc*.

Шрифт тексту 14 кегль Times New Roman, міжрядковий інтервал 1,5, поля тексту 20 мм з усіх боків, абзац 1,25 см.

Увага! Не дозволяємо підкреслювань у заголовках, підписах і надписах, автоматичних перенесень, літератури у вигляді кінцевих виносок, абзаців пробілами, використання кольорових малюнків!

Розглянемо детально оформлення тексту статті:

– *перший рядок тексту* (верхній лівий кут сторінки без абзацу, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14) – УДК (**обов'язково**);

– *другий рядок тексту* (верхній лівий кут сторінки без абзацу, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14) – особистий номер в ORCID (**обов'язково**). Відступити один рядок;

– *третій рядок тексту* (по центру сторінки, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14, напівжирний, всі прописні) – **НАЗВА ТЕКСТУ**. Відступити один рядок;

– *четвертий рядок сторінки тексту* (по правому краю сторінки, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14, напівжирний, курсив) – **імена та прізвища авторів** (повністю), під ними науковий ступінь, вчене звання, місце навчання/роботи. Відступити один рядок;

– *перед основним текстом* – *анотація* (ідентична тій, що англійською мовою) українською мовою, а також *ключові слова* через кому без лапок (вирівнювання по ширині сторінки з абзацом, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14, курсив). Відступити один рядок;

– *основний текст статті* – вирівнювання по ширині з абзацом, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14, повинен містити такі компоненти: постановка проблеми, аналіз джерел і публікацій, мета статті, виклад основного матеріалу, висновки. Відступити один рядок;

– *список літератури* – «ЛІТЕРАТУРА» – вирівнювання по центру, нижче сам список літератури – вирівнювання по ширині, виступ першого рядка на 1,25 в межах поля друку, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14;

– «REFERENCES» – повторюється нижче «ЛІТЕРАТУРА» англійською мовою (якщо джерело було видано англійською мовою) або в транслітерації (якщо джерело було видано тільки українською чи російською мовою).

Важливо! Рекомендуємо здійснювати транслітерацію україномовного тексту за цим посиланням: <http://translit.kh.ua/?tkpn>, а **російськомовного тексту** – http://shub123.ucoz.ru/Sistema_transliterazii.html

– після «REFERENCES» відступити на один рядок і нижче подати назву статті, імена й прізвища, наукові ступені, вчені звання, місця навчання/роботи усіх авторів публікації, повторити анотацію та ключові слова англійською мовою.

Звертаємо вашу увагу! Обсяг анотації українською та англійською мовами становить 400–600 слів, вони мають бути розширеними.

Звертаємо вашу увагу на те, що всі статистичні дані мають бути підкріплені посиланнями на джерела, всі цитати мають закінчуватися посиланнями на джерела, назви праць у списку літератури розташовуються в алфавітному порядку.

ОФОРМЛЕННЯ МАЛЮНКІВ, ТАБЛИЦЬ, ФОРМУЛ:

– обтікання Малюнка має бути «В тексті»: (в меню MSWord: Формат малюнка / Положення / Обтікання / У тексті);

– блок-схеми мають бути єдиним малюнком або об'єкти схеми – об'єднані: (у меню MSWord: виділити Малювання / Групувати);

– Рис. 1. «назва» – під малюнком, по центру, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14, курсив;

– посилання по тексту – (рис. 1);

– «Таблиця» – по правому краю, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14, напівжирний;

– назва таблиці – по центру, шрифт Times New Roman, розмір шрифту 14, напівжирний;

– посилання по тексту – (табл. 1);

– формули можуть бути оформлені у MS Equation 3.0 – по центру, праворуч номер формули (1);

– посилання по тексту – (1);

– розмір шрифту на малюнках, графіках, діаграмах, таблицях – Times New Roman 12;

– кількість табличного матеріалу повинна бути доречною;

– рисунки, виконані у MS Word, потрібно згрупувати; вони повинні бути єдиним графічним об'єктом.

СТАТТІ З КОЛЬОРОВИМИ РИСУНКАМИ, ДІАГРАМАМИ, СХЕМАМИ НЕ ПРИЙМАЮТЬСЯ!

За достовірність фактів, цитат, власних імен, посилань на літературні джерела та інші відомості відповідають автори публікацій.

Редакція сподівається на розуміння того, що одна й та сама стаття не може бути надіслана до кількох видань.

Просимо подавати такі відомості про себе: повні прізвище, ім'я та по батькові, науковий ступінь та вчене звання, місце роботи і посада, галузь наукових інтересів, адреса, e-mail та контактний телефон.

Думка редакції може не збігатися з позицією авторів.

**UKRAINIAN
PROFESSIONAL
EDUCATION**

**УКРАЇНСЬКА
ПРОФЕСІЙНА
ОСВІТА**

Науковий фаховий журнал

Випуск 13 2023

Редактор *Л. М. Кравченко*

Відповідальний редактор *Ю. В. Кербут*

Літературний редактор *Н. І. Зінченко*

Редактор англomовних текстів *О. М. Палеха*

Художньо-технічне редагування та комп'ютерна верстка *Ю. А. Васюк*

Підписано до друку 28.06.2023 р. Формат 60x84/8.
Гарнітура Times New Roman. Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум.-друк. арк. 15,0. Обл.-вид. арк. 12,9.
Наклад 100 прим. Зам. № _____.

Віддруковано в ПНПУ імені В. Г. Короленка,
вул. Остроградського, 2, м. Полтава, 36003
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
серія ДК № 3817 від 01.07.2010 р.